

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FRÉDERIKE GEERDINK

Roboskî: Gençler Öldü

Türkiye'deki
Kürt Sorununun Temellerine
Bir Gazetecilik Yolculuğu

iletişim

FRÉDERIKE GEERDINK
Roboskî
Gençler Öldü

FRÉDERIKE GEERDINK 1970'te Hollanda'nın Hengelo şehrinde doğdu. Gazetecilik eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli dergilerde çalıştı. 2000'den itibaren serbest gazeteci olarak çalışmaya başlayan Geerdink, özellikle sağlık alanında uzmanlaştı, birçok dergiye yazı verdi. Dış haberler muhabiri olma arzusunu gerçekleştirmek üzere Filistin ve Doğu Timor gibi birçok ülkeye seyahatler yaptı. Türkiye'ye gazeteci olarak ilk kez 2004 yılında geldi; iki yıl boyunca sürekli gidip geldikten sonra ülkenin dinamiklerinden ve bir gazeteci için haber yapma zenginliğinden etkilenerek 2006 sonunda Türkiye'ye yerleşti. 2012 yazından itibaren çalışmalarını Diyarbakır'da sürdüren Geerdink, şehirde yerleşik durumdaki tek yabancı gazeteci. Roboski katliamını ele aldığı kitabı Hollandaca olarak Şubat 2014'te yayımlandı. 2015 başında, Kürt sorunuyla ilgili yaptığı haberler nedeniyle Türk yetkili makamlarının tepkisini çeken Geerdink hakkında terör örgütü propagandası yaptığı gerekçesiyle dava açıldı.

De Jongens Zijn Dood

Een journalistieke reis naar de kern van de Koerdische kwestie in Turkije

© 2014 Fréderike Geerdink

Bu kitabın yayın hakları Sebes @ Van Gelderen Literary Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2125 • Bugünün Kitapları 180

ISBN-13: 978-975-05-1724-2

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Namık Durukan

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Semih Öztürk - Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranfey.org>

FRÉDERIKE GEERDINK

Roboskî Gençler Öldü

Türkiye'deki
Kürt Sorununun Temellerine
Bir Gazetecilik Yolculuğu

De Jongens Zijn Dood

*Een journalistieke reis naar de kern van de
Koerdische kwestie in Turkije*

HOLLANDACADAN ÇEVİREN *Nurşen Kaya*

Roboski'yi unutursak kalbimiz kurusun...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	11
YERLER HAKKINDA.....	15
YARDIM KAMPANYASI.....	17
TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ.....	21

1 28 ARALIK 2011, 21.39-22.24.....	23
---	-----------

2 Köy.....	27
Köye gidiş: Kaçakçıların durumu nedir?.....	34
Askerin bilgilisi dahilinde kaçakçılık yapmak.....	38
Köylüler nasıl köy korucusu oldular?.....	44
Zevîya: Harabeye çevrilen köy.....	48
Kürdistan haritası.....	51
Sevr Antlaşması ve Kemalist devrim.....	53
Şeyh Said isyanı.....	58
Köye veda.....	61

3 HALK.....	69
Gülyazı'ya dönüş.....	70
Anne ve dul kadın Pakize'de konaklamak.....	73
Meclis Araştırma Komisyonu.....	78

1930'lu yıllar: Dersim katliamı	81
Seyid Rıza teslim oluyor	84
Kürtçe dersleri	88
"Tuz" sözcüğü	90
Bir Kürt kimdir?	93
Lozan Antlaşması'nda azınlıklar	94
"Biz Kürdüz"	97
Kürdistan Devrimcileri ve PKK	100
1980'li yıllar: Askerî gerçeklik	103
Hengelo'da yeni bir mahalle	106
Yabancı bir ülkede Hollandalı olmak	109
Çok yönlü kimlik	113
Kadınlarla yaylada	117
Mezarlıktaki pankart	120
Pakize'nin gözyaşları	122
Bombardımanı bir politik çekişme aracı olarak kullanmak	125
Vücudumda kızarıklıklar oluşuyor, kaşıntı başlıyor	128

4 DAĞLAR	131
Kaçakçılar ve keşifçiler	131
Kaçakçılık rotasına katılıyorum	136
Kaçakçılık, devlet ve PKK	139
Lice'deki uyuşturucu tarlaları	143
PKK: Türk solunun çocuğu	148
Kürt hareketindeki öğrenciler	152
PKK savaşçısı olmak mı, olmamak mı?	156
KCK davasında bir sanık	159
Mahkemede tiyatro	161
"Onlar hayatımızı mahvediyorlar"	165
Gazeteci olarak pozisyonum	167
Çok mu Kürt yanlısıyım?	171
Kürt basını boşluğu dolduruyor	174

Bombalama: Kasıtlı ve hedef gözetilerek yapılan bir operasyon	177
Siyasi sorumlu: Başbakan Erdoğan	181
Diyarbakır'a taşınıyorum	184
Bedel Encü: Dağa gidiş	187

5 TOPRAK..... **189**

Meclis Araştırma Komisyonu raporu:	
Cevaplardan çok sorular	191
Araştırma: Tekrarlayan "gizlilik olayı"	196
2013 Newroz'u: Barış süreci başlıyor	199
Ateşkesler ve Oslo süreci (2008-2011)	203
"Demokratik modernite"	207
1990'lı yılların faili meçhul cinayetleri	210
Ordunun ölüm timleri	211
Kayıplar için bir uzmanlık merkezi	214
Bombardımanın beş yüzüncü günü	218

6 UFUK..... **223**

Pakize'nin eşine ağıt	224
Dersim için özür - Ya Uludere için?	228
Hükümet kendini koruyor	231
Türkiye'nin hukuk sistemi hakkındaki efsane	233
Devletin Kürtçe televizyonu:	
Hiçbir şey yok televizyonu	235
Uluslar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptir	239
Kürtlerin mücadelesi ve Avrupa Birliği	243
Uluslararası Kürt karşıtı yapılanma	246
Bağımsız Kürdistan: Gelecekteki uzak hayal	251
Siyasi mücadele ve kişisel yas	254
Aralık 2012: İlk anma	258

KAYNAKÇA..... **261**

TEŞEKKÜR

Bombardımandan yedi gün sonra, yani 4 Ocak 2012'de Bejuh'a (Gülyazı) ilk gittiğimde, orayla ilgili hiçbir fikrim yoktu. Oradaki halkın durumu neydi, bu dramın arka planında neler vardı, orada neler olmuştu bilmiyordum. Bejuh ve Roboskî'ye (Ortasu) sık sık gideceğimi ve sonra bir kitap yazacağımı da bilmiyordum henüz.

Evlerini bana açtıkları için Bejuh ve Roboskî halkına çok teşekkür ediyorum. Onlar görülmemiş bir misafirperverlikle hayatlarını, geçmişlerini ve hüzünlerini bana açtılar. Özellikle de Pakize'ye, Özkan'a, Esra'ya, Sinem'e, Hulya'ya, Mahmut'a, Çiğdem'e, Mehmet'e, Belkız'a, Burhan'a, Semire'ye, Narin'e, Lezgin'e, Faruk'a, Servet'e, Jahira'ya ve İrfan'a teşekkür ediyorum.

Yirmi yılı aşkın süredir üç bin kelimeyle sınırlı makaleler yazdıktan sonra kocaman bir kitaba girişmek başlangıçta son derece zor ve sinir bozucuydu. Bombalama olayında bir yıl derinleştikten sonra ancak son şeklini aldı. Düşünüyorum da, Tanny Dobbelaar'ın fikrî yardımı ve Femke van Zeijl ile yaptığımız o verimli Skype oturumu olmasaydı, bende jeton düşer miydi acaba? Sanmıyorum.

Tanny ve Femke yazdıklarını okuyarak bana katkıda bulundular ve harika bir iş yaptılar. Üçüncü okurum isimsiz kalmak istiyor. Türkiye ve bu kitapta geçen bölgeler hakkında onun tarih bilgisi desteği olmasaydı, beni hatalar yaparken yakalamanız pekala mümkün olurdu. Ve ufkun için teşekkürler, Susanne de Joode!

Tercümanlarım, dostlarım ve yol arkadaşlarım Beyda Kocagözoğlu, Delal Seven, Angel İstek, Aziz Özatça ve Batu Boran'ın yardımı olmadan bu kitap için gerekli görüşmeleri yapamazdım. Nerdeyse içinden çıkılmaz haldeki Türkçe raporlar ve makaleler konusundaki sorularım için Efe Moral bana sürekli zaman ayırdı. Hepinize teşekkür ediyorum.

Govert Schilling ve Margreet Peek: Açık dostluğunuz ve muhteşem eviniz için ikinizi de kocaman öpüyorum. Amed'in (Diyarbakır) yaz sıcaklığına ve Kürdistan'a biraz mola vermem gerektiğinde başka nerede bu kadar rahat yazabilirdim?

Amed'de Ahmet Doğru ve ailesine, Rukiye Hemedoğlu'na, eşine ve çocuklarına teşekkür ediyorum: Uzunca yazılar yazdıktan sonra kısa sürede böyle arkadaşlar edinmek ve konuşmak, yemek yemek, birlikte olmak çok güzeldi. Sizinle kendimi evimdeymiş gibi hissediyorum. *Gelek spas!*

Farklı kişiler benimle bilgilerini paylaştılar ve Kürt sorununa dair düşüncelerimi netleştirmeme yardımcı oldular. Kitapta adı geçenler dışındakiler: Feride Laçin (avukat, Diyarbakır), Sami Tan (İstanbul Kürt Enstitüsü'nün eski başkanı), İrfan Aktan (gazeteci, Ankara), Hüseyin Aykol (gazeteci, Ankara), Wladimir van Wilgenburg (siyasi analist, Erbil), Necmiye Alpay (Barış Meclisi, İstanbul), Gültan Kışanak (siyasetçi, Ankara), Martin van Bruinessen (emeritus profesör, Utrecht/Singapur), Aliza Marcus (gazeteci, New York), Ümit Fırat (yazar ve siyasetçi, İstanbul), Amberin Zaman (gazeteci, İstanbul) ve Bejan Matur (şair ve yazar, İstanbul).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Bu kitabı yazabilmek için 2012 yılının sonunda yaygın bir yardım çağrısında bulundum. Bu kararı almamda yazar Marcel van Driel'in belirleyici bir rolü oldu ve usulüne uygun bir maddi yardım çağrısı yapıldı. Bu çağrı çok başarılı oldu: Hem kitabımı yazabilmek için gereken miktarı hem de www.kurdishmatters.com sitesinin (teşekkürler, Karina Meerman!), onu kuranın (teşekkürler Erik de Vries!), Kürtçe ve Türkçe çevirileri yapanların (teşekkürler Abdurrahman Önen ve Efe!), İngilizce düzeltmenim Barry Crooks'un ücretlerinin büyük bir kısmını birkaç hafta içinde toplayabildim.

Destekçilerime sadece çok değerli maddi katkıları için minnettar değilim. Aynı zamanda kitabımı yazarken bana cesaret veren, değerli görüşlerini sunup bilgilerini paylaşan dünyanın her köşesindeki dostlarıma, arkadaşlarıma ve diğer kişilere de minnettarım. Bu dayanışma benim gibi serbest çalışan biri için çok gerekli, çok yerinde ve bire birdir. Sizlerden asla uzak olmayacağımı ilan ediyorum. Facebook arkadaşlarım, özellikle de twitter takipçilerim: Varlığınızdandır dolayı kendimi çok şanslı hissediyorum.

Ama ben en büyük teşekkürümü aileme sunuyorum. Marike, Hanneke, Martin, Koen, Janet ve Eefke: Siz varlığımın temelisiniz. Annem ve babam: Sizin sayenizde bunları yapıyorum ve mutlu oluyorum.

FRÉDERIKE

Amed, 22 Aralık 2013

YERLER HAKKINDA

“Roboskî, Uludere bombardımanı değil, Roboskî bombardımanı!” Bu kitapta “Uludere” adını her yazışımda, bazı okurların eleştirilerini duyar gibi oluyorum. Bombardımanın yaşandığı yere en yakın köyün adı Kürtçede “Roboskî” olarak geçtiği için pek çok Kürt ve Türk bu adı kullanmayı tercih ediyor. Bombardımanın yaşandığı yerin nasıl adlandırılacağıyla ilgili tartışmalarda bir ikilem var: Biri burayı eğer Roboskî diye adlandırıyorsa, mağdurların ve aile yakınlarının yanında duruyor demektir; yok, eğer oraya Uludere diyorsa, çabucak devlete yakın olmakla suçlanabiliyor.

Bir gazeteci olarak benim görevim, mümkün olduğunca net bir kitap yazmak. Bu kitap sadece Uludere ya da Roboskî’yi iyi bilen, bunun arka planındaki çağrışımlara ilişkin fikir sahibi olan insanlar için değil aynı zamanda fazla bilgi sahibi olmayan insanlar için de yazıldı. “Roboskî” adını kullansam, onların kafalarım karıştırmış olurum.

Üstelik bu durumda Roboskî gibi, diğer Kürt şehirlerin adlarını da düzenli ve doğru kullanmam gerekir: Diyarbakır’ı (ya da tarihte ne kadar geriye gittiğinize bağlı olarak Di-

yarbekir'i) Amed, Hakkari'yi Cölemêrg, Nusaybin'i Nisêbîn ve Şırnak'ı Sirnex olarak. Bu durumda çoğu insan konudan uzaklaşır ve ne Google Maps'te ne de eski bir atlasta kimse bu yerleri bulamaz.

Zaten Roboskî, Uludere'nin Kürtçe karşılığı da değil. Roboskî, bombalanan yere en yakın Kürt köyünün adı, yani Türkçe adıyla Ortasu. Roboskî'nin bağlı olduğu Uludere'nin Kürtçe adıyla Qilaban. Öldürülenlerin çoğunun yaşadığı ve mezarlığın da bulunduğu yerse Roboskî'ye çok yakın olan Bejuh, yani Türkçedeki resmî adıyla Gülyazı.

1930'lu yıllarda adı "Tunceli" olarak değiştirilen Dersim'in adıyla ilgili olarak bir istisna yaptım. Geçen yüzyılın '30'lu yıllarında orada gerçekleşen kitle katliamı bugüne kadar "Dersim Katliamı" olarak bilindi. Tunceli adı yaygın olarak kullanılmıyor ve kitapta bu ada yer vermem bazı karışıklıklara neden olabilirdi. Kitapta, diğer isimleri olduğu gibi yazdım, Türkçe ve Kürtçe yazımları dahil.

YARDIM KAMPANYASI

Bu kitabı yazabilmek için 2012 sonunda www.voordekunst.nl ve www.indiegogo.com adlı internet siteleri aracılığıyla maddi destek isteğinde bulunmuştum. Katkılarıyla beni çok yüreklendirdiler (neredeyse alfabetik sırayla):

Eefke de Jong

Alette Vonk

Annemarie Bergfeld

Anouk van Dijk

Ans Geerdink-Effting

Ariëtte Ettema

Arjen Zwart

Asha ten Broeke

Astrid van de Graaf

Audrie van Veen

Ayfer Orhan

Balen Rasool

Bas de Meijer

Bas Holzhaus

Betsie Sanders

Betsy Kits

Bruno van Wayenburg

Bülent Yokuş

C. Ariaans

Canan Maraşlıgil

Carla van Dokkum

Carole Burdon

Catherine Bayar

Christian Sinclair

Claire Berlinski

Coby den Heijer

Constance van Dorp

Cor Sanders

Corry Daalhof
Crista Vonkeman-Karaca
Deining
Derk Ederveen
Edith van Gameren
Egid Korkmaz
Ellen Segeren
Emrullah Atasoy
Erdal Kaplanseren
Eric Hennekam
Erik de Vries
Esther van Berk
Eveline Andreas
Evert van de Broek
Evin Fisli
Femke Sonnenschein
Franka Hummels
G. Rikkers
George Burggraaff
George Geerdink
Gerard Effting
Gerard Geerdink
Gerard van der Weyde
Görkem Özkaya
Govert Schilling
H.T. Wiggers
Halise Arslan
Hanneke Geerdink
Hans Goslinga
Hans Hordijk
Hans Noortman
Hans van Maanen
Harun Kaban

Hasan Baykır
Hassnae Bouazza
Heleen de Jongh
Heleen de Vries
Henk Geerdink
Henk-Jan Panneman
Hilda Algra
Hugh Pope
Ilja Geukers
Ingrid Westerduin
Irene Campari
Iris Rethy
Ita van Dijk
Jaap Ellerbroek
Jacoba Visser
Jacquelin Taylor
Jamil Fathi
Jan Dijkgraaf
Jan Nijkamp
Janet de Jong
Jeroen Wapenaar
Jessie van Loon
Jim Heirbaut
Jolet Plomp
Jolette van Eijden
Jop de Vrieze
Joris Bartstra
Judith Velthof/NAHV
Judy Landman
Karel van Koppen
Karin Kleijnen
Karin van Dorselaer
Karine Hoenderdos

Kees Metselaar	Miloe van Beek
Khenda Mustafa	Miranda Apeldoorn
Kitty Schaap	Miriam Vijge
Koen van der Kolk	Mona van den Berg
Koerdische Gemeenschap	Monique de Boer
Koos Dijksterhuis	Monique Smits
Lenneke Moerdijk	Monique van Ravenstein
Lenny Langerveld	Nadine Bôke
Lex Thoonen	Nienke Gorter
Lieke Lamb	Otto Cox
Liesbet Zikkenheimer	Özgür Akgün
Lilian van der Burgt	Özlem Bozbey
M. Hendriks	Pat Yale
Mahir Ayhan	Paul Ruiterman
Marcel van der Steen	Paul van der Spek
Marcel van Driel	Paula Brummelkamp
Marein Kolkmeijer	Perrie Hoekstra
Margreet Peek	Peter Breedveld
Margreeth Geerdink-Luiken	Peter van der Velden
Marianne Houben	Pierre Spaninks
Marie-José Effting	Rebwar Waladbaigi
Marieke Baan	Remzi Şeker
Marije van den Berg	Riki Effting
Marijke Veening	Roeland Schweitzer
Marjo Stam	Roos Schlikker
Marjolein van Rotterdam	Sander Agterhuis
Marleen Janssen	Sander Drogts
Marlies Hanse	Sara van Gorp
Marlies Mielekamp	Sadettin Şentürk
Martie Rassing	Sevinç Keskin
Merel ten Elzen	Sevinç Rende
Mieke Roth	Susanne de Joode
Mihvan Bagok	Taco Ruighaver

Tanja van Bergen
Tanny Dobbelaar
Tracie Burch
Tres Melis
Trudy Nijkamp
Ufuk Can Çeçen
Wendy Bosch
Wies Ubags

Willem Azad
Willemijn Bouman
Yusuf Kûrşat Tuncel
Yvonne Philippa

ve birkaç bonkôr
destekleyici...
Teşekkûr ederim!

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Roboskî katliamıyla ilgili bu kitabın orijinali 2014 Şubatı'nda Hollanda'da yayımlandı. Her ne kadar bu Türkçe baskı için, *kimi dipnotlarla da belirttiğim küçük güncellemeler* yapmak gerektiyse de, o zamandan beri temelde hiçbir şey değişmedi.

Milliyet gazetesinde 16 Şubat 2015'te yayımlanan bir haber de bu kitaptaki hikâyeyi değiştirmiyor: Albay Aygün Eker, bombalamak üzere oldukları grubun PKK üyelerinden değil sivillerden oluştuğu konusunda üstlerini uyardığını ileri sürüyordu. Bu haber bilakis, Roboskî katliamının bir kaza değil bilinçli bir katliam olduğu yönündeki teorimi doğruluyor.

Dolayısıyla bu kitabın temel mesajlarından biri değişmeden duruyor. Olgularla, açıklamalarla, mantıklı düşünmeyle ve iyi gazetecilikle bulmacanın parçalarını bir araya getirebilirsiniz fakat resmin tamamı ancak bütün arşivler açıldığında ve katliama katılan herkes dürüstlikle tanıklık yaptığında ortaya çıkacak. Bu da ancak, kitabın da iddia ettiği gibi, Kürt sorunu çözüldükten sonra gerçekleşebilecek.

Hiçbir şey değişmedi.

Kurbanların aileleri o gece tam olarak neler olduğunu hâlâ bilmiyorlar.

Katliama dair eksiksiz ve adil bir soruşturma hâlâ açılmadı.

34 vatandaşın öldürölmesine karışanlardan siyasi ya da askerî düzeyde hiç kimse, hiçbir şekilde cezalandırılmadı.

Roboskî halkı hâlâ adalet arıyor.

FRÉDERIKE GEERDINK

Amed, 16 Şubat 2015

28 ARALIK 2011, 21.39-22.24

İnsansız keşif uçaklarının sesi çok net duyuluyor. Ama Irak-Türkiye sınırındaki dağlık bölge için bu durum hiç de olağüstü değil. Bu nedenle, Irak sınırına kaçak mal almaya giden yetişkin erkekler ve çocuklar yollarına çekincesizce devam ediyorlar. Sınır jandarmasından, bölgede “çatışma olduğuna” dair bir uyarı da almıyorlar.

Ortasu ve Gülyazı köylerinden 38 kişi, katırları hazırlayıp patika yollardan ilerleyerek, köyün üst tarafına doğru çıkıyorlar. Yaklaşık altı kilometre ilerideki sınırı ve ona uzanan yolları gayet iyi biliyorlar. Ama karla kaplı yollar onları zorluyor. Şartlar çok ağır, bu yüzden yolculuk iki saatten fazla sürüyor.

On beşinci sınır taşının bulunduğu yerden geçiyorlar sınırı. Taşın bir tarafı Türkiye, diğer tarafıysa Irak. Benzin bidonları ve sigara çuvallarıyla dolu kamyonlar yaklaşık iki kilometre ileride onları bekliyor. Katırlara bidonları, çuvalları yükledikten sonra sınıra doğru yürümeye başlıyorlar.

Sınıra geldiklerinde saat akşamın dokuz buçuğu oluyor. Burada grup ikiye ayrılıyor. Öndeki grup Türkiye'ye geldi-

ğinde, köye giden yollardan üçünün de askerler tarafından kapatılmış olduğunu görüp şaşırıyorlar. Bu yollardan birinin ya da ikisinin zaman zaman kapatılmasına alışkınlar. Ama üçü birden hiç kapatılmıyor. Dönüp tekrar sınıra doğru yürüyorlar.

Silah sesleri duyuluyor. Bütün bu olup bitenlere bir anlam veremediği ilerlemeye devam ediyorlar. Bölgedeki herkes onların ne iş yaptığını biliyor. Bu yüzden güvenlik konusunda bir endişeleri yok. Tam o sırada Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait F-16 savaş uçakları ortaya çıkıyor ve on sekiz kişilik ilk grubu bombalıyor. Bu saldırıdan beş dakika kadar sonra bir bombardıman daha oluyor. Yirmi dakikalık bir aranın ardından bir saldırı daha... Saatler akşamın on buçuğuna gelirken son saldırı yaşanıyor.

Herkes o anda ölmüyor: 8 kişi ağır yaralanıyor. Bunlardan 7'si köye yetişmeden hayatını kaybediyor. 17 yaşındaki Hasan Ürek ise aylarca hastanede yatıyor ve sonra durumu düzeliyor. Ayrıca 3 kişi daha kurtuluyor.

* * *

36 yaşındaki Lezgin Encü, Ortasu köyünde televizyon izliyor. Çocuklar kapıya vurana kadar F-16'ları duymuyor. "Uçaklar!" diyor çocuklar. Dışarı çıkıyor ve uçakları görüyor. Sonra hemen bombaların düştüğü yere bakıyor, toprağın titrediğini hissediyor. "Bizimkiler!" diye düşünüyor. "Bizimkileri bombalıyorlar!"

Köydeki insanlarla birlikte arabalara binip hemen olay yerine doğru gidiyorlar. Olay yerine, yolun son kısmını ancak yürüyerek ulaşıyorlar. O sırada askerleri görüyorlar ve "Bizimkileri bombalıyorsunuz" diye panikle bağırlıyorlar. Askerler, "Merak etmeyin," diye cevap veriyorlar, "Biz onları sadece korkutuyoruz, başka bir şey yapmıyoruz!" Hemen ardından bombardıman devam ediyor.

Bu arada Ortasu ve Gülyazı'dakiler telefon aracılığıyla haberdar ediliyor. "Battaniye, yeteri kadar battaniye getirin" diyorlar onlara. Arabalarını bıraktıkları yerle, bombalanan yerin arasında yaklaşık bir kilometrelik bir mesafe var. Yakınlardaki bir tepeye tırmanıyorlar. Oradan olay yerinin daha iyi görüldüğünü söylüyor Lezgin Encü. Ateş ve duman. Kokuyu alabiliyorsun. Barut.

Karlı yolda zorlukla ilerliyorlar. Sınıra gelince, tahminleri doğru çıkıyor. Korkutma amaçlı değil, bilinçli olarak bombalanmış burası. 8 kişi hariç, herkes ölmüş. Yaralıları battaniyelere sarıyorlar ve her yaralıyı dört ya da beş kişi arabaya kadar taşıyor. 7 kişi arabaya yetişemedi hayatını kaybediyor. 23 yaşındaki Salih Ürek, Lezgin Encü'nün kollarında ölüyor.

Yaralıları taşıdıktan sonra, bu kez de ellerinden geldiğince ceset parçalarını toplamaya çalışıyorlar. Toplayabildikleri ceset parçalarını battaniyelere sarıyorlar. Hangi ceset parçasının kime ait olduğunu anlamaları olanaksız. Hatta bu kanlı uzuvların, parçalanmış kemiklerin insanlara mı yoksa yük hayvanlarına mı ait olduğunun bile ayırdında olamıyorlar.

* * *

Milletvekili Ertuğrul Kürkçü, olayla ilgili olarak yedi saatlik bir video kaydı izliyor. Türk ordusunun kullandığı Heronlar'dan (insansız hava aracı) çekilmiş görüntüler bunlar. Irak hava sahasına beş kilometre uzaklıkta, termal kameralarla çekilmiş görüntüler.

Kürkçü, bu görüntüleri olaydan bir buçuk ay sonra, 15 Şubat 2012'de Meclis tarafından kurulan İnsan Hakları Komisyonu üyeleriyle birlikte izliyor. Mecliste grubu bulunan dört siyasi partiden sekiz kişinin yer aldığı bir komisyon bu. Hepsi aynı şeyleri görüyor: Bombalananlar kaçakçı. Yük hayvanlarıyla birlikte yavaşça, sıralı halde Türkiye'den

Irak'a doğru ilerliyorlar. Sınırın bir kilometre ilerisinde eşya dolu kamyonlar hazır bekliyor. Kaçak mallar kamyonlardan katırlara yükleniyor ve grup tekrar geri dönüyor.

Bunların PKK gerillaları olmadığı çok açık. Sadece davranışlarından değil yoğunluklarından, düzensizliklerinden de belli oluyor bu. Bazen tümü bir arada, bazen dağınık yürüyen bir grup var görüntülerde. Derli toplu değil; bazıları diğerlerden kimi zaman yüz metre ilerde yürüyor. Yaklaşık 40 kişilik bir grup var ortada. Oysa gerillaların en fazla 8 veya 10 kişilik gruplar halinde hareket ettikleri biliniyor. Gerillalar da yük hayvanı kullanıyorlar. Ama sınır boylarında değil ve bu da yine bilinen bir durum.

Bombalama görüntüleri başlamadan önce, komisyon üyelerinden biri ağlamaya başlıyor. Kaçakçıların ölümle nasıl burun buruna geldikleri onu çok etkiliyor. Sonra F-16'ların gürültüsü duyuluyor. "Gerilla olsalar ne yaparlardı?" diye soruyor Kürkcü. "Kayıpları azaltmak için hemen dağılırlardı" diye yanıtlıyor kendi sorusunu. Kaçakçılar tam tersini yapıyorlar. Birbirilerine sokulup el ele tutuşuyorlar. "Çünkü korkuyorlardı" diyor Kürkcü. "Henüz çocuktu onlar" diye ekliyor.

KÖY

Toplu katliamdan yedi gün sonra, Gülyazı'da bir evde yerde oturuyorum. Aşırı sıcak odayı ter ve ayak kokusu dolduruyor. Çevremde, hikâyelerini anlatmak isteyen, yakmlarını kaybetmiş aileler var. Herkes dikkatimi çekmek istiyor ve hepsi birden konuştuğu için onları anlamakta zorlanıyorum. Kadınlardan biri, olayda bir oğlunu yitirmiş. Bir diğer oğluya mayın patlaması sonucu bir bacağı kaybetmiş. Bu yüzden evini geçindirecek kimsesi kalmamış artık. Şimdi nasıl geçineceğini soruyor. Başka birisi, 12 yaşındaki çocuğunu gösteriyor. Ağabeyini kaybetmiş bu saldırıda; babası zaten hayatta değilmiş. Bundan sonra aileyi geçindirmek için mecburen o da kaçakçılık yapacaktı.

Gözüme bir kız ve küçük bir oğlan çocuğu geliyor. Gözleri dolu dolu, sobanın yanında sessizce oturuyorlar. "Sen kimsin?" diye soruyorum kıza. Adı Semire'ymiş. Henüz 17 yaşında bir kız bu. Yanındaki de 11 yaşındaki kardeşi Seyvan'mış. Onlar da Bedran adındaki kardeşlerini kaybetmişler. Başka bir çocukla birlikte, öldürülenler arasındaki en küçüklerden biriymiş. Sadece 12 yaşındaymış. "Bedran, ge-

ce saat on bir gibi kaçaktan dönecekti” diye sessizce anlatıyor Semire. “Yemek hazırlamıştık onun için. Sonra uykuya dalmışım. Ertesi gün kalkınca, insanların ağladığını gördüm. Bedran ortalıkta yoktu.”

* * *

2011 yılının 29 Aralık sabahı cep telefonumla internete bağlanarak katliamdan sonra çıkan haberleri okuyorum. Her sabah yaptığım gibi yatağımdan çıkmadan önce, geçen saatlerdeki tweet'lere göz atıyorum. Birçok Kürt kökenli insanı ve Kürt medyasını takip ettiğimden mesajlarının yoğunluğundan, yaşanan katliamın boyutunun farkına varıyorum. Görünüşe göre, ordu, Türkiye-Irak sınırında muhtemelen kaçakçılık yapan Kürt köylülerini bombalamış. Otuzdan fazla insan ölmüş.

Yatağımdan fırlayıp hemen televizyonu açıyorum. NTV, CNN Türk, HaberTürk gibi haber kanalları arasında geziyorum. Hava durumu, ekonomi ve futbolla ilgili haberler var. Şaşıyorum. Sonra televizyonu yayımın tam ortasında açtığımı, saat başı ya da yarım saatte bir verilen önemli haberleri beklemem gerektiğini düşünüyorum. Haberlerin bir saniyesini olsun kaçırmamak için duş bile almıyorum. Kahve yapıp, pijamalarım üstümde kanallar arasında gezinmeye devam ediyorum.

Bu arada olayı twitter'da paylaşıyorum. Ne olduğunu tam bilemediğim için temkinli davranıyorum; çünkü olayın detayları henüz netleşmiş değil. Twitter hesabıma, Dicle Haber Ajansı tarafından gönderilen fotoğraflar düşüyor. Battaniyelere sıkıca sarılmış, ayakları dışarı sarkan sıralı cesetler görüyorum. İnsanların katırlara ceset yüklediği, araba yoluna kadar götürdükleri ve orada hazır tutulan arabalara aktardıkları görülüyor. Elleriyle yüzünü kapatan, ağlayan erkekler var fotoğraflarda. Bu görüntüleri ve Türk medyasının

olayı hâlâ haber yapmadığını twitter'da takipçilerimle paylaşıyorum.

Sonunda CNN Türk'ün haberleri başlıyor. Sandalyemin ucunda merakla oturuyorum. Haberi nasıl verecekler acaba? Haberler, Fransız Meclisi'nin 1915 Ermeni Soykırımı ile ilgili olarak onayladığı bir yasa tasarisına karşı Türkiye'de gelişen tepkilerin sunumuyla başlıyor. İkinci haberdeyse Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığını bıraktıktan sonra politikaya devam edip etmeyeceği meselesi işleniyor. Sonrasında futbola, daha doğrusu o günlerde Türkiye'yi meşgul eden şike olaylarına ilişkin bir haber yer alıyor. Diğer haber kanalları da aynı haberleri veriyorlar. Ne yazık ki, olayla ilgili olarak herhangi bir haber geçmiyor hâlâ. Hayretler içindeyim.

Twitter aracılığıyla, Türk medyasından yakınıyorum. Otuzdan fazla sivil ölmüş, bunu nasıl haber yapmazlar? Nasıl olur bu? Türk askeri ölünce hemen şehit haberi yapılıyor, onlarca Kürt köylüsünün öldürülmüş olmasının hiç mi haber değeri yok gerçekten?

Tam bu sırada, twitter hesabıma özel bir mesaj geliyor. Önemli bir Türk televizyon kanalında çalışan bir gazeteci arkadaşımдан. Şöyle yazıyor:

“Canım. Bütün sabah olayı en azından kısa haber yapmak için direndik. Fakat Ankara hayır dedi! İşte burası bizim nefes aldığımız yer. Çok üzgünüm.”

Hemen ardından bir mesaj daha:

“İnan ki... Burada gözyaşımız sel oldu... Burası maskeli balo oldu...”

Ve bir yenisi:

“Bizi arayıp, ‘Resmî açıklama gelmeden bu konuyu haber yapamazsınız. ‘Nokta’ dediler.”

Başbakan Erdoğan¹ büyük haber kanallarını arayıp, hangi konuyu haber yapacaklarına ya da yapamayacaklarına dair “bilgi” vermiş. Arkadaşım “Ankara onay vermedi” derken bunu kastediyor. Üzgünüm ama şaşırmıyorum. Serbest gazeteci olarak 2006’da Türkiye’ye yerleştiğimden beri en önemli mesele olarak “insan hakları”nı ele aldım. Çünkü özellikle bu konudaki haberlerin ne kadar eksik olduğunu fark etmiştim. Aslında bu katliamdan aylar önce hükümet basın üzerindeki baskısını arttırmıştı.

Geçtiğimiz yılın sonlarına doğru, 20 Ekim tarihinde medya sahipleri ve yayın yönetmenleri başbakan tarafından bir toplantıya çağırılmıştı. Bu toplantı, 18 Ekim’i 19 Ekim’e bağlayan gece Hakkari’de yaşanan PKK saldırısında 24 askerin ölmesi ve 22 askerin yaralanması olayının hemen sonrasında gerçekleşmişti.

Başbakanın basınla yaptığı toplantıdan sonra, Anadolu Ajansı ve başka bazı ajanslar, hükümetin basına kimi yayın kısıtlamaları getirdiğini, basının da buna uyacağını duyurmuştu. Terör ve şiddet olayları, kamu düzeni dikkate alınarak haber yapılacaktı. Kaosa, paniğe neden olabilecek düşmanca haberlerden uzak durulacak, yasa dışı örgütlerin propagandası yapılmayacaktı.

Bu karara sadece birkaç haber ajansı değil, Doğan Medya Grubu’nun sahibi Aydın Doğan da uyacaktı. Gerekçeleri çok basitti: Medya sahiplerinin başka işleri ve çıkarları vardı. Mesela inşaat, enerji, iletişim piyasası, maden ve benzeri sektörlerde önemli yatırımları ve iş ilişkileri söz konusuydu. İş yaşamını ve devletin sunduğu kamu olanaklarını riske sokmamak için medya dikkatli olmalıydı. Erdoğan’ın isteğine kulak vermek tiraj açısından da olumlu olacaktı; çünkü ortalama Türk okuru gerçeğin peşinde koşan ve eleştirel

1 Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 10 Ağustos 2014’te yapılan seçimlerle Türkiye’nin 12. cumhurbaşkanı seçildi.

bir gazete beklemiyordu. Kimse Türk milliyetçisi dünya görüşlerine müdahale istemiyordu.

Bu toplantıya, orduya karşı sert muhalif tavrıyla bilinen *Taraf* gazetesinin yayın yönetmeni yardımcısı Yasemin Çongar da katılmıştı. Toplantı sonrasında, konuyu gazetesinde yazdı. Medya sahiplerinin Erdoğan'dan daha fazla ve katı öneriler getirdiğini şaşkınlıkla dinlediğini anlattı.

Toplantıdan bir buçuk yıl sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide şunları söylüyordu Çongar: "Erdoğan'ın konuşmasıyla başladı toplantı. Erdoğan, propagandayla gazetecilik arasındaki ince çizgi farkını anlattı. Toplantının sonrası kapalıydı ama artık anlatabilirim. Aydın Doğan, yayıncıların ve yayın yönetmenlerinin yer alacağı bir grup oluşturmayı ve haberlerin nasıl sunulacağına, hangi kurallara uyulması gerektiğine bu grubun karar vermesini önerdi. Hatta, bu gruba hükümet temsilcisi de dahil olabilirdi. Fakat Erdoğan buna gerek olmadığını söyledi. Grubu oluşturdular mı, bilmiyorum. Başka birisi de, üç temel kural önerdi: PKK'ya 'terörist' demeyen insanlara basında fazlaca yer vermemek, PKK ve Irak sınırındaki kamplardan bahsetmemek! Çünkü bu, PKK için propaganda anlamına geliyordu ve PKK'ya karşı yürütülen mücadeleyle ilgili son dakika haberlerini on beş saniyeyle sınırlamak!"

Çongar, "bazı yerleri" ziyaret etmemek, "bazı insanlarla" görüşmemek gerektiğinin konuşulduğunu da söylüyordu: "Kimse ses çıkarmadığı için artık dayanamadım ve 'Bazı yerleri' ziyaret eden ve 'bazı insanlarla' konuşan benim ve buna devam da edeceğim' dedim."

Bu toplantıda konuşulanlar aslında pratik olarak zaten uygulanmaktaydı. Sadece yazılı olmayan kurallar tekrar doğrulanmış, bunlara Erdoğan'ın gücü ve ağırlığı eklenmiş oldu.

Bu gelişmeler sonrasında, protestosu nedeniyle diğer yayıncıların yönetimlerinden övgüler alacaktı Çongar: "Toplantı sırasında hiç kimse ağzını açmadı. *Taraf*'ın yayıncıları ve ga-

zete sahipleri de vardı orada. Ama *Taraf* bağımsızdı ve büyük şirketlerin bir parçası değildi. Dolayısıyla ben daha özgürdüm.” Sonunda durum değişti: Aralık 2012’de yayın yönetmeni, köşe yazarı ve gazetenin yüzü olan Ahmet Altan ve Yasemin Çongar *Taraf*’dan ayrıldılar. Altan, gerekçe olarak, tekrar roman yazmak ve buna zaman ayırmak istediğini söylerken; Çongar ise sessiz, sedasız gitmişti.

Çongar, gazetesinden ayrıldıktan birkaç ay sonra şunları söyleyecekti: “Baskı büyüktü. Ahmet, yazmak istediklerini yazamıyordu. Ben de manşetleri istediğim gibi hazırlayamıyordum. *Taraf*’ın sahibi, yayımlatmak istediği, gazeteciler tarafından yazılmamış, hazır haberlerle geliyordu bana ve ben de bunu reddediyordum. Fakat onu da anlıyordum. Gazeteye çok para yatırmıştı. Bankalar kredi vermiyorken, ilan gelirlerinde kayıp da yaşıyordu. Bunların tümü hükümetin baskısıyla oluyordu. Bu durumu kabullenmedik ve Ahmet ile birlikte gazeteden ayrıldık.”

Durum net! Gazetecilerin durumu çok zor. Twitter’da bana özel mesaj gönderen bir gazeteci, ismini yazmayacağıma söz verince, benimle konuşmak istedi. Bu yüzden isminin baş harflerini bile kullanmayacağım: “Telefonlar, Erdoğan’ın veya basın işlerinden sorumlu Arıncı’nın emrinde çalışan danışmanlardan geliyordu. Tüm basını özenle takip ediyorlardı. Uludere bombardımanının yaşandığı gecenin sabahında genel yayın yönetmenleri onlardan bir uyarı aldılar: Olaya ilişkin, ne görüntüye ne de ölü sayısına yer verilecekti. Bu yasak, önemli haberlerin geçildiği kırmızı bantlar için de geçerliydi. Bu yüzden olaya ilişkin haberler altyazı olarak bile geçilemedi ve internet sayfalarında yer almadı.”

Aslında haberi insanlara aktarmanın tek yolu twitter’dı. Ama gazeteci arkadaşım buna cesaret edemiyordu: “Twitter’da kendi adıyla, kişisel hesabımdan bile bir şey paylaştığımda dikkatli olmak zorundayım. Çünkü büyük bir te-

levizyon kanalı için çalışıyorum.” Kurallara uymazsa, işini kaybederdi.

Öğlene doğru saat 11.45’te, büyük kanalların editörlerine haber için nihayet izin çıktı. Genelkurmay Başkanlığı, bombalamı olayını sekiz başlık altında izah eden bir açıklama yayımladı. Açıklanmanın ilk maddesinde, hava saldırısının 17 Ekim 2007 tarihinde Meclis tarafından onaylanan ve süresi her yıl uzatılan, “Irak topraklarına dönük sınır ötesi operasyonlar” kapsamında düzenlendiği belirtiliyordu. Sonra, “terör örgütü ele başlarının” daha önceki kayıpları için karşı saldırı hazırlığında olduğu, Irak Kürdistanı’nın Sinat-Haftanın bölgesindeki gruplarını güçlendirmeye çalıştıkları ileri sürülüyordu. Çeşitli istihbaratlara ve teknik analizlere göre, terörist gruplar karakollara ve sınırdaki askerî birimlere yönelik saldırı hazırlığı içindeydiler.

“Geçmişte bölücü terör örgütü tarafından gerçekleştirilen saldırılarda” diyordu genelkurmay, “teröristlerin, kullandığı ağır silah, cephane ve patlayıcıları yük hayvanlarıyla Irak’tan getirerek sınırdan içeri soktukları teslim olan terörist ifadelerinden bilinmektedir... terör örgütü mensuplarının, Irak Kuzey’nden gelerek hududumuza yakın karakol ve üs bölgelerimize eylem yapacağına dair istihbaratın artması üzerine, keşif ve gözetleme gayretleri sınır boylarında artırılmıştır. Bu kapsamda, 28 Aralık 2011 günü saat 18.39’da, Irak sınırları içinde hududumuza doğru bir grubun hareket halinde olduğu İnsansız Hava Aracı görüntüleriyle tespit edilmiştir.”

“Bölgenin teröristler tarafından sıkça kullanıldığını” da belirtiyordu genelkurmay açıklamasında. Grubun ateş altına alınmasına bu nedenle karar verilmişti. Genelkurmay, bombalanan Sinat-Haftanın bölgesini sivil yerleşim bölgesi olarak değil, bölücü terör örgütünün kamplarının bulunduğu bir yer olarak tanımlıyor; olayın idari ve adli soruşturmasının devam ettiği de bildiriliyordu.

Köye gidiş: Kaçakçıların durumu nedir?

Yılın son günlerinde televizyon ve twitter'ı daha sıkı takip ediyor, gazetelere düzenli olarak göz atıyorum. 30 Aralık'a denk gelen cenazelerin taşınma görüntüsü beni çok etkiliyor. Kalabalık bir topluluk, beyaza bürünmüş dağ manzarası eşliğinde mezarlığa doğru yürüyor. Kalabalığın arasında, Kürt bayrağının renklerinden oluşan yeşil, sarı ve kırmızı örtülere sarılmış 34 tabut taşıyor. Ölenlerden 19'u, 18 yaşından küçük; 26 kişi büyük Encü ailesinin ferdi.

Çok sarsılıyorum ama aynı zamanda olayı tam olarak kavrayamıyorum da. Kaçakçılık neyin nesidir? PKK kamplarının olduğu bilinen bir yerde, Irak sınırında ne işleri vardı? Neden kendilerini böylesi bir riske atmışlardı? 12-13 yaşındaki çocuklara neden kaçakçılık yaptırılıyordu? Tam olarak neler oluyordu?

Başka bir şeyi de aklım almıyor. Mağdurların çoğu köy korucularının aileleri. Bunlara aylık bir maaş ve devlet tarafından bir Kalaşnikof veriliyor. Köy korucuları neden kaçakçılık yapsın? Bildiğim kadarıyla köy korucuları Kürtler tarafından hor görülüyorlar.

Aklımı kurcalayan bir soru daha var: Bombardıman kaza sonucu mu yaşanmıştı? Kürt medyasına inanacak olursam, kaçakçılar, yakınlardaki sınır askerî birlikleriyle sürekli irtibat halindeydiler ve kendilerine göz yumuluyordu. Üstelik PKK'ye karşı bir operasyon planlandığında askerî birlikler köylüleri uyarıyor ve güvenlik nedeniyle işlerini bir gün ertelenmelerini söylüyorlardı. Bu doğru muydu? Doğruysa, köylüler bu kez neden uyarılmamışlardı?

Birkaç gün içinde, Türkiye'de hep olageldiği üzere, kutuplaşma tamamlandı. Kürt medyası, Uludere'de yaşanan katliamın bir kaza sonucu gerçekleşmediğini, bunun Kürt halkına karşı girişilmiş bilinçli bir katliam olduğunu söylüyordu.

Bu abartılı retorik kafama pek yatmamıştı. İddia sahipleri bu kadar kısa sürede böyle bir kanaate nasıl varabilmişlerdi?

Bu arada “standardize edilmiş basın” da Erdoğan’ın istediği yere gelmişti. Olayı kaza olarak sunuyor, köylülerin kendilerinin de kabul ettiği gibi, “Orası PKK bölgesiydi, köylülerin orada ne işi vardı?” sorusunu soruyorlardı.

Bazı Türk gazeteleri okurlarına, ölenlerin kaçakçı değil, PKK’ye silah taşıyan destekçiler olduğunu söylüyordu. Dolayısıyla, “ne ekersen onu biçerdin!”

Beş gün sonra, artık dayanamıyorum. Kendi kendime, “Türk devleti 1.700 kilometre ötede Kürtlere karşı –neresinden bakılırsa bakılsın– son yılların en büyük katliamını yapmışken, senin burada ne işin var?” diye soruyorum. Hemen bavulumu hazırlayıp asistanım Beyda’yı arıyorum: “Benimle Uludere’ye geliyor musun?” Ertesi sabah Diyarbakır’a gidecek 5.25 uçağıyla, yani ilk uçakla yola çıkmak üzere buluşuyoruz.

* * *

Ortasu ve Gülyazı’nın bağlı olduğu Şırnak’a daha önce hiç gitmemişim. Şırnak ve Hakkari, Güneydoğu’nun en uçundalar: Şırnak, Suriye ve Irak sınırında; Hakkari ise Irak ve İran sınırında. Şırnak’ın batısında Mardin var, kuzeyinde Diyarbakır. Türkiye’deki çoğu il, aynı zamanda merkez ilçenin ismiyle anılıyor.

Diyarbakır, Türkiye Kürdistanı’nın en büyük şehri. Bir milyon civarında nüfusu var. İlçeleriyle birlikte toplam nüfusu yaklaşık bir buçuk milyon. Kültürel ve siyasal açıdan Kürt bölgesinin metropolü durumunda. Ancak havaalanının böyle bir havası yok. Bir iniş, bir de uçuş pisti var bu havaalanının. Uçakların hep aynı yere park ettiği, küçük bir salonda tıngırdayıp duran bagaj bandından gelecek eşyalarını zı beklediğiniz bir havaalanı burası.

Diyarbakır sivil havaalanı, bölgedeki askerî havaalanının bir eklentisi gibi görünüyor. Havalimanı daha çok askerî amaçlarla kullanılıyor. Buradan konuşlanan 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı 8. Ana Jet Üssü'nden PKK ile mücadele ediliyor. F-16'lar her gün büyük bir gürültüyle ve sık sık havalanıp Irak'ın kuzeyindeki PKK kamplarını bombalayarak dönüyorlar. Bu durum şehri çok geriyor. Bundan ziyaretçi olarak biz bile iliklerimize kadar etkiliyoruz. PKK'ye katılan gençlerin aileleri için durum daha vahim olmalı.

Diyarbakır havaalanı şehrin kıyısında. Bir adım sonrasınca, büyük işçi semti olan Bağlar yer alıyor. Hava şartları nasıl olursa olsun, sokakları her zaman kalabalık oluyor buranın. Esnaflar el arabalarıyla eşya taşıyorlar. Her tarafta seyyar çaycılar dolaşıyor. Kaldırımları mesken tutmuş seyyar satıcılar ve ayakkabı boyacıları kendilerine müşteri arıyorlar. Diyarbakır'ın sokaklarına çeşitli kokular yayılıyor. Kestane kebabın, fırınlardan çıkmış taze ekmeğin, ateşte ısıtılıp dövülen demirin, halka tatlısının, meyvenin, tütün ve kadınların sebzeleri közlemek için yaktıkları ızgara ateşinin kokusu... Elbette en çok da biber gazı kokusu!

Beyda ile birlikte, gelişimizin hemen ardından, 200 kilometre doğudaki Şırnak'a gitmek üzere otobüs terminaline yöneliyoruz. Yolumuz, Arapların, Hristiyanların asırlarca birlikte yaşadığı Mardin'den geçiyor. Çok merdivenli, muhteşem manzaralı eski Mardin'e sadece yaya olarak ulaşılabilir. Otobüs Mardin'den çıkarken, koltuğumda sık sık arkama dönmekten rahatsız olsam da, keyiflenerek şehrin görüntüsünü izliyorum.

Mardin'den çıkınca sola dönüyoruz. Suriye sınırı boyunca kilometrelerce yol alıyoruz. Çitlerin üstündeki tabelalarda, bölgenin kara mayınıyla döşeli olduğunu gösteren uyarı yazıları var. Savunma Bakanlığı'yla birlikte çalışan Uluslararası Mayın İzleme Komitesi Türkiye Komisyonu'na gö-

re, Suriye sınırında yaklaşık 614.000 mayın bulunuyor. Bir kısmı, –Sovyetler Birliği tarafından desteklenen– Suriye ile NATO üyesi Türkiye arasında Soğuk Savaş ve gerilim yıllarında 1956-1959 yılları arasında yerleştirilmiş. Bazılarıysa PKK'nin silahlı mücadeleye başladığı 1984 yılından sonra döşenmiş. 1999 yılından itibaren geçerli olan “Uluslararası Mayın Antlaşması” uyarınca, bölgeye yeni mayın yerleştirilmiyor. Bu antlaşmaya Türkiye 2003'ten itibaren resmî olarak katılmış.

Burası, PKK'nin Türkiye'ye girebilmesi için kullanışlı ve güvenli bir sınır olmadı hiçbir zaman. Daha çok düzlük bir alandı ve Irak sınırındaki dağlık bölge gibi kamuflaje olanak vermesi söz konusu değildi. 1980 darbesinden sonra, lideri Öcalan da dahil, PKK Suriye'ye geldi ve Suriye hükûmetiyle ilişki kurdu. 1984'ten itibaren silahlı mücadeleye başlayınca da, Kuzey Irak'a yerleşti.

Şırnak'a giderken ilk durağımız Cizre oluyor. Burası sıradan bir şehre benziyor. Oldukça soğuk bir yer. Kar, çamur birbirine karışmış durumda. Erkekler koyu renk paltolar giymişler, bazılarının başlarında siyah-beyaz, kareli veya mor atkılar var. Sokağın belirgin manzarası bu. Küçük bir otogarı var Cizre'nin. Şayet açsanız, tavuk veya dürüm, cips ve bisküvi türü şeyler alabiliyorsunuz, hepsi bu. Burada on dakika mola veriliyor. Erkekler sigara ve çay içmek üzere dışarı çıkıyorlar; Kürtler, sadece bir dakikaları bile olsa, bunu hep yaparlar. Otogarın tuvaletleri yeterince temiz.

Tekrar otobüsteki koltuğunuza oturup tekerleklerin fısıltısının uykunuzu getirdiği bir anda, Mezopotamya'ya hayat veren iki ırmaktan biri olan Dicle'nin muhteşem manzarası çıkıyor karşınıza. Kısa bir süre, çıplak ve kocaman kayaların arkasından yola paralel bir şekilde akıyor. Nehrin, özellikle sadeliği, akışı nefes kesen bir güzellik sunuyor. Geniş, görkemli ve doğal haliyle öylece kendi haline bırakıl-

muş. Etrafında ne bir çay bahçesi ne eğlence yeri ne sandal ne de hediyelik eşya satan dükkânlar var. Hiçbir şey yok, sadece nehir!

285 kilometrelik yolu ancak beş saatte kat edebiliyoruz. Bir park yeri genişliğinde olan Şırnak Otogarı'nda bizi iki genç adam karşıyorlar. Beyda'nın arkadaşları bunlar. Daha doğrusu, genç adamlardan birinin ablasıyla tanışıyor Beyda ve dolayısıyla ailesini de biliyor, bize kalacak yer sağlayacaklar. Anlaşıyor ki, Kürtler misafirleri çok seviyorlar. Sadece bir gece mi kalacaksınız? Dönüşte bir gece daha kalmaz mısınız? Acıktınız mı? Buyrun çayınız...

Misafirliğimiz sırasında özellikle Kürtlerin geleneksel yatakları çok hoşuma gidiyor. Kürtlerin evinde yorganlar üst üste konurmuş ve üzerlerinde kocaman örtüler olurmuş. Akşamları örtü açılıyor. Herkes için ayrı yatak odası ve ayrı yatak yok. Yünlü, kalın yorgan, bazen üzerinde ince bir örtü, bir battaniye. Çok ağırlar; bir elle tutup çekmek neredeyse imkânsız ama rengârenkler. Üzerinizde yaklaşık on kiloluk bir yorganla uyumak, harika.

Askerin bilgisi dahilinde kaçakçılık yapmak

Ertesi sabah bir dolmuş bizi Gülyazı'ya götürüyor. Aziz de Beyda ve bana eşlik ediyor. Onunla bir gün önce Şırnak'ta tanışmıştık: Kaldığımız evdekilerin tanıdığı biri. Akşam ziyaretimize de gelmişti. Dicle Haber Ajansı için çalışıyor ve geçen günlerde Gülyazı ile Ortasu haberlerini o yapmış. Orada insanlarla daha kolay tanışmamızı sağlayabileceğini söylüyor.

Köylere giden yol çok virajlı, terk edilmiş bir doğa görüntüsü var. Askerî birlikleri her yerde, yol kenarında, tepelerde ve dağlarda görmek mümkün. Yolda kimlik kontrolü yapan iki tane jandarma timi var. Eğer soru sorarlarsa ne cevap vereceğimize ilişkin kendi aramızda konuşuyoruz. Ben, fark-

lı şeyler söylemekten yana değilim. Çünkü oturma iznimde büyük harflerle mesleğimin “basın” olduğu bilgisi yer alıyor. Dolayısıyla “turist” ya da “gezgin” olduğumu söylemenin pek bir anlamı yok.

Gerçekten de iki kez kontrolden geçiyoruz. “Nereye gidiyorsunuz?” sorusuna gülümseyerek cevap veriyoruz; yolumuzun başka bir seçeneği yok, bizi götüreceği yer belli. Askerler bize el sallıyor. Bu durum beni şaşırtmıyor: Türkiye’de çalıştığım süre boyunca, yabancı ve resmî bir gazeteci olarak hiçbir zaman zor durumda kalmadım².

Biz ilerledikçe, dağlar daha çok etkileyici olmaya başlıyor. Düz, kayalık ve çıplak bir alan. Bölgenin büyük bir bölümü sivillere kapatılmış: Askerî alan, girilmesi yasak. Arada bir koyun otlatan çobanlar görüyoruz. Eskiden daha çok sürü olurmuş buralarda. Ama yaylaya çıkışların yasaklanmasıyla yeşil otlaklar sınırlı kalmış ve sürüler çok para etmemeye başlamış.

Yolun diğer tarafında Ortasu’nun deresi bize eşitlik ediyor. Bazen o kadar derinden geçiyor ki, vadinin içinde gözden kaybolabiliyor. Keskin bir virajın ardından, yüksek bir beton duvar çıkıyor karşımıza: Baraj yapılıyormuş. Baraj için kullanılan iş makineleri ve yük kamyonları yolları öylesine harap etmiş ki, dolmuşumuz bazen sadece taşlı arazi yollarından geçebiliyor. Bu baraj ve bölgedeki diğer barajlar, yerel halka iş imkânı getirmiyor maalesef. Çünkü barajları yapan şirketler Türkiye’nin diğer bölgelerinden geliyorlar ve inşaatlarında kendi personellerini çalıştırıyorlar.

Yaklaşık bir buçuk saatlik yolculuğun ardından, Ortasu’daki bir virajı geçtikten hemen sonra, şoföre inmek istediğimizi söylüyor Aziz. Gülyazı’ya gelmişiz. Elli metre arkamızda bir benzin istasyonu, solumuzdaysa büyük bir ça-

2 Gerçi 2015 başlarında hakkımda “terör örgütü propagandası” suçlamasıyla, 1 yıldan 5 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı.

dır, bir internet kafe ve iki dükkân var. Ortasu Deresi buradan başlayıp Gülyazı'nın içinden geçerek manzara sunmaya devam ediyor. Derenin kenarından başlayarak tepeye doğru sıralanan tek katlı evlerin çatısına, kar ve yağmurdan korumak üzere mavi barandalar çekilmiş.

Yarı açık spor salonu gibi gözüken beyaz çadırın hemen arkasından, soldan, köye giden taşlı bir toprak yola giriyoruz. Yol çok bakımsız. Çukurlarla dolu. Ayakkabılarımız her adımımızda kar ve çamur karışımını emiyor. Caminin kenarında yol sola bükülüyor. Bir çitin önünde hayatını kaybeden kişilerin portrelerinin yer aldığı pankartı görünce birden irkiliyorum. Aralarında gençlerin, çocukların da bulunduğu otuz dört kişi bize bakıyor sanki. Pankartta, "Erdoğan'ın 33 Kurşunu. Dersim, Zilan, Ağrı, bugün Qilaban. Katil Erdoğan!" sloganı yer alıyor.

"33 kurşun", 1943'te İran sınırında komutanlarının emriyle askerler tarafında kurşuna dizilen kaçakçı 33 Kürt köylüsünün katliamını ifade ediyor. Bu olay da Kürt tarihine kara bir leke olarak geçmiş durumda. Geçtiğimiz yüzyılın '20'li, '30'lu yıllarında Dersim'de, Zilan'da, Ağrı'da Türkiye Cumhuriyeti Kürtlere karşı acımasız katliamlar gerçekleştirmiş. Qilaban ise günümüz Uludere'sinin Kürtçe karşılığı.

Çok vaktimiz yok. Saat akşamın onu olmuş, karanlık çokmeden yine dolmuşla geri dönmek istiyoruz. Acele gazeteciliği hiç sevmem, özellikle de böylesi bir vahşet durumunda. Ama başka işlerim de var ve bu benim açımdan plansız bir seyahat. Üstelik Aziz'in de ertesi gün Şırnak Belediyesi'ndeki işinin başında olması gerekiyor. Birkaç saat içinde en az iki tane yazı yazmak istiyorum. Bir tanesi ANP (Hollanda Haber Ajansı) için. Umarım, haber değeri olan bu olay orada kendine yer bulur ve bu benim yazıma rast gelir. Diğer yazıyıysa küçüklerin yaptıkları kaçakçılık hakkında bir gençlik gazetesi olan 7Days için yazacağım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Pankarta yer alan genç ölümlerin suretlerini âdeta içime çekiyorum. Bu sırada Aziz, etrafımızı saran insanlardan birkaçıyla sohbet ediyor. Bir ara bana, “Kiminle konuşmak istiyorsun?” diye soruyorlar. Ölenlerin yakınları, gazetecilere hızlıca hikâyeyi anlatmaya alışmışlar galiba. Aile yakınlarıyla, kaçakçılık yapan çocuklarla ve eğer mümkünse katliamdan sağ kurtulanlarla konuşmak istediğimi belirtiyorum. “İlk önce kimle görüşmek istersin? Şu an herkes müsait” diyorlar. “Fark etmez” diye cevap veriyorum. Ayakkabılarımı çıkarıp girdiğim ev kalabalık ve sıcak. Herkes bir anda konuşuyor. Konu kaçakçılık.

1926’da Irak-Türkiye sınırı çizildiğinden beri, bu bölgede bu iş yapılmıyormuş. Bunu anlatan, saldırıdan sağ kurtulan, otuz beş yaşındaki Servet Encü. Para kazanmak için az oluktan biri buymuş. Özellikle yakıtta iyi para kazanılmıyormuş; çünkü Türkiye’de vergiler çok yüksekmış. Irak’ta durum tam tersiymiş. Çay ve sigara ticareti de fena değilmiş. “Başka iş yok” diyor. Etrafındaki insanlar da onu onaylıyorlar: “Neredeyse hiç iş yok.”

Basında okuduğum bazı şeyleri köylüler de anlatıyor bana: Kaçakçılık, askerin bilgisi dahilinde yapıyor mesela... Yerel askerî yetkililer başka iş olanağı olmadığını biliyorlar ve illegal ticarete göz yumuyorlar. Servet Encü, “Askerî sınırla birliğıyle irtibat içindeyiz. PKK ile çatışma ya da operasyon hazırlığı içinde olurlarsa, kaçakçılığı birkaç gün erteleyin diye haber veriyorlar bize. Senelerdir böyle. Bu sefer eylem olacak diye haber almadık ve dolayısıyla oraya gittik” diyor.

İnsansız hava araçlarının bölgede uçtuğunu duyduklarını söylüyor. “Ama bu, çok sık olan bir durum. Bu yüzden bir anlamı yoktu” diye ekliyor.

Türkiye’deki güneydoğu seyahatlerim sırasında yarı kaçak ürünlerle sürekli karşılaştım. Örneğin, bir gün önce Cizre’de bizim de bindiğimiz otobüs, kullanılmayan bir park ye-

rine yanaştı ve önüne demir bir kepenk çekildi. Otobüs depoya yaklaştı, birkaç adam gürültüyle bir kapağı açtı ve küçük bir tank düzeneğini dışarı çıkardı. Düzeneğin hortumunun depodaki tesisata bağlı olduğu görülüyordu. Burada otobüsün deposu kaçak yakıtla dolduruldu. Kaçak benzinin nerde satıldığını herkes biliyor ama buna kimse müdahale etmiyor.

Sonuç olarak akaryakıt istasyonları genelde benzin satmıyorlar. Bunun nedeniyse çok basit: Müşteri yok. Aylar sonra Şırnak'ta nerdeyse boş depolu bir araba kiraladığımda ancak uğradığım üçüncü benzinciden yakıt alabilecektim. Birinci benzinci küçük bir bakkal ve oto yıkama yeri idi. Arabamı pompanın yanına park edip görevliye depoyu doldurması için seslendiğimde, "Kusura bakmayın, benzin satmıyoruz" cevabı vermişti bana. İkinci benzinci de oto ve halı yıkama yeri olarak kullanılıyordu ama en azından şehirde nerede benzin bulabileceğimi söylemişti.

Bana kalırsa, hayatta kalan Servet Encü'nün tanıklığı, bu olayda geçerli tek tanıklık. Bu bölge asker dolu ve köylülerin kaçakçılık yaptığını askerlerin bilmemesi imkânsız. Dağların neredeyse her yerinde bir karakol, havadaysa hem Türkiye hem de Irak toprak sahasını gözleyen "dronlar" (*drones*) var. Amerikanlarınki Irak topraklarını, Türkiye ise İsrail'in yaptığı dronlarla kendi bölgesini kontrol ediyor. Amerikalılar kendi dronlarının elde ettiği bilgileri Türkiye ile paylaşıyor, Türk ordusunun uzman subayları da bu görüntüleri sürekli inceleyip değerlendiriyorlar.

Eğer ayda sekiz veya on iki kez, 20 ila 50 kişilik gruplar, yük hayvanları aynı saatte ve aynı rotada Türkiye'den Irak'a gidip tekrar geri dönüyorlarsa, bunu fark etmemek mümkün değil. Servet Encü'nün anlattıkları doğruyu gösteriyor: Kaçakçılar her zaman tanınıyorlar ve kimse onlara karışmıyor.

Servet'e, "Köy korucu musun?" diye sorduğumda kendimi bir an tuhaf hissettim. "Hayır" diye yanıtladı beni. Hiç koruculuk yapmadığını söyledi. Ama oradaki çoğu kişinin köy koruculu u yaptığını da belirtti. "Buraya gelirken hiç fabrika gördünüz mü?" diye sordu bana. Ben, "Hayır" deyince de, "Burada hiçbir şey yok. Köy koruculu u ve kaçakçılık dışında başka bir i  alanı yok" diye ekledi. Devlet, PKK'ye karşı savaşında kendisine destek olan silahlandırılmı  köy korucularına hâlâ ayda 700 lira (315 euro) maaş ödüyor.

Köy koruculu u sisteminin geçmişi neredeyse bir asır geriye gidiyor aslında Türkiye'de. 1923'te kurulan cumhuriyetin ilk yıllarında da yeni Türkiye sınırlarını korumaya destek olması için sivil milis güçleri kurulmuş. Ancak demokratik olmadığı için 1960'lı yıllarda kaldırılmış.

Ağustos 1984'teki PKK'nin ilk eylemlerinden sonra yeniden uygulamaya girmiş ve 1985'te yaklaşık 13.000 köy korucusu varmış. Bunların bir kısmı zoraki köy korucusu yapılmış. Bunu reddedenler ya köylerini terk etmek ya da ölüm korkusuyla yaşamak zorunda bırakılmış. Bir bölüm Kürt ise gönüllü olarak devletten silah alıp korucu olmuş. Bunlar  zellikle, Kürt toplumu içerisinde etkin olan geleneksel feodal yapıya, etkinliği güçlü a iretlere mensuplarmı ; anti-feodal ve komünist PKK ile mücadele içinde yer alarak kendi konumlarını ve güçlerini korumak istemişler. Köy korucularının sayısı 1990'lı yıllar boyunca 50 bin ila 90 binlere kadar çıkmış.

Anladığımı kadarıyla, köy korucuları diğer Kürtler tarafından hiç sevilmiyorlar ve devlete bağlılıkları nedeniyle tam bir endişe kaynağı haline geliyorlar. Her şeye rağmen yine de, televizyonlarda ya da Gülyazı'daki cenaze ve yas evlerinde de gördüğüm kadarıyla, buradaki insanlar büyük bir dayanışma içindeler. Peki, nasıl olabiliyordu bu? Koruculuk

uygulamasıyla köyler ikiye bölünmüyor muydu? Yoksa sadece böylesi trajik dönemde mi bir araya geliyorlardı? Servet Encü, “Burada kimin köy korucusu olduğunun ya da olmadığına bir önemi yok. Kimseyi yargılamıyoruz biz. Bu, ekmek parası kazanmanın bir yolu. Başka ne yapabiliriz ki?” diye yanıtlıyor bu sorularımı.

Köylüler nasıl köy korucusu oldular?

Ortasu ve Gülyazı sakinlerinin nasıl köy korucusu olduklarını aylar sonra öğrenince, Servet’in söylediklerini daha iyi anlamış oldum. Meğer bu iki köy, ’90’lı yıllarda çok daha küçükmüş. Şimdi burada yaşayan köylüler, eskiden Zevîya’da kalıyorlarmış. Türkçe karşılığı Tarlabası olan, Irak sınırına yakın, minicik bir köy burası.

Nisan 1993’te bir gün Zevîya’ya askerler gelmiş. Şimdi 55 yaşında olan Kadriye Encü çok iyi hatırlıyor bunu. “Çok erkendi. Bize silah dayadılar. Köy korucusu olmak zorundaydık. Bunu kabul etmedik. Daha önce de kabul etmemiştik zaten. Bu yüzden orayı terk etmek zorunda kaldık. Eşyalarımızı almak için bile vaktimiz olmadı” diye anlatıyor bu olayı.

Kadriye ve eşi, ancak beş çocuklarını dışarı çıkarabilmişler ve sadece yorganla battaniye alabilmişler evlerinden, o kadar. Diğer köylülerle birlikte Zevîya’yı terk ederlerken askerlerin köyü yaktığını görmüşler. “Ateşi gördüğümüzde içimiz yandı” diye anlatıyor o günleri.

Çok sonradan ordunun başka köyleri de aynı yöntemle boşalttığını duymuşlar ve tanık olmuşlar. “Zevîya, bildiğim kadarıyla çevrede yakılan ilk köy oldu. Ordu bize sürekli baskı uyguluyordu ve PKK’ye yardım etmekle suçlanıyorduk” diyor Kadriye.

Hayvanları otlatmaya götürürken gerillalarla karşılaştığını hatırlıyor. PKK savaşçılarına “heval” ya da “karker” di-

ye hitap ediyorlarmış. “Heval”ın Türkçe karşılığı “arkadaş”. “Karker”inki ise “işçi” ki, PKK’nin açık isminde de yer alıyor “karker” sıfatı: Partiya Karkeren Kurdistan, yani “Kürdistan İşçi Partisi.” “Heval,” diyor Kadriye, “bize kim olduklarını ve ne yaptıklarını anlattı. Ama biz çok bir şey anlamadık.”

PKK savaşçılarını ilk kez gördüğünde ne kadar korktuğunu anlatırken gülüyor: “Azrail bizi almaya geldi diye düşündüm. Sonra heval Kürtçe konuştu, o zaman bizim insanımız olduklarını anladık ve yanlarında kendimizi güvende hissettik.”

Kadriye’nin ve Zevîya’dan diğer köylülerin hikâyelerinden belli oluyor ki, sürekli PKK ile ordu arasında kalmışlar. “Geceleri PKK’liler yiyecek için gelirlerdi. Gündüz olunca da ordu. İkisine de ekmek veriyorduk. PKK, orduya ekmek verdiğimiz için bize kızıyordu. Ordu da, ‘PKK’ye yardım ediyorsunuz’ diye bize baskı yapıyordu. Ne yapabilir-dik? Kimseyi aç gönderemez-dik ki biz. Son ekmeğimiz bile olsa veririz. Bize kötü davranmasına rağmen, orduya da ekmek veririz...”

Ordunun kötü davranışları yıllardır sürüyor. Kadriye ve diğer kadınlar, ordunun sabahın köründe sık sık evleri aradıklarını hatırlıyorlar. Herkesi köy meydanında topluyor, evlerini arıyor ve darmadağın ediyorlarmış. Kadriye, “PKK’ye yardım edeceğimizi düşünüp eşyalarımızı götürüyorlardı. Radyolarımızı ve dikiş makinelerimizi bile alıp götürdükleri oluyordu” diye anlatıyor hikâyesini.

Köylüler, birbirlerinden bağımsız olarak, Zevîya’yı boşaltmadan önceki havan topu saldırısını anlatıyorlar. Tüm gece saldırı olmuş. Köylüler mezarlığa yakın mağaralara saklanmışlar. Birkaç hayvan dışında kimse hayatını kaybetmemiş bu saldırılarda. Ertesi gün ellerinde küreklerle askerler gelmiş. Muhtemelen ölüleri gömmek için geldiklerinden köy halkını canlı görünce şaşırmışlar.

PKK ve ordunun dışında, Kuzey Iraklı Kürt askerleri, yani Peşmergeler de yardım için kapılarına geliyormuş. Zira onlar da Saddam Hüseyin'den kaçıyorlar, sığınacak yer arıyorlarmış. “Aslında biz herkese yardım ediyorduk ama kimse bize yardım etmiyordu” diye özetliyor durumu Kadriye.

Türk ordusu aslında 1980’li yılların sonunda köyleri boşaltmaya başlamış. Üstelik bu “yasal” bir durumdu; çünkü bölgede Olağanüstü Hal (OHAL) uygulanıyordu ve yerel yetkililere, köylülere haber vermeden köyleri boşaltma yetkisi verilmişti.

Bu köy boşaltmalarının, yakıp yıkmaların ilk hedefi elbette PKK’ydi ve bu, ona karşı bir saldırı hamlesiydi. 1978’de kurulan PKK, ilk gerilla saldırısını 1984’te gerçekleştirdi. Güneydoğu’daki köyler, örgüt için hayati önem taşıyordu. Köylüler, baskı altında olmasalar da gıda ve bazen elbise yardımı yapıyor, onlara önemli bilgiler veriyorlardı. Dolayısıyla köylüleri kovmak ve köyleri boşaltmak, PKK’ye büyük bir darbe olacaktı.

PKK’nin tarihini yazan, *Kan ve İnanç* (İletişim Yayınları, 2009) kitabının yazarı Amerikalı gazeteci Aliza Marcus’a göre, ’90’lı yılların ikinci yarısında yaşanan köy boşaltmalarının sonucu olarak bölgedeki şehirlerle dağlar hemen hemen boş kaldı. PKK’ye katılmak isteyen yeni kadrolar bile kamp-lara ya çok zor ulaşabiliyorlar ya da hiç ulaşamıyorlardı.

Uluslararası Af Örgütü ve Human Rights Watch gibi uluslararası insan hakları örgütlerine göre, yaklaşık 3.000 köy ve mezra tahrip edilmişti. Tam olarak ne kadar insanın bu yüzden evini terk etmek zorunda kaldığını söylemek zordu ama Türkiye’deki ve uluslararasındaki insan hakları örgütlerine göre, 275.000 ila 2 milyon arasında insan bundan etkilenmişti.

Bu uygulama nedeniyle binlerce köylü öfkeliydi. Bu insanların çoğu Kürt bölgesindeki şehirlere ya da bölge dışına

göç etti. Diyarbakır ve Batman gibi şehirler, köylerden gelen insanlarla dolup taştı. Güneydoğu'daki il merkezleri, köylerden gelen sığınmacılarla doldu. Bu insanlar, kış ayları dahil, uzun süre çadırlarda yaşadılar.

Türkiye'nin diğer bölgeleri de o yıllarda nüfus bakımından kalabalıklaştı. İnsanlar Güneydoğu'daki şiddet ve iç açıcı olmayan ekonomik koşullar yüzünden göç ediyorlardı. O zamandan beri batıda İstanbul ve İzmir, güneyde Mersin ve Adana on binlerce göç aldı. Bu yüzden günümüzde İstanbul'da milyonlarca Kürt yaşamakta.

O yıllarda basın yine özgür değildi. Ordunun baskısıyla, basın güneydoğudaki olaylara sessiz kalıyordu. Türklerin önemli bir bölümü binlerce köyün yakılıp yıkıldığını bilmiyordu. Bu yüzden de Kürt göçmenleri "mülteci" değil, "maceracı" olarak değerlendiriyorlardı. Şehir hayatı gurbetçileri iyice yoksullaştırdı. Birincisi, o kadar çok insan için iş yoktu. İkincisiyse hayat aniden çok pahalalmıştı. Köyde insanlar kendi ekip biçtikleriyle, hayvanlarıyla geçiniyorlardı, kendi evlerinde kaldıkları için kira dertleri de yoktu. Şehirlerdeyse hem gıda harcamaları yapmak zorundaydılar, hem de kira ödüyorlardı.

Zevîya'dan göç edenler daha farklı şeyler yaşamışlar. Küçük bir kısmı sınırı aşip Irak'ın Zaho kentine yerleşmiş. Olaya şahit olan köylülerin anlattığına göre, geri kalan yaklaşık dört yüz kişiden yedi aile reisi tutuklanmış. Bunları bir şantaj unsuru olarak kullanmışlar. Eğer köylüler rehineleri geri istiyorlarsa, her aileden bir köy korucusu vermeleri gerekiyormuş. Köylüler fiilen rehin tutulanları kurtarmak için mecburen koruculuğu kabul etmiş ve böylece "köy korucusu" olmuşlar.

Devletle aralarında kurulan yeni ilişkiler nedeniyle köylüler artık geleceklerini de özgürce belirleyemez olmuşlar. Artık ordu için çalışan insanlar haline geldiklerinden iş bulmak için başka bir kente göç etmek de imkânsızlaşmış. Köy-

lerini boşaltmaların birinci yılının ardından Ortasu'da, dere kenarında, basit, ince dallar ve ahşaptan yapılmış evlerde kalmaya başlamış köylüler. Sonra yaklaşık dört yüz köylü, devlet tarafından asker ve polislerce boşaltılan karakola yerleştirilmiş ve burada bir yıla yakın bir süre kalmışlar. "O mekânın doğru düzgün bir camı bile yoktu," diye anlatıyor Kadriye, "Herkesi yetecek kadar oda da bulunmuyordu. Bazen üç aile bir odada ve âdeta üst üste yaşıyorduk."

Zevîya'nın yakılıp boşaltılmasının üzerinden iki yıl geçtikten sonra son durak Gülyazı yerleşim yeri olmuş. Köyün bir kısmı, ilk ziyaretimde gördüğüm insanların anlatımlarına göre, şehirlerarası yolun kenarında. Bu yol 1990'lı yıllarda henüz yokmuş. 1993'te 36 yaşında olan Kadriye Encü, Zevîya'yı kül eden ateşlerden çocuklarını kurtarmayı başarmış ama Hamza adındaki çocuğunu daha sonra Uludere'de yaşanan bombardımanda kaybetmiş.

Zevîya: Harabeye çevrilen köy

2013'ün ilkbaharında bir sabah, geleneksel yeşil elbise ve siyah-beyaz poşuyla başlarını sarmış iki yaşlı adam ve Encü ailesinin iki genciyle, arabayla Gülyazı'dan Zevîya'ya gidiyorum. Ashında Kadriye'nin de bizimle gelmesini istiyorum ama bu imkânsız. Çünkü Kadriye, bir grup kadınla birlikte her sabah keçileri sağmak için otağa gidiyor. Çoğu erkek zaten Zevîya'ya gideceği için onlarla gitmek daha mantıklı geliyor bana.

Önce Ortasu'dan geçip sola dönüyor ve sonra yakılıp boşaltılmış olan Zevîya'ya geliyoruz. Bir müddet sonra, ortada hiçbir şey yokken, adamlardan biri arabadan iniyor. Söylediklerine göre, durduğumuz yer eskiden onun toprağıymış. Yolun kenarında Gülyazılı kadınlar bitki topluyorlar. Topladıkları yeşilliği, omuzlarına sardıkları torbalara dolduruyorlar.

Yaklaşık 5 kilometre sonra şose yol ikiye ayrılıyor ve arabayı park ediyoruz. 21 yaşındaki Faruk Encü, sola giden ve dağların arasından kaybolan yolu göstererek, “Bu yol Zahho’ya gidiyor. Ama daha ilerde hem mayınlar hem de bir karakol var. Dolayısıyla oraya kadar gidilemiyor” diyor.

Sağa doğru giden şosede yürüyoruz. Birkaç yüz metre sonra arkamı dönüyorum ama arabadan inmiş yaşlı adamı göremiyorum. Yeşilliğin içinde kayboluyor sanki. “Kendi toprağına gitti” diye yolun sol tarafını işaret ediyor biri. Harabeye dönmüş bir ev görüyorum orada. Ön cephesinin ve sol duvarının bir kısmı halen duran eve bakıyor Faruk. “Burası da bizim ailemizin eviydi” diyor. Harabeye dönmüş eve doğru yürüyoruz. Gördüğümüz şeyleri anlatıyor bana.

Bir kemer var, dış kapının kemeriymiş bu. Yıkıntı yaklaşık bir metre yüksekte olduğu için sadece bir kısmı gözüküyor. Üstte, eşit mesafede birkaç delik var duvarda. Orada eskiden bir giriş varmış. Üst katta başka bir aile kalıyormuş. Evin önünde büyük bir ceviz ağacı da varmış. Bu ağaç o kadar çok ceviz veriyormuş ki, bir kısmını satıyorlarmış o zamanlar.

Biraz ilerisi köyün merkeziymiş eskiden. İlk evin yıkıntıları arasında birkaç tane mavi renkli arı kovanı var. Evet, halen kullanımdaymış bunlar ve Gülyazı’nın balı buradan geliyormuş. Evin sol tarafında, geleneksel kıyafetleri ve kafasına sarılı siyah-beyaz poşusuyla bir adam fark ediyorum. 57 yaşındaki Şefik Encü bu. “Her gün geliyorum buraya” diyor. Gülyazı ile Zevîya arasını genellikle yürüyormuş. Tam da az yukarıya domates ekecekmış.

Onun peşine takılıp yukarı doğru tırmanıyoruz. Sebze ekeceği tarla eski evinin hemen yanında. Bugün toprağa sadece domates tohumu ekecek. Sonraki haftalardaysa patlıcan ve biber. “Bekle biraz,” diyor Şefik. “su işini halledelim.” Bir kovayla su getireceğini düşünüyorum ama öyle olmuyor. Birkaç stratejik noktada küreğini toprağa daldırıyor

ve bir anda su çıkarıyor. Şak, şak, şak... Su için tarlada bir ark açıyor.

Küreği Faruk'a veriyor. Faruk, tohumu ekmek için birkaç hareketle toprağı kazıyor. Bu sırada Şefik de sivri uçlu bir çubukla toprakta birkaç sıra çukur açıyor. Tohumları toprağa serpip üstünü kapatıyorlar. İki ay sonra domates yeti-
şecek burada.

“Eskiden,” diye anlatıyor Şefik Encü, “hiçbir zaman yiyecek almıyorduk. Biz burada üzüm, ceviz, domates ve patlıcan yetiştiriyor ve bunları sınırın diğer tarafına, Zaho'ya götürüp orada yaşayanların şekeri, çayı ve pirinciyle değiştiriyorduk.”

Para sadece kıyafet ve ev ihtiyaçları için gerekirmiş. Parayı et, yün ve kaçak malların satımıyla kazanıyorlarmış. Kıyafetlerini ve ev ihtiyaçlarını oradan aldıkları için kazandıkları parayı yine Zaho'da harcıyorlarmış.

“Zaten kaçak eşyalar için bir şekilde vergi ödeniyordu,” diyor Şefik, “Dönüşte, elli kilo şekerin bazen yarısını, yirmi kilosunu askerlere veriyorduk. Resmî vergi sayılmaz, ama yine de vergiydi işte.”

Gülyazı'nın sakinleri “kaçakçılık” kelimesine itiraz ediyorlar. Onlar olayı daha farklı görüyorlar. Kaçakçılık için bir sınır gerekiyor. Evet, burada da resmî olarak bir sınır var ama onlara göre durum çok farklı. Bombardımandan sağ kurtulan Servet Encü şunları diyor: “Bombalanan yerde bir sınır taşı var. Bu taşın numarası 15. Bir tarafta Türkiye, diğer tarafta Irak... Kaçakçılık başlarken o taş yoktu orada. Birlikte ticaret yaptığımız insanlar zaten ailemizin bir parçası. Resmî olarak sınırın diğer tarafından kalıyorlar. Fakat bizim için asırlardır yaşadığımız toprağımızdır burası. Hepsi Kürdistan'dır.”

Kürdistan haritası

Kürdistan... Türkiye’de yoğun duygu karmaşası yaratan az sayıdaki sözcükten biri. Geçen yıllarda sayısız kez, önüme bir harita koyup, “Haydi, Kürdistan’ı göster burada” diyen Türklerin sayısının hiç de az olmadığına tanık oldum. “Başaramazsın!” diyorlardı büyük bir zafer kazanmışçasına. “Çünkü haritalarda Kürdistan diye bir yer yoktur!”

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Mart 2009’da bu kelimeyi ağzına alınca, Türkiye altüst oldu neredeyse. Cumhurbaşkanı tarafından Kürdistan sözcüğünün kullanılması olacak şey değildi sanki. Gül çok sakın davrandı. Bu sözcüğü, Türkiye Cumhurbaşkanı olarak Irak’ı 33 yıl sonra ilk kez ziyaret ettiği sırada kullanmıştı. Çünkü Irak’ın kuzeyinde yer alan yarı-özerk bölgenin resmî adı artık “Kürdistan Bölgesel Yönetimi” idi ve cumhurbaşkanı da orayı bu isimle anmıştı gazetecilere.

Peki, doğrusu neydi bu “Kürdistan” meselesinin? Kürtler tarafından uydurulmuş bir efsane miydi bu? Kesinlikle, hayır, böyle değildi elbette. Hatta Cumhuriyet henüz kurulmadan önce Atatürk bile kullanıyordu bu terimi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürdistan, Kürtlerin yaşadığı coğrafya için kullanılan bir isimdi. İran sınırlarının dışında kalan tüm parçalar Osmanlı İmparatorluğu’na dahildi. 19. yüzyılın ortasına kadar şimdi Diyarbakır’ın bulunduğu eyaletin resmî adıydı.

Resmî olarak var olmayan Kürdistan’ın haritaları var. Sınır çizgilerini çizerken herkes aynı kriteri esas almıyor ama haritalar genellikle nüfusa dayanıyor. En mantıklı olan, Kürt nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeleri esas almak. En az yüzde otuz Kürt nüfus kriterinden hareket edilirse haritaya yaklaşık yüz bin metrekare daha eklemek mümkün. Bu, Türkiye’deki Sivas, Malatya, Gaziantep gibi çeşitli şehirlerin de

Kürdistan'a dahil olacağı anlamına geliyor. Bazı haritalarsa Hatay'ın bir kısmını da Kürdistan sınırları içerisinde gösteriyor. Böylece Kürdistan'ın denize de kıyısı oluyor. Oysa genel olarak daha küçük ve daha çok kabul gören haritalarda Kürdistan'ın ne bir sahili ne de bir limanı var.

Ama su var. Sayısız akarsu ve dere coşkuyla, Kürdistan'ın dağlarından kopup derin vadilerinden yavaş yavaş akarak Fırat'a ya da özellikle Dicle Nehri'ne dökülüyor. Bu ülkeyi masalsı yapan şey sudur; hayat dolu su. Eğer akarsuları olmazsa, Kürdistan kurak, kayalık ve kıraç bir yer olur.

Kürdistan yaklaşık 410.000 metrekare yüzölçümüyle, Hollanda'dan on bir kat daha geniştir. En büyük parçası, yaklaşık olarak 195.000 metrekarelik alana sahip Türkiye parçasıdır. Yani günümüz Türkiye'si'nin çeyreği kadar. İran bölümü, yaklaşık 125.000 metrekaredir. Yani İran'ın on üçte birine denk düşmektedir. Irak Kürdistanı, 72.000 metrekaredir ve ülkenin altıda biri oranındadır. (Yaklaşık 40.000 metrekare yüzölçümüne sahip olan yarı özerk Kuzey Irak'taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi, bilinen Kürdistan'dan daha küçüktür ve ülkenin onda birine denk düşmektedir.) Kürdistan'ın en küçük parçasıysa Suriye'dedir ve 18.000 metrekarelik alanıyla, Suriye coğrafyasının yaklaşık onda birine denk düşmektedir.

Bu bölgenin toplamında yaklaşık 30 milyon Kürt yaşıyor: Türkiye'de yaklaşık 18 milyon, Irak'ta 5 milyon, İran'da 6 milyon ve Suriye'de 1 milyon. Ayrıca Ermenistan ve Azerbaycan'da yaklaşık yarım milyon, çoğu Almanya'da olmak üzere Avrupa'da ise 1 milyon civarında Kürt yaşıyor.

İşin bir başka tarafı da şu: Kürtlerin bir kısmı artık Kürdistan'da yaşamıyor. Örneğin, nüfus yoğunluğu bakımından Kürtlerin en kalabalık olduğu kent Diyarbakır değil, İstanbul'dur. Türkiye'nin batısındaki ve güneyindeki İzmir, Adana ve Mersin gibi şehirlerde on binlerce Kürt yaşıyor. Çok

önemli bir ayrıntı olarak Kürdistan'da sadece Kürtlerin değil Suriyeli Ortodoksların, Arapların, Ermenilerin ve Müslüman olmayan Kürtlerden olan Yezidiler gibi küçük bazı halkların yaşadığını da eklememiz gerek.

Coğrafya, sayılar, mesafeler... Bunlar Kürdistan'ın duygusunu çok az ifade edebiliyor. Bence bu duygu karşılığını en iyi şekilde çelişkilerde, tezatlarda bulabilir. Kürdistan vahşi ve sevimli, ağır ve hafif, acı dolu ve teselli edici, gururlu ve mazlum, tozlu ama parlak.

Son tarif, özellikle kadınların günlük veya özel günlerde giydiği geleneksel elbiseleri anlatır. Bu elbiseler ayak bileklerine kadar uzanır. Kolları uzun, üstü kapalı, bel ve göğüs kısmı geniş bir bezle bağlı olur genellikle. Kumaşları parlak, renkleri pembe, yeşil, mavi, kırmızıdır daha çok. Binlerce gümüşü pırıltı saçarlar etraflarına. Güzelim geleneksel elbiselere ve o elbiseleri giyen kadınlara bakmaya doyamam bir tür lü. Güven dolu gözlerinde, dik duruşlarında bir gurur saklıdır sanki. Gülüşlerinde kendini beğenmişlik yoktur; mütevazıdır lar.

Sevr Antlaşması ve Kemalist devrim

Osmanlı İmparatorluğu ile Birinci Dünya Savaşı'nı kazananlar İtilaf devletleri arasında barışı sağlayan Sevr Antlaşması'nın yapıldığı 1920 yılında, bir süreliğine de olsa, Kürdistan haritalarda kendine açıkça yer buluyor. Antlaşmada, şimdiki Türkiye'nin bulunduğu topraklar –o dönemde Osmanlı İmparatorluğu toprakları– 1918'de biten savaş sonrasında İtalya, Fransa ve İngiltere arasında paylaşıyor. Türkiye'ye, iç ve kuzey Anadolu toprakları bırakılıyor. Trakya ve Ege sahilinin bir kısmı Yunanistan'ın olurken, doğunun bir kısmı Ermenilere bırakılıyor. İstanbul, Boğazlar ve etrafındaki bölge uluslararası denetim altına alınıyor. Güneydo-

ğu'da müstakil bir Kürdistan planlanıyor ama sınırlar konusunda hiçbir karar alınmıyor.

Kürdistan o zaman da mı Kürtlerin algısıyla oluşmuştu? Bu soruyu Amerika Birleşik Devleti'nin Canton şehrindeki St. Lawrence Üniversitesi'nde Ortadoğu tarihi bölümünde öğretim üyesi olan Howard Eissenstat'a soruyorum. "Evet," diyor, "Ama daha çok İstanbul'da bulunan küçük aydınlar grubu arasında, yani halk arasında değil. Ben, milliyetçiliği, bir ülkeye sahip olmayı ifade eden bir halk hareketi olarak tanımlıyorum. Avrupa'da bu duygu yaygındı ve '20'li yıllarda Ortadoğu'ya da geçti.

Ondan önce, 19. yüzyılın ortalarında tıpkı diğer halkların aydınları gibi, Kürt aydınları da kendi kimliklerini vurgulamaya başladılar. 19. yüzyılın sonlarında elitler kendi ülkelerinin kaderi üzerine düşünmeye başladılar. Fakat henüz bir halk hareketi yoktu."

Bu anlatı, Türk milliyetçilerinden birinin bana gönderdiği kızgın bir e-postayı getiriyor aklıma. Kürtlerin kendi ülkeleri uğruna savaşmadıklarını, bu yüzden de bu haklarını kaybettiklerini yazmıştı bu kişi bana. "Türkler en azından kendi ülkeleri için savaştılar. Kürtler savaşmadılar ve artık çok geç kaldılar. Bu onların kendi suçudur," diyordu iletisinde.

Eissenstat'ın olayları basit bir tarzda izah etmesi beni şaşırtmamıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağıldığı yıllarda Kürtlerin durumunu anlatıyor: "Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları çok karmaşıktı. Yaşadıkları bölgede, Kürtlerin en büyük rakipleri Hristiyan Ermenilerdi. Kürtlerle aynı topraklar üzerinde hak iddia ediyorlardı."

Sevr Antlaşması'yla oluşturulan haritada bu durum açıkça görülüyor: Bitlis, Muş, Ağrı ve Van gibi illeri içeren, şu an Kürt bölgesi olarak görülen bölgenin geniş bir parçası, Ermenistan'ın bir parçası olarak kabul ediliyor. Eissenstat, "Müslüman Osmanlı İmparatorluğu olduğu gibi kalsaydı,

Kürtler kendi topraklarında daha fazla söz sahibi olurlardı” diyor.

“Düşünsenize,” diye devam ediyor, “milliyetçileri desteklemeselerdi ne olurdu? Osmanlılar, tıpkı Ermenileri savunan Rusya gibi, hâlâ bir orduya sahipti. Kürtlerin nüfusu o dönem 20 milyon civarındaydı ama politik ve askerî güçleri yoktu. Kendileri için o dönem en iyi alternatifi seçtiler: Kemalistlere katıldılar.”

Kürtler, Birinci Dünya Savaşı’nda fedakârca savaştılar. Osmanlı İmparatorluğu, savaşı, “Kutsal İslâm” savaşı olarak sunuyor ve dindar Kürtler, dinî liderleri aracılığıyla buna katılıyorlardı. Sultana ve halifelige büyük bir saygıları vardı ve ayrıca Kürt aşiretlerinin liderleri ve şeyhlerinin, İstanbul’daki saltanatla ilişkileri genellikle iyi durumdaydı.

Mustafa Kemal’in komutasında, 1919 ile 1923 yılları arasında yürütülen Kurtuluş Savaşı’na dahil olmak Kürtler bakımından mantıklıydı. Onun amacı, yabancı güçleri Anadolu’dan çıkarmak ve böylece Sevr Antlaşması’m yok etmekti. Kürtler böylece antlaşmayla vaat edilen “kendi ülkelerini kurmak” fikrinden vazgeçtiler ama belirttiğim gibi, bir ülke sahibi olmak onlar için en öncelikli talep de değildi. Osmanlı halifeliğini savunmak önemliydi. Zira böylece kendi bölgelerindeki göreceli özgür konumlarını koruyabiliyorlardı.

Howard Eissenstat, Türk milliyetçiliğinin Türkiye Cumhuriyeti’nin normlarından biri olacağını ama o dönemde Mustafa Kemal’in takipçisi Kemalistlerin retoriklerinin bir parçası olmadığını vurguluyor. O yıllarda “Osmanlı, Müslüman” kimliği söz konusuydu. “Bağımsızlık savaşı sırasında Türk milliyetçiliği hakkında çok az konuşuluyordu. Batı Anadolu’daki bütün toplantılarda, ‘Türk’ ve ‘Müslüman’ terimleri eş anlamda ve birbirlerinin yerine kullanılırken, Kemalistler Doğu Anadolu’da daha temkinliydi. Erzurum Kongresi’nde de böyle olmuştu” diyor Eissenstat.

1919 yılında Mustafa Kemal (daha sonra 1934 yılında “Atatürk” ismiyle onurlandırıldı), önderliğinde toplanan bu önemli kongreye, doğudaki altı ilin temsilcisi katılmış; Birinci Dünya Savaşı’nda İtilaf Devletleri kuvvetler tarafından işgal edilmiş olan topraklarının Osmanlı İmparatorluğu’nun parçası olarak kalması isteklerini dile getirmiş; Fransa, İngiltere ve İtalyan manda yönetimi reddedilmişti. Bu kongreye katılanlar arasında Kürt illeri sayılan Bitlis, Van ve Erzurum delegeleri de vardı. Kongrenin en önemli kararlarından biri, ülkenin birliği ve bölünmezliiydi.

Kürtlerin, Kemalistlerle birlikte eşit koşullarda savaştıkları varsayılıyordu. Kurtuluş Savaşı’nı birlikte başlatmışlardı ve ardından, Osmanlı-İslâm değerlerine dayalı yeni bir ülke kuracaklardı. Kemalistlerle yazılı olmayan bir sözleşmeleri vardı. Eissenstat’a göre, “Kürtler, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Kemalistlerin bu ‘sözleşme’yi yerine getirmeyeceğini, hatta toprakları üzerindeki güçlerinin ellerinden alınacağını, dillerine ve kültürlerine yasak konulacağını hiç tahmin etmemişlerdi.”

Eissenstat, Kemalistlerin gelecekte Türk devletinin nasıl biçimleneceğine dair bir ön planlarının olmadığını düşünüyor: “Ama hangi yöne doğru gitmek istediklerini genel anlamda biliyorlardı. Onları, uygarlığı temsil ettikleri inancı yönlendiriyordu; doğudaki halksa bundan yoksundu, Kürtler de. Yeni devlet merkezileştikçe, Osmanlı İmparatorluğu’nun bu topraklar üzerindeki egemenliği etkisizleşip gücü kırıldıkça, ulusal dil Türkçe olacaktı; doğulularsa bu büyük gelişme karşısında zamanla değişip çoğunluğa karışacaktı zaten.”

Kurtuluş Savaşı’nda sonra, Batı odaklı, modern bir ülke kurmak için Kemalistler bir devrim başlattı. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kuruldu, laiklik kabul edildi ve artık her şey sıkı bir şekilde, yeni başkent Ankara’dan yönetilir oldu. Bu aynı zamanda, eski Osmanlı İmparatorluğu sınırları

içinde kendi ilişkilerini düzenleyen başka halklar gibi Kürtlerin de nispi özgürlüğünün sonuydu.

Birleştirici bir ulus-devlet kurabilmek için Mustafa Kemal, eski “Osmanlı-Müslüman” kimliğiyle hesaplaştı. Yeni milliyetçilik anlayışı altında herkes artık Türk’tü; böyle olmayanlar da Türk sayılacaktı, nokta. Mustafa Kemal, Türklerin yüksek bir medeniyet olduğunu telkin ederek ve ülkenin bir parçası durumundaki Kürtlerin arasında çok etkin olan şeyhlerin, dervişlerin gücüne işaret ederek, Türkiye Cumhuriyeti’nin “şeyhlerin, dervişlerin, müritlerin ve meczupların” ülkesi olmadığını söyler: “En doğru, en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır.”

1933 yılında kutlanan Cumhuriyet’in onuncu yılında, durumu özetleyen ünlü sözlerini söyler: “Ne mutlu Türküm diyene!”

Yeni Türk kimliğinin gururu, Türk olmayan bütün grupları bastırır. Türk olmayan en büyük grup durumundaki Kürtler de böylece bastırılır ve kimlikleri yok sayılır. Eğitimde Kürtçenin kullanılması yasaklanır, dinî okullar kapatılır. Bölgede diğer okullar çok az olduğundan bu uygulama pratikte Kürtler için eğitimi neredeyse olanaksız hale getirir. Okula giden yeni kuşak Kürtler, okulun daha birinci gününde birer “genç Türk” haline getirilir. Ayrıca Kürt dili tümüyle yasaklandığı için Kürtler mahkemelerde bile kendilerini savunamaz olurlar.

Kürt bölgesinde, yeni hükümet yetkilileri olarak artık Türkler vardır. Alt düzeydeki memurlar dahil, bunlar sıkı bir güvenlik soruşturmasından geçirilmektedir. Az da olsa Kürt yurtseverliğine sempati duyanlar görev almayı tümüyle unutabilirdi. 1923 yılındaki parlamento seçimlerde Kürt adayları manipüle edilmişti. “Kürdistan” terimi tüm kitaplardan ve resmî belgelerden çıkarılmış, hatta Kürtçe yer adlarının bile silindiği bir dönem başlamıştı.

Şeyh Said İsyanı

Kurtuluş Savaşı'nda Kemalistlerle ortak hareket eden Kürtler açısından birkaç yıl içinde bu zemin önemli ölçüde kaybolmaya başlamıştı. Her şeyden önce, 1924'te hilafetin kaldırılması ve laikliğe geçilmesi Kürtlerle Türkler arasındaki ortak ideolojik bağların ölümünün habercisi olmuştu. Bu, en azından, yeni Kemalist rejime karşı 1925 yılında başlayan ilk Kürt isyanına yol açmıştı.

İsyanın önderi Şeyh Said aynı zamanda güçlü bir dinî liderdi. İsyanın başlangıcından birkaç ay sonra, "Bağımsız ve müstakil bir Kürdistan kurmak istediği" gerekçesiyle ölümüne mahkûm edildi. Oysa Şeyh Said'in böyle bir talebi yoktu. Çok dindar bir adamdı; hilafetin kaldırılmasını İslâm'a karşı bir saldırı olarak görmüş, bu yüzden de laik düzeni yıkmak için yemin etmişti.

İsyanın orijinal planlarında bağımsız bir Kürdistan kurma fikri vardı elbette. Ancak bu planın mimarı Şeyh Said değil, bazı Kürt aydınları ve ordudaki Kürt subaylarıydı. Bu güçler kendi aralarında tartışıp, Mustafa Kemal'in yeni hükûmetinin Kürt karşıtı tedbirlerine karşı mücadele etmek üzere gizli "Azadi" (Kürtçe "özgürlük") hareketini kurmuşlardı. İsyanın başlatılıp yaygınlaştırılması için bölgede etkin olan birkaç şeyhin yardımına ihtiyaç duyuyorlardı. Gerçekten de bölgede halkı üzerindeki şeyhlerin etkisiyle, kendilerinin etkisi kıyaslanamazdı; şeyhlerin çok güçlü bir etkisi ve saygınlığı söz konusuydu.

Ne var ki, Ankara hükûmeti Azadi'nin kokusunu almakta gecikmedi. Askerî liderleri hemen tutukladı, geride kalanlarsa hareketi terk etti. Yüksek etki gücüne sahip en önemli liderler olarak geriye sadece şeyhler kalmıştı. Onlar içinde, daha ilk başlarda olduğu gibi, "bağımsız bir Kürdistan" değil, "inancın korunması ve kurtarılması" esastı. Böylece

Şeyh Said, isyana katılmak üzere bölgedeki Kürt kitlelerine çağrıda bulundu: Kürtler, halifelîğe karşı her zaman çok büyük bir saygı duymuşlardı ve dolayısıyla Osmanlı Sultanı, Muhammed peygamberin halefi olarak görülüyordu.

İlk başlarken Kürt isyanı bir olguydu. Ancak sonrasında şeyhler ve geriye kalan diğer direnişçiler –özelikle köylüler– dini korumak uğruna isyana katılmış ve bu esnada sadece şeyhlerin belirlediği dinsel argümanları ve dinsel sembollerini yaygın olarak kullanmışlardı. Ellerinde Kuran’la yürüyor, şeriat bayrakları taşıyor ve dinî sloganlar atıyorlardı.

Şubat 1925’te umut ve coşkuyla başlayan isyan, kısa sürede sonlandı: Mart ayı sonlarında Türk ordusu sadece karadan değil, aynı zamanda havadan da isyancıların üzerine bomba yağdırarak saldırdı. Özellikle hava saldırıları çok etkili olmuş, birçok Kürt savaşçısını korkutmuştu. Hayatlarında bırakın uçak görmeyi sesini bile duymamış insanlar, bu saldırılardan nasıl korkmazlardı ki? Şeyh Said 1925’in Nisan ayı ortalarında tutuklandı ve Haziran’ın sonunda Diyarbakır’da, halka açık bir alanda diğer liderlerle birlikte idam edildi.

Öğretim üyesi Howard Eissenstat göre, Şeyh Said ve dava arkadaşları, yeni Türk devletinin kendilerine bu kadar sert müdahale edebileceğini tahmin etmemişlerdi.

Osmanlı döneminde, yani Kürt bölgesinin yerel aşiret liderleri ve toprak ağaları tarafından yönetildiği dönemde şiddet sık sık, yeni ilişki biçimlerini veya ittifakları, karşılıklı saygı temelinde gündeme getirmişti. Eissenstat, “O günler artık geride kalmıştı” diyor.

İzlenen yeni yol sadece isyanı sertçe bastırmakla kalmadı, hükümet tarafından önceden alınan tedbirlerle kontrol altına da alındılar. Devlet, Şeyh Said ve diğer isyancı liderlerin de dahil olduğu tarikatları tümüyle yasakladı; tıpkı Kürt kültürünü ifade eden her şeyi yasakladığı gibi. Şeyh Said isyanını diktatörce yöntemlerle bastıran Türkiye’nin ilk cum-

hürbaşkanı Mustafa Kemal, laikliği ve Türk milliyetçiliğini de giderek yaygınlaştırdı.

Böylece Kürtler yaklaşık beş ya da altı yıl içinde sadece potansiyel ülkelerini değil, aynı zamanda kendi topraklarında Kürt olarak kalma hakkını da kaybettiler.

Ancak bu siyasi durum, “Kürdistan yoktur” anlamına gelmiyordu elbette. Orada yaşayan insanlar için nesillerdir bir gerçeklikti bu. Kürt sorunu uzaktan izlenirse, özellikle de siyaset ve şiddet haberleriyle takip edilirse, sadece hassas bir politik meseleymiş gibi algılanır. Ama buralar bizzat yerinde gezilirse ve içeriden gözlenirse, çok farklı olduğu görülür.

Gülyazı ve Ortasu halkına bakın. Türkiye devletinden ciddi bir baskı görüyorlar; acılarının telafi edilmesini, barış ve huzuru arzu ediyorlar. Bu arada günlerini eylemlerle değil, ailelerinin geçimi uğraşısıyla geçiriyorlar. Kürdistan’ın her yeri onların günlük yaşamlarının doğal bir alanı. Eskiden beri “dağın diğer tarafı” olarak andıkları ve adı tesadüfen “Irak” olan o topraklara, aile ziyaretlerine gidiyorlar ve orada günlük alışverişlerini, ticaretlerini yapıyorlar.

Tarih boyunca topraklarının dört devlet arasında bölünmüş olması, orada hâlâ Kürtlerin yaşıyor olduğu gerçeğini değiştirmeye yetmiyor. Köylere, şehirlere Türkçe isimlerin verilmesi, Kürtlerin artık orada yaşamadığı anlamına gelmiyor. Dağlardaki birçok yaylaya artık çıkamıyor oluşları da onların tarihleriyle bağlarının kaybolması sonucunu doğuruyor.

Kürdistan, tıpkı Gülyazı ve Ortasu’daki Kürtlerin varlığı gibi, kuru bir politik iddia değil, açık bir gerçeklik. Onların arzusu, ülkelerinin sınırlarının resmî olarak çizilmesi değil. Tamam, bağımsız bir devlet güzel olur; bundan bahsedince gözleri parlıyor ve bunu inkâr da etmiyorlar. Ama hayatı meseleleri sadece bu değil. Onların önemseydiği, Kürdistan’ın çok uzun zamandır var olduğunun kabul görmesi; dil-

leri ve kültürleriyle, buranın ayrılmaz bir parçası olduklarının kabul edilmesi.

Köye veda

Gülyazı'daki o ilk günümde, bir grup insanlarla birlikte bir dolmuşa binip mezarlığı ziyaret ediyorum. Mezarlığa yürüyerek de gidiliyor aslında ama yol yokuş ve mevsim kış olduğu için koşullar yürümeye uygun değil.

ANP için hazırladığım haberimi öğlen saatlerinde Lahey'e gönderiyorum: Bombardımanda ölenlerin yakınları, devletin teklif ettiği tazminatı kabul etmiyorlar. (Haberin orijinal şekli değil):

Kürt Mağdurlar Tazminat İstemiyorlar

GÜLYAZI – Geçen hafta Türk ordusunun attığı bombalarla ölen, aralarında çocukların da bulunduğu 34 kişinin yakınları, devletin önerdiği tazminatı kesinlikle kabul etmiyorlar.

Başbakan Erdoğan, Irak sınırında kaçakçılık yaptıkları sırada bombalanarak öldürülen erkeklerin ailelerine birkaç gün içinde tazminat ödenerek, acıların telafi edileceğini duyurdu. Saldırı sırasında yaşamını yitiren 15 yaşında Aslan Encü'nün annesi Zahide Encü yaptığı açıklamada: “Önce oğlumu bombayla parçala, sonra para teklif et. Biz para istemiyoruz. Olayın açığa kavuşturulmasını istiyoruz” dedi.

Hayatını kaybeden 34 kişiden 25'inin köyü olan Gülyazı'da yas henüz bitmiş değil. Dokuz kişinin köyü olan Ortasu da az ilerde bulunuyor ve bu köylerin her ikisi de Ulu-dere ilçesine bağlı. İçişleri Bakanlığı, hayatını kaybedenlerin ailelerine 20.000 lira, yani yaklaşık 8.000 euro ödemek istiyor. Saldırdan sağ kurtulan Servet Encü (35) ise, “Burada yaşayan insanlar çok yoksullar ve hükümet bunu bi-

lıyor. Bu yüzden para çantasıyla her şeyi yapabileceklerini sanıyorlar. Bu hükümetten para alacağıma, ot yemeyi tercih ederim” diyerek tepkisini ifade ediyor.

Zahide Encü’nün (45) altı çocuğu var. Bunlardan ikisi erkek. En büyük oğlu şimdi 26 yaşında. Bundan sekiz yıl önce, altında kara mayını bulunan bir çalı çırpı yığınının basmış ve yaşanan patlamada yaralanıp sakat kalmış. Bu yüzden artık aile bütçesine katkıda bulunamıyormuş. En küçük oğlu Aslan ise son saldırı sırasında yaşamını yitirmiş. “Şimdi nerede mi yaşayacağız? Bilemiyorum. Hayır, Erdoğan’ın parasını almayı bir saniye olsun aklımdan geçirmedim. Bize Allah’ın yardımcı olacağına inanıyorum” diyor Zahide Encü.

Köylüler, “Bu olayla ilgili olarak Türkiye’de yapılacak hiçbir soruşturmaya güvenmiyoruz” diyorlar. Gerçi Türkiye’nin bağımsız bir soruşturmaya onay vereceğini inanmıyorlar ama yine de AB İnsan Hakları Komisyonu’nun bir soruşturma yürütmesi gerektiğini düşünüyorlar.

Geçen hafta gerçekleşen olayın tam olarak nasıl yaşandığı hâlâ bir sır. Türk hükümeti olayın bir “kaza” olduğunu ve ayrıntılı bir soruşturma yapılacağını vaat etti ama köylüler hiçbir şeye inanmıyorlar. Sağ kalan Servet Encü şunları söylüyor: “Polis ve diğer güvenlik güçleri de dahil, burada kaçakçılık yapıldığını herkes biliyor. Hatta ordu, eğer bir operasyon planı varsa, bunu telefonla köy muhtarımıza bildiriyordu ve biz de o bölgeye gitmiyorduk. Geçen ay rotamız çok sakindi. Biz de daha büyük bir grupla ve daha fazla katırla oraya gittik. Dönüşümüzde tüm yolların ansızın kapatıldığını gördük ve bizi bombaladılar.”

Kaçakçılık bir aileye ayda ortalama 600 ya da 700 lira gelir sağlıyor. Köyde yaşamak için yeterli bir para bu. Bölgede insanların çalışabilecekleri bir iş ya hiç yok ya da çok az var. Toprakların büyük bir bölümü askerî yasak bölge ve-

ya mayın döşeli. Dolayısıyla oralarda koyun otlatmak bile mümkün değil. Fabrika bulunmuyor. Çocuklar, neredeyse yürümeye başladıkları andan itibaren aile bütçesine katkıda bulunuyorlar. Bir çoğu daha 13 veya 14 yaşındayken kaçakçılığa başlıyor.

İronik biçimde çocukların kaçakçılığa başlama yaşı giderek düşüyor. Örneğin, henüz 8 yaşındaki Sinan, bombardımanda yaşamını yitirenler için tutulan yas bir hafta sonra bitince, aynı saldırıda yaşamını yitiren 13 yaşındaki kardeşi Şivan'ın yerine ilk kez kaçağa gidecek. Sınırı geçmek için iki saat yol gidecek, sonra iki saatlik dönüş yolu başlayacak. "Nasıl dayanacaksın bu yolculuğa Sinan?" diye soruyorum. "Katrın sırtına binerim" diyor Sinan... (ANP, 4 Ocak 2012)

17 yaşındaki Semire ve kardeşi Seyvan da mezarlığa geliyorlar. Onların hikâyesi beni çok etkilemişti. Başkaları kendi hikâyelerini büyük bir sabırsızlıkla anlatırken, onlar sessizce bekliyorlardı. Semire ve Seyvan orada öylece oturuyorlardı. Ben bir şey sorunca, Semire âdeta fısıltıyla cevap veriyordu. Sözünü bitirince, büyükler konuşmaya devam ediyorlardı.

Mezarlıkta Semire yanımda yürüyor. O kadar savunmasız ki, onu sıkıca tutmak istiyorum ama kendimi kontrol ediyorum; burada yaygın bir şey mi, bilmiyorum. Kolunu okşuyorum, elimle yanağına dokunuyorum ve ona dikkatle bakıyorum. Kardeşinin mezarının başucunda sessizce oturuyor. Usulca Kuran'dan sureler okuyup, yas tutuyor.

Tepenin üstünde 34 toprak yığını sıralanmış. Etrafımızdaki hafif karlı dağlara parlak güneş vuruyor. Mezarların arasında duruyorum. Gözlerim bu insanların öldürüldüğü alana yöneliyor. Her mezarın başında, hayatını kaybedenlerin isimlerinin siyah boyayla yazılı olduğu bir taş var.

Her mezar, gri beton taşlarla tanımlanmış ve beyaz, sarı, kırmızı ve turuncu parlak plastik çiçeklerle süslenmiş. Çoğu mezar taşma, Kürt renkleri olan sarı, kırmızı ve yeşil atkılar dolanmış. Bazılarında notlar var. Mesela Bilal Encü (15) için “Bilgisayar almak için çalışıyordu” notu düşülmüş.

Bu kadar sıradan yani. Bilal bilgisayar için çalışıyormuş. Ölenlerle ilgili olarak daha sonra da benzer hikâyeler duydum. 16 yaşındaki Cemal Encü, okul kantinine olan 16 liralık –yaklaşık 7 euro– borcu için gitmiş kaçağa. Pek sıradan olmayan bir hikâye Serhat Encü’ye (17) ait. İki yıl önce vefat eden annesine mezar taşı yaptırmak üzere para biriktirmek için çalışıyormuş.

Bana anlatıldığına göre, her kaçakçılık seferinden yaklaşık 50 ila 80 lira arasında para kazanılıyormuş. Yani 20 ila 35 euro arası bir miktar. On ya da on beş sefer yapılıncaya bir bilgisayar parası kazanılıyor. Bir çift yeni ayakkabı ya da sıcak tutacak bir kışlık kaban daha hızlı alınıyor. Bunlar burada “ekstra” şeyler sayılıyor. Bazıları böyle şeyleri, bazılarıysa temel ihtiyaçlarını karşılamak için gidiyor kaçağa.

Mezarlıkta, Gülyazı’da büyüyen ve şimdi Antalya’da turizm öğrencisi olan 19 yaşındaki Özer Ürek ile konuşuyorum. “Ben de çok kaçakçılık yaptım. Özellikle de 13-16 yaş arasındayken” diyor. “Sonra daha az zaman buldum bu iş için. Çünkü üniversite sınavlarına hazırlanıyordum. Öğrenci olduğumdan beri, köye geldiğimde yine kaçakçılığa gidiyorum. Mecburum buna. Ailem okul masraflarımı ödeyemiyor.”

Özer, yolculuğu daima heyecan verici buluyor. “Askerler ateş edebilirler,” diyor, “Başka bir gelirimizin olmadığını ve bu yüzden kaçakçılık yapıldığını onlar da iyi bildikleri için bu işe göz yumuyorlar. Ama bazen ateş ettikleri de olur. Çok şükür bana şimdiye kadar bir şey olmadı.”

Hayatta kalan Servet Encü, o akşam nispeten küçük bir

grupla kaçağa gittiklerini anlatıyor: “Son aylarda askerlerle hiç sorun yaşamıyorduk. Dolayısıyla daha sık ve daha çok insanla gidiyorduk kaçağa. Bazen elli, altmış kişiyle... Bir o kadar da katır oluyordu yanımızda.” Burada kaçakçılığın gençler için giderek nasıl doğal bir iş alanı haline geldiğini anlıyorum. Hollanda’da biraz harçlık çıkarmak için mahallerde gazete dağıtılır. Türkiye’nin bu bölgesindeyse kaçakçılık yapılıyor. Daha ağır ve tehlikeli bir iş, fakat başka yol da yok. Çünkü iş bulunmuyor.

Burada çocuklar erken yaşta olgunlaşıyor. Çocukluk dönemleri kabaca 12 yaşında sona eriyor. Erkekler dışarıdaki işlerle, kızlarıysa ev işleri yaparak aile hayatına katkıda bulunuyorlar. Geleneklerin güçlü olduğu bu bölgede asırlardır böyle yürüyor bu işler.

Ayrıca insanlar erken yaşılanıyorlar burada. Kırışmış yüzleri, bükülmüş bedenleriyle, genelde, olduklarından on yıl daha yaşlı gösteriyorlar. Kuşaklar hızla değişiyor. 30’lu yaşlarındaki bir babanın, 20 yaşında oğlu olabiliyor mesela. 40’lı yaşlarını süren bir kadınsa pekala büyükanne olabiliyor.

Öğleden sonra Servet Encü’nün evinde, kaçakçılık yapan gençlerin hikâyesini gençlik gazetesi *7Days* için yazıyorum. Mobil internet bağlantım başarısız olunca, hemen başka bir evden internet bağlantısı olan bir laptop getiriyorlar bana. Bulduğumuz oda yine oldukça sıcak ve kalabalık. Daha çok da başsağlığı için komşu ilden gelmiş kadınlar var içeride. Bombardıman sadece mağdur olan aileleri veya köylüleri değil, tüm Kürt toplumunu sarsmış durumda.

Ben yazımı yazarken yanıma gelip, “Buyur, çayını al” diyor evin hanımı. Ardından da “Aç mısın?” diye soruyor. Sonra yanıma bir yemek tepsisi getiriyorlar. Nohutlu pilav ve tavuk var.

Aynı akşam Şırnak’a gitmek üzere saat dört buçukta buradan ayrılmamız gerektiği söylendiğinde, kendimi bir an

“uçurtma gazetecisi” gibi hissediyorum. “Uçurtma gazetecisi” sadece (seçim veya felaket olayları gibi) birkaç hızlı haber için en uç yerlere gider, gideceği yeri çok iyi bilmez ama mesleki açıdan işini yapıp döner. Bu tür gazeteciler olaylarla ilgili kabaca bilgi alırlar ama onları derinlemesine araştırmazlar ve bu yüzden de yüzeysel haberler üretirler.

Bunları sorgularken, “Acaba yıl içinde tekrar gelip burada daha uzun kalamaz mıyız?” diye düşünüyorum. Bu fikrimi hemen Beyda ile paylaşıyorum. O da topu Servet Encü’ye atıyor: Benim daha sonra tekrar gelip uzun süreliğine burada kalmak istediğimi söylüyor ona, köyde kalabileceğim uygun bir ev olup olmadığını soruyor. Bütün bunları hemen yanıtlamasının gereği olmadığını, sonradan kendisini arayıp öğrenebileceğimizi de belirtiyor. Fakat Servet hemen müdahale ediyor ona: Bu eve her zaman gelebilirmişim. Sadece, ne zaman geleceğime dair ona haber vermem yeterliymiş. *Kapıları her zaman açılmış bize.*

Birbirimize telefon numaralarımızı veriyoruz. Beyda ve Aziz ile birlikte, bir sürü insanla vedalaşıyoruz. Erkekler ellerimizi sıkıca kavrayıp sallıyorlar. Kadınlarsa yanaklarımızdan öpüp aynı zamanda sıcacık sarılıyorlar bize. Köyden Şırnak’a dolmuş olmadığı konusunda bir uyarıda da bulunuyorlar. Ama biz, yol üstünde mutlaka bir araçla karşılaşacağımızı düşünüyoruz. Ayakkabılarımızı giyip, çamurlu, karla kaplı anayola doğru yürüyoruz.

Bir gün buralara, bu insanlara geleceğimi hiç düşünmemiştim doğrusu. Ama haberi aldığım o ilk gecedan itibaren, o gün tam olarak ne olduğunu ve –özellikle de– neden böyle bir şeyin yaşandığını öğrenmeden bombardıman olayının beni rahat bırakmayacağını anlamıştım. Olay beni geri dönülemez biçimde Kürt tarihine çekmişti, paralellikleri ve derin arka planını arıyordum. Bu arayış beni hem kendim hem de mesleğim hakkında yeniden düşünmeye zorlamıştı: Bu-

nu neden yapıyordum ve bir gazeteci olarak bu olayı nasıl değerlendirmem gerekiyordu? Uludere, Kürt sorununun bir kilometre taşı olmuştu artık. O yüzden bu konunun zamanla bir kitaba dönüşmesi şaşırtıcı olmayacaktı.

Şırnak'a dönüş yolculuğumuz ne kadar sürdü bilemiyorum. Dolmuş gelmediği için otostop yapmak zorunda kaldık. İlk kamyon gelip önümüzde durduğunda, karanlık da bastırmıştı artık. Kamyonun şoför mahallinde üç adam vardı. Dolayısıyla üçümüzün birden oraya binip yolculuk yapma şansımız yoktu. Kamyonun arkasında yolculuk yapabilmek için şoföre epey dil dökmüş, onu zar zor ikna edebilmiştik. Hayır, üstü açık arka tarafta oturmamızın hiçbir mahsuru yoktu. Yanımızda berelerimiz, bizi soğuktan koruyacak sıcak kabanlarımız ve atkılarımız vardı. Bu gece Şırnak'a gitmemiz şarttı ve zaten Şırnak o kadar da uzak değildi. Adam bize gülüp başını sallayınca hemen atlادık kamyonun arka kasasına.

Yan yana sokulduk; atkı, bere ve eldivenleri hepimizi ısıtacak şekilde paylaştık; keskin rüzgâra ve yoldaki tümseklere teslim ettik kendimizi. İki veya üç saat boyunca takırdama ve fısıltı sesleriyle geçirecektik geceyi artık. Dağları, yıldızlarla dolu gökyüzüne dayanmış karlı zirveleri, simsiyah siluetleri arkamızda bırakıyorduk. Arada bir dağlarda bir ışık belirliyordu; karakol ışıkları...

Aziz'e Irak'ın, Suriye'nin hangi tarafta olduğunu sormak istedim. Fakat vazgeçip çenemi kapattım. Önemli değildi. Zira Kürdistan'm kalbindeydik.

HALK

“Penç” diyor bana yanımda, yerde oturan yaşlı bir kadın. Ellerini yukarı kaldırıyor ve parmaklarıyla gösteriyor bunu bir de. Gözyaşlarını beyaz yazmasının ucuyla siliyor, vücudu titriyor. “Penç” Kürtçe “beş” demek. “Beş çocuk” demek istiyor kadın.

Uludere bombardımanında hayatını kaybeden, 34 yaşındaki Osman Kaplan’ın beş çocuğu varmış.

Fidan boylu, açık kahverengi gözlü kadının kim olduğunu henüz bilmiyorum. O an bunun bir önemi de yok zaten. Çok dertli. Usulca elini tutuyorum onun. Kadının yanında, 28 yaşındaki, Osman’ın dul eşi Pakize oturuyor. Bitkin bir hali var ve zaman zaman çay servisi yapıyor.

2012 yılının Nisan ayı sonunda tekrar Gülyazı’ya geliyorum. Geçen aylar boyunca, en son Gülyazı’ya geldiğimde konaklamam için beni evine davet eden Servet Encü ile irtibat halinde olmuştum. Fakat gelmeden üç hafta önce, birden ulaşılamaz olmuştu Encü. Telefonu sürekli kullanım dışıydı. Kısa süre sonra bunun nedeni anlaşıldı. İnsan hakları örgütü Mazlum-Der, ailesiyle birlikte Irak’taki Kürdistan özerk bölgesine gittiğini bildiriyordu.

Gitmesinin sebebi, ayağının altındaki toprağın kaymaya başladığını hissetmesiymiş: Bir tanık olarak, bombardıman olayını çok açık ifadelerle dillendirdiği için yetkililer ağzını tutması yönünde baskı yapmaya başlamışlar. Gidiş nedenini uzaktan doğrulayamam ama başka bir yere zorunlu nedenlerle taşındığına kaniyim. Yoksa günlerdir telefona neden çıkmasın ki? Üstelik bu bilgiyi veren Mazlum-Der, bombardımanın hemen ertesi sabah köye gidip olayı araştıran ve yerel halkla ilişkisi olan güvenilir bir örgüt.

Bir an da olsa, Gülyazı'ya gidip gitmemekte tereddüt ediyorum. Oraya gidip, birkaç hafta boyunca barınacağım bir evi kimden ve nasıl isteyebilirim ki? Köyde yaşayan başka birilerini de arayabilirim ama kendimi telefon aracılığıyla bir aile evine nasıl davet ettirebilirim? Bu, çok uygun gelmiyor bana.

Açıkçası, ziyaretin amacı hakkında da bazı tereddütler taşıyorum. Neden yapmak istiyorum bunu? Neyi bulmayı umuyorum? Mantıklı mı bu? Üstelik elinizdeki kitap henüz gündemde değildi. Hollanda'ya uzak olan bu olayın arka planını, yaşanan dramı bir Hollanda gazetesine nasıl aktarabilirdim? Sadece kendi merakımı gidermek için mi gidiyorum oraya? Köylülerin özel hayatına karışmak için geçerli bir sebep mi bu?

Gülyazı'ya dönüş

Yine de gidiyorum. Kısacası, bombardıman olayı peşimi bırakmıyor. İçimdeki gazetecilik heyecanı ve merakı beni Gülyazı'ya sürüklüyor. Türk siyasetçileri olayla ilgili sorumluluğu birbirlerinin üzerine atıp duruyorlar ama ölenlerin ailelerine, yakınlarına ya hiç ya da çok az söz hakkı veriyorlar. Belki haberimi bir gazeteye, ajansa satamam fakat yoğun biçimde takip edilen sitemde blog yazıları yazabilirim. Zaman-

la bazı blog yazılarım Türkçe siteler için de çevriliyor. Bu yolla, manipülatif haberlerin az da olsa düzeltilmesine yardımcı olabilirim belki.

Bunun ne kadar gerekli olduğunu, bombardımanın hemen ardından bölgeye yaptığım ilk ziyaretim sırasında fark etmiştim. Gülyazı'ya ilk gittiğim günlerde gazetelerde yer alan bir haber dikkatimi çekmişti. Bu habere göre, Uludere Kaymakamı Naif Yavuz köylülerin saldırısına uğramıştı. Kaymakam, AKP tarafından atanmış bir yerel yöneticiydi ve AKP'li olduğu düşünülüyordu. Bağsağlığı için geldiği köyde köylülerin saldırısına uğramış, linç edilmekten son anda kurtulmuştu.

Olayla ilgili görüntüler anında internete düşmüştü ve epey şiddet içeriyordu. Bu görüntüleri izleyince, yan tarafında nehir yatağı bulunan anayolu görüyorum. Kaymakam yolun kenarında yürüyor, kendisini yuhalayan ve çekiştiren insanlardan korunmaya alışıyor. Yavuz'u sıkıştırıyorlar; o da yoldan aşağı, çamurun içinden dereye doğru kaçıyor. Birkaç kızgın adam peşinden koşturuyor. Devamı gelmeden görüntü bitiyor. Meğer bu sırada başından ve yüzünden yaralanmış, ambulansla hastaneye kaldırılmış.

Türk gazeteleri bu olayı "cinayet" girişimi olarak tanımlayıp üstüne krkle gidiyorlar. Özellikle bir kişi hedef olarak gösteriliyor: BDP şırnak milletvekili Hasip Kaplan. Politikacıların Gülyazı ve Ortasu'da grnmemeleri konusunda uyarıda bulundu diye, AKP, onu insanlara linç çağırısında bulunmakla suçluyor. Devlet kontrolünde alışan Anadolu Ajans'ı kaymakamı hastanede ziyaret edip, gazetelere servis ettiği bir söyleşi yayımlıyor. Saldırıyı gerçekleştirenlerin köylüler değil, özel olarak dışarıdan getirilen provokatörler olduğunu iddia ediyor Yavuz.

Kaplan'm uyarısı bu söyleşiyle birleştirilince, Türk medyası için ortaya bir haber çıkmış oluyor: Kaymakam aile yakınlarına bağsağlığma giderken, dolaylı da olsa Hasip Kap-

lan'ın linç olayını teşvik ettiğini, Kürt hareketinin linç için dışarıdan özel bir grup getirdiğini yazıyor basın.

Gülyazı'ya ilk ziyaretimde bu olayı da söz konusu ediyorum. Anayolda dururken, köyün gençlerinden biri dereyi işaret edip, "Kaymakamın görüntüsünü izledin mi?" diye soruyor. Görüntüyü hayalimde canlandırıyor ve yeri hatırlıyorum. "Evet, gördüm," diyorum ona, "Buradaydı değil mi? Sen de burada mıydın?". Orada olduğunu söyleyip, olayın nasıl geliştiğini anlatıyor. "Bak," diyor eliyle işaret ederek, "kaymakam şuradan geldi ve şu tarafa doğru koştu."

"Kaymakamın söyleşisini okudum," diyorum, "Kendisine saldıranların köyün dışından getirildiğini söylüyor." Genç adam ellerini açıp havaya kaldırıyor. "Dışarıdan insan mı getirilmiş?" diye soruyor kızgınlıkla: "Kesinlikle hayır. Biz oradaydık ve protestoya ben de dahildim. Ne sanıyor bunlar bizi? O adam buraya hiç ayak basmamış biri. Bizi tanımaz, köyümüz için hiçbir şey yapmamış. Partisinin yaptığı katliamdan sonra gelip burada bir de bize hava mı atsaydı yani? Defolsun."

Kime inanmalıyım? Bu genç köylüye mi, yoksa kaymakama mı? Bu genç adam saldırıya katılmadıysa, bunu neden iddia etsin? Köy halkından başka bazı kişilere de "Kaymakam, dışarıdan insan getirildiğini neden uydursun?" diye soruyorum. Köylüler ağız birliği yapmışlar gibi, "Sorumluluk bölgesi dahilindeki halkı kamuoyu önünde utanç verici bir halk olarak nitelendiriyorsa, bundan sonraki köy ziyaretlerini tümüyle unutabilir" diyorlar.

Kaymakamın nasıl kaçtığını sohbet ettiğim birkaç çocuğa da soruyorum ve olay yerini de gördükten sonra başka bir yere gidemeyeceğini anlıyorum. Daha önce olay yerinde olduğunu söyleyen genç ismini vermek istemiyor, "Hasip Kaplan," diyor, Kaplan'ın burada olduğunu önceden bilmiyordum, "Kaplan şuradaydı" diyor ve bana görüntüler-

de görülmeyen bir yeri gösteriyor: “Elinde bir megafon vardı. Durmamızı istiyordu bizden.” BDP’li politikacılar burada büyük bir saygı görüyorlar. Özellikle de, Uludere’nin de bağlı olduğu Şırnak’ın milletvekili Hasip Kaplan.

Henüz yirmi yaşında bile olmayan Faruk Encü aylar sonra bana şunları anlatıyor: “İçi benzin dolu bir şişe vardı elimde ve onu tutuşturup kaymakama atmak üzereyken Hasip Kaplan bileğimi tuttu. Onun engellemesiyle şişeyi fırlatamadım. Tabii ki böyle bir şey yapmak aptalcaydı. Ama çok üzgün ve öfkeliydim. Kontrolümü kaybetmiştim.”

Naif Yavuz’un uğradığı saldırı iki gün sonra bazı gazetelerde yine haber oldu: Gülyazı’dan altı genç kaymakamı darp etmekle suçlanarak tutuklanmıştı. Bombardımanda üç kuzenlerini kaybeden bu gençlerden beşi (Faruk da onlardan biriydi) Encü ailesine mensuptu. Yani, basının iddia ettiği gibi, “dışardan provokatör” gelmemişti. Bu haberlerde kaymakamı göstericilerin saldırısından Hasip Kaplan’ın kurtardığından da hiç bahsedilmiyordu.

Anne ve dul kadın Pakize’de konaklamak

Blog yazıları yazmak için tekrar Gülyazı’ya gidiyorum ama köyün ve bombardımanın arka planım da öğrenmek istiyorum. Medyadan duyduğum ya da okuduğum şeyleri gereği gibi değerlendiremiyorum ve buna dayanamıyorum. Oraya bu sefer yalnız gideceğim. Aradığım tek kişi uzun boylu, modern giyimli, 40 yaşlarında, kır saçlı, işadamı ve BDP’li yerel bir politikacı olan İrfan. “Gelince beni ara,” demişti, “seni karşılarım.”

Yolda giderken, Nisan sonu olduğu için yeşile bürünmüş vadileri, dağlardaki karların erimesiyle coşmuş ırmak ve dereleri izliyorum. Gülyazı’da indiğim dolmuş yanımdan uzaklaşırken, sadece Ortasu’nun şırıltılarını duyuyorum. İki

dükkân arasındaki meydanda birkaç çocuk oyun oynuyor. İrfan'ı arıyorum ve çok geçmeden bir kişi araçla beni almaya geliyor.

Spor salonunun arkasındaki yoldan köye girip, caminin önünden hemen sola dönüyoruz. Yoldan henüz gözükmeyen fakat bir tabelayla gösterilen mezarlığa doğru yol alıyoruz. Yukarıya doğru çıkarak Gülyazı'nın diğer tarafına ulaşıyoruz. Manzara nefes kesici: Mevsim bahar ve altımızda yeşile kesmiş bir vadi uzanıyor. Üst taraftaysa yer yer yeşermiş, bazı yerleri hafif karla süslenmiş dağlar var.

Vadinin diğer tarafında, köyün karşısındaki dağ eteğinde bir karakol olduğunu görüyorum ilk kez. Bu karakolun helikopter pisti bile var ve o sırada bir helikopter büyük bir gürültüyle Irak sınırına doğru yol alıyor.

Yapılar tekrar başlıyor. Önce evler, sonra bir internet kafenin ve bir dükkânın bulunduğu bir meydan. Yukarıya, bir grup evin bulunduğu yere ulaşınca kadar yarı asfalt bir yoldan ilerleyip aracı park ediyoruz. Yolumuza sağ taraftan yaya olarak devam edince, yeni yapılmış evinin önünde bizi İrfan'ın kendisi karşılıyor: "Hoş geldin. Aç mısın? Çayın hazır."

Bir saat sonra iletişimde bir sorun olduğunu fark ediyorum. İrfan ve orta yaşlı üç erkekle birlikte, oturma odasında, yerde oturuyoruz. Politika, aslında daha çok da tarih konuşuyorlar. Kürtçe aksanlı bir Türkçeyle, benimle Kürt politikası üzerine sohbet ediyorlar; konuşmalarını takip etmekte epey zorlanıyorum. Bu arada İrfan'ın eşi öğle yemeği hazırlıyor ve yemeğimizi yiyoruz. "Ne iyi ettin de geldin," diyor İrfan, "İstediğin kadar kalabilirsin."

"Eyvah" diyorum içimden. Onu aramakla, kendimi evine davet ettirdiğimi sanıyor. Köyün en lüks evinde kalıp buradaki günlük hayatı takip etmek. Yörede sözü geçen, itibar sahibi insanlarla konuşmak istediğimi düşünmüş olmalı. İçimden gülerek sohbeti takip etmeye çalışıyorum. Ara-

da bir lafa girip, “Gerçekten mi?”, “Çok ilginç.” “Haklısınız” türünden, anlamsız sözler ediyorum.

Bir sürü çaydan ve diğer adamlar gittikten sonra İrfan’ı kenara çekip buraya onun ailesinin yanında kalmak üzere gelmediğimi, aslında Servet Encü’de kalacağımı ama onun artık burada olmadığını söylüyorum. Köylüleri iyi tanıyan bir politikacı olarak bana kalacak başka bir yer bulmam konusunda yardımcı olabileceğini umduğumu belirtiyorum. “Bombardımda ölenlerin ailelerinin olaydan nasıl etkilendiğini görmek istiyorum” diye açıklıyorum. “Köydeki sıradan insanların yaşamlarını...”

Birkaç dakika düşünüp birilerine telefon ediyor, sonra yola çıkıyoruz. İnternet kafe ve dükkânın bulunduğu meydana sağa doğru tırmanıp, dar ve bazı evlerin arasından geçen kaygan yolu takip ediyoruz. Damların üstünde çay içen ya da çamaşırlarını seren köylüler bizi merakla izliyorlar. Ortalıkta tavuklar eşiniyor, damın birinde bir keçi görüyorum. Yol sağa bükülüyor ve hedefteki evin önünde bitiyor.

Evin yakınlarında çalışan bir adam karşılıyor bizi. Sarışın, 30’lu yaşlarının sonlarında olduğunu tahmin ediyorum. Üzerinde yeşil bir kamuflaj elbisesi var. Bu elbiseleri genelde köy korucularının giydiğini öğreniyorum sonradan. Evin çardağına çıkıyoruz. Adam kendini Mehmet olarak tanıtıyor. Oturmamız için bize plastik sandalyeler getiriyor. Etrafımız bir anda çocuklarla doluyor. Bana bakıp utangaçça gülüşüyorlar. Bir kadın çıkıyor içeriden. “Yemek yediniz mi?” diye soruyor. Ardında da çay servisi yapıyor.

İrfan’a bırakıyorum sözünü. Benim kim olduğumu açıklıyor önce. Sonra, daha önce de buraya geldiğimi ve şimdiki geliş nedenimi anlatıyor. Mehmet’in bir yengesi varmış; bombardımda eşini kaybetmiş. Adı Pakize, 28 yaşında ve beş çocuk annesi. Kocasını Osman Kaplan, Mehmet’in kardeşiymiş. Öldürüldüğünde henüz 34 yaşındaymış. Pakize, iki ev iler-

de yaşıyormuş hâlâ. Evinin kenarından geçen daracık sokağı işaret ediyor. Sol tarafta bir ev görüyorum. Ailesi orada kalıyormuş. Onun arkasında, yolun sonunda hâlâ yapılıyor gibi görünen bir ev daha var. Pakize de orada yaşıyormuş. Onun evinde kalabileceğimi söylüyor Mehmet.

Hemen kalkıp oraya gidiyoruz. Tekerlekli bavulumu çekerek Pakize'nin evine doğru yürüyorum ama rahat değilim. Çünkü erkekler, Pakize'ye sormadan karar veriyorlar. Misafir ister mi acaba? Eşini henüz dört ay önce kaybetti, bu iş için henüz erken değil mi? Fakat Pakize kayınbiraderini, İrfan'ı ve yabancı misafir olarak beni görünce hiç şaşmıyor. Utangaç, daha doğrusu mütevazı gülüşüyle bana "Hoş geldin" diyor. İçeriye girmem için evin kapısına asılmış beyaz perdeleri açık tutuyor. Kafamı vurmamam için biraz eğilmem gerekiyor.

Pakize'nin evinin koridorunda birkaç beyaz eşya var. Büyük bir buzdolabı, yanında ocak ve açık mor renkli bezle üstü kapatılmış bir çamaşır makinesi. Solda salon var. Salonun girişinde bulunan mavi ahşap kapı yıpranmış, yer yer boyaları dökülmüş. Üst rafta basit metal bir askı var, sobanın üstünde kaynayan bir çaydanlık. Yerlere minder serilmiş, sırt dayamak için sert yastıklar konulmuş. Ortada bir halı var. Köşeye, içinde televizyon olan bir dolap konulmuş. Ama televizyon bozukmuş. Evin tek prizi de arızalı; biraz yanmış ve kararmış.

Mutfak, tuvalet ve banyo evin içinde değil. Gelirken yürüdüğümüz, üç ahşap kapının bulunduğu geçitteymiş onlar. İlk kapının arkasında Türkiye'de sıkça gördüğüm, büyük, metal, musluklu ve prizli su kazanlarından var: Hemen hemen her zaman sıcak su olurmuş. Kazanın yanma bir parça sabun ve bir tas konulmuş. Bir de, soğuk su musluğuna bağlı bir hortum var. Banyo yapmak istersen, depodan gelen sıcak suyu, hortumun bağlı olduğu soğuk suyla karıştırman ve taşı kullanman gerekiyor.

Yanındaki kapının ardında alaturka bir tuvalet ve yine temizlik için musluğa bağlanmış bir hortum bulunuyor. En son kapının ardındaysa sıcak su deposu ve soğuk su için bir hortum var. Burası aynı zamanda mutfak. İki aile ortak kullanıyor burayı.

Üç odada da, askı niyetine kullanılmak üzere duvarlara çiviler çakılmış. Tavanlarda, idareten asılmış ampuller göze çarpıyor. Mutfaktaki su deposunun üstünde diş fırçaları ve tarak var. Ayna yok. Su, şebekeye bağlı değil: Musluklar, köylülerin kendilerinin kurdukları bir ağla, köyün yakında bulunan dağdaki su kaynaklarına bağlı. Musluk suyu temiz olduğu için içilebiliyor. En azından, burada yaşayanlar içiyor ve onlara güvenerek, mecburen ben de içiyorum.

Hıncır suratıyla sarışın bir çocuk içeriye giriyor: Kendisine Hollandaca “Merhaba” diyorum. Gülüp geri kaçıyor. Adı Mahmut’muş. Pakize ve Osman’ın 5 yaşındaki, en küçük çocukları. O öğle üzeri ailenin diğer çocuklarıyla da tanışıyorum. Özkan, 11 yaşında, en büyükleri. Kumral bir çocuk, düşünceli ve üzgün gözüküyor bana. Esra, 10 yaşında. Koyu renk uzun saçlarını at kuyruğu yapmış, gözlerinde zeki bir pırıltı var. Sinem henüz 9 yaşında. Uzun, kıvrıkcık saçlarını toplamış. Yumuşak ve biraz utangaç bakışlı. Hülya, 7 yaşında: Dağınık saçlarında bir fiyonk var, muzipçe bakıyor.

Küçük Mahmut o öğlenden başlayarak benim “maymunum” oluyor: Kısacık saçlarıyla ve hıncır bakışlarıyla evin içinde ve etrafında zıplayıp duruyor, her yere tırmanıyor. Oyuncağı olmadığı için oturma odasının kapısına asılıp onunla oynuyor; sürekli açıp kapatıyor. Dışarıda insanların boynuna, ağaçlara ya da terasın ahşap direğine tırmanıyor. Yanımdan geçerken uzanıp yakalıyorum onu. Yüzüne bakıp, “Hé aapje”¹ diyorum. O da bana bakıp, “Aapjûh” diyor. Baylıyorum buna.

1 “Hey maymun” – ç.n.

Televizyon dolabının altında, pembe ve sarı plastik çiçeklerin yanında Osman'ın bir fotoğrafı var. Kumral, kıvrıkcık, kısa saçlı ve güler yüzlü biri. Elinde bir kürek var. Ailesiyle dere kenarında sebze ekiminde çalışırken çekilmiş bir fotoğraf bu. Tam da fotoğraf makinesine bakmış.

Meclis Araştırma Komisyonu

Bombalı saldırıdan hemen sonra, 11 Ocak 2012'de, olayı soruşturmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir komisyon kuruluyor. Bu, insan hakları için kurulmuş kalıcı komisyonunun bir alt komisyonu ve sekiz üyeden oluşuyor: İhsan Şener (başkan), Mehmet Kerim Yıldız, Hamza Dağ, Abdurrahim Akdağ ve Gülsen Orhan (hepsi AKP'den), Levent Gök (CHP'den), Ertuğrul Kürkçü (BDP'den) ve Atilla Kaya (MHP'den).

Beş üye iktidar partisinden, üç üyeyse muhalefet partilerinden. Çok da güven vermiyor bu komisyon: Kararlarını ilgili prosedürler çerçevesinde olayları takip edip oy çokluğuyla verecek, ayrıca nihai raporun kabulü için de çoğunluk yetecek.

Güvenlik gerekçesiyle "gizli" damgası vurulmuş çeşitli belgeleri komisyonun görme şansı yok. Keza sorumluluk taşıyan yüksek askerî ve siyasi kadrolar da konuşmayacak.

Böylece işin rengi belli oluyor: Komisyonun yapacağı araştırmaların amacı meselenin derinine inmek değil, başbakan Erdoğan da dahil, ordu komutanlarını olayın dışına tutunak. Maalesef AKP'lilerin çoğunlukta olduğu ve başkanı da yine AKP'li olan "Uludere komitesi" bu kapsamda çalışacak.

Bombardımanla ilgili olarak daha çok hangi sorular soruluyor acaba? Mazlum-Der ve İnsan Hakları Derneği gibi bağımsız insan hakları örgütleri ortak bir rapor hazırlayarak, geniş

bilgiler veriyorlar. Olaydan bir gün sonra bölgeye gidip araştırma yapmış bu kurumlar. 3 Ocak 2012’de yayımlandıkları raporda, olayın netleşmesi için birtakım sorular sormuşlar.

Köylüler, daha önce olduğu gibi, PKK’ye karşı bir operasyon yapılacağı konusunda neden uyarılmamışlar? İnsansız hava araçları yaptıkları keşif uçuşları sonucu, grubun ne taşıdığı ve sivil olup olmadığı konusunda yetkililere bilgi verdi mi? Bombardımanın ardından neden tıbbi yardım gelmedi? Belki de birkaç kişinin hayatı kurtulamaz mıydı?

İnsan hakları örgütlerine göre, olayı daha etkin soruşturabilmek için olayda sorumluluğu bulunan tüm sivil ve askerî yetkililer soruşturma bitene kadar geçici olarak görevden alınmalı. Parlamentonun insan hakları araştırma komisyonu görevini etkin bir şekilde sürdürmeli, sonra da failer adalete teslim edilmeli.

Hükümetin olayla ilgili olarak siyasi sorumluluk alması gerektiğini söylüyor İHD ve Mazlum-Der. İçişleri bakanı istifa etmeli ve olayda sorumluluğu bulunan komuta kademesi (Kara ve Hava Kuvvetleri’nden) görevden alınmalı. Devlet, Uludere’de bir katliam olduğunu kabul edip içtenlikle özür dilemeli ve kurbanların ailelerine ya da yakınlarına tazminat ödemeli.

Köydeki aileler tazminatı reddetmişlerdir. Bu, tümüyle devletin tazminat sunma tarzıyla ilgili bir tepkidir. Çünkü aileler kendilerine alelacele teklif edilen tazminatı bir tür “sus payı” olarak görmektedirler. Böyle bir olayda tazminat reddedilmez ama bunun bazı koşullara uygun olması gerekir: Mesela, suçlu kurumların öncelikle özür dilemesi gerekir. Tazminat meselesi ancak bundan sonra konuşulabilir. Uludere olayında bu koşul yerine getirilmemiştir.

Gülyazı ve Ortasu sakinleri için, ilerde böyle bir şeyin tekrar söz konusu olmaması bakımından, bombalama olayının her yönüyle açıklığa kavuşturulması çok büyük bir önem ta-

şıyor. Sonuçta bu katliam emrinin kimler tarafından verildiğini bilmek istiyorlar.

Meclis tarafından kurulan “Uludere Komisyonu”, sağlıklı bir araştırma için herhangi bir spesifik soru soramıyor. Amaç, “34 vatandaşın yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasını incelemek”. Komisyon üyeleri, olayın yaşandığı köyü ziyaret edip aile yakınlarıyla konuşacak, bölgedeki karakolun ve komutanların bilgisine başvuracak, resmî bilgilere ulaşmaya çalışacak. Ancak son istekleri bir türlü karşılık bulmuyor. Zira ilgili tüm belgeler “gizli” damgasını taşıyor.

Komisyon üyeleri, Şubat ayının ortasında, kapalı kapılar ardında olayın yaşandığı akşama ait insansız keşif uçağından alınan görüntüleri izliyorlar. Türkiye’ye ait uçaklar sınırda ancak beş kilometre uçabiliyorlar. Komisyon üyesi Ertuğrul Kürkçü, Amerika’ya ait insansız keşif uçağının kaydettiği görüntüleri de izlemek istiyor ama bu istek komisyonun çoğunluğu tarafından reddediliyor. Buna gerekçe olarak da yabancı bir gücün sağlayacağı görüntülerin manipülasyon içerebileceği, bunun yanlış bilgi ve değerlendirmelere yol açabileceği ileri sürülüyor.

Ertuğrul Kürkçü sonradan, keşif uçağı görüntülerinin ne kadar etkileyici olduğunu anlatıyor: “Saldırıya uğrayanların militan olmadıkları hareketlerinden açıkça belli. Militan disiplini olmayan, kervan gibi ilerleyen, karmaşık bir grup.”

Görüntüler kızıl ötesi kameralarla alınmış. Bu yüzden detaylar net değil. Ama yine de orada neler olduğu açıkça görülebiliyor. İnsanlar, hayvanlardan rahatlıkla ayırt edilebiliyor. Hayvanların sırtlarındaki yükler bile görülüyor. Kürkçü: “Komisyon üyelerinin dışında, görüntülere yansıyan malzemelerle ilgili açıklamada bulunmak üzere birkaç bilirkişi vardı. Ancak görüntüler yeterince açık olduğundan onların yorumlarına ihtiyaç kalmadı” diyor.

Dronlardan elde edilen bilgiler, katliamın kazayla olduğu

yönündeki hükümet iddiasını en azından şüpheli hale getiriyor. İlk olarak, büyük bir grup, yük hayvanlarıyla Türkiye’den Irak’a gidiyor ve aynı yük hayvanlarıyla, aynı yolu kullanarak geri dönüyor. Bir gerilla grubu için asla mantıklı bir manevra değil bu. Neredeyse 30 yıldır PKK’ye karşı savaşan bir ordunun bunu mutlaka biliyor olması gerekir.

Irak tarafında duran kamyonadaki eşyalar onlarca katıra yükleniyor. Kürkçü, “Yüklenen eşyalar beyaz görünüyordu; demek hava çok soğuktu. Silaha benzer hiçbir tarafları da yoktu, tamamı dörtgen paketler şeklinde görünüyordu” diyor. PKK’nin de bazen silahlarını yük hayvanlarıyla taşıdığı doğru olabilir ama aynı anda onlarca hayvanla değil. Üstelik hava keşif araçları tarafından kolaylıkla tespit edilebilecekleri yüksek yerlerde bunu hiç yapmazlar.

Kürkçü, ilk bombardıman görüntülerini hiç unutamayacağım, onların gerçek halini görmedi halde, bu görüntülerin beynine yerleştiğini söylüyordu. “Eğer bunlar bir gerilla grubu olsaydı, saldırı anında hemen araziye dağılır ve kaybı mümkün olduğunca azaltmaya gayret ederlerdi. Oysa bu grup tam tersini yapıyor: Dağılmıyorlar, birbirlerine sokuluyorlar. Çünkü korkuyorlar. Çoğu zaten çocuk.”

Komisyon Başkanı İhsan Şener, olayla ilgili raporun 2012 yılı Nisan ayının sonuna doğru tamamlanacağını söylüyor. “Sadece İçişleri Bakanlığı’ndan gelecek raporu bekliyoruz” diyor Türk basınına. Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ise soruşturma sonucunu beklemeden, 1 Mart’ta yaptığı açıklamayla, Uludere olayında “kasıt olmadığını” ilan ediyor.

1930’lu yıllar: Dersim katliamı

Ya kasıtlı yapıldıysa? O ana kadar toplamış olduğum bilgiler, olayın bir “kaza” olduğu yönündeki hükümet iddiasını her geçen gün biraz daha güvenilmez kılıyor. Düşüncesin-

den bile rahatsız olsam da, bir grup vatandaşın devlet eliyle böylesine öldürmesinin sebebini tahayyül edemiyorum. Hangi sebepten ötürü yapılmış olabilir bu?

Bu soruyu Gülyazı sakinlerine sorduğumda, çoğunlukla aynı cevabı alıyorum: “Kürt olduğumuz için.”

O gece yaşanan toplu kıyımın nedenini tam olarak açıklamıyor bu. Fakat yine de verilen cevabı anlıyorum. “Kürt olduğumuz için.” Gülyazı halkı bunu söylüyor. Farklı bölgelerde yaşayan pek çok Kürt de aynı şeyi söylüyor ve bombalamanın tek gerekçesi olarak bunu ileri sürüyor. Neden o akşam, neden orada, neden kaçakçılar gibi sorular sorduğumda, insanlar omuzlarını silkelemekle yetiniyorlar. Ya da olayın detaylarının açıklanması gerektiğine işaret ediyorlar. Ama ana fikir değişmiyor: Mağdurların Kürt kimliği hemen öne çıkıyor. Onlara devleti gösterelim.

Gülyazı’ya ilk ziyaretimde gördüğüm pankarttaki yazı çok açıktı ve “Dersim 1938”e referans veriyordu. Türk tarihinde Kürtlere karşı yapılmış en büyük katliam yaşanmıştı Dersim’de. Bu aynı zamanda geleneksel Kürt aşiret ve dinî liderlerinin Türk devletine son kez karşı geliyordu.

ABD’nin Durham kentindeki Duke Üniversitesi’nde antropolog ve doçent olarak görev yapan Yektan Türkyılmaz, “Türküleri dinle” diyor bir notunda bana. Dersim’den birkaç eski türkünün linkini de gönderiyor: “Silahlarımızı getirdik, çıkardık ve teslim olduk (...) Bizi topladılar ve önlerine oturtular, bizi öldürdüler ve cesetlerimizi, bedenlerimizi güneşte bıraktılar (...) Neden hayatımız bu kadar ucuz Kırmanciye’de?” Kırmanciye, bölgeye verilen yerel bir ad.

“Dersim’de ne olduğunu öğrenmek için arşive gerek duymuyorum” diyor Türkyılmaz, “İnsanlar muhtemel bir katliamı önlemek için çaresizce her şeyi yapmışlar ama yine de bundan kaçış olmamış. Olan bu.” Sadece eski türkülere dayanarak konuşmuyor diye düşünüyorum: Türkçe, Kürtçe

ve Ermenice biliyor; Osmanlıca ve Fransızca okuyabiliyor. Osmanlı'nın son yıllarından başlayıp, cumhuriyetin ilk on yıllık süresinde; daha doğrusu, "Dersim Operasyonu"nun bittiği 1938 yılına kadar geçen süreçte Anadolu'nun nasıl Türkleştirildiği ile ilgili olarak geniş bir arşiv taraması yapıyor. Dersim katliamını net olarak soykırım diye tanımlıyor. Türküler, olan biteni yalın ve düz haliyle anlatıyor.

Türklerin resmî hikâyesine göreyse Dersim bölgesine medeniyet götürülmüştü. Daha doğrusu, Türk medeniyeti götürülmüştü. Kemalist prensiplere göre, Dersim'de medeniyet yoktu. Bölge eskiden beri geleneksel liderler, yani aşiret liderleri ve pirlar tarafından yönetiliyordu.

Dersim'in merkezî otoriteyi benimsemediği doğrudur. Zaten asırlardır böyleydi bu. Kürt bölgesi ve Dersim, 16. yüzyıldan beri Osmanlı İmparatorluğu'nun parçasıydı fakat çoğu kez ayrı bir statüye sahip olmuştı: Otonomileri vardı. Göreceli ve sınırlı özgürlüğe sahip imparatorluktaki Sünni Müslüman halkların çoğunluğu karşısında otonomi ileri bir noktaydı. Kürtler kendilerini yönetiyorlar, vergi ödemiyorlar ve oğullarını Osmanlı ordusuna asker olarak katmıyorlardı. Bu anlaşma, sürekli anlaşmazlıklar yaşayan, sadakatleri değişken aşiret ve boyları kontrol altında tutmak için Sultan tarafından sağlanmıştı.

19. yüzyılın ortasında İmparatorluk ile Kürt bölgesi arasındaki ilişki değişmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğu çok toprak kaybetmeye başlamıştı ve kötü gidişi durdurmak için güçlerini tümüyle merkezileştirmeye karar verdi. Sultan örneğin, gayrimüslimlerin özgürlüklerine nispeten son vermek istiyordu. Bu arada her zaman kendi hukuk sistemini belirleyenleri ve Kürt bölgesindeki hâkimiyetini de merkezî güçlere bağlamak istiyordu.

1830'larda Kürt bölgesine askerî seferler başladı; bölge yavaş yavaş ve şiddetle kontrol altına alındı. Son olarak 1850-

1860 yılları arasında Hakkari yöresi de düştü. Ama Dersim ve birkaç küçük bölgede başarısız olundu. Söz konusu yerlerde pek çok aşiret olduğundan, köyler dağınık halde bulunduğundan, bölgede nispeten az nüfus olduğundan o günlerde olası bir askerî operasyon zor olmuş olabilir. Ya da bazı bölgelere daha az öncelik tanınıyordu: Dersim, merkezdeydi ve Hakkari gibi, imparatorluğun savunmasız sınır bölgesinde değildi.

O dönemden, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar geçen sürede Dersim'e karşı pek çok askerî sefer düzenledi ama bunlar hep sonuçsuz kaldı. 1923 sonrasında sıra öncelikle doğu ve güneydoğudaki başka bazı yerlerdeydi: Aslında o zamandan başlayıp, 1940'lı yılların sonlarına kadar bir orada, bir burada patlak vererek süren bir savaş vardı. Böylece Koçgiri, Hazro, Zilan, Ağrı gibi yerlerde yaşanan ve aslında çok da iyi araştırılmamış, bilinmeyen ayaklanmalar, "medenileştirme saldırıları" hep devam etti. Ordunun askerî üstünlüğü her zamankinden daha fazlaydı ve düzenli olarak Kürtlerin kökü kazılıyordu.

Kürt aşiretlerinin etkin olduğu, devlete vergi vermediği ve gençlerini askere göndermediği son yer Dersim'di. Bu bilgiler ışığında, Yektan Türkyılmaz şunları söylüyor: "Dersim coğrafi olarak erişilmesi zor bir yer olabilir ama orada yaşayanlar, ülkenin diğer yerlerinde neler olup bittiğini çok iyi biliyorlardı. Örneğin Ermenilerin başına gelenleri... Sıranın kendilerine geldiğinin de farkındaydılar."

Seyid Rıza teslim oluyor

Radikal gazetesi 2011 yılının Kasım sonunda, askerî operasyon hazırlıklarının daha 1933 yılındayken başladığını gösteren bazı gizli belgelere dayanarak bir haber yaptı. Bu belgelere göre, ordu komutanlıkları tarafından, "Dersim'in boyun

eğmez” tavrına bir son vermek üzere askerî operasyon planları öneriliyordu. Sonrasında Dersim’e müdahale etmek için adım adım yasal çerçeve oluşturuldu.

Bu uygulama, Türkiye’nin tamamını kapsayan “İskân Yasası” ile 1934 yılında başladı. “Türk kültürüyle asimile edilmek istenen nüfus” olarak tanımlanan Kürtlerin ülke geneline dağıtılması öngörülüyordu. Zaten Türk kültürüne sahip olan insanlar, bu kültürün çok az bulunduğu bölgelerde iskan edileceklerdi. Dolayısıyla Türkler, Kürt bölgesine taşımak durumundayken Kürtler de kendi topraklarından gitmek zorundaydılar. Bunların dışında, ikamet için uygun bulunmayan bölgeler belirleniyor, buralardaki insanların bölgeden tahliye edilmesi gerekiyordu.

Yasa, aşiret liderlerinin ve dinî liderlerin üzerindeki tüm mülkiyet haklarını da kaldırıyordu. Kamulaştırma sonrası, bu önderler kendi bölgelerini terk etmek zorundaydılar. Bu uygulama, söz konusu kişilerin halkla olan ilişkilerini koparmanın açık bir işaretiydi. Onlar halk üzerindeki etkilerini kullanamayacak, böylece halkla cumhuriyet güçleri karşı karşıya gelmeyecekti. Son olarak kanun, örneğin üyelerinin çoğu Türkçe konuşmayan dernekleri, esnaf birliklerini ve kültürel kulüpleri yasaklıyordu.

Bir yıl sonra “Tunceli Kanunu” gündeme geldi. Bu bölge, “operasyon gerektiren hasta bir bölge” olarak tasvir edildi. Dersim adı Tunceli olarak değiştirildi ve elbette sıkıyönetim ilan edildi. Askerî valiye, insanları tutuklanma ve bölgeden sürgün etme yetkisi verildi. Bölgede, askerî güçlerin kolayca ulaşması ve yerleşebilmesi için yollar, köprüler ve yeni karakollar inşa edildi. Atatürk 1936 yılında Meclis’te yaptığı bir konuşmada Dersim’i “Türkiye’nin en büyük iç sorunu” olarak tanımladı.

Yektan Türkyılmaz, “Seyid Rıza gibi önde gelen aşiret liderleri muhtemel bir kıyımı durdurmak için her şeyi yaptılar. Si-

lahlarını bile verdiler. Teslim oldular. Ama bütün bunlar boşa gitti. Kendilerine biçilen kaderin önüne geçemediler” diyor.

Ordu halka müdahale etti. Köyler boşaltılıp yerle bir edildi, erkekler, kadınlar ve çocuklar da dahil hiç kimse, cina-yet peşinde koşan askerî birlikler karşısında güvende değildi. Dersim’i “medenileştirmek için” seçilen yöntem öldür-mek, süngülemek, boğmak, diri diri yakmak, mağaralarda imha edilmek ve havadan bombalamak üzerine kurulmuştu. Bombalamaya dünyanın ilk kadın savaş pilotu Sabiha Gök-çen de katıldı. Gökçen aynı zamanda Atatürk’ün manevi kızıydı. Bu olaydan yıllar sonra inşa edilen İstanbul’daki ikinci havalimanına onun adını verdiler. Bu havalimanına gelip Atatürk’ün ve onun resimlerini görünce, Dersim’i düşünme-mek mümkün olmuyor maalesef.

Seyid Rıza’nın da içlerinde olduğu Kürt liderleri, 1937 yılının Eylül ayında devlet güçlerine teslim oldular. Seyid Rıza, 15 Kasım 1937’de ölüm cezasına çarptırıldı ve asılarak idam edildi. Diğer liderler de teslim oluşlarının bedelini ölümle ödediler. 17 Kasım’da “medeniyet temizliği”ni yerin-de incelemek üzere bölgeye bir ziyaret gerçekleştiren Atatürk için burası da artık tertemizdi.

Bölgeye ulaşım zor olmasına rağmen kıştan sonra da askerî operasyon hızla devam etti. Devlete sadık kalan veya teslim olan aşiretler, ona inanmak zorundaydılar. Fakat erkekler, kadınlar, çocuklar ve yaşlılardan oluşan yüzlerce insan yine topluca öldürüldü. Ordu, ne kadar “haydut imha” ettiğini bir raporla ve övünerek ilan etti.

Dersim’de o dönemde 65.000 ila 70.000 arası insan yaşı-yordu ve bunların yaklaşık 20.000 ila 30.000’i öldürülmüş-tü. Sağ kalanlarsa Türkiye’nin başka bölgelerine zorla sürül-müşlerdi.

Türkyılmaz, Dersim operasyonu –ki, birçok kişi bunun bir “isyan” olduğuna inandırılmıştı– için şunları söylüyor:

“Orada bir isyan yoktu, aksine liderler katliamı durdurmak için devlete itaat etmişlerdi. Onlar, cumhuriyetle pazarlık yapamayacaklarını biliyorlardı. Şiddet başlarken bütün güçleriyle direnip, canlarını kurtarmak için mücadele ettiler. Ama şansları olmadığını çok çabuk fark ettiler.” Seyid Rıza, Kürtler arasında Dersim kahramanıdır artık. Dersim’in merkezinde bir heykeli dikilerek onurlandırılan efsane bir liderdir, “isyancı” değil, direnişçi bir lider olarak bilinmektedir.

Radikal gazetesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bu operasyona nasıl tepki verdiğini öğrenmek için arşivleri inceledi.

1 Kasım 1938’de, yani Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sadece dokuz gün önce, Başbakan Celal Bayar –Atatürk hasta olduğu için– onun adına mecliste aynen şöyle bir konuşma yaptı: “Uzun yıllardan beri devam eden ve zaman zaman had safhaya ulaşan Tunçeli’ndeki toplu şekavet hadiseleri muayyen bir program dahilindeki çalışmaların neticesi olarak kısa bir zamanda bertaraf edilmiş o mıntıkada bu gibi vakalar bir daha tekerrür etmemek üzere tarihe devrolunmuştur.” Tutanaklarda, bu konuşmanın milletvekillerince, “bravo” övgüleri eşliğinde alkışlandığı yer alıyor.

Başbakan İsmet İnönü, Dersim’e yönelik ilk operasyondan sonra, Eylül 1937 yılında Meclis’te yaptığı konuşmada, Cumhuriyetin “kalkınma ve rehabilitasyon” planına karşı çıkan altı aşiretin ismini anıyor ve bu aşiretlerin, mensupları, liderleriyle birlikte “faaliyet imkânından tamamen mahrum” bırakıldıklarını söylüyordu.

O kürsüdeyken, milletvekilleri coşkuyla alkışlıyor, zaman zaman konuşmasını kesmesine neden oluyorlardı. İnönü mealen şöyle devam ediyordu: “Silahlı kuvvetlerimiz ve Cumhuriyet’in jandarması, asilere karşı mücadele ederken etkili bir şekilde silah kullanmaktan çekinmedi. Ama aynı zamanda her canlının hayatını kurtarmak ve korumak için aşırı bir şefkatle de hareket etti.”

Dersim, 1947 yılına kadar askerî yönetim altında kalacaktı ve geri dönüş yasaklanacaktı. Daha sonra, 1960'a kadar yabancıların Türkiye'nin doğusunda gidebilecekleri en uç nokta Malatya olacaktı.

Kürtçe dersleri

Gülyazı'daki ilk öğlenimi Hülya, Sinem ve Esra ile geçiriyorum. Özkan internet kafeye gitmiş, Mahmut ise dışarıda oyun oynuyor. Kızların üçü de okula gidiyorlar. Türkiye'nin çoğu bölgesinde –mesela Üsküdar'da da– olduğu gibi, burada da öğrenci sayısı fazla, öğretmen ve derslik sayısı az olduğu için tam gün eğitim yapılamıyor. Öğrencilerin bir bölümü sabahçı, diğer bölümüyse öğlenci olarak okula gidiyor.

Kızlar, okul kitaplarını gösteriyorlar bana. Hülya okula bu sene başlamış ve okumayı öğrenmiş. Yammıda oturuyor, kitabını açıp parmağıyla kelimeleri takip ederek, bana dört tane hikâye okuyor. Okurken içeriğe dikkat etmiyor. Kelimeleri hecelemeden ve iyi telaffuz ederek okumayı önemsiyor. Telaffuzu gayet iyi ama yine de gerektiğinde ona yardım ediyorum.

Dördüncü sınıfta olan Esra'nın İngilizce dersinden ev ödevi var. Yerde yarı oturup yarı uzanarak, dersini yapıyor; zaman zaman ona da yardım edip bazı açıklamalarda bulunuyorum. Sonra birden, pek çok İngilizce sözcük bildiğimi fark edip not defterimden bir kâğıt vermemi istiyor. Dikey bir çizgi çektikten sonra, “Şu ne demek, bunun karşılığı ne?” diye sorular sormaya başlıyor. Çizginin sol tarafına Türkçe bir kelime yazıp kâğıdı-kalemi bana veriyor. Ben de sağ tarafına İngilizce karşılığını yazıyorum.

Günlük kullanımı sık olan kelimelerin bir listesini yapıyoruz. Etek, pantolon, saç, okul, kız, erkek, domates, salatalık, biber, patlıcan, tuz, süpürge, halı, yastık, cam, kulak, burun, dudak, yüz... Bu, aslında benim açımdan da yararlı bir fir-

sat oluyor. Bildiğim sınırlı sayıdaki Kürtçe sözcük hazinemi zenginleştiriyorum. Ayrıca İstanbul'da öğrendiğim Kürtçe kelimelerle burada kullanılan kelimelerin ne kadar benzediğine dair de minik bir lehçe testi yapmış oluyorum.

“Kürtçe Kürtçedir” diye düşünebilirsiniz. Ama mesele o kadar basit değil. Kürtçenin dört temel lehçesi var: Kurmanci, Sorani, Zazaki ve Gorani. Türkiye’de –ve Irak’ın büyük bölümünde– Kürtlerin büyük çoğunluğu Kurmanci konuşuyor. Küçük bir kısım, özellikle Bingöl, Dersim/Tunceli ve Elazığ gibi yerlerdeyse çoğunlukla Zazaki konuşuyorlar. Irak’ta Sorani konuşuluyor. Gorani lehçesi daha sınırlı bir alanda, Kürdistan’ın en güneyinde, özellikle de İran Kürtleri arasında konuşuluyor.

Daha bitmedi. Kurmanci, her bölgede ayrı gelişmiş bir dil. Farklar belki çok büyük değil, daha çok aksan düzeyinde ama var. Mesela Türkçedeki “dört” sayısına Diyarbakır’da “çar”, biraz ilerideki Batman yöresindeyse “çor” diyorlar. Bu durum bazen tamamen farklı da olabiliyor.

İstanbul’da öğrendiğim Kurmanci –buradaki herkes gibi, kolaylık olsun diye ona ben de Kürtçe diyorum– “akademik Kürtçe.” Son yüzyılda Türkçenin büyük etkisi altında kalmamış Kürtçenin mümkün olan en halis hali yani. Sorun şu ama: Akademik Kürtçe, Türkiye’deki asimilasyon politikasından dolayı, gündelik hayatta kayboluyor. Dolayısıyla bu dilin Güneydoğu’daki köylerde ve şehirlerde ne kadar kullanılabileceği bir soru işareti. Sıradan Kürtlerle konuşabilmek, çeşitli lehçeleri ayırt etmek ve Türkçeleşmiş sözcükleri ayıklayabilmek için orijinal dili akademik bakımdan öğrenmek gerekiyor. Ama bu zor bir iş.

Ellili yaşlarında, gri saçlı, bııklı, etrafına gülümser gözlerle bakan, her zaman kot pantolon ve spor ayakkabılar giyen öğretmen Abdurrahman –kısaca “Apo”–, daha birinci derste beni rahatlatıyor. Hollandaca ile Kürtçenin Hint-Av-

rupa dil grubundan olduğunu, bu nedenle de Kürtçe öğrenmenin, farklı bir dil grubuna ait olan Türkçeyi öğrenmekten daha kolay olacağını söylüyor.

Yine de kendimi en kötüsüne hazırlıyorum. Benim gibi sabırsızlar için dil öğrenmek insanı çaresiz yapar, bunu geçen yedi yıl süresince ve Türkçe öğrenirken fark ettim. Ders Türkçe verildiği için elimden geleni yapıyorum. Üstelik, ders alan altı kişilik grup içinde tek yabancı benim.

Diğerleri, anne-babaları veya büyükanne-büyükbabaları Güneydoğu'dan İstanbul'a göç eden ve büyük şehirde ana-dillerini iyi öğrenememiş Kürt gençleri. Son birkaç yıldır Kürt kimliklerinin bilincine varan ve yasaklanmış anadillerini daha iyi kullanmak isteyen insanlar bunlar.

Dersler her Cumartesi, asansörü olmayan eski bir bina-nın yedinci katında veriliyor. 1990'lı yıllarda itibaren Kürt-lerin yoğun olarak yaşadığı Tarlabası semtinde bir bina bu. Hayatı boyunca devlet okullarında ders veren emekli coğraf-ya öğretmeni Apo, dersleri bizzat organize ediyor. Kendi di-line katkı olsun diye yapıyor bunu. Bu yüzden de ders verdi-ği salonu bir Kürt kurumu ona tahsis etmiş. Yeni başlayan-lar için kurs epey uygun: Üçer saatlik on iki ders 125 euro.

Başladıktan üç ay sonra bir kez daha aynı seviyeye kayıt yaptırıyorum. Ders sırasında gülmektense, ağlamak geliyor içimden ve yeni kurs için kendimi henüz hazır hissetmiyo-rum. Dört dersten sonra Gülyazı'ya gitmeye karar veriyor-um. Dolayısıyla kursumu tamamlayamıyorum. Apo'ya ka-lırsa, mükemmel bir karar bu: Öğrendiklerimi pratik yapı-rak geliştireceğim.

"Tuz" sözcüğü

"Domates" diyorum Esra'ya. Not defterimden bir sayfa da-ha koparıp dikey bir çizgi çekiyoruz. Kürtçe kelimeleri na-

sıl yazacağını merak ediyorum. Okula gitmeden önce sadece Kürtçe konuşuyormuş. Fakat bu dilde yazı yazmayı öğrenememiş. Çünkü, okula başladıkları ilk günden itibaren öğrencilerin Kürtçe konuşması yasak; Türkçe öğretiliyor. Esra gibi çocuklar, Türkçede olmayan, ama Kürtçede olan x, w, q, î, ê, ve û harflerini bu yüzden öğrenemiyorlar.

Esra biraz düşünüp sonunda yazıyor: *Bocosehrik*. İyi bir başlangıç bu: Ben, domatesin Kürtçe karşılığının *firingî* olduğunu öğrenmiştim. Buna hiç benzemiyor. Salatalık? *Gihor* yazıyor. *Xiyar* diye yazılması lazım: Kürtçedeki x harfi, Hollandacadaki g harfi gibi telaffuz ediliyor. “A” harfini de “o” diye yazmış, birçok Kürt gibi: Kürdistan’ı (*Koerdistan*) genelde Kürdistan (*Koerdistan*) diye yazıyorlar.

Daha ilginç olanı “tuz” kelimesinin karşısına yazdığı sözcük. Esra uzun süre kuşku yaşıyor ve ne yazacağını bilmiyor. Sonunda *ğug* diye yazıyor ama bir yandan da omuzlarını kaldırıyor. “Nasıl telaffuz ediyorsun?” diye soruyorum. Benim de bildiğim o sözcüğü söylüyor: *Xwê*. Kendisine öğretilen yazı diliyle bunları yazabilmesi mümkün değil.

Daha kolay bir kelime seçiyorum. Kolay yazılan, her Kürdün bildiği bir kelime: *Roj*. “Gün” ya da “güneş” anlamına geliyor bu kelime. Kürt bayrağında güneş resmi var ve Brüksel’den yayın yapan, yaygın olarak izlenen Kürt televizyon kanalının adı da *Roj TV*. “Güneş sözcüğünün Kürtçe karşılığı nedir?” diye soruyorum.

Hülya, okuldaymış gibi parmağını havaya kaldırıp beni şaşırtarak, “Türkçedeki gibi güneş” diyor. Esra ve Sinem de başarıyla onaylıyorlar kız kardeşlerinin cevabını. Şaşkınlık içinde, “Hayır, *roj*” diyorum. Afallamış üç surat bana bakıyor. *Roj* mu? Hiç duymamışlar. *Roj TV*’yi bilip bilmediklerini soruyorum, “Biliyorsunuz, değil mi?” Evet, biliyorlar. “İşte, güneş o.” Burada onların hafızalarına girmek gerektiğine karar veriyorum. “Güneş?” diye sesleniyorum. “*Roj!*” diye

bağırıyorlar. *Roj* deyince, dördümüz birden yumruklarımızı kaldırıyoruz. On kere tekrarlıyoruz bunu. Gülmekten bayılıyorlar ve ben onları neredeyse yarı sert bir ifadeyle izliyorum. Bunu unutmayacağım.

Birinci günümde Pakize ile neredeyse hiç konuşmuyorum. Hiç okula gitmemiş Pakize. Dolayısıyla Türkçe de öğrenmemiş. Bildiğim Kürtçe kelimeler ve küçük cümlelerle konuşmuyoruz.

Tavuk, pilav, cacık ve ekmekten oluşan yemeğimizi yedikten sonra benimle tanışmak isteyen insanlar geliyorlar eve. Hüzünlü bir ortam var. Pakize çay servisi yapıyor. Ben, yanımda oturan, sallanıp duran, bir yandan da gözyaşlarını yazmasının ucuyla silen yaşlı kadının elini tutuyorum.

O da sadece Kürtçe biliyor ama yanımızda olan kızı Hatice Türkçe de konuşabiliyor. Bu durum birbirimizi anlamamıza yardımcı oluyor. Yaşlı kadının adı Belkız. Yaklaşık elli yaşlarında fakat yaşını tam olarak bilmiyor. Meğer Osman'ı, Mehmet'i ve onların üç kardeşini o büyüttmüş. Babaları vefat ettikten sonra bakmaya başlamış onlara. Osman henüz beş yaşındaymış. Osman'ın annesi dul kaldıktan sonra, Pakize'nin babasıyla evlenmiş. Pakize'nin babasının ikinci eşi olmuş yani. Adamın ilk eşinden sadece kız çocukları varmış. Bu evlilikten sonra Osman'ın annesinin altı çocuğu daha olmuş. Kaplan'lara yıllarca Belkız teyzeleri bakmış. Belkız, Osman'ın öz annesi olmasa da ona her açıdan anne gibi davranmış.

Çocukların öğlenki neşelerinden eser yok artık. Esra ve Sinem, ev ödevi yapıyorlar. Hülya ve Mahmut yorgunlar, asık bir suratla oturuyorlar. Yemekten sonra internet kafeye giden Özkan, eve gece yarısı dönüyor.

Çocuklar uykuya dalınca, Pakize diğer odadan yer yataklarını getirip yan yana seriyor ve çocukları onların üzerine taşıyor. Yorganları –ağır olanları değil, normal olanları– yatay olarak çocukların üzerine örtüyor. İki yorgan kafi geliyor çocuk-

lara. İlerleyen saatlerde yanlarına bir döşek daha serip üçüncü yorganı da örtüyor. Benim için, mutfağın ve koridorun sağ tarafındaki diğer odada yatak hazırlamış. İnce bir döşek, çarşaf ve yorgan. Yorgunluktan hemen uykuya dalıyorum.

Bir Kürt kimdir?

“Aslında Kürt kimdir?” diye sorunca, Bilgin Ayata gülüyor. Sosyolog olarak Berlin Açık Üniversitesi’nde çalışıyor ve ’90’lı yıllardan itibaren (başkalarıyla beraber) “Kürtler ve kimlikleri” üzerine de uğraşıyor. “Kürdün ne olduğuna dair kesin bir tanımım yok,” diye cevap veriyor. “Ya da eğer biri kendini Kürt olarak tanımlarsa, Kürttür” diye de ekliyor.

Bu cevap Ayata’nın tam da “halklar” ve “milletler” tanımlarım açıklıyor. Ona göre her zaman inşa edilebilir şey bu: “1980’li yıllara kadar halklar dil, bölge, kültür, tarih ve soy paylaşan gruplar olarak tanımlanıyordu. Bu tür tanımların ortaya çıkması, milliyetçiliği de aynı anda yükseltti.” Başka bir deyişle: Eğer bir milletin kendi ülkesine sahip olması hakkına inanıyorsan, onları tanımazlıktan, görmezlikten gelemezsin. Milliyetçilik “etnik kimlik” kavramının önemini arttırdı. Kürtler için bu tanımlanma uzun sürmedi diyor, Bilgin Ayata. Sadece dile bakmak yeterli: Türk asimilasyon politikasından dolayı binlerce Kürt, anadilinden daha çok Türkçeye hâkimdir. Salt bu nedenden dolayı bunlar Kürt sayılmayacak mı? Bu tanımlanma yetersiz kalıyor.

Türk kimliği, halkların nasıl inşa edildiğinin güçlü bir örneğidir. 1919 yılında Kurtuluş Savaşı başladığında Mustafa Kemal’in aklında nasıl bir Türk devleti olduğu meselesi kesin ölçülerle açık değildi. Fakat birkaç yıl sonra, Türkiye Cumhuriyeti adında bir devlet kurma fikri netleşti. Diğer etnik kesimler için öngörülen konum da buna göre biçimlendirildi.

Güçlü bir ülke yaratmak için etnik birlik gerekiyordu. Ama bu yoktu. Etnik birlik halen de eksiktir. Bir Türke atalarını sorarsanız, bunu hemen anlarsınız. Ben sık sık sorarım ve her zaman şaşırtıcı cevaplar alırım. Mesela bir arkadaşımın hem Arnavut hem de Mısırlı ataları var. Tanıdığım bir Türkte Yunan, Bulgar ve Yahudi kanı var. Kökleri Gürcistan'a, Suriye'ye, Lübnan'a uzanan Türkler var. Buna benzer pek çok örnek bulunabilir.

Lozan Antlaşması'nda azınlıklar

Osmanlı İmparatorluğu için sonuçta hangi etnik gruba ait olduğunun bir önemi yoktu; hakların ve yükümlülüklerin belirlenmesinde din kriteri önemliydi. Osmanlı yöneticileri hem Müslüman hem de kentliydi. Kürtler ise ne biri ne de diğerydi: O dönemde hemen hemen tüm Kürtler kırsalda yaşıyorlardı ve Osmanlı idaresinde yoktular. Atatürk "Türk kimliğini" bunun üzerine inşa etti ve İslâm'la ilişkiyi kesti. Böylece Kürtler yine yabancı oldular.

Gayrimüslim azınlıkların hakları, 1923 yılında, Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonunda Sevr Antlaşması'nın iptaliyle gündeme gelen Lozan Antlaşması'nda yer aldı. Bununla, pratikte Yunanlara, Ermenilere ve Yahudilere (antlaşmada açıkça adlandırmamışlardı) başka hakların yanı sıra kendi eğitim kurumlarını oluşturma ve çocuklarına kendi dillerinde eğitim sağlama izni verildi.

Müzakere sürecinde yer alan Batılı güçler, Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında Ermenilere yapılanları göz önünde tutarak, benzer olayların yaşanmaması için antlaşmaya bazı maddelerin eklenmesinde ısrarcı oldular. Etnik ve dilsel azınlıkların haklarını savundular, ancak Türk milliyetçileri müzakerecilerle karşı çıktı. Müslüman ahalinin birliği, yeni devletin belkemiği olmalıydı.

Kürtler gibi, diğer Müslüman azınlıklar da –Araplar ve Aleviler– kabul görmedi ve böylece onlara kültürlerini, dillerini ve dinî ritüellerini korumaları için hiçbir özel hak verilmedi. Türkiye, etnik-dilsel hakların korunmasında hâlâ uluslararası kanunlara çekince şartları koyuyor ve Lozan Antlaşması’nın geçerliliğine gönderme yapıyor.

Bir Türk ile azınlıkların haklarını tartışırken bunları bilmekte fayda var. Türkiye’ye gelirken bütün bunlar kafamda net değildi ve bu yüzden bir Türk arkadaşımınla anlaşılabilir bir tartışmaya girmiştik. Bir süre sonra anlaşıldı ki, “azınlık” tanımlarımız farklıydı. Türkiye’deki herkes gibi, o da okulda Lozan Antlaşması’nın ayrıntılarını öğrenmişti. “Müslüman olanlar azınlık olamaz” diye şiddetle karşı çıkıyordu. Ona göre azınlıklar sadece Hristiyanlar ve Yahudilerdi.

Bu arkadaş gerçek bir fanatikti, azınlık haklarının İslâmî kesimlere de tanınmasının eşitsizliğe yol açacağını iddia ediyordu. Kanun önünde Cumhuriyet’in tüm sakinlerinin eşit olduğunu ve özel gruplar için özel yasalar oluşmak gerektiğini savunuyordu. Ona göre “etnik azınlık” gibi Batı imalatı kavramlar Türkiye’de geçerli değildi. Dahası: Aslında ona ve birçok Türke göre, Batılı güçler Türkiye’yi zayıf düşürmek ve bölmek istemese, Kürtler üniter devlete asla karşı gelmezlerdi.

Gayrimüslim (ve Sünni olmayan) gruplar yeni ve değerli Türk kimliğinden böylece dışlanmış oldular. Ermeni Soykırımını bunun habercisiydi: Müslüman Kürtler ve Türkler birleşip, “hain” Hristiyan Ermeniler’i Doğu Anadolu’dan birlikte kovdular ve öldürdüler.

Bu mesele aklıma kaçınılmaz olarak, yıllar önce İstanbullu avukat Fethiye Çetin ile yaptığım bir söyleşiyi getiriyor. Fethiye Çetin, büyükannesi Heranuş hakkında bir kitap yazmıştı. Heranuş, 1915 Ermeni Soykırımında Suriye’ye zorunlu yürüyüş –daha doğrusu ölüm yürüyüşü– sırasında, Os-

manlı ordusu mensubu bir onbaşı tarafından annesinin elinden zorla alınmış.

Onbaşı ve eşi, Heranuş'u kızları olarak evlerine almışlar, adını Seher koymuşlar ve ona İslâmî bir eğitim vermişler. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Heranuş'un anne ve babası (annesi yürüyüşü atlatmış ve hayatta kalmış, babası soykırım zamanında ABD'deymiş) kızlarını aramış ve bulmuşlar ama aile bir daha birleşememiş. Heranuş/Seher bu arada evlenmiş ve yeni ailesi, Suriye'deki ailesini ziyaret etmesi için izin vermemiş.

Heranuş, Ermeni kimliğini ömrü boyunca gizlemiş. Ta ki 90 yaşına gelip sağlığı bozulana ve hayatının sonuna gelene kadar. Torunu Fethiye'yi bir kenara çekip ABD'deki ailey-le temas için elinden geleni yapmasını istemiş. Fethiye, kendisine söylenenlerden hiçbir şey anlayamamış. ABD'deki aile mi? Büyükannesiyle yaptığı uzun konuşmalar sonunda herkesin Seher diye bildiği kadının gerçek kimliği ortaya çıkmış.

Söyleşi sırasında Fethiye'ye, büyükannesiyle geçmişi hakkında neden o kadar geç bir zamanda konuşmaya başladığımı da sormuştum: "Ben ona bunu hep sordum ama o asla açıklamadı. Belki de bu konu hâlâ büyük bir tabu olduğundandır. Savaştan sonra, 1920'lere kadar nelerin yaşandığını, Ermeni kökenli olup Türk isimi taşıyan kızların ve erkeklerin bulunduğunu herkes biliyordu. Ama sonrasında herkes susmuştu."

Çetin'e göre, Türkiye'nin şimdiki yapısıyla ilgiliydi bu: "Osmanlı İmparatorluğu tek halklı bir devlet değildi fakat Atatürk Türkiye'yi böyle yapmak istedi. Ancak Türk kimliği diye bir şey yoktu. Bu durum sonradan oluşturuldu ve böylece 'Türk olmak' en iyi seçenek haline getirildi. Sonuçta Türklük bir tabu oldu. Ermeni olmaksızın utanılacak bir şey sayıldı."

Fethiye Çetin sonunda büyükannesinin ailesinin izini bulmayı başardı. Ama Heranuş için artık her şey çok geçti.

ABD'ye seyahat edemeyecek kadar yaşlıydı ve sağlığı bu yolculuğa elvermiyordu. Ailesini tekrar göremeden vefat etti.

Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Gül'ün başına da ilginç bir olay geldi. Aralık 2008'de çok sayıda Türk aydınının imzasını taşıyan bir dilekçe metni internet üzerinden dolaşıma girmişti. Onların ifadesiyle, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1915 yılında Ermenilerin yaşadığı o büyük acı paylaşılmalıydı ve kendileri de bu isteklerini dile getiriyorlardı. Dilekçe sert bir tartışma yaratmış, imzacılar bazı çevreler tarafından "vatan haini" olmakla suçlanmıştı.

Türk gazeteciler, Cumhurbaşkanı Gül'ün bu konuda nasıl bir tepki vereceğini merak ediyorlardı. Cumhurbaşkanı Gül, doğrudan görüş bildirmek yerine sadece Türkiye'de ifade özgürlüğünün iyi işlendiğini söylemekle yetinmişti. Bunun üzerine muhalefet partisi CHP'den bir milletvekili, Gül'ün damarlarında Ermeni kanı taşıdığını, aksi halde söz konusu dilekçeyi okumadan reddetmemesi gerektiğini iddia etti.

Gerçekte hangi kanı taşırsa taşırsın, Gül'ün tam da bu durumda ataları arasında Ermeni kanı taşıyan birilerinin olabileceğini söylemesi ne güzel olurdu. Sonuçta Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu topraklarda milyonlarca Ermeni yaşamıştı. Fakat böyle olmadı. Gül, "safkan Türk" olduğunda ısrar etmeyi seçti. Atalarının tümünün Müslüman ve Türk olduğuna dair yeminler etti.

Türkiye'de Ermeni toplumu için son derece sancılı bir meseleydi bu. Onlar bu türden açıklamaları ilk kez duymuyorlardı: Bu ülkede "Ermeni kanı" taşıyor olmaktan daha büyük ayıp ne olabilirdi ki?

"Biz Kürdüz"

Türkiye'de insanların zihinlerine çocukluktan itibaren "Türk kanı"nm kutsiyeti işleniyor. 1933 yılında, "Andı-

mız” (öğrenci andı) ortaya çıktı. Her öğrenci, dersler başlamadan önce, okul bahçelerinde bulunması zorunlu olan Atatürk büstü önünde toplanıp hep bir ağızdan bu andı okuyordu.

Bir sabah Esra, Sinem ve Hülya Kaplan’la okullarına kadar gitmiş, mavi okul üniformaları içindeki çocukların bu andı nasıl okuduklarına tanık olmuşum:

Türküm, doğruyum, çalışkanım.

İlkem, küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak, yur-dumu, milletimi, özümden çok sevmektir.

Ülküm, yükselmek, ileri gitmektir.

Ey büyük Atatürk! Açtığın yolda, gösterdiğin hedefe durmadan yürüyeceğime ant içerim.

Varlığım Türk varlığına armağan olsun. Ne mutlu Türküm diyene!

(Andımız’ın son iki cümlesi 1970’lerde eklenmiş. Bu uygulama, Başbakan Erdoğan’ın ani kararıyla, 2013 yılı sonbaharından itibaren zorunlu olmaktan çıkarıldı.)

“Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi” de her yerde olduğu gibi, Gülyazı’nın okulunda duvarlara asılı. Bu metindeyse Cumhuriyet’in bağımsızlık ilkesine vurgu yapılmakta, var olanın korunup kollanması, geleceğin tek teminatı ve temeli olarak sunulmakta, bunu Türkiye’nin içeride ve dışarıdaki düşmanlarına karşı koruması gençliğe bir görev olarak verilmektedir.

Karşınızda, “Türkün Türkten başka dostu yoktur” ifadesi. Yabancı güçler, tıpkı Birinci Dünya Savaşı sırasında olduğu gibi, Türkiye’yi zayıflatmak ya da bölmek amacıyla pusuya yatmış durumda! Türk milliyetçiliği teorisine göre, Türk olmayanlara (örneğin Ermeni ve Yunanlara) özellikle dikkat etmek gerekmekte, zira bunlar hiçbir zaman vatana sadık olmazlar. Türk olan herkes, Atatürk ilke ve inkılapları-

na sadakat göstermelidir. Kim farklı bir kimlik sahibi olduğunu iddia eder ve hak talebinde bulunursa, o bir “hain” ya da “ayrılıkçı”dır.

Oysa ben Kürtleri böyle tanımıyorum. Eğer Türkiye’deki Kürtleri birkaç kelimeyle tarif etmem gerekirse mütevazı, gururlu, dindar ve politikleşmiş olduklarını söyleyebilirim. Özellikle son tanımlama onların günlük yaşamlarında dikkat çekici bir yere sahip.

Buna, Diyarbakır’da fotoğraf makinamı 10 küsur yaşlarındaki erkek çocuklara yönelttiğimde bir kez daha tanık oluyorum. Objektifi görür görmez, tanınmamak için tişörtleriyle yüzlerini kapatarak, ellerini havaya kaldırıp zafer işareti yapıyorlar. Bu sırada, “Biz Kürdüz” diye bağırıyorlar. Ama bunu Kürtçe değil, Türkçe söylüyorlar. Politikleşmenin getirdiği sonuçlar yaşamın tamamına, her alanına sirayet etmiş durumda. Zaten bu çocukların –elbette kızların da– tutumları, olayın boyutunu çok iyi anlatıyor.

Bu bölgede bu kadar severek kalmamın nedenlerinden biri bu. İçi boş sohbetlere katılmayı beceremem, gevezelik sevmem. Kürdistan’da buna gerek de kalmıyor. Sohbetler hep politik meseleler üzerinden yürüyor: PKK’ye katılan aile üyeleri, köylüler, arkadaşlar veya mücadelede ölenler, tutuklananlar, yakılarak boşaltılan köy hatıraları, BDP’deki gelişmeler, bir sonraki PKK’li cenazesi, toplu mezar kazıları, polis tarafından son günlerde öldürülen gençler, politik dalvalardaki gelişmeler, Abdullah Öcalan’ın son açıklamaları, tutuklanan ve serbest bırakılanlar, İran, Irak ve Suriye’deki Kürtlerin durumları vs.

Bilgin Ayata bu durumu inşa edilen yeni kimliğin bir parçası olarak tanımlıyor. Ya da daha spesifik söylemek gerekirse, politize edilmiş bir kimlik. Kürtler bunların öğretici bir örneği. Böyle bir politize kimlik, üyeleri az veya çok ortak inançları, duyguları ve kaderi paylaşan –işçiler, kadınlar, Hı-

ristiyanlar, Müslümanlar, Amerikalılar ve Hollandalılar gibi- “kolektif kimlik”ten oluşuyor.

“Ortak koderin belli bir bilinçlenme yarattığını, bu yüzden herhangi bir suçun dış düşmanda aramı, kolektif kimliği politize ettiğini” yazıyor *Wiley-Blackwell Toplumsal ve Siyasal Hareketler Ansiklopedisi*. Bu bağlamda, bu politik grup, diğer sosyal ve politik gruplara bir perspektif sunar. Onlar ya müttefik ya da rakiptir. Kolektif kimliğin üyeleri ne kadar politize olmuşsa, kolektif eylemlere katılım o kadar güçlü olur ve hükümeti ya da genel kitleyi taraf seçmeye, saflaşmaya zorlar.

Her kimlik politize olabilir ve bu, Kürtlerde olduğu gibi, belli ölçülerde eşcinseller, ABD’de siyahlar, feministlerde de görülüyor.

Kürdistan Devrimcileri ve PKK

Kürtler için kimliklerinin siyasallaşması, 1984 yılında devletle PKK’nin arasındaki savaşın ve PKK’nin gelişimiyle başladı. Seyahatlerimde sık sık onların nasıl bilinçlendiklerini ve hikâyelerini duydum. Diyarbakır’da gazete dağıtan Yakut Yılmaz’la yaptığım uzun söyleşiyi asla unutmam. 1990’lı yılların başından başlayarak, on beş yıl süreyle sık sık yasaklanan *Özgür Gündem*’in ve tek Kürtçe gazete olan *Azadiya Welat*’ın dağıtımını yapmış. İlk birkaç yıl ağabeyi Nihat ile birlikte çalışmış, sonra ağabeyi “dağa çıkmış”, yani PKK’ye katılmış.

Kürt davasını yazan gazetelere karşı o yıllarda sistemli ve yoğun bir baskı söz konusu: Bu gazetelerin toplam 76 çalışanı öldürülmüş; öldürülenler arasında gazeteciler de, dağıtımcılar da var. 1994’te *Özgür Gündem*’in İstanbul ofisi bombalandı ve sonradan sızdırılan çeşitli belgelerle bu saldırının devlet tarafından yapıldığı kanıtlandı. Her iki gazete de defalarca yasaklandı, yüksek cezalara çarptırılıp susturulmak istendi.

Ergenlik çağından yeni çıkan Yakut gibi dağıtımcılar için tutuklanmalar, sokakta ve polis karakollarında dövölmeler, sık sık ev aramaları sıradan olay sayılıyormuş artık. Her ev aramasında yığınla yasak gazete buluyor ve el koyuyorlarmış bunlara. Yakut, annesi Mevlüde'yi anlatıyor bana: "Olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordu. Biz ne yapıyorduk ki, polisin dikkatini çekiyorduk? Kendisi de bir kurban olmasına rağmen, siyasetten ve Kürt halkının üzerindeki baskılardan habersizdi. Türkçe bilmediği gibi, okuryazar da değildi. Dolayısıyla *Özgür Gündem*'i ya da *Azadiya Welat*'i okuyamıyordu."

Dağıttıkları gazetelerde yer alan haberleri ve yazıları oğulları okuyormuş annelerine: "Hayatında olan sıkıntıların, mesela 1990'lı yılların başında devletin anti-Kürt politikalarının bir parçası olarak Külboğa'dan zorunlu göç de dahil Diyarbakır'ın herhangi bir yerinde yaşananların farkında değildi; tıpkı onun durumunda olan niceleri gibi..."

Mevlûde ile de konuşuyorum. Bana, "Onların gazete dağıtmalarını istemedim ilk başlarda. Çünkü çok tehlikeli bir işti bu. Ama sonra ne yaptıklarını açıkladılar ve bu yüzden onları serbest bıraktım. Kendi insanlarımızla birlikte çalıştıklarına dair bana güvence verdiler. O zaman bizim insanlarımız için iyi işler yaptıklarını anladım" diyor.

Oğullarını elinden geldiği kadar desteklemiş. Gözaltı sırasında kötü muamele ve işkence gördükleri zaman, onlara daha bir özenle bakmış. Evden çıktıklarında felaketlerden korunsunlar diye her sabah arkalarından su döküyormuş.

PKK olmasaydı, *Özgür Gündem* ve *Azadiya Welat* gazeteleri de olmazdı. 1978'de kurulan PKK ve daha önceki yıllarda Kürdistan Devrimcileri Lübnan, Suriye ve Irak içine çekilip eğitim kamplarında kalmadılar. Militanlarını Kürt toplumunun içine gönderdiler. Böylece yeni savaşçılar kazanmayı amaçladılar ve topluma silahlı mücadelenin amacını anlattılar. Hedef, bağımsız bir Kürdistan ve komünizmdi.

Abdullah Öcalan'ın liderliğindeki Kürdistan Devrimcileri ve sonrasındaki PKK, muhalefete hoşgörü göstermedi. Onların teorilerine göre devrim ancak bir partinin emir ve komutası altında gerçekleşebilirdi. Bunun dışındaki yol ve yöntemler başarıyı engellerdi. 1984'te Türk devletine karşı ilk saldırı gerçekleştirilmeden hemen önceki yıllarda Kürdistan Devrimcileri ve PKK hem rakip Kürt devrimci grupları hem de zengin Kürt toprak ağalarını hedef olarak seçtiler. Öcalan ve yandaşları, yumruk ve silahlarıyla onların üzerine yürüdüler.

1960'lı ve '70'li yıllarda Türkiye'de pek çok politik grup vardı. Özellikle sol sosyalist gruplar yoğunluğunda. Kürt ulusalcıları başlangıçta bu sosyalist gruplardan, Kürtlerin siyasal ve kültürel hakları için mücadelede destek beklemişlerdi. Ancak sol gruplar buna pek yanaşmadı; sosyalist bir devrim gerçekleşince hem Türklerin hem de Kürtlerin fiilen kurtulacaklarına inanıyorlardı.

Kürtler de kendi örgütlerini (genellikle yasadışı) kurmaya başladılar. Çoğu Kürt hareketi bir sosyalist devrim öngörürken bunlardan sadece Kürdistan Devrimcileri ve PKK silahlı eylemleri savunup üstleniyordu. Amerikalı gazeteci Aliza Marcus, PKK'nin tarihini yazdığı *Kan ve İnanç* adlı kitabında Öcalan'a katılan Kürtlerle yaptığı söyleşilere yer veriyor ve onların anlatımlarına dayanarak, bu grubu çekici kılan en önemli özelliğin silahlı mücadeleyi savunması olduğunu söylüyor.

1977 yılında öğrenciyken Öcalan'ın grubuna katılan Ramazan Ülek şunları anlatıyor: "Benim köyümde herkesin askerler tarafından dövülmüş bir akrabası vardı ve PKK buna karşı bir duruştu. PKK aynı zamanda her şeyimizi, bir kadının boynundaki altınlarını bile çalabilecek ağaların karşısındaydı. Baskı altında geçen yılların ardından aniden bir şey oldu ve herkes PKK'ye koştu."

PKK, Kürt toplumunun hücrelerine kadar sirayet etmeye

başlamıştı artık. Böylece Kürdistan'da PKK söz hakkına sahip oldu: Kürt kimliğinin bilincine varan, bunu politik alana ya da basma taşımak isteyen birileri, PKK'yi ve onun hassasiyetlerini dikkate almak zorundaydı. O yıllarda kurulan pek çok dernek, gazete, kültür veya gençlik yapılanmaları da PKK'nin çizgisini benimsiyordu.

1980'li yıllar: Askerî gerçeklik

Bu arada Türk devleti hâlâ resmî ideolojisini koruyordu. Buna göre Kürt halkı ya da Kürt sorunu diye bir şey de yoktu. Bu mantıktan hareketle PKK, Kürtlerin baskı altında ve haklarından yoksun bir şekilde yaşıyor oluşunun bir sonucu değil, Türk halkının birlik ve bütünlüğüne kast eden “terör problemi”nin bir parçası olarak görülüyordu. Bu durumda da PKK şiddetine verilebilecek olası tek cevap askerî güçtü.

Bu yaklaşım aslında 1980'li yılların politik ve askerî gerçeği ve '90'lı yıllarda izlenen tutuma da yabancı değildi. Eylül 1980 yılında Türk ordusu askerî bir darbe yapmış, beraberinde uzun süre devam edecek baskıcı yılları getirmişti. Toplam 650.000 insan (sağcılar da nasiplenmişti ama esas olarak solcular ve Kürtler) tutuklanıp askerî mahkemelerde yargılandı, işkence altında 300'e yakın insan hayatını kaybetti ve Türk cezaevleri böylece dünya çapında ün kazandı. Aynı dönemde 50 kişi idam edildi; sendikalar, dernekler ve siyasi partiler ikinci bir emre kadar yasaklandı. Bütün ülke sıkıyönetim altında alındı.

Resmî askerî saltanatın fiili ömrü uzun olmadı: 1982'de yeni anayasa kabul edildi, 1983'te seçimler yapıldı ve senenin sonunda yönetim tekrar sivil bir hükûmete devredildi. Ama Başbakan Turgut Özal'ın yönettiği sivil hükûmet de aslında yine askerî kontrol altında ve onunla uyumlu haldeydi: Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk askerî darbe 1961 yı-

hında yapılmış, sonrasında hazırlanan yeni anayasada Milli Güvenlik Kurulu'na (MGK) yer verilip, bu yeni kurumun yetkileri genişletilmişti. Bu tarihten sonra hükümetler artık MGK'nın "tavsiyelerini" uygulamak zorundaydılar.

1983 ile 1989 yılları arasında Milli Güvenlik Kurulu'nun aylık toplantılarının başkanlığını, bizzat eski darbe lideri Kenan Evren yapıyordu. MGK'nın genel sekreterliğini ordunun generallerinden biri üstlenirken, toplantılar sırasında onun koltuğunun hemen yanında kuvvet komutanlarının koltukları yer alıyor; hükümet başbakan, dışişleri, içişleri ve savunma bakanları tarafından temsil ediliyordu.

Pratikte sivil-asker dengesinin çok anlamı yoktu: Asker üyeler gündemi belirliyor, kabul edilen kararlar genel sekreterlik tarafından hükümete iletiliyordu. Bu kararlar, arka plan bilgisi veren raporları, yapılan açıklamaları dahil MGK Sekreterliği'nin emrinde çalışan dört yüz görevli –emekli veya faal– asker tarafından önceden hazırlanıyordu. Aslında hükümet temsilcileri süs olsun diye MGK'nın içindeydiler âdeta.

Öyle ki, 1994 yılında *Özgür Gündem* gazetesinin bombalaması emrini bile doğrudan MGK veriyordu: Buna ilişkin resmî belge, saldırıdan üç gün önce dönemin Başbakanı Tansu Çiller tarafından imzalanıyordu.

Siyasi ve toplumsal hayatı sadece MGK kontrol altında tutmuyordu. 1982 Anayasası ile iki yeni kurum daha rol üstlendi. Bunlardan biri Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) dığeriyse Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). Özetle, amaçları akademik hayatı ve radyo-televizyon yayınları da dahil iletişim organlarını devletin temel ilkelerine uygun bir çizgide tutmak, Atatürk tarafından kurulan laik devletin ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne hizmet etmektir. Orduya her iki kurumun denetiminde önemli roller verildi.

PKK ile mücadelede Kürt halkının canı da hiçbir biçim-

de bağışlanmadı. On yıl içinde hemen hemen her Kürt ailesi, PKK ve devlet arasındaki çatışmanın etkisi altında kaldı: Köylerin yakılıp yıkılıp boşaltılması, hapishanelerde süren işkenceler, gözaltında kaybedilen Kürt siyasetçiler, aydınlar ve sıradan vatandaşlar, faili meçhul cinayetler ve hayatlarını kaybetme pahasına PKK'ye katılan genç aile üyeleri...

Türk kimliği devlet içinde öylesine katı bir düzenlemeye inşa edilmiş ve egemen olmuştu ki, ironik bir şekilde, yok edilmeye çalışılan Kürt kimliğinin politize olmasına yol açmıştı.

Sevr ve Lozan Antlaşması döneminde olmayan, Şeyh Said tarafından temsil edilmeyen ve 1930'larda Dersim'de aktif rol oynamayan geniş bir ulusal halk hareketi, birkaç yıl içinde aniden ortaya çıkmıştı.

O zamandan beri artık denilebilir ki, "Kürt, kendini Kürt olarak tanımlayan kişidir." Ancak bu tanım geçmişi adil kılmıyor. Gazete dağıtıcısı Yakut'un annesi Mevlüde gibi, hayatlarının büyük bölümünü Kürt olarak tanımlanmayan kadınlara ne demeli? Kendilerini daha önce etnik kökene göre değil de sosyal statü ve konuma göre tanımlayan zengin toprak ağaları ve aşiret reislerine ne demeli? Osmanlı İmparatorluğu döneminde kendilerini "Osmanlı vatandaşı" olarak tanımlayan ve "Kürt" sözcüğünü "geri kalmış köylü" kavramıyla eş anlamda kullanan bir dolu entelektüele ve şehirli Kürtlere ne demeli? Kendilerine Kürt demedikleri için Kürt olmuyorlar mı?

"Evet, onlar da Kürt ama politik anlamda değil, fakat sosyal ve kültürel gerçeklik olarak öyleler" diyor, İngiltere'de Açık Üniversite'de (Open University) doçent olan Cengiz Güneş. Günümüzde o da Kürdü, kendini Kürt olarak tanımlayan ve bu içerikle sosyal-kültürel birlik oluşturan bir halk olarak tarif ediyor. Bu durumun son otuz yılda oluştuğunu söylüyor. "Ama bu birlik gerçekten var mı?" diye soruyo-

rum bu kez, “Kürtler, karışık ve sayısız sülale ve aşiretlerden oluşan, çeşitli dilleri, inançları ve gelenekleri olan, tarihte hiç birlikte yaşamamış bir halk değil mi?” Sık sık “Kürtlerin devletinin olmaması sürpriz değil” sözünü duyuyorum. Bu kadar çeşitliliği olan bir topluluk şimdi nasıl “tek ulus” ya da “halk” olarak görülebilir?

Güneş, “Kürtler, birlik olamadıkları için devletsiz değiller, tam tersine, devletsiz oldukları için birlikten yoksunlar” diyor: “Avrupa’da da birçok halk, devletleri olana kadar birlik değildi. Türkiye örneklerden biri, İtalya da öyle. Ne zaman kendi devletin olursa, o zaman enstitüler kurarsın, eğitimini organize edersin, bir veya daha fazla resmî dil belirleyip standartlaştırırsın. Kürtlerin böyle olanakları hiç olmadı.”

Otuz küsur yıldan bu yana Kürtler, tıpkı kaldırımında fotoğrafını çektiğim o çocuğun dediği gibi, “Biz Kürdüz” diyor. Bazıları zafer işareti yaparak, bazıları ellerine silah alarak, bazıları gazetecilikle ya da edebiyatla uğraşarak, hatta parlamentoda söz hakkı alıp veya mahkemelerde dava arkadaşları Kürtleri savunarak yapıyorlar bunu.

Kim bilir, Kürt sorunu çözülünce ve Kürt kimliklerini her açıdan özgürce yaşayınca, hangi kimliğe öncelik verecekler onlar. Çünkü “Biz Kürdüz” demenin böylesi bir ortamda ne politik ne de devrimci bir yönü olmayacak artık. O zaman belki de Kürt kimliği, uzun süredir olduğu gibi, hayatta kalma ve kendini güvenceye alma ihtiyacı duymayacak, açıkça ifade edilecek ve daha doğal yaşanacak.

Hengelo’da yeni bir mahalle

Geçen yıllarda, Kürtlerle neden bu kadar ilgili olduğum sorusuna sayısız kere muhatap oldum. Ben, bu meselenin her zaman önemli bulduğum bir temayla ilgili olduğunu düşündüğümü söyleyebilirim: İnsan hakları. Ama bu, çok basit

bir açıklama olur. Türkiye, kendime dair düşüncelerimi ve önemseydiğim şeyleri kafama daha da yerleştirdi.

İnsan haklarını her zaman önemli bulduğum doğru. Aslında henüz 12 yaşındayken Af Örgütü'nün işkenceyle ilgili bir broşürü elime verildiği andan itibaren başladı bu. 12 yaşındaki bir çocuk için çok da uygun bir şey değildi o broşür. Kafaya poşetler geçiriliyor, genital organlara elektrik şoku uygulanıyor, falaka cezası uygulanıyor, kollar ve bacaklar geceler boyu askıya alınıyor, tek başına karanlık bir hücrede zaman tüketiliyor, diğer tutsakların işkence çığlıkları dinletiliyor vs... Bütün bunlar sırf bir hükümetin düşüncelerine katılmıyorsun diye yaşanıyor ve ben hepsini büyük şaşkınlık içinde okuyorum.

O broşürü okula götürüp sınıf arkadaşlarıma gösterdiğimi hatırlıyorum. "Bakın, dünyada neler oluyor." Sınıf arkadaşlarım çok ilgilenmediler. Ben de o yaşlarda diktatörlüklerden ve cezaevleri meselelerinden daha çok müzik ve kıyafetlerle ilgileniyordum. Ama o broşürü ve bana yaşattığı dehşeti yine de hiç unutmadım. O dehşeti anlatan sayfaları, sahneleri tekrar tekrar okuyor gibiydim. İnsanların birbirlerine yaptıkları zalimlikleri anı olarak hafızamda tutarak bilinçlendim.

Annem ve babam, bana ve kız kardeşlerime dünyanın, Twente'de yaşadığımız Hengelo kentinin yeni mahallesindeki konutumuzdan çok daha büyük bir yer olduğunu anlatırlardı. Bizim mahalle, savaş hakkında konuşabilecek bir yerdi. Çünkü sıralı sekiz evden altısının reisi, "Hollandse Signaal Apparaten"da, yani "silah sanayi"nde çalışıyordu. Hemen ileride sıralanmış diğer sekiz evin sahipleri de yine aynı kurumdaydılar. Babam, Hollanda Demiryolları'nda demiryolu işçisi olarak çalışıp geçimini sağladığı için gurur duyardı ve bu, o dönemin ortamlarında övünçle anlatacak bir konuydu.

Filipinler'den, Melody adında bir "Foster çocuğu"muz² vardı. Ona mektuplar yazardık. Melody'ye yazdığım mektuplardan birinde, yatak odama yeni halı serildiğini anlatışım aklıma geldikçe hâlâ kahkaha atarım. Annem bana, Melody'nin bunu muhtemelen anlamayacağını söylemişti. Kızın ve ailesinin fotoğraflarına baktığımda bunun doğru olduğunu anlamıştım. Manila'daki gecekondu mahallesinde yatak odası ve halının sözü bile edilemezdi.

Kız kardeşim Marike, yetişme çağındakiler için çıkan *Klap* adlı bir dergiye aboneydi. Ben de onun bir alt versiyonu olan *Samsam*'a. Cumartesi sabahları bazen Marike, bazen de ben *Volkskrant* gazetesinin çocuk sayfası olan "Piepschuim"a mektuplar yazardık. Henüz yazı yazamayan Hanneke, yoksul ülkelerden birine dair bir köy resmi yapmış; Marike, onun yaptığı bu resme "yoksul ülkelerdeki çocukların da yiyeceğe, içeceğe ve perdeye hakları var" diye bir not yazıp göndermişti. Resim gazetede yayımlandı.

Bu yüzden bahsettiğim Af Örgütü broşürünün karşıma çıkması çok da tuhaf değildi. Bazı şeylerin farkında olduğum halde, dünyanın sarsılması da aslında şaşırtıcı değildi.

Kürt meselesinden nasıl etkilendiğim sorusunun cevabı, sanırım nasıl bir çocukluk geçirmiş olduğumla da ilgili. Ailemizin en büyük ortak özelliği, "toplumsal uyum"a fazla önem vermemesiydi. Annem ve babam bunu yapmıyorlardı ve kızları olarak bizden de beklemiyorlardı. Annem ve babam çevrelerinden çok farklı değillerdi belki fakat yine de diğer ebeveynlere benzemiyorlardı; benzemeye de gayret etmiyorlardı. Babam, bizim sokakta oturup da silah sanayisinde çalışmayan ender kişilerden biriydi. Annemse Hanneke 6, ben 9 yaşındayken çalışmaya geri dönen çevremizdeki tek anneydi.

Acayip sıra dışı değillerdi ama olsun: Yolunu kendisi çi-

2 Koruyucu aile sistemi – e.n.

zen, seçimini kendisi yapan ve bildiğinden geri kalmayan bir aile. Küçük şeylerle de olsa kendini gösteren bir durum. Babamın gömleğinin kopan düğmesiyle ilgili olarak işyerinde yapılan espriler bunun güzel bir örneğiydi. İş arkadaşları bu düğme yüzünden babama şöyle takılıyorlarmış: “Henk’in eşi çalıştığı için düğmeyi dikmeye zamanı olmuyormuş!” Bir akşam annem düğmeyi dikmek istedi ama babam karşı çıktı: “Bırak kalsın, yarın ofise giderken yine onu giyeceğim.” Gerçekten de öyle yaptı ve herkes ağzını kapadı.

Babamın teşvikiyle, benzer bir şeyi ben de yaptım. Henüz 10 kûsur yaşındaydım ve annem bana sözüm ona “uzun” bir kazak örmüştü. Kazağın uzunluğu bacaklarımın yarısına ancak geliyordu ve altına tayt giyiyordum. 1980’li yıllar için çok moderndi bu. Kıyafetimi kendime çok yakıştırmış ve gururla giyinip okula gitmiştim. Fakat sınıf arkadaşlarım benimle dalga geçtiler. Öğlen saatlerinde eve gidip başka bir elbise giyinmek istedim. Vardiyalı çalıştığı için o sırada babam da evdeydi. Bana can alıcı bir soru sordu: “Bu kıyafeti sen beğeniyor musun?” “Evet, çok beğeniyorum” dedim. “O halde başkalarının ne dediğini dikkate alma. Yapaçağın en iyi şey, bu giysisinle tekrar okula gitmen ve sıraya çıkıp etrafında dönerek onlara ‘Hey, bir daha bakın ve gülün’ demek. Bahse girerim bir daha kimse sana gülmez.” Babamı dinleyip o uzun kazağımla tekrar okula gittim. Masanın üstüne çıkmaya cesaret edemedim ama buna gerek de kalmadı zaten. Çünkü bana artık kimse gülmüyordu.

Yabancı bir ülkede Hollandalı olmak

Hayat dersleri bence son derece zordur. “Kürtlerle niçin bu kadar ilgilendiğim” sorusunu sıkça duyduğumda aklıma hep bu gelir. Sadece, “insan haklarının çok önemli olduğunu düşünüyorum” demek fazlasıyla yavan kalıyormuş gibi

geliyor bana. Kim böyle düşünmüyor ki? 2004 yılında, gazeteci olarak Türkiye'ye yerleşmeyi kafamda ilk kez netleştirdiğimde, yine de böyle ifade ederdim kendimi. Türkiye'yi henüz tanımıyordum. En önemlisi de kendimi yabancı bir ülkedeki Hollandalı olarak da görmüyordum. İlk gençliğimin hayat dersi olan “her zaman kendin ol” prensibi kişiliğime o kadar derin işlemiştir ki, ondan uzaklaştığımda hayal kırıklığı yaşadım.

Yerleştiğim ve tanımaya başladığım ilk yıllarda Türkiye bana uykusuz geceler hediye etti. Hiçbir şey anlamıyordum olup bitenlerden. Sosyal demokrat bir partinin lideri, milliyetçi metinleri referans olarak kullanabiliyordu mesela. Kendilerine “demokrat” denilenler, Başbakan Erdoğan'a karşı darbe yapılmasını savunabiliyorlardı. Türkiye'de laiklik, din ve devletin ayrılmaz bağları anlamına geliyormuş meğer. Başörtülü kadımların iş yaşamı dışında tutulmasını savunan bazı feministler bile vardı.

Konuşup sohbet ettiğim daha yakınımıdaki kişilerde de belirli bir ölçüde milliyetçilik olduğunu gözlüyordum. Bütün bunlar bana hem korkunç geliyor hem de kafamın karışmasına neden oluyordu. Çünkü karşılaştığım milliyetçiler bazen çok hoş, cana yakın, yardımsever, nazik, zeki ve etkili insanlardı. Hollanda'daki tek boyutlu görüntüye benzemiyordu burası. Elbette milliyetçilerin istisnaları da vardı ve onların bilindik agresif tipler olduğu uzaktan anlaşıyordu. Ama Hollanda'da bile bu kadar milliyetçi tanımıyorum; Türkiye'de hemen hemen herkes milliyetçi.

Türkiye'nin en büyük ve zorlu sorunu olan “insan hakları” ve “kadın davası” bir gazeteci olarak benim özel ilgi alanıma giriyordu. Neticede, geriye dönüp baktığımda, bir kimlik meselesiydi bu. İstedğin kişi olabilme meselesi yani.

Örneğin, başörtüsü ve din özgürlüğü hakkında sonsuz tartışmalarım oldu. Türkiye'nin büyük bir kısmı İslâmcılarla

ilgili olarak derin bir korku yaşıyordu. Bu korku, 2002 yılında ve sonrasında AKP'nin seçimleri büyük farklarla kazanıp tek başına hükümet kurmasıyla birlikte özellikle artmıştı.

AKP'nin kurucuları ve hemen hemen tüm yöneticileri, açıkça İslâm'ı savunan ve bu yüzden yasaklanmış partilerden gelmişlerdi. Özellikle Atatürk'ün takipçileri AKP'ye hiç güvenmiyorlardı. Bu çevrelere göre, AKP'nin gizli bir ajan-dası vardı. Bu korkudan dolayı din özgürlüğü konusunda atılan tüm adımlar olası bir İslâm devleti kurmak yolunda ve Atatürk'ün laiklik ilkelerine bir saldırı olarak algılanı-yordu. Bence bu korku aslında bireysel özgürlükleri de bi-tiriyordu. Başörtülü kadınların eğitim hakkını engelleyen, kampüslere girişlerini yasaklayan uygulamalar bunun örne-ği durumundaydı.

Ama bir ülkeyi tanımak istiyorsanız salt kendi bildikleri-nize güvenemezsiniz. Bazı şeylere kuşkuyla bakmanız gere-kebilir. İlk başlarda bunu yapmış ve meselelerin üstesinden gelemediğim için uykusuz geceler geçirmiştım. Benim için en uygun yol, zihnimi meşgul eden konularda iyice derin-leşmek ve bunları yazıp gazetelere satmaktı.

Türk feministlerle, Atatürk'ün takipçisi feminist kadınlar-la başörtüsü meselesine ilişkin uzunca bir söyleşi yaptım ve bunu *Opzij* dergisine gönderdim. Bu kadınlardan biri, Tür-kiye'deki tüm kadınları ve haklarını korumak için başörtü-lü kadımların herhangi bir pozisyon elde etmemesi gerekti-ğini söylüyordu bana: "İslâmcılar, kadınlar kamuda ve iş ha-yatında önemli pozisyonlara gelsinler diye başörtülü kadın-lara daha fazla hak vermek istiyorlar. Böylece devleti ele ge-çirmek için her yere sızacaklar. Eğer bu gerçekleşirse, asıl o zaman ülkedeki tüm kadınlar özgürlüklerini kaybedecek-ler." Kısacası, bireysel haklar, Türkiye'nin göze alamadığı bir lükstü. Sözü edilen başörtülü kadınlarla konuşunca, on-ların böylesine sinsi bir planı olmadığını fark ettim. Onlar

sadece okumak istediklerini, eğitim ve diploma almak üzere Avrupa'ya, Amerika'ya ya da Malezya'ya gitmek istemediklerini söylüyorlardı. Bilgilerini kendi ülkeleri için kullanmayı arzuluyor, eve mahkûm olmayı ya da yurtdışında çalışmayı istemiyorlardı.

Ankara'daki başörtülü bir tanıdığım, Türkiye'nin en iyi üniversitesi olan ODTÜ'de okuyordu ve bana bir Türk üniversitesinde kariyer yapmayı hayal ettiğini söylüyordu. Ona göre bu imkânsızdı: Çünkü başörtüsüyle okumak artık serbestti ama akademik kariyer yapmak hâlâ mümkün değildi. Gelecek perspektifini sorduğumda, "Eğitimimden sonra eğer üniversitede çalışamazsam, evlenip anne olacağım. Çocuklar için eğitim almış anneler her zaman iyidir. Belki de benim kızlarımın zamanında durum değişir" diye cevaplıyordu.

Sinsi bir planı varsa, bunu elbette benimle paylaşmazdı. Ama yine de bu ülkede milyonca insanın yıllarca bir tiyatro oynayabileceklerini, aslında laik düzene karşı gizlice şeriat komplosu kurduklarını aklım almıyor bir türlü. Ayrıca inançlarını diledikleri gibi yaşamak isterlerse, kendi özgürlüklerini de mahvederlerdi. Türkiye'yi İslâmlaştırmakla ilgilenmiyorlardı.

Enteresan olan bir başka yön de şuydu: Söyleşi yaptığım ve bana başörtülü kadınlar hakkında uyarılarda bulunan feminist kadın ve diğerleri de Müslümandı. Bir Türk beni, İslâmî hayatın Hıristiyanlığın aksine hukuk ve politika da dahil olmak üzere, tüm yönleriyle ne kadar tehlikeli olduğuna ikna etmeye çalışmıştı. "Ama bu, tüm Müslümanların ülkenin İslâmcılar tarafından yönetilmesini istediği anlamına gelmiyor ki? Mesela sen de Müslümansın ve bunu sen de istemiyorsun, değil mi?" diye itiraz etmiştim ona.

Başörtüsünün sıkıca bağlanarak, tek bir saç telinin dahi gösterilmemesinin bu arzunun bir göstergesi olduğu yö-

nündeki sözlerini hiç inandırıcı bulmadım. Bireysel olarak inanç sahibi olmasına karşın, hayatında farklı seçimleri olan ve dolayısıyla başkalarıyla tam olarak aynı düşünmeyen pek çok başörtülü kadın tanıyorum. Türkiye’de, Müslüman olmadığım için bana elini vermeyen tek kadınsa –çok tutucu olmalıydı– başörtüsü bile takmıyordu.

Aynı anlayış Kürt sorununda da geçerli. Bütün güzel Batılı değerleri savunmak, halklara kendi dil ve kültürel haklarını vermek, hatta kendi kaderini tayin hakkını bile tanımak Türkiye’nin kaldırabileceği şeyler değil. Türkiye’nin buna direnmesi gerekiyor, Atatürk’ün bir mirasıdır bu. Çünkü Batılı ülkeler Türkiye’yi insan haklarına saygı göstermesi için teşvik ediyorlar. Ama Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’yi parçalayıp aralarında paylaşmak isteyenler de yine bu ülkeler değil miydi?

“Batılı güçlerin halen böyle bir niyeti var!” Kemalizmin de, işgalci güçlere karşı mücadele etmek gerektiğini genç yaşlarından itibaren öğrenen pek çok Türkün de kanaati bu yönde. Ne olursa olsun ülkenin birliği korunmalı.

Çok yönlü kimlik

Devlet yasağı nedeniyle kendin olamamak, Hollanda’dayken bilmediğim bir şey. En önemlisi: Geldiğim ailede ve Hollanda’da, “kendin olmamak” duygusunu hiç yaşamamış olmam. Bunun nasıl bir şey olduğunu Türkiye’de öğrendim.

Kendimi yüzde yüz tanımıyorum ama ne tür kimliklere değer verdiğimi biliyorum. Gazeteciyim, Hollandalıyım, Twenteli’yim, kadınıym, ablayım, arkadaşım, kendimin patronuyum ve göçmenim. Ben, bütün bu karmaşık özelliklerimle varım. Seçtiğim kimliklerle, beni şekillendiren insanlarla, ülkeyle, kendimi özgürce ifade edebilişimle ve her zaman değişen dengemle...

Türkiye’de yaşamaya başladığım andan itibaren artık bunu yapamıyorum.

Bu ülkede insanlar beni sadece burada yaşadığım yıllardan tanıyorlar. Büyüdüğüm kenti, ülkeyi kimse bilmiyor. Anne-mi, babamı, yetiştiğim aile ortamımı tanımıyorlar. Yazı yazdığım ve düşündüğüm dil, kendimi tam olarak nasıl ifade ettiğim, buradaki çoğunluk tarafından bilinmiyor.

Hollanda’da biliniyorum. Ailem, kardeşlerim, arkadaşlarım beni ziyaret etmelerine, İstanbul’u görmelerine rağmen burada nasıl yaşadığımı onlar da bilmiyorlar. Burada nasıl yaşadığımı, bir gazeteci olarak nasıl çalıştığımı, onlardan da bilen yok. Tanıdığım ve önemsedığım insanlardan hiç-biri benim kadar Türkiye’yi tanımıyor. Onların çoğu, başka bir ülkede yaşamamışlar. Kendimi ille de onlardan uzak hissetmiyorum. Hatta Hollanda’dan ayrıldığımdan beri bazı insanlara daha bağlı hissediyorum kendimi. Ama onlar benim iç dünyamı ve neler hissettiğimi asla öğrenmeyecek ve anlayamayacaklar..

Bir süre önce, Diyarbakır’daki bir konferansta, benden daha önce gelip Türkiye’de yaşamaya başlayan Hollandalı bir arkadaşla karşılaşmıştım. Bana şöyle dedi: “Sen bu ülkeyle gerçekten çok özdeşleşiyorsun, yanılıyor muyum?” Bence bu çok güzel bir iltifattı ve doğrudu: Türkiye ile daha çok özdeşleşmek, burada kökleşmek istiyorum. Gazeteci olarak burada çalışıp derinleşmek benim için muhteşem bir deneyim ama aynı zamanda son derece sinir bozucu da olabiliyor. Çünkü pek çok şeyi kimseyle paylaşamıyorum.

Ne Hollanda’daki ailem ve arkadaşlarımla ne de buradaki arkadaş ve meslektaşlarımla. Sadece Türkiye’de beni yeterince tanıyan kimse olmadığı için değil, dil konusunda yetersiz kaldığım için de. İngilizce konuşarak idare ediyorum. Ama arkadaşlarımın ya da tanıdıklarımın çoğunluğu Türkçe veya Kürtçe konuşuyorlar. Birebir günlük konuşmalar ge-

nellikle iyi geçiyor ama özel görüşmeler genellikle böyle olmuyor. Bir sohbet grubunun içinde tamamen kayboluyorum. Konuşulanları takip edemiyorum. Esprileri, Türk ve Kürt toplumuna, onların tarihine ilişkin olan özgün dili hiç anlamıyorum. Kendimi sınırlandırılmış, sessiz, güvensiz ve öylesine oturup bakınan ve bir katkısı olmayan biri gibi hissediyorum. Sanki ben bir hiçim.

Dolayısıyla tanınmama, kendin olamama halinin insanı nasıl derinden etkilediğini artık daha iyi biliyorum. 2006 yılında Hollanda'dan kendi irademle ayrılıp bir amaç uğruna gönüllü olarak buraya gelirken neler olacağına dair hiçbir fikrim yoktu. Düşünün ki, ait olduğunuz en önemli parçanızdan koparıyorsunuz. Kimliğinizin bir bölümü inkâr ediliyor ve ona şiddetle baskı yapılıyor. O kadar ki, artık kim olduğunuzu unutuyorsunuz.

Bunu sadece bireyler değil, elbette bir halk da sindiremez. Burada kaldığım sürede, siyasi ve hukuki bir kavram olan "insan hakları" meselesinin temelini ne olduğunu iyice öğrendim: Düşüncelerin serbestçe ifade edilmesi ve kimliğin yaşanması. Her insan için gerekli bu. Kadın veya erkek, inan veya inanmayan, Hollandalı veya Türk ya da Kürt, şehirli veya köylü; kendinizi nasıl ifade ediyorsanız.

Derken kafama dank etti ve bulmacayı çözdüm. Türkiye artık zihnimi kurcalamıyor; buradaki çoğu düşünce biçimini takip edip açıklayabiliyorum artık. Ama bir de, daha derin düzeyde, "insan hakları"nm Batı'nın bir oyuncağı olmadığını öğreniyorum. Türkiye'nin, işine gelmediği için insan haklarına öncelik vermemesi büyük bir tahammülsüzlük örneği.

Ayrıca Türklerde çok yönlü kimliğe sahip olan harika örnekler de var. Onlar sadece Türk değiller; geldikleri bölgelerinden gurur duyanlar, taraftarı oldukları büyük futbol kulüpleriyle kendilerini tanımlayanlar ya da yürüyüşler sıra-

smda elleriyle bozkurt işareti yaparak aşırı milliyetçiliklerini, dalgalandırdıkları bayraklarıyla Türkiye Komünist Partisi'nin yandaşı olduklarını gösteren, kim olduklarını ve neyi savunduklarını belli edenler aynı zamanda. Çeşitlilik: Kısacası başka bir yolu yok bunun.

Türkiye hakkında yeterli bilgi almamış olsaydım, kendimi geliştirmeseydim Kürt sorununda uzmanlaşmak için adım atamazdım ve çabalarım yüzeysel bir düzeyde kalırdı. Batılı bakış açısına kaçınılmaz eleştiriler yapamazdım. Şimdi yapabiliyorum.

Kimse beni Hollandalı veya Avrupalı olduğum için suçlamaz; çünkü ben buyum ve yapacak bir şey yok. Batılı gözlüğüm benimdir ama çekmecemde başka gözlüklerim de var ve ben, bu ülkenin yıllara yayılmış sorunlarına çeşitli gözlüklerle bakabilmeyi öğrendim sonunda. Benim için sonuçta insan hakları önemli ve buna artık "kimliğim" demeyi tercih ediyorum.

Neden gayler, Aleviler, Romanlar ya da Türkiye'deki herhangi bir grupta değil de Kürtlerle ilgilendiğim sorusuna gelince, bunun çok kolay bir cevabı var. Bu bir gazetecilik seçimidir. Kürt sorunu, Türkiye'nin en acil sorunudur: PKK ile devlet arasında süren mücadelede en az 40 bin insan hayatını kaybetmiş. Bu ülkede mecburen birlikte yaşayan kesimler arasında büyük bir kayba neden oluyor bu sorun ve Türkiye ile ilişkileri olan, Kürtlerin yaşadığı komşu ülkeleri de etkiliyor.

Kürt sorunu öncelikle bir kimlik sorunudur. Bu sorun gerçekten çözülürse Kürtler, Türkler, Ermeniler, eşcinseller, heteroseksüeller, Romanlar, Müslümanlar, Hristiyanlar, ateistler ya da kim olursa olsun herkes kendini en azından resmî olarak ifade etme olanağı bulur. Bu bakımdan, Kürt sorunu hakkında yazı yazmak, Türkiye'deki tüm grupların hakları için yazı yazmak anlamına da geliyor.

Kadınlarla yaylada

Pakize'nin evinin bulunduğu üst taraf, aslında Gülyazi'nin "eski" bölümü. Şimdi burada yaşayan insanların çoğu, 1990'lı yıllardaki köy yakmaları sırasında zorunlu olarak gelip buraya yerleşmişler. Ama Pakize burada dünyaya gelmiş; tıpkı öldürülen eşi Osman gibi.

Hayatın nesillerdir süren düzenli bir ritmi var. Bir gün Pakize'nin evinin etrafında dolaşırken, komşu kadınlar Çiğdem, Belkız ve Leyla ile karşılaşıyorum. Yanlarında birkaç çocuk ve bir de eşek var. Meğer yayladan geliyorlarmış, keçileri sağmaktan. Eşegin sırtında, içi süt dolu büyük plastik bidonlar var. "Bir dahaki sefere neden bizimle gelmiyorsunuz?" diye soruyor Çiğdem. "Ne zaman gidersiniz?" diye soruyorum. Kadınlar gülüyorlar: "Her gün tabii ki. Sabah saat sekiz gibi çıkarız."

Eğer kendileriyle birlikte gelecek olursam terliklerimi değil spor ayakkabılarımı giymemi öneriyorlar. Çok uzak değilmiş yayla ama yukarıya giden çetin bir yolu varmış. Ertesi gün birlikte gitmeye karar veriyoruz. Pakize de bizimle gelecek. Onun da üç tane keçisi var; onları bazen başka kadınlar sağıyormuş, bazen de Pakize başkalarının keçilerini sağıyormuş. Mesela, üçüncü çocuğuna hamile olan Çiğdem yakında yaylaya gidemeyecekmiş ve onun keçilerini de sağacakmış.

Ertesi gün kumlu yola çıkıp köyden uzaklaşıyoruz. Bu yol aynı zamanda bombardıman sırasında hayatını kaybedenlerin mezarlarına da gidiyor. Yolun bu kısmını biliyorum, çünkü daha ilk geldiğim gün Pakize'nin kızları beni babalarının yattığı mezarlığa götürmüşlerdi. Yol ileride ikiye ayrılıyor. Aşağıya doğru giden yol mezarlığa çıkıyor. Yukarıya doğru gideniye yaylaya.

Toplam beş kadını. Çiğdem, okula gitmek için henüz çok küçük olan oğlunu ve kızını da yanına alıyor ve onla-

rı eşeğe bindiriyor. Pakize'nin en küçük oğlu Mahmut, grubumuzun önünde yürürken, ağaca çıkıp oyalandığı için geride kalıyor ama sonrasında tekrar gelip bize yetişiyor. Bizim grubumuzdan birkaç kişi diğer kadınlarla yürüyor. Arkamdan yavaş yavaş ilerleyen hayvan sesleri duyuyorum. Arkama baktığımda eşeklere binmiş üç kadın daha görüyorum. Renkli Kürt fistanlarını giymişler. Eşeklerin sırtında kırmızı, mavi, turuncu renkte heybeler var ve eşeklerin kafalarına da aynı renkte süsler takmışlar. O kadar güçlü ve güzel görünüyorlar ki, onlardan gözlerimi alamıyorum.

Onlar yanımdan geçerken, Pakize ve diğer kadınlar yolun kenarında durup açılmış ellerini göğüs hizalarında tutarak bekliyorlar. Yeşillige bakıyor ve mezarlıkla aynı yükseklikte olduğumuzu fark ediyorum. Kadınlar ölülerin huzuru için dua ediyorlar.

Bu sırada çocukların yolun kenarındaki dereden su içtiğini görüyorum. Ben de susamış olmama rağmen cesaret edip o soğuk suyu içemiyorum, çünkü güvenli olduğundan emin değilim. Biraz sonra daha ilerideki dereye geldiğimizde, boğazım çok kuruduğu için artık dayanamıyorum. Avucuma doldurduğum suyu içerken, "Oradan içme!" diye bağırıyor çocuklar. Neden diğer derelerin suyu içilirken bu derenin suyu içilmiyor anlamış değilim. O an bunu bana kimse de anlatmıyor. Uyarı geç kaldığı için suyu içiyorum. Bir yudum su yüzünden sağlık sorunu yaşar mıyım acaba? Olamaz değil mi? Bir sonraki sefere kendi başıma davranmamaya, suyum herkesin içtiği yerden içmeye karar veriyorum.

Yol giderek yükseğe tırmanıyor. Gökyüzünde tek tük bulut görünse de sıcak ve tertemiz bir hava var. Çevremizdeki yeşil dağ manzarası her adımda daha etkileyici hale geliyor. Yol daralmaya başlıyor, köşeyi döndüğümüzde, geniş ve hızlı akan bir dereye varıyoruz. O yoldan geçmemiz gerekiyor ama bu o kadar kolay değil. Çünkü yol çok dar ve kaygan.

Eğer dikkatli davranmazsan, büyük taşlara takılıp sığ suyun içine düşebilirsin. Dereye düşmemek için çalı ve taşlara beceriksizce tutunarak ilerlediğimi gören çocuklar bana gülüyorlar. Kadınların o çetrefil yolu nasıl yürüdüklerine hayranlıkla bakıyorum.

Dereyi geçince –suyun içine dizilmiş üç taşa basarak, bir yerimi yaralamadan, gösteri yaparak gibi zıplayarak geçiyorum– keçilerin sesini duyuyorum: Etraf meleme sesleriyle doluyor.

Ancak o zaman dikkat kesilmeyi bırakıp, tırmanışımızın bizi nereye getirdiğini görüyorum: Kumlu, altında büyük çakıl taşları ve küçük ağaçlar, çalılar bulunan geniş yamacın sağ tarafında dere var. Yaklaşık bir düzine erkek, birkaç yüz keçiyi tepenin en yüksek bölümüne doğru götürüyorlar. Otuz kadar kadın, iki sıra halinde karşı karşıya oturup aralarında dar bir koridor oluşturuyorlar. Ardından keten heybelerini açıp, içindeki hunileri, boş yoğurt kovalarını, meşrubat şişelerini ve beyaz bidonları çıkarıyorlar. Hemen arkalarından taşlar var, şişeleri, bidonları düşmesinler diye taşların arasına koyuyorlar. Bazı kadınlar büyük, naylon önlükler takıyorlar.

Çobanlardan biri, dar yolda büyük taşların üstünde, kadınların arasında oturuyor ve iş başlıyor. Keçiler kadınların oluşturduğu koridora doğru yürütülüyor. Kadınlardan biri, tanıdığı keçisini arka ayaklarından yakalayıp kendine doğru çekiyor ve anında rutin süt sağma işine giriyor. Kovalara sağılan süt bir huni aracılığıyla boş meşrubat şişelerine aktarılıyor ve dolunca bidona boşaltılıyor. Hangisinin kime ait olduğunu hemen ayırt edebilmek için keçilerin kulaklarına plastik kelepçeler takılmış ya da boynuzlarına mavi, yeşil, sarı veya kırmızı boya sürülmüş.

Ortada oturan çoban keçilerin kime ait olduğunu iyi biliyor. Süt sağımından sonra yeterince hızlı bir şekilde koridorun dışına çıkması için keçilerin kıklarına bir tokat vuruyor.

Sağılan keçiler “süt yolu”ndan tekrar aşağıya iniyorlar. Çobanlar, sağılmak üzere bekletilen keçilere karışmasınlar diye onları başka bir alanda topluyorlar.

Bir taşın üzerine oturup uzaktan onları izliyorum. Bütün bu olup bitenler bana çok etkileyici bir performans örneği gibi geliyor. Keçilerin melemeleri, yayla üzerinden geçen askerî helikopterin vadiyi çınlatan sesi yüzünden birkaç kez kesilip duyulmaz oluyor. Ama bunu kimse fark etmiyor sanki.

Her gün bir veya iki kadın, herkes için yemek hazırlıyor. Sağımdan sonra derenin kenarına örtüler seriliyor ve bu sırada çay demleniyor. Dolmalar, börekler ve plastik torbalarda taşınan ekmekler çıkarılıp yemek yeniliyor, susamış olanlar derenin suyundan içiyor. İşlerini bitiren kadınlar dere suyunda kovalarını, plastik şişelerini durulayıp tekrar heybelere yerleştiriyorlar. Heybeler ve diğer eşyalar eşeklere yükleniyor ve köye dönüş zamanı geliyor. Öğle vakti gibi köye geri geliyoruz.

Mezarlıktaki pankart

Rutin nesiller boyunca değişmiyor. Bombardıman sırasında yakınlarını kaybeden kadınlar için Aralık 2011’den beri bir “rutin” daha eklenmiş: İslâmî günlerin arifesinde, öğleden sonra hep birlikte mezarlığı ziyaret etmek. Her zaman olduğu gibi koyu renk etek, siyah penye tişört ve mavi başörtü takan Pakize benim de mezarlığa gelmemi istiyor.

Kaç gündür onunla kalıyorum ve özellikle küçük çocukları Mahmut ve Hülya ile iyice arkadaş olduk. Artık yataklarının bile benim yanımda serilmesini istiyorlar. Uykum için pek iyi bir fikir değil belki bu fakat uyanmak daha kolay oluyor. Mezarlığa giderken, Hülya yanımda yürüyor. Elimi tutup bana bakarak o kadar sevecen gülüyor ki, bu davranışı karşısında âdeta eriyorum.

Yolun başı, yaylaya giden yolla aynı. Köyün üst tarafından geçen, Pakize'nin evinin önündeki bu kumlu yolu takip ediyoruz. Yol boyunca, koyu renkli kıyafetler giyinmiş iki kadın daha katılıyor bize. Birkaç dakika sonra arkamda ayak sesleri duyuyorum. Peşimizden koşarak gelen Mahmut bize yetişip diğer elimi tutuyor hemen.

Dört ay önce de geldiğim mezarlık biraz değişmiş. Henüz erken olduğu için mezar taşları daha yapılmamış. Plastik çiçekler halen renklerini koruyorlar. Yeni olan, ağaçların arasındaki pankartlar. Birisinde "Katil Devlet Hesap Verecek" sloganı yazılı. Diğerindeyse "Roboskî Katliamını Lanetliyoruz. Failler Mahkemeye Çıkarılsın". Ayrıca Kürt bayrağını ifade eden renklerde bezler var.

Pakize, çocuklarıyla birlikte Osman'ın mezarına gidiyor. Mezarın çiçeklerini düzenliyor, etrafındaki taşları temizliyor ve sessizce dua ediyor. En büyük Özkan dışındaki tüm çocuklar da avuçlarını açıp dua ediyorlar. Sonra da çeşmeye gidip boş şişeleri doldurarak, mezarlardaki canlı çiçeklere su veriyorlar. Bu sırada bir ağaca tırmanan Mahmut dışında.

Mezarlık kısa sürede aile yakınlarıyla doluyor. Etrafıma bakıyorum ve köye yaptığım ilk ziyaret sırasında tanıyıp konuştuğum o sessiz kızı, Semire'yi görüyorum. Annesiyle birlikte gelmiş. Ona çok benzediğini fark ediyorum. Yanında teyzeleri de var. Başında dua okuduğu kardeşi Bedran'ın mezarına doğru yürüyorum. Birbirimize sarılıyoruz. Onu en son gördüğümde Bedran öleli henüz bir hafta olmamıştı. Şimdi daha iyi görünüyor. Duygusal olarak da toparlamış gibi. Gözleri artık boş ve şaşkın bakmıyor.

Semire ve ailesi bombardımanla ilgili neler yazdığımı ve şu an köyde ne yaptığımı soruyorlar. Tam olarak ne olduğuna dair daha fazla şey bilmek ve köyü daha iyi tanımak istediğimi söylüyorum. Bu arada sözü katliamdan sağ kurtulan Servet Encü'ye getiriyorum ve "Aslında onun evinde kala-

caktım ama Irak Kûrdistanı'na taşındığı için gidemedim” di-
yorum. Servet'in, Semire'nin amcası olduğunu biliyorum ve
eminim ki, bu vesileyle kadınlardan onun göç edişi hakkın-
da detaylı bilgiler alabilirim.

“İş bulamadığı için Zaho'ya gitti” diyor Semire'nin teyze-
lerinden biri. Kadın bunu çok emin bir dille söylüyor. Ama
eşi ve okula giden çocuklarıyla birlikte, iş yüzünden sınırın
Irak tarafına geçmesi bana mantıksız geliyor. Orada ne ka-
dar iş olabilir ki?

“Orada iş bulmak daha mı kolay?” diye soruyorum, “Bu-
rada güvende olmadığını duydum. Bu doğru değil mi?” Se-
mire'nin annesi, Servet'in kendisini aradığını söylüyor ama
cûmlesini bitiremiyor. Diğer aile üyeleri duruma el koyup,
Kürtçe bir şeyler fısıldıyorlar. Benim anlayamayacağım hız-
da bir şeyler konuşuyorlar ve Semire ile annesi susmak zo-
runda kalıyorlar. “Servet iş için gitti!” Aile bu konuda ısı-
rarlı.

Pakize'nin gözyaşları

O akşam Pakize ile konuşuyorum. Komşusunun oğlu Bur-
han eve geliyor. Burhan 20'li yaşlarında, Osman'ın üvey
annesi Belkız'ın oğlu. Köylerde konuşulan Kürtçe aksanlı
Türkçeyi anlamıyorum ama Burhan'm Türkçesi kusursuz ve
net. Benimle üvey ağabeyi Osman'ın dul eşi arasında tercü-
manlık yapmayı kabul ediyor.

Bombalamadan sonra sabah beş gibi Osman'ın ağabeyi
Mehmet'in eşi Leyla, Pakize'nin yanına gelmiş. Pakize gece
boyu hiç uyumamış: “Osman sık sık kaçakçılığa giderdi ve on
buçuk gibi eve dönerdi, hiç gecikmezdi ama o gece gelmedi.
Pencerenin önünde durup, gelir diye uzun uzun bekledim.”

Arada bir susuyor ve evin içinde huzursuzca yürüyüp, o
gün neler olduğunu hatırlamak ister gibi pencereye bakı-

yor: “Belki grupları tutuklayıp karakola götürmüşlerdir, ceza kesmişlerdir ya da ateş açıp onları yaralamışlardır diye düşündüm” diyor. Böyle bir şey daha önce olmamış ama her an olabileceğini biliyormuş. “Belki de sıra eşime geldi, diye düşündüm.”

Ama eve gelen Leyla, lafı dolandırmadan haberi vermiş: “Kaçakçıları bombalamışlar ve hepsi ölmüş.”

O andan itibaren Pakize’yi haftalarca yalnız bırakmamışlar. O gece ağlarken onu teselli etmek için Leyla yanında kalmış. Çocuklar uyanmışlar. Ardından hep birlikte Belkız’m evine gitmişler. Orada Roj TV açılmış ve katliamla ilgili ilk görüntüler yayınlanmış. Pakize, “Çocuklara ne olduğunu anlatmamıza gerek yoktu. Televizyon her şeyi anlatmıştı” diyor.

Osman’ı bir daha görememiş. “Cesedinin paramparça olduğunu anlattılar bana. Görmediğim daha iyi oldu” diyor. Bombalamadan sonraki günler ağlayarak ve hüzünle geçmiş. Ona iyi bakmışlar. Çocuklara da öyle. Ama Osman’ın hayali gözünün önünden hiç gitmiyor, her yerde karşısına çıkıyormuş. Uyurken ve uyanıkken, ölen erkeklerin ve gençlerin suretlerini görüyormuş. O yüzler, bir saniye olsun rahat bırakmıyormuş kendisini. Osman’la yaşadığı eve gidemiyormuş. “Etrafımda ailemden birilerinin olmasını istiyordum. Buna çok ihtiyacım vardı. Cesaret edip kendi evime gidemiyordum” diye anlatıyor o günleri.

Evliliklerin ilk yıllarında Osman ve Pakize, Belkız ve ailesinin yaşadığı evde kalmışlar. Sonradan taşındıkları evi bir zamanlar Osman’ın babası yapmış ama çok bakımsızmış. Sekiz yıl boyunca parça parça tadilat yapıp onarmış Osman. Bitince de Özkan ve Esra ile buraya taşınmışlar. Sonraki yıllarda Sinem, Hülya ve Mahmut dünyaya gelmişler.

Uyku saatleri dışındaki zamanlarının neredeyse tümünü oturma odasında geçiriyorlarmış. Kışın çok soğuk, yazınsa

çok sıcak olduğu için diğerk odayı kullanmıyorlarmış. Burada sadece elbise dolabı, onun yanında, üst üste yığılmış yatak ve yorganlar var. Bir de duvara dayanmış bir çuval kesme şeker ve yaklaşık bir metre boyunda, içinde salatalık olan bir poşet. Başka da bir şey yok. Yeşil vadiyi ve karşı tepedeki askerî birliği gören küçük bir penceresi var odanın. Pencerenin önüne kırık bir ayna, bir tarak ve saç lastikleri konulmuş.

Pakize bazı fotoğraflar gösteriyor. Dügün fotoğrafları bunlar. Henüz 14 yaşındaymış o zaman. Osman ise 20 yaşında. Pakize, beyaz renkte parlak bir elbise giyinmiş. Diğerk kadınlarda da aynı tarz kıyafetler var. Erkekler de geleneksel Kürt elbiseleri. “Ne olduğunu bile bilmiyordum, daha çocuktum” diyor Pakize.

Evlilikleri çok erken olmuş ama güzelmiş. Hiç kavga etmemişler. Osman, ailesine bakan, iyi bir babaymış. Mahmut’un doğumundan sonra, kısırlaştırılmayı kabul etmiş. “Bizim için beş çocuğun bile fazla olduğunu düşünüyordu. Doğum kontrolü için başka hiçbir yol ona göre değildi. Bu yüzden kısırlaştırılmayı kabul etti. Köye bir doktor gelmişti. Tedavi için ona gitti.”

Bombalama olayından sonra Pakize iki ay boyunca kendi evine adım atmamış. Sonra eve gitme zamanı gelmiş: “Çocuklar için gittim. Kendi evimizde olmak onlar için daha iyi olacaktı.” Annesi ve ablaları dahil, ailedeki diğerk kadınlar da onunla birlikte gitmişler. Haftalar önce, Gülyazı gibi Irak sınırında ama biraz daha batıda olan Silopi’den gelen kadınlar da varmış aralarında.

Kadınlar Pakize’nin evini temizlemişler. Evde çay, yemek ve bir de eksilmeyen gözyaşı varmış. Sonra annesi hariç herkes evine dönmüş. Annesiyse bir ay daha kalmış kızının evinde.

Şimdi yaklaşık beş haftadır çocuklarıyla birlikte evlerinde yalnızlar. “Bazen onları sakinleştirmek çok zor oluyor” di-

yor Pakize. Ne demek istediğimi anlıyorum. Yemek saatinde evi darmadağın ediyorlar. Bazen çocuklara, “Riiiiina” (Oturun) diye bağırıyor. Ama bunun bir faydası olmuyor. Yastık kavgası, saç çekmeler, haşarılıklar, zıplamalar, bağırmalar, çağırmalar, bazen aralarından biri ağlayana kadar devam ediyor bu hengame. Pakize yemek ve çay yaparken kurtlarını dökmelerine izin veriyor. Esra, en büyük kız olarak kendini gösteriyor ve annesi yardım etmesi için seslenince hemen yanına koşuyor. Salonda oturup cacık yapıyor mesela.

Diğerleri de annelerinin bir sözüyle akşam yemeği için hemen harekete geçiyorlar. Hülya çatal, bıçak takımını usluca plastik masa örtüsüne diziıyor. Sinem pirinç pilavı dolu kaseyi masaya koyuyor. Yemek başlayınca sakinleşiyorlar. Sonra nadiren oyunlarına devam ediyorlar. Durumu bilmesem, şenlikli bir ortam olduğunu sanabilirim. Pakize, “Eskiden babaları eve ayak basınca sakinleşiyorlardı” diyor. Hem anne hem de baba olmayı her zaman kaldıramıyor.

Bombardımanı bir politık çekişme aracı olarak kullanmak

Pakize büyük laflar eden bir kadın değil. Eşine, kendisine ve çocuklarına reva görülenleri, bunun neden yapıldığını, hat-ta duygularını bile yansıtamıyor. Ona bombalamanın neden yapıldığını sorduğumda, “Kürt olduğumuz için” bile diyemedi. “Bilmiyorum ve belki de bunu hiç öğrenmeyeceğiz. Ama Allah her şeyi biliyor ve bu beni teselli ediyor” demekle yetindi.

Bombalamada yakınlarını kaybetmiş başka aileleri arayıp onların evinde de kalsam diye düşündüm. Böylece bombalama olayının öncesi ve sonrasıyla ilgili olarak onlarla konuşup daha detaylı bilgiler alabilirdim. Köyde Pakize’den daha konuşkan birçok kadın var. Türkçe konuşan ve duygu-

larını daha kolay ifade edebilenler olursa, iletişimim de daha kolay olacak.

Ancak bu fikirden vazgeçiyorum. Aylar sonra köyü tekrar ziyaret ettiğimde de bu fikre sıcak bakmıyorum. Bunun nedeni, bombalama olayının bir politik çekişme malzemesi olarak kullanılıyor oluşu. Olaydan sonraki ilk günlerde hükümetin tutumundan dolayı kutuplaşma zaten yeterince artmıştı. Bu durum sonrasında da artarak devam etti. Olayla ilgili olarak yapılan soruşturmadaki gizlilik kuralı, hükümet sözcülerinin düpedüz öfkeli, kaba ve sert açıklamalarıyla açıkça ihlal ediliyordu.

İçişleri Bakam İdris Naim Şahin, Mayıs 2012'deki bir açıklamasında işi iyice abartmıştı. Onun açıklamalarını duyunca Türkçemden şüphelenmeye bile başlamıştım. Çünkü söyledikleri gerçek olamazdı ve haberlerde görünce beynimde âdeta bir flaş gibi patlamıştı. Şahin, NTV'ye verdiği mülakatta herhangi bir kritik soru sorulmadan kendi hikâyesini anlatmaya başlıyor ve bombardıman kurbanlarının aslında "PKK'nin figüranları" olduklarını ve öldükleri sırasında "PKK adına yasadışı faaliyet içinde bulundukları" m ileri sürdüüyordu. Eğer kaçakçılık sırasında yakalanmış olsalardı, yasalar uyarınca haklarında dava açılacaktı. Bundan dolayı da bombalama olayından ötürü "özür dilemeyi gerektirecek bir neden yoktu."

Şahin'in konuşmasından birkaç gün sonra Başbakan Erdoğan alakasız bir konuda konuşuyor ve zorlama bir yorumla bu katliamla ilişkilendirip o açıklamanın üzerine âdeta tuz biber ekiyordu. Kürtaj hakkında olumsuz kanaat bildirip, Uludere kıyımını kalın bir çizgi olarak kullanıyordu sanki: "Her kürtaj bir Uludere'dir" Şahin'in sözleri üzerine başlayan tartışma henüz bitmeden Erdoğan maharetini kullanıp ve bakanını da güya eleştirerek, partisine yine "insancıl" bir yüz vermeye kalkıyordu. Erdoğan ve Şahin arasın-

da görev dağılımına ait bir oyundu bu aslında. Şahin'in görevi AKP içindeki aşırı milliyetçilere yönelik şeyler söylemekti, Erdoğan ise aynı şeyi daha ılımlı milliyetçilere yönelik söylüyordu.

Böylesi siyasi dalavereler öldürülen insanların Gülyazı ve Ortasu'daki ailelerinin ya da yakınlarının yaralarına tuz basıyordu âdeta. Az veya çok, ama hemen hemen hepsi milliyetçi olan yerleşik partiler onların acılarını hiç anlamıyor, yaslarına saygılı davranmayı bile başaramıyorlardı. Bu olayda da sadece BDP sesini çıkarıyor ve hükümetin imalarına sert bir kınamayla tepki veriyordu. "AKP kürtaşı kullanıp, Uludere bombardımanını örtbas etmek istiyor" diyerek ateş püskürüyordu BDP lideri Selahattin Demirtaş.

Ama ben sadece köylerdeki günlük yaşamla ilgilenerek siyasi kutuplaşmadan uzak kalmak istiyorum. BDP'nin, Gülyazı ve Ortasu'da birçok taraftarları var. Bu parti, 2011'deki genel seçimleri de burada büyük başarı kazandı. Konuşkan köylülerde kalsaydım, onların ağızmdan özellikle ilahî duygularını ya da bireysel görüşlerini değil de partilerinin görüşlerini duymak isterdim.

Pakize ve Osman her zaman Kürt partilerine oy vermişler. Ama Pakize bir aktivist değil. Aileler, yakınlarını anmak için bir araya geldiklerinde veya eksik soruşturma nedeniyle Meclis Komisyonu'nu protesto ettiklerinde Pakize de hep orada oluyor. Fakat hiç ön planda yer almıyor, slogan atmıyor ve dışarıda asla ağlamıyor. Bir Perşembe günü birlikte mezarlığa gittiğimizde de ya da sonrasında aylarca birlikte bulunduğum ortamlarda da böyle davranan biri olmadığını gördüm.

Bombalamayla ilgili köydeki herhangi bir toplantının internete düşen resimlerini görünce, hemen Pakize'yi arıyorum. Çünkü onun da orada olduğunu iyi biliyorum. Ama

resimlerde Pakize'yi ya hiç görmüyorum ya da çok arka planda yer aldığını fark ediyorum. Pakize, parlak bir hikâyesi olmayan, genç, mütevazı, inançlı, zeki ama eğitim almamış, dul, beş çocuk annesi ve köylü bir kadın. Batılı bir gazetecinin ilk etapta aramadığı ama karşıma çıktığı için çok mutlu olduğum biri. Bütün bu özellikleriyle, çok önemli bir kesimi temsil ediyor aslında o: Kürt meselesinde ailesinden birini kaybetmiş, acılarına genellikle Allah'ın ve ailelerinin yardımıyla, sessizce katlanan Kürt kadınlarından biridir Pakize.

Vücudumda kızarıklıklar oluşuyor, kaşıntı başlıyor

Üzgünüm, en azından bir ay boyunca Gülyazı'dan ayrı kalacağım. Buraya gelişimden iki hafta sonra bacaklarımda, kollarımda kırmızı sivilceler çıkıyor ve her yerim fena halde kaşınıyor. Kaşıntı aslında buraya geldiğim ilk gecedten itibaren başlamıştı. Ama ben, yokmuş gibi davrandım; özellikle yatağı hafiften kontrol ettikten ve hiçbir haşere görmedikten sonra. Zaten görseydim de kimseye bir şey söylemezdim. Bana göre gazeteciliğe biraz bulaşmış biri küçük canlılar ve kızarıklıklar yüzünden pes etmez.

Fakat bir veya iki hafta sonra, bir Cumartesi günü, kolumda, bacağımda ve omuzumda birkaç değil, yüzlerce sivilce peyda oldu. Pakize bu halimi görünce endişeleniyor, komşu kadın Çiğdem ellerini ağzına koyup, bunun kesinlikle “hava değişimi nedeniyle” olduğunu söylüyor –bunu ben mi fark etmedim yoksa?–, Belkız ise derhal hastaneye gitmemi öneriyor. Çok sık doktora giden, pimpirikli bir tip değilim ama kızarıklıklardan dolayı huzursuz, hatta biraz da tedirgin olduğumu fark ediyorum.

Gülyazı'dan il merkezi Şırnak'a giden tek minibüs saatler

önce, sabah yedide gitmiş. Biz bütün bunları saat on gibi konuşuyoruz ve sonunda Belkız'ın oğlu Burhan otostop yaparak Şırnak'a gidebilmem için bana yardımcı olacağını söylüyor. Üzülerek elbiselerimi topluyor, –sağda solda koştu-
rup durduğunda ortalıkta olmayan Mahmut dışındaki– çocuklarla kucaklaşıyor, Pakize ve komşularıyla öpüşüp vedalaşıyorum.

Meydandaki internet kafe ve dükkânların önünden geçen yoldan aşağıya doğru bir araba geliyor. Arabayı durdurup biniyoruz ve bizi anayola kadar götürmesini rica ediyoruz. Bu sırada Burhan beni teselli ediyor. Bölgede herkesin birbirini tanıdığını, beni Şırnak'a götürmek üzere uygun bir araba bulacaklarını söylüyor. Teselli etmesine gerek yok aslında. Çünkü artık endişelenmiyorum. Hem Burhan'a güveniyorum hem de geçen sefer de yardımcım Beyda ve Aziz ile köyü terk ettiğimizde gelen ilk kamyonu güven içinde binmiştik. Anayola geldiğimizde arabadan iniyoruz. Burhan bana detaylı bilgiler veriyor: Şırnak plakalı (73) ya da sınır illeri olan Hakkari (30), Siirt (56) veya Mardin (47) plakalı arabaları durduracağım söylüyor.

O sırada Siirt plakalı bir kamyon geliyor. Onu durdurmak için birlikte ellerimizi kaldırıyoruz. Kamyon duruyor, kabinde iki adam var. Burhan onlara Kürtçe bir şeyler söylüyor fakat adamlar anlamıyorlar: Uzun süre Siirt'te yaşayan Araplar mı meğer. Konuşmalar Türkçe devam ediyor. Şırnak'a gidiyorlarmış. Eğer öndeki iki erkekle sıkışıp oturmak istersen arabalarında bir kişilik yer varmış. Soran gözlerle Burhan'a bakıyorum. O da bana bakıyor. Sonunda birlikte gitmeye karar verip, “Sorun değil” diyorum şoföre.

Başıyla bavulumu işaret edip, “İçinde ne var?” diye soruyor birisi. “Elbise, not defterleri ve laptop” diye cevaplıyorum. “İllegal eşyan yok, değil mi?” Neredeyse yemin ediyorum, bavulda illegal şeyler olmadığına. Kamyonun kasa-

sı açılıyor, bavulumu içine koyuyorum, Burhan'la vedalaşıp içeriye biniyorum. Arapça bir müzik çalıyor.

Kadın olarak, tanımadığım iki erkeğin yanma binmek benim için büyük bir risk fakat ben de onlar için bir riskim ve bunu yoldayken fark ediyorum. Oyuncak ve ev eşyaları ticareti yapıyorlarmış. Bu ürünleri satmak için bölgedeki köy dükkânlarını, yol kenarındaki işletmeleri dolaşıyorlarmış. Kamyon toplar, oyuncak bebekler, arabalar, servis takımları, tencereler, el havluları, askılarla dolu. Bana kardeşlermiş gibi gelen adamlardan biri, "Bir sürü askerî kontrol noktasında aramadan geçiyoruz" diyor, "Eğer bavulunda kaçak sigara falan varsa, işimiz yaş. Burada çok kaçakçılık yapıldığını biliyorsun değil mi?"

Dört kontrol noktasından ikisinde bizi durdurup kamyonunda arama yapıyorlar. Bu sırada benim bavulumu da açıp bakıyorlar. İki adamın heyecanlandığını fark ediyorum. Ama korkulacak bir şey yok. Eşyalarımın ne olduğu zaten belli. Birkaç kez yolda durup mal teslimi yapıyorlar ya da esnaftan alacakları parayı tahsil ediyorlar. Dükkânlardan birinde bana dondurmayla gazoz ikram ediyorlar. İki saatlik yolculuğun ardından beni Şırnak'ta, hastaneye giden yolda bırakıyorlar. Kendilerine teşekkür ediyorum, onlar da bana geçmiş olsun dileklerini iletiyorlar. Terkerleli bavulumla devlet hastanesinin giriş yoluna doğru yürüyorum.

DAĞLAR

Bu işte bir terslik olmalı: Şırnak'ın çok az yolu var, her yerde askerî kontrol noktaları mevcut, arama ve kontroller bazı noktalarda çok titiz yapılıyor ama yine de kaçakçılık en büyük ekonomik faaliyet. Dağlarda, yetkililerin belki de “görmediği” daracık yolların varlığını seçebilirsiniz; ulaşım olarak kamyonlar kullanılıyor. O kamyonlardan bir ikisi yakalanınca bazen haberlere de konu olabiliyor. Ama bölgedeki yıllık ticaretle kıyaslandığında, bu “bazen” oluyor.

Diyelim Gülyazı ya da Ortasu gibi yerlerdeki kaçakçılığı yetkililer görmezden geliyor, peki ya büyük ölçüdeki diğer işlere ne demek gerek? Gel de kanıtla.

Kaçakçılar ve keşifçiler

Köy ziyaretlerimden birinde kaçakçılık güzergahlarını bizzat görmek istediğime karar veriyorum. Gülyazı'yı terk etmememe neden olan rahatsızlığım kendiliğinden geçiyor zamanla. Şırnak'taki devlet hastanesinde çok belirgin olmayan bir teşhiste bulunup, hiçbir faydasını görmediğim hal-

de kalçamdan bir iğne yapıyorlar. Diyarbakır'daki hastane-
de görevli gencecik bir dermatolog, uyuza karşı merhem ve
bazı ilaçlar yazıyor ama onun tanısı da yanlış çıkıyor. İstan-
bul'daki özel bir hastanede enfeksiyon uzmanı ve derma-
tolog olarak çalışan bir doktor, teşhise son noktayı koyup,
“bir şeylere karşı alerji olduğumu” söylüyor. Hepsi bu ka-
darmış meğer.

Alerjinin nedenini maalesef kesin olarak öğrenemiyorum.
Kendi uyku tulumumda yatmanın da bir faydası olmuyor.
Alerji haplarının biraz faydasını görüyorum, o kadar. Şişe
suyu içmek, dere veya musluk suyu içmemek de bir fark ya-
ratmıyor. Her ziyaretim sırasında sivilceler tekrar peydala-
mp, kollarıma-bacaklarıma yayılıyor ve iyileşmesi uzun sū-
rüyor. Bu nedenle de yazık ki köylerde fazla kalamıyorum
artık. Oraları her seferinde erken terk etmek zorunda kaldı-
ğım için üzüldüyorum.

Her neyse, bombardımanın yaşandığı dağlara çıkacağım
bu kez. Oraya Gülyazı'dan gidemeyeceğimi öğreniyorum;
dağın sınırında olan Ortasu'dan gidilebiliyormuş ancak.
Bombalama olayı resmî kayıtlara “Uludere bombardımanı”
olarak geçiyor. Zira Gülyazı ve Ortasu, Uludere ilçesine bağ-
lı iki köy. Bombalanan yere çok yakın olduğu için Kürtler
burayı, Ortasu'nun Kürtçe karşılığı olan Roboskî adıyla anı-
yorlar daha çok.

Bu arada Ortasu'da yeni tanıdıklar ediniyorum ve bunlar-
dan birinin kaçakçılığa yakından müdahil olduğunu öğreni-
yorum. Kaçakçılık işini yöneten üç kişiden biri, henüz kırk-
lı yaşlarının başında bir adam. Bu kişiler kaçakçılık sefer-
lerini kaydediyor, “ürün siparişi” verenlerle temas halinde
olup Irak'taki tedarikçilerle görüşerek, sipariş edilen ürünle-
rin teminini ve devir işlerini ayarlıyorlar. Aynı zamanda ka-
çak esnasında keşif görevini de bunlar üstleniyorlar. Kaçağa
giden on veya on beş kişilik grupların teslim aldığı ürünle-

ri hayvanlara yükleyip Türkiye sınırına geçişleri bunlar tarafından adım adım izleniyor. Sınırdan başlayan üç küçük yol, köye giden daha ilerideki kumlu anayolla birleşiyor. Buradaki tepelere konumlanan keşifçiler, yolları ve etrafı dürbünle kontrol ediyorlar. Bu kişiler genellikle ya yalnız ya da en fazla iki kişiyle çalışıyorlar. Aralarındaki iletişimi telsizlerle kuruyorlar. Keşifçiler, kaçakçıları sağ salım köye yönlendirmekle yükümlüler: Etrafı sıkıca kontrol ediyorlar ve askerlerin varlığını veya gördükleri diğer güvenlik sorunlarını anında kaçakçılara bildirerek, onları önceden uyarıyorlar. Açık bir iletişim yolu kullandıkları için keşifçilerin konuşmaları askerler tarafından da dinlenebiliyor. Bu yüzden de kendi aralarında hep Kürtçe konuşuyorlar.

Tanıştığım kişi, o bölgeye gitmenin çok tehlikeli olduğunu söyleyerek, beni götürmek istemiyor önce. Bunun üzerine, durumuma ilişkin risk tahminleri yapıyor ve şansımı zorlamaya karar veriyorum. Keşifçiler doğrudan kaçakçılık yapmıyorlar; onlarla gidersem bir aksilik halinde kimse beni kaçakçılıkla suçlayamaz. Haber yapmak amacıyla bölgede bulunduğumu kanıtlamak için kalem ve küçük not defterimle birlikte, resmî Türk basın kartımı da yanıma alıyorum. Keşifçiler zaten Türkiye tarafında kalıyorlar. Türkiye-Irak sınırını geçmem söz konusu değil ve yasadışı bir şey yapmadığım için beni ülkeden atamazlar. Ankara'daki Hollanda Büyükelçiliği'nin yirmi dört saat ulaşabileceğim telefon numarasını alıyorum yanıma. Pek çok askerî kontrol noktası olduğu için de cep telefonum her yerde çalışıyor. Bu durumda bana ne olabilir ki?

Çevirmenim Angel bana, Milliyet gazetesi için kaçakçılarla birlikte bölgeye giden ve onlarla ilgili makale yazan tanınmış bir gazetecinin yaşadıklarını hatırlatıyor. Onun yazdığı yazıların bölgedeki askerî güçleri çok zor durumda bıraktığını, yetkililerin o gazeteciye kesinlikle izin vermemeleri ge-

rektiğinin konuşulduğunu da aktarıyor bana Angel. Gazeteciye ve onunla birlikte olan kaçakçılara, yasadışı yollarla sınır geçtikleri için 2.000 lira ceza verilmiş.

“Belki,” diyor, hırçın bir edayla Angel, “sen sorun yaşamazsın ama başkaları yaşar.”

Askerler görevlerini iyi yapmadıkları için eğer komutanları tarafından cezalandırılacaksa ve buna rağmen beni bölgeye bırakıyorlarsa, bu onların sorunu, benim değil. Kaçakçıların ya da keşifçilerin benden dolayı ceza almalarını da istemem. Ama eğer gerçekten öyle bir risk varsa, beni götürmeyebilirler. Tehlikenin ne kadar gerçek olduğunu onlar benden daha iyi tahmin edebilirler.

Akşam saat yedi gibi, bağlantıda olduğum kişi birkaç keşifçiyle birlikte bir traktörün römorkuna atlayıp, sınıra doğru uzanan kumlu yolun virajlı kısmında gözden kayboluyor. Giderken bana ve Angel’a el sallıyor. Kaçakçılar ile birlikte geri döndükleri zaman, onları görmem için bana haber verecek. “Tamam” diye mırıldanıyorum, peşlerinden gidip römorka atlamamak için kendimi zor tutuyorum.

Angel ile birlikte bir demlik çay içiyor, koca bir paket çekirdeği bitiriyoruz. İki ya da iki buçuk saat sonra telefonum çalıyor: “Geliyoruz, yola çıkın”. Köyün içinden, keşifçilerin gözden kaybolduğu viraja doğru koşuyoruz. Hava tümüyle kararmış durumda. Viraja gelince durup dinliyoruz. Birileri geliyor mu acaba?

Evet, geliyor. Katırların nal seslerini duyuyoruz. Az sonra hayvanların hatları görünüyor. Katırların ince bacakları belirginleşiyor önce. Sonra onları daha iyi görüyorum: Sırtlarında biri sola, biri sağa sarkmış, üçüncüsüye ortaya konulup bağlanmış, içleri kaçak eşya dolu üçer tane büyük çuval var. Katırlar hızlıca yürüyorlar ve yularlarını sıkıca tutan kaçakçılar da onların yanı sıra koşturuyorlar. Onar kişilik üç grup halinde, yolu toza boğarak köye giriyorlar.

Köyün ilk evlerinin önüne geldiklerinde duruyorlar. Kaçakçılar yükleri hayvanlardan indiriyorlar. Ben arkalarında duruyorum. Katırlara yüklenmiş naylon çuvalları gürültüyle yerlere atıyorlar. Bir hayvanın sırtında toplam 105 kilo ağırlığında üç çuval var. Evdeki kadınlar, evin önündeki geniş merdivenlere oturup dinlenen kaçakçılara çay servisi yapıyorlar. Biraz sonra tozlu zemin sigara kartonlarıyla doluyor. Otuz yük hayvanı sayıyorum. Bu, doksan çuval getirildiğini gösteriyor. Yani yaklaşık 3.100 kilodan fazla ağırlık demek. Markalarını görmek için sigara kartonlarını daha yakından gözlüyorum: Gauloises, MM ve Prestige... Ayrıca çay da var. Mahmood çayı.

Bu sırada alana bir kamyonet yanaşıyor. Kaçakçıların çoğu yük hayvanlarını alıp oradan uzaklaşırken, geriye kalanlar arabanın ışığında paketleri kamyonete yüklüyorlar. Arabanın plaka numarasının 44 olduğunu görüyorum. Kürtlerin de yaşadığı, karışık bir il olan Malatya'ya ait bir plaka bu. Kamyonet sigara ve çayla doldurulurken, yanımızdan yüklü katırlarla bir grup daha geçiyor. Onlara dikkatle bakınca, katırların sırtına kırmızı bidonlar yüklenmiş olduğunu fark ediyorum ve kulağıma çalkalanma sesi geliyor. Demek bu grup benzin ya da mazot taşıyor. Onlar bir yerde toplanmıyor, doğrudan kendi evlerine gidiyorlar. Zaten akaryakıtı oradan sattıklarını öğreniyorum.

Kaçakçılıktan dönenlerin işleri bitip, bağlantılı olduğum kişinin evine giderken ona, "Yolda sorun çıktı mı?" diye soruyorum. "Sorun çıkmadı" diyor. Yolların üçü de açıkmiş. Askerler kaçakçılara karışmamışlar hatta bölgede dronelar da uçmamış o akşam. Yarın akşam, aralarında 20 yaşındaki oğlumun da bulunacağı yeni bir grubun kaçağa gideceğini söylüyor. İmalî bir şekilde, "Keşif görevini yine sen mi yapacaksın?" diye soruyorum.

Kaçakçılık rotasına katılıyorum

Ertesi gün sabah saat altı gibi bana geleneksel Kürt erkek kıyafetleri veriyor. Geniş bir pantolon, çok cepli bir ceket. Kendi siyah penyemi, oğluna ait bej renkli çorapları, diğer oğlunun sağlam ayakkabılarını da giyince yola çıkmak için hazır oluyorum. Bu kez ben de onunla birlikte keşfe gideceğim.

“Bunun aynı zamanda gerilla kıyafeti olduğunu biliyor musun?” diyerek takılıyor bana. “Ben, bu kıyafeti giyenlere karşı sadece Türklerin önyargılı olduğunu sanıyordum” diyorum. Gülümseyerek kıyafetlerimiz arasındaki farklılığa dikkat çekiyor. Onun giydiği pantolonun paçaları düğmeli, benimkindeyse çıtçıtlı var. Onun pantolonunun iki tane cebi var; benimkinde fazladan iki tane çıtçıtlı cep daha var. Ceketinin sadece dış cepleri var; benimkinde, iki tanesi içte olmak üzere, dört tane cep var. “Senin giydiğin kıyafetin benzerini gerillalar giyiyor” diyor bana tekrardan, “Benim kıyafetim de geleneksel Kürt kıyafetine uygun.”

Kullanışlı: İç ceplerin fermuarı var. Pasaportumu, oturum kâğıdımı, basın kartımı korumam için çok uygun. Yol üzerinde olası bir askerî kontrol sırasında bana ne sorabilirler? Taşıdığım kimlikle onları nasıl ikna edebilirim, bilemiyorum. Dış cebime küçük not defterimi, pantolon cebime kalemimi koyuyorum. Kendi kıyafetimi kesinlikle giyemiyorum. Yanımda zaten sadece uzun eteğim var ve köyde basit spor ayakkabılarımla ya da terliklerimle dolaşıyorum.

Yola sadece ikimiz çıkıyoruz. Önce köyün üst tarafına doğru çıkan geniş kumlu yoldan gidiyor, sonra, benim daha önce bilmediğim sağdaki yola sapıyoruz. Sert, kuru çallıların arasından aceleyle geçiyoruz. Kulaklarımıza havadan bir vızıltı geliyor: Dronlar. Bir süre sonra bir tepenin üzerine çıkıyoruz. Sınır bölgesine doğru bakan harika bir manzara var.

Burada bana, sıkça kullanılan o üç yolu gösteriyor. Orada, iki dağın arasındaki en düşük noktada yaşanmış bombardıman. 34 insanın hayatını kaybettiği soldaki dağın tepesinde, açıkça görülebilen bir asker birlik var.

Telsiz konuşmalarına göre, kaçakçılar tekrar Türkiye sınırına geçmişler. Ne kadar dikkatle baksak da onları göremiyoruz. Kendilerini çalıların arasına mükemmel saklıyorlar ve bu sayede dronlara gözüküyorlar. Açık bir gece ama dronlar çok küçükler ve yüksekte uçuyorlar. Onların sadece vızıltıları ulaşıyor dünyaya. Vızıltıyla uçan bu araçların yakaladığı görüntüleri inceleyen kişiler şu an bizi görüyor, garip bir düşünce.

Yürümeye devam ediyoruz ve keşifçi aniden, çalıların arkasına geçmemi işaret ediyor.

Bir çalının arkasında diz çöküyoruz ve dikkatle etrafımıza bakıyoruz. “Gördün mü?” diyor bana, karşıımızdaki çapraz tepeyi işaret ederek: “Askerler!” Ben de görüyorum onları. Bir sonraki tepedeler ve aramızda en fazla 500 metrelik bir mesafe var. Sürekli hareket halinde oldukları için kolay kolay gözüküyorlar. “Bizi görüyorlar mı?” diye soruyorum. “Kuşkusuz. Onların donanımları var, bizde sadece çıplak göz; mutlaka görüyorlardır” diyor. Bir süre sessiz kalıyoruz. Diğerleriyle telsizle konuştuktan sonra, geri çekilmeye karar veriyoruz. “Sen bu bölgede çok hızlı koşamazsın,” diyor keşifçi, “Askerler peşimize takılmadan çabuk yürümeye başlayalım.”

Tepeye tırmanırken oldukça rahat yürüyorum ama aşağıya doğru inmek gerektiğinde beceremiyorum; gevşek zemindeki taşların üstünde sürekli kayıyorum. Daha önce geçtiğimiz bir yerde oturuyoruz. Yanında getirdiği poşetten iki tane küçük meyve suyu çıkarıyor ve vişne suyuyla birlikte bir de kek ikram ediyor bana. Bu arada alacakaranlık çöküyor ve açık gökyüzünde ilk yıldızlar parlıyor.

Alacakaranlık kısa sürüyor. Etrafı izlerken, soldaki tepede sanki bir şeylerin hareket ettiğini görüyorum. O an yanımdaki telsiz cızırdıyor. “Haydi, geldiler” diyor keşifçi. Hemen yola koyuluyoruz. Bir daha dikkatle bakıyorum ve onları görüyorum. İşte oradalar, dağın yamacında: Sıralı bir şekilde ilerleyen yüklü hayvanların yanı sıra yürüyor adamlar. Kısa çalıların arasından geçip konvoyla doğru gidiyoruz. Onlara yaklaştıkça, nal seslerini daha net duyuyorum. Geniş bir yola çıkıyoruz. Yük hayvanlarının yolunu kesmemek için kenarda duruyorum.

Herhangi bir tereddüde kapılmadan, aynı hızla önümden geçiyorlar. Kayaların ve sert çalıların arasından geçip, köyün toprak yoluna doğru ilerliyorlar. Bana cılızmış gibi gelen sıssız bacaklarıyla, o ağır yükü denge tutmayı başarıp hızla yürümeye çalışıyorlar. Ne güç ama.

Bazı kaçakçılar beni görünce duruyorlar ve “Abla, hoş geldin” deyip elimi sıkıyorlar. Sonra hemen yola devam ediyorlar. Keşifçi, gidelim diye işaret ediyor bana. Biz de hayvanların ve adamların peşine takılıyoruz ama onların hızına yetişemiyorum. İkimiz, mecburen benim tempoma göre yürüyoruz. Bu sırada konvoy uzaklaşıyor ve bir süre sonra nal seslerini de artık duyamıyorum.

Havadan dronların, dağ tepelerinde askeri birliklerin gözetimindeki bu sert bölgede ailelerinin geçimi için kaçakçılık yaparken bir akşam hayatını yitiren 34 kişinin geçtiği bu yolda yolculuk yapmak benim için trajik bir zirve sporu gibi.

Keşifçiyle birlikte köye, yüklerin boşaltıldığı eve ulaştığımızda, hayvanların çoğunu yüklerinden kurtulmuş buluyoruz. Bir grup kaçakçı evin önündeki merdivende oturup çay içiyorlar. Geldiğimizi gören birkaç kişi beni gülerek alkışlıyor ve yanıma gelip omuzuma vurarak takdir ediyor. Biraz afallamış, dünyanın ters döndüğü duygusu-

na kapılmış olarak ben de gülümsüyorum: Saygı kazanan kim burada?

Bu bölgede devletin kaçakçılara göz yumduğuna ilişkin herhangi bir kuşku yok artık.

Sadece keşifçiyle yolculuğumuzda sırasında bizi gören askerler değil, tepedeki askerî birlik de katliamın olduğu yere yürüme mesafesinde. Üstelik gündelik hayatlarını Ortasu'da sürdüren o kaçakçıların her zaman bu yolu kullandıkları da bilinen bir şey.

İnsanlar, öğlen vaktinde bile yük hayvanlarıyla birlikte bu anayoldan geçip sınıra gidiyorlar. Oradan geçiyorlar ve korkmuyorlar. Üstelik dağda bulunan askeri birliğe ait kamyonlar da sınıra doğru giden aynı yolu kullanıyorlar.

Kaçakçılık, devlet ve PKK

Diyarbakır'da kaçakçılığın nasıl sürdürüldüğüne ilişkin bazı bilgiler alıyorum. Otuz küsur senedir bölgede çalışan Kürt gazeteci S. ile konuşuyorum. İsmi kullanmayacağıma dair ona söz veriyorum. S. işinden dolayı birkaç kez tutuklanmış. Dolayısıyla ismini ve bildiklerini paylaşırsa yeniden tutuklanacağı korkusunu taşıyor. Haksız da değil: Türkiye'deki tutuklu gazetecilerin çoğu Kürt medyası için çalışıyor.

S. çok açık konuşuyor: "Kaçakçıların liderleri, yerel komutanlarla askerî birliklere yakalanmadan hangi saatte kaçak mal geçirebileceklerini görüşüyorlar. Böylece geçişleri sırasında askerler kamyonlara göz yumuyorlar. Ya da komutan bizzat şoförün yanında oturup, geçiş anında astlarına el sallıyor ve onlar da komutanlarının bulunduğu arabayı durdurup kontrol etmiyorlar."

Bana bu bilgileri aktaran Kürt gazeteciye güvenebilir miyim acaba? Kürt medyası oldukça politikleşmiş durumda ve meselelere biraz da PKK'ye olan sempatileriyle yaklaşıyor-

lar. Bana bilgi veren kişi, orduyu lekelemek için bir fırsat mı kolluyor acaba? Ancak S., bir tabloyu yavaş yavaş boyayarak açığa çıkarır gibi konuşuyor ve suçlamalarını mantıksal dayanaklara oturtuyor.

Kaçakçılığın İran, Irak ve Suriye sınırlarında nesiller boyu para kazanmak için başvurulmuş bir yol olduğunu ama 1990'lardan itibaren yükselişe geçtiğini söylüyor S.: "Köy koruculuğu sistemini güçlendirmek ve teşvik etmek için izlenen stratejinin bir parçası oldu bu iş. Köy koruculuğu olan yerlerde, başka bir iş imkânı olmadığı için, kaçakçılığa üstü kapalı izin verildi. Çoğu köy korucusu için bir geçim yolu oldu bu, çünkü kazandıkları para onlara yetmiyordu. Genelde babalar koruculuk, oğullarsa kaçakçılık yapardı."

Korucu olup olmamayı herkes kendi kararıyla seçemiyormuş. Çoğu örnekten bilindiği üzere, aşiret liderleri kendi adamlarını korucu diye sisteme yazdırıyor, silahları ve ödülleri alıyor, gelirin sadece bir kısmını gerçekten silahları taşıyan kişilere veriyormuş. Hâlâ da devam ediyormuş bu: Eski aşiret sistemi tükenmemiş daha. Devlete sadık bazı aşiret liderleri, hâlâ resmî yetkilerle birlikte çalışıyorlar.

Aşiretlerin güçlü olmadığı ve saltanat süremediği bölgelerdeki koruculara, kendi içlerinden birileri "korucu başı" olarak atanıyor. Korucu başları, bölgedeki korucuların işlerini düzgün yapmalarını denetliyor ve yerel ordu komutanıyla iletişimi sağlıyor. Ortasu'daki korucuların lideri de sınır bölgesindeki askerî birlikten, PKK'ye karşı olası bir operasyon yapıp yapılmayacağına dair bilgiler alıyor ve kaçakçılık işini bu bilgilere göre düzenliyor. Buradaki korucuların lideriyle hiç konuşmadım. Sadece bir kere denedim ama randevu sırasında bol köpüklü ayranını içerken, basınla konuşmak istemediğini söyledi.

Aşiret liderleri, korucu başları ya da devletle ilişkili başka kişiler, genelde kaçakçılık işini de organize ediyorlar. An-

laşma ya da finans konuları için bunlar zaman zaman legal yollardan Irak'a da gidiyorlar. Gazeteci S., "Kaçakçılar yerel anlaşmalara uygun davranıyorlar. Ücretlerini aşiret liderleri, korucu başları veya aracılık yapan diğer kişilerden alıyorlar" diyor.

S., Gülyazı ve Ortasu köylerini, Kürtçe isimleri olan Bejuh ve Roboskî ile anıyor ve oradaki durumu biliyor: "Bejuh ve Roboskî, Kesuran ve Goyan aşiretlerine bağlıdır. Ama bunlar çok güçlü değiller. Köyün bir kısmı zaten aşiretlere bağlı değil, dolayısıyla liderleri de yok. Bunlar aşiret lideri için değil, kendileri için çalışıyorlar. Organizasyonu köy korucuları ya da bu işe aracılık yapan diğer kişiler sağlıyor."

Devletin önemli bir rolü olmadan da kaçakçılık sistemi uzun süre varlığını korumuş. Güneydoğu'da devletin resmî güçleri vardı ama çok belirgin rolleri yokmuş. Bölgede doğru dürüst yol bile bulunmuyormuş. Okullar, devlet kurumları varmış ama ordu her yerde bulunmuyormuş. Genelde devlete sadık kişiler olan aşiret liderleri ekonomik çıkar sağlıyorlar, yurttaşlara baskı yapıyorlar ve onların üzerindeki devlet baskısını önemsemiyorlarmış, çünkü bu durum, çıkarlarına uygun bir denge yaratıyormuş.

PKK silahlandıktan sonra bu denge bozuldu. Ama bu kez de yeni bir denge kuruldu: Devlet mevcut sistemin doğrudan içine itildi. Aşiret liderleriyle artık bu yeni denge üzerinden bir ilişki yürüyordu. Şimdi hedef, eskiden olduğu gibi toprakları korumak değil, PKK'yi yenmektir. Bu yüzden aşiret liderleri ve devlet birbirilerini kolayca bulmuşlardı. PKK, komünist değerlerden esinlenen bir örgüt olarak Kemalist devlete de, ona dayanarak bölgede sömürücü bir kimlikle varlık sürdüren güçlerin egemenliğine de karşı. Bu yüzden, her iki taraf da PKK'ye karşı.

Devlete göre, kaçakçılık faaliyetlerine müsaade etmek, PKK'ye karşı savaşa katkı sunuyor. İnsanların belli bir geli-

ri olunca ve gençler çalışınca, PKK'ye katılma olasılıkları da azalıyor. Ayrıca devlete güç de veriyor: Kendisine sadık davranmayan veya koruculuk görevini yerine getirmeyen kişilerin kaçakçılık yapmasına göz yummaz; bu durumdaki biri kaçakçılık yapmaya kalkışırsa hemen yakalanır.

Kaçakçılığa karşı çıkmak devletin işine gelmiyor. Ama devlet bu işle uğraşmak da istemiyor; mevcut dengeyi korumak arzusunda: Belli kesimlerin para kazanması için yasadışı faaliyetlere kısmen katkı sunmak, böylece karşı tarafın sadakatini kazanmak. Dengeyi sağlamak için sadece kaçak ticaretine izin vermek de yetmiyor. Kaçak ürünlerin sınırdan ve yollardan kolayca geçmeleri için ayrıca yardım sağlanıyor. Ancak yasadışı faaliyetler ya da kaçakçılıkla ilgili olarak kamuoyuna bir mesaj verme ihtiyacı duyarlarsa, kaçakçılık için kullanılan yollar anında kesiliyor ve tutuklamalar yapılıyor.

Ortasu'da birlikte keşfe çıktığım köylüye, "Kaçak sigara ve çaylar şimdi ne olacak, nasıl satılacak?" diye soruyorum. Mesela, geçen akşam gördüğümüz o kamyonet kontrol noktalarından nasıl geçecek? Kaçakçıların kontrol noktalarından hiçbir şekilde geçemediklerini iddia ediyor keşifçi: Bu işin ticaretiyle uğraşanların kontrol noktalarından geçmek için yük hayvanlarını kullanıp başka yollardan gittiklerini söylüyor. "İleride," diyor, "başka yük hayvanları yine hazır bekliyor."

Kaşlarımı çatıp ona bakıyorum. "Gerçekten mi? Bana, kontrol noktalarda askerlerin kaçağa bazen göz yumdukları söylendi" diyorum. "Kesinlikle doğru değil" diye itiraz ediyor. Elini kalbine basıyor ve çayımı tazeliyor. "Mümkün değil. Devlet, kaçakçılığa kesinlikle karşıdır ve hiçbir bağlantısı yoktur."

"Ama," diyerek ona karşı çıkıyorum, "Bu köyde de sınır geçişlerine karışmıyorlar. Sonraki sürece, yani kaçak ürünlerin iç tüketime sunulmasına karışmamaları da mantık-

lı değil mi?” Hiçbir gerekçe ileri sürmeden, söylediklerimi reddediyor. En iyisi duyduklarımı unutmalıyım.

Sonraki aylarda bu meseleyi Gülyazı, Ortasu ve Diyarbakır'da bazı kişilere soruyorum. Kaçak malların başka alanlara aktarımı nasıl sağlanıyor? İki hikâyeyi de doğrulayan yanıtlar alıyorum: Konuştuklarımın bir kısmı, “kontrol noktasından geçiyor” derken, diğer kısım “yük hayvanlarıyla taşındığını” söylüyor.

Lice'deki uyuşturucu tarlaları

Gazeteci S.'nin de hikâyesinde işaret ettiği, uyuşturucu üretiminin merkezi olarak bilinen, Diyarbakır'ın Lice ilçesine bir yolculuk yapacağım. Devlet güçlerinin 2012'nin Temmuz ayında burada, “terörist PKK'nin uyuşturucu tarlalarına” karşı düzenlediği “en büyük operasyon”da, 500 milyon liralık hintkeneviri imha edildi ve bir düzine insan tutuklandı. Operasyona 1.500 asker, 500 polis ve 500 korucu katıldı; 16 panzer ve 4 helikopter kullanıldı.

Bu tür kapsamlı operasyonlar sırasında ordu güçleri genellikle basın mensuplarını da operasyon bölgesine davet ediyor. Şanslı olanlar sabah erken gelip askeri helikoptere biniyor ve operasyon başladığında en güzel kareleri yakalıyorlar. Kamuoyuna daha çok yakılan uyuşturucu tarlaları, panzer ve helikopter gürültüleri yansıyor. Helikopterlerin pervanelerine doğru koşturan kameralar, “kriz merkezi”nin görüntülerine de yer veriyorlar: Açık alanda bir ağacın altına kurulmuş bir masa, üstüne konulmuş bir sürü iletişim gereci, bölge haritası ve etrafına dizilmiş, koordinatörlük yapan komutanlar. Helikopter gürültüsünü düşürmek için arka fonda çalınan aksiyon film müziği, panzer görüntüleri ve dalgalanan saçlarıyla olayı bağırarak izleyicilere aktaran gazeteciler. Haberin ve olayın özeti şu: Terör örgütüne ağır bir darbe vuruldu.

Hiçbir televizyon kanalı ve gazete, Lice'deki o köye gidip tam olarak neler olduğunu köy halkına sormuyor. Sadece Kürt basını gidiyor ve olay nedeniyle mağdur olduklarını söyleyen üzgün köylülerin haberlerine yer veriyor: "Orası bizim tarlalarımızdı, PKK ile hiçbir alakası yok. Şimdi nasıl geçineceğiz biz?"

Yaklaşık bir hafta sonra Diyarbakır'a gitmeyi planlıyorum. Uyuşturucu tarlalarıyla ilgili operasyonu duyunca, planımı değiştirip Lice'ye gitmek istiyorum. Fakat o an İstanbul'dayım. Lice'ye gidişim ancak on gün sonra mümkün oluyor. Uyuşturucu ekili tarlalarla ilgili haber yapmak için çok geç kalmış değilim; üstelik bu konuda yeteri kadar haber vardı güya. Fakat ben, Kürt meselesiyle ilgili haberlere daha yakından bakma arzusundaydım ve bu da o tür haberlerden biri işte.

O günlerde Diyarbakır'a taşınmamın daha iyi olacağını düşünüyorum. Eğer Kürt sorunda gerçekten uzmanlaşmak istiyorsam, İstanbul'daki büroda kalarak bunu nasıl başara bilirdim ki? Tamam, Kürtlerin en yoğun yaşadığı şehir İstanbul ama Kürdistan'ın kalbi Diyarbakır'da atar. Oradan Güneydoğu'nun herhangi bir yerine bir gün içinde gidebilirim. Üstelik bölgenin nabzını daha iyi tutarım. Her gün sokağa çıkar; parka, pazara, semtlere uğrar; halkla doğrudan konuşabilirim. İkna olmak için bu fikir üzerinde ciddiyetle durmam ve uygulamak için kendime bir yol çizmem gerek. Bu düşünce her halükarda kendimi iyi hissetmemi sağlıyor. Tıpkı 2004 yılında serbest gazeteci olarak ilk kez Türkiye'ye yerleşmek fikrim gibi...

Uyuşturucu tarlaları olayını yerinde araştırmak üzere sabah dolmuşla Diyarbakır'dan Lice'ye giderken, üzücü bir haber alıyorum: PKK, Lice'de yol kenarına bomba yerleştirmiş ve askerî konvoy geçerken uzaktan patlatmış, 2 asker hayatını kaybetmiş.

Lice sadece uyuşturucu tarlalarıyla değil bölgenin kuzey tarafına düşen dağlara yerleşen PKK'nin yoğun faaliyetleriyle de gündeme geliyor. PKK'nin Irak sınırında olan Kandil dağlardaki kampları sık sık haberlerde yer alıyor ama savaşçıların çoğunun Türkiye sınıfları içinde olduğu neredeyse unutuluyor. PKK özellikle dağlık bölgelerde: Örneğin Diyarbakır'ın kuzeyindeki Lice ve Kulp'ta ama aynı zamanda Bingöl, Dersim/Tunceli, Van, Şırnak, Batman ve Hakkari'de de var.

Birkaç gün boyunca Lice ve köylerindeki insanlarla, yerel politikacılarla konuşma olanağım oluyor. Politikacıların tamamı BDP'yi destekliyor ve tüm köyler onların elinde. Onların, uyuşturucu ekimiyle ve tahrip edilen tarlalarla PKK'nin herhangi bir bağlantısının olduğunu söylemeyeceklerini biliyorum. Köyde konuştuğum BDP'li bir adam şöyle diyor: "PKK esrar ve uyuşturucu işine şiddetle karşıdır, çünkü bu iş geçlerimiz için çok zararlı. Bu yüzden esrar işine hiç bulaşmaz onlar."

BDP'ye oy veren köylüler de PKK ile ilgili olumsuz bir şey söylemiyorlar. Ağız birliği yapmışçasına, "Tarlalar köylülerindir" diyorlar; tıpkı Kürt basınının yazdığı gibi. Köy sakinleri, devletle PKK arasında savaş başlamadan önce de burada uyuşturucu tarlaları ve kaçakçılığı olduğunu söylüyorlar. Köylüler, savaşın başladığı 30 yıl öncesine oranla tarım ve ticaretin daha fazla geliştiğine, özellikle son on yılda uyuşturucu faaliyetinin arttığına işaret ediyorlar.

"AKP," diye anlatıyor BDP'li yerel bir politikacı, "90'lı yıllarda köylerini terk etmek zorunda kalanlara geri dönüş için bir program hazırladı. Fakat özellikle işsiz gençlerin PKK'ye katılmasından korkuyorlardı. Bu yüzden uyuşturucu bitkisi yetiştirmeye fiilen izin verildi. Gençlerin dağa çıkmasından daha iyiydi bu."

Lice bölgesinde yaşayanların yüzde onu veya on beşinin, ekmek parasını uyuşturucu tarlalarından karşıladıklarını

söylüyor. Diğer kesimler tarımla uğraşüyor ya da kasabadaki hayvan yemi fabrikasında çalışıyormuş.

Lice'nin kenarında geniş bir askerî alan bulunuyor. Etrafı yayan dolaşırken ve sonra arabayla keşif gezisi yaparken, başka stratejik yerlerin de askerî alana dahil olduğunu fark ediyorum. Başımın üstünde dronlar dolaşüyor. Gerçi onları göremiyorum ama vızıltılarını net olarak duyuyorum. Ordu güçleri yol üstünde patlatılan bomba olayının faillerini arıyor olmalı. Burası savaş bölgesi ve yöre sakinleri, ordunun tüm bölgeyi en küçük ayrıntısına kadar bildiğini iddia ederken hiç de abartmıyorlar. Burada yaşayanlar, ordunun uyuşturucu ekilmiş tarlaların nerde olduğunu da gayet iyi bildiği kanaatine sahip. Basit ve anlaşılır bir soru soruyorlar: "Bu tarlaların neden tümünü değil de arada sırada bir ikisini imha etmekle yetinmiyorlar? İsterlerse hepsini bitirirler."

Onlara göre, yerel askerî otorite esrar ticaretinden nemalanıyor; hasılatın veya nakdin bir kısmını onlar alıyorlar. Bir iki kişi değil bölgede yaşayan herkes bunu söylüyor. BDP'nin Ankara'daki genel merkezini arıyorum ve uluslararası ilişkiler komitesi üyesi Enver Çelik ile konuşuyorum. Çelik çok açık sözlü biri. Olayları hiç çekinmeden şöyle anlatıyor: "Polis ve jandarma esrar ekimi ve ticareti yapan ağı bir parçasıdır. Bu durum herkes tarafından biliniyor. Esrar ticareti, savaştan daha kârlıdır ve 1980'li yıllardan beri durum böyle. İnsanlar bölgeyi terk etmek zorunda kaldılar. Arda kalanlar para kazanmak için askerle ilişkilerinde nasıl davranacaklarını öğrendiler. İşte o zaman köylüler, korucular ve ordu mensupları arasında bir ağ kuruldu." Çelik de, köylüler gibi, PKK'nin esrar ticaretiyle bağlantısının olmadığını tekrar tekrar vurguluyor.

İstanbul'a döndüğüm günlerden birinde, bir Amerikan enstitüsü için Orta Asya ve Kafkasya analisti olarak çalışan Gareth Jenkins ile konuşuyorum. Sivil ve askerî güçler arasında-

ki ilişkiler, terörizm ve güvenlik sorunları konusunda uzman birisi Gareth. Uyuşturucu ticareti konusunda her iki tarafın da söyledikleri kadar temiz olmadıklarını iddia ediyor. “Jan-darmanın genel politikasının uyuşturucu gelirini paylaşmak olduğu iddiasının doğru olduğunu sanmıyorum. Ama bazı askerlerin kişisel çıkarları için uyuşturucu tarlalarına el koy-duklarına ya da oradan elde edilen gelirden pay aldıklarına inanmak çok zor değil. PKK de uyuşturucu ticaretinden pa-ra kazanıyor, ancak devletin iddia ettiği kadar değil. PKK’ye yapılan bağışların bir kısmı uyuşturucu ticaretinden geliyor. PKK ise bu işin ne taşıyıcılığı ne de ticaretini yapıyor.”

PKK’nin güçlü bir tabana sahip olduğu bölgelerde “ver-gi” topladığının bilindiğine işaret ediyor. “Ama bu, örgütün elinde uyuşturucu tarlaları bulunduğunu iddia etmekten çok farklı bir şey.” Şunları da ekliyor: “Yerel halkın hem po-lise hem orduya hem de PKK’ye bağış yapmak zorunda ol-duğunu sık sık duyuyorum.”

Alman İç İstihbarat Servisi tarafından Temmuz 2011’de bir yıllık rapor yayımlandı. 500 sayfalık bu raporun 23 say-fası PKK’ye ayrılmıştı. “Mali ve ekonomik faaliyetler” başlığı altında kaleme alınan bölümde, ABD’nin PKK’yi “uyuştu-ru ticareti yapan bir terör örgütü” olarak gördüğü ama “Al-manya’da PKK’nin uyuşturucu ticaretine doğrudan dahil ol-duğunu gösteren hiçbir kanıt bulunmadığını” yazıyor.

Yıllık rapor, Türk basında çok –şaşırtıcı bir şekilde– il-gi gördü. Tarlalara ekilen uyuşturucu bitkilerinin imhası-na dönük operasyonu Türk medyası, “PKK’ya karşı en bü-yük uyuşturucu operasyonu” manşetiyle duyurdu. Bu aslın-da Alman istihbaratının raporuna bir gönderme mi? Türki-ye, PKK’nin uyuşturucu ticaretine dahil olduğunu dünyaya göstermek mi istiyor? Zorlama bir şey; zira böylesine büyük çaplı bir operasyonu bir hafta içinde planlayamazsınız. Türk medyası, operasyonun ön hazırlıklarının dokuz ay sürdü-

günü yazıyor. Uyuşturucu operasyonu, PKK'nin Hakkari'de gerçekleştirdiği bir saldırıda 20 askeri öldürüşünden tam dokuz ay sonra gerçekleşiyor.

Çok gűzel bir tesadűfle, operasyon ve Alman istihbaratının raporunun yayımlanması aynı dűneme denk geliyor. Tűrk devleti, űzellikle de Bařbakan Erdođan ile Avrupa Birliđi Bakanı ve Bařműzakereci Egemen Bađıř, Avrupa Birliđi'nin terűrizme karřı műcadelede Tűrkiye'yi yeterince desteklemediđini sűylűyorlar. "Bu savař Avrupa'nın da yararınadır" diyorlar. 2011 yılının Ekim ayı sonunda, benim de dahil olduđum, yabancı gazetecilere bir konferansı veren Bađıř, "PKK'nin uyuřturucusu Avrupa'nın gençlerini de zehirliyor" diyor.

řırnak'ta kaçakçılık, Lice'de uyuřturucu tarlası: İkisi de kuřaklar boyudur var; PKK ile devlet arasındaki savařın, műcadelenin bir parçası. Bűlgede gűcű olan herkes bundan faydalanıyor ve iři oluruna bırakıyor. űnkű PKK para kazanıyor; űnkű devlete gűre, gençlerin gerillaya katılması engelleniyor ve tűccarlar, daha zengin olmak için bu iře katılıyorlar.

Kűylűlerin hiçbir olanađı yok. Pis ve tehlikeli iřleri onlar yapıyor. Tek mađdur onlar: Devlet, řayet PKK'ye karřı gerçekten savařtıđını gűstermesi gerekiyorsa, Tűrk basımn gűzűnűn űnűnde kaçak mallarını yollardan toplar ya da uyuřturucu yetiřtirilen tarlalarını yakar.

Kűylűlerin suçlu olarak devleti iřaret edip PKK'yi savunmaları garip bir durum deđil: Gerillaya sempati duyuyorlar.

PKK: Tűrk solunun çocuđu

PKK'nin tarihini űđrenmek için epey çaba harcıyorum. űrgűt řimdi haberlere nasıl yansıyor, çeřitli grupları nasıl temsil ediliyor? Bu meseleye kafa yorarken, "terűrist" ya da "öz-

gürlük savaşçıları” gibi etiketlerden uzak durmak çok zor oluyor. Şimdinin yaygın olarak kullanılan sıfatları bunlar. Oysa 1970’li yıllarda bir grup Türk ve Kürt devrimcisi salon toplantılarında, 1978’den itibaren PKK olacak örgütün tohumlarını atarlarken, Türkiye’ye çok farklı görünüyordu.

Daha sonra PKK’ye dönüşecek olan hareketin geçmişi 1972-1973 yıllarına kadar uzanıyor. Türk ordusu, 1971 yılında ikinci askerî darbesini yaptı: 1960’lı yılların solcularına karşı çok sert davranıp pek çoğunu öldürdü ya da tutukladı. 1960 yılında gerçekleşen darbe sonrası hazırlanıp yürürlüğe sokulan yeni anayasada, çeşitli sosyal haklar güvence altına alınmış ve siyaset yapmak daha kolay hale getirilmişti; 1971 darbesinden sonraysa bu hakların tümü geri alındı.

1960’lı yılların Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO). O dönem “Kürt” adını kullanmamak için “Doğu” adı kullanılmıştı. Aksi halde bu dernek hemen yasadışı ilan edilir ve kapatılırdı) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi önemli sol parti ve Kürt grupları yasaklandı. Musa Anter gibi Kürt, sosyolog İsmail Beşikçi gibi Türk aydınları ve DDKO içinde faaliyet gösteren eski kadrolar ya tutuklandı ya da ağır hapis cezaları veya idam tehdidiyle susturuldu. Yıkıcı, tahrip edici bu uygulamalara rağmen yine de yeni grupların ve liderlerin ortaya çıkması engellenemedi.

1973 yılına gelindiğinde, bir grup solcu-devrimci öğrenci AYÖD’ü (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) kurdu. Dernek seçimlerinden sonra Abdullah Öcalan da (Siyasal Bilgiler Fakültesi terk ve eski bir tapu çalışanı) yönetime girdi. AYÖD, devrimci solu yeniden organize etmek için başlatılan bir girişimdi. Dernek bir yıl sonra yasaklanmasına rağmen, yoğun tartışmalar devam etti.

Wageningen Üniversitesi’nde doçentlik yapan sosyolog ve antropolog Joost Jongerden, PKK’nin tarihini araştıran az sayıdaki kişiden biri. Söyledikleri beni geçmişe götürü-

yor. “Ulusların kendi kaderini tayin hakkı ve sömürgeciliğe karşı mücadele sorunu, solcu grupların tartıştıkları en önemli konulardan biriydi. Tartışma konularından bir diğeri, sömürge veya sömürgeciliğin tam olarak ne olduğu, sonuçta Kürdistan’ın, Türkiye’nin bir sömürgesi olup olmadığıydı. Öcalan’ın etrafında toplanan grup, Kürdistan’ı sömürge olarak kabul ediyordu. Daha doğrusu uluslararası sömürgeydi Kürdistan; çünkü çeşitli ülkeler tarafında sömürülüyordu. Çoğu sol parti ve grupsa farklı düşünüyorlardı. Onlar sömürgeciliği emperyalizmin bir aşaması olarak değerlendiriyorlardı. Türkiye’nin statüsü, –ABD ile ilişkilerinde olduğu gibi– yarı sömürge düzeyinde olduğu için emperyalist bir ülke değildi ve dolayısıyla başka bir ülkeyi sömürgeleştiremezdi. Sonuçta onlara göre, Kürdistan, Türkiye’nin sömürgesi olamazdı.”

AYÖD’ün yasaklanmasından sonra, gruplar tekrar bir araya gelmeye kararı verdi ama Öcalan artık bunlara katılmak istemiyordu. Kendi grubunu kurdu ve bu grup kendine “Kürdistan Devrimcileri” adını verdi; dönemin örgütlerine kıyasla daha radikal davranıyorlardı. Joost Jongerden, “Özgürlük Yolu (TKSP) ve Rizgarî gibi Kürt grupları kendi partilerini kurup ya da dergilerini çıkarıp dikkatlerini bu alanlara verdiler. Kürdistan Devrimcileri ise gözden uzak yerlerde ve temel birçok mesele hakkında çalışmalar yaparak kendilerini geliştirdi. Teori, taktik ve pratik hakkında uzun uzun tartışıyor, salon konuşmaları yapıyor, özel ve sadık insanları örgütleyip yeni bir grup kuruyorlardı” diyor.

Öcalan, özellikle THKO ve THKP-C gibi iki radikal öğrenci hareketinden ve diğer devrimci, sol hareketlerden dersler çıkarmak istiyordu. THKO ve THKP-C’nin liderleri 1970’li yılların henüz başındayken öldürülmüşlerdi. Efsaneye dönüşen Deniz Gezmiş ölüm cezası alıp idam edilmiş; Mahir Çayan ise dokuz kişiyle birlikte, orduyla girdiği çatışmada

öldürülmüştü. Jongerden, “Bu tür örgütlere, henüz yeterince güçlü olmadan devlete karşı açık bir mücadeleye giriştikleri gerekçesiyle Öcalan ve grubu tarafından eleştiriler getirildi. Kürdistan Devrimcileri bu işi farklı yapacaklardı” diyor.

Günümüz Türk öğrenci hareketinde ve gösterilerde hâlâ göze çarpan Deniz Gezmiş’in son cümleleri, solun o zamanki mücadelesi hakkında çok şey söylüyor: “Yaşasın tam bağımsız Türkiye. Yaşasın Marksizm-Leninizmin yüce ideolojisi. Yaşasın Türk ve Kürt halklarının bağımsızlık mücadelesi. Kahrolsun emperyalizm. Yaşasın işçiler, köylüler.”

Bunları Abdullah Öcalan da söyleyebilirdi. Ama bu, Türkiye’deki mevcut “sol” harekete küfür gibi gelir. 1980 yılındaki de dahil olmak üzere, arka arkaya gelen darbeler Türkiye’deki solculara onarılmaz hasarlar verdi. PKK, 1980 darbesini, grubu güçlü ve esnek kılan 1970’lerdeki “temel çalışması” sayesinde atlatıp ayakta kaldı. Bugünlerde kendilerine “solcu” diyen partiler, genelde milliyetçi bir pozisyoncular ve bazen çok aşırıya kaçtıkları oluyor. Deniz Gezmiş’in posterlerini taşıyanlar, onun söylediği son sözlerin anlamını ve hangi ideolojiyi savunduğunu gerçekten kavlıyorlar mı acaba? Derin bir nefret duygusuyla andıkları Abdullah Öcalan’ın da aynı düşüncenin çocuğu olduğunun farkındalar mı?

Joost Jongerden, “Kürdistan Devrimcileri’nin o yıllardaki mücadelesini, aslında o yıllarda yaygın olan sınıfsal ve ulusal kurtuluş mücadelesi düşüncesi belirliyordu. Türkiye’nin kurtuluşu, Kürdistan ile olan sömürge ilişkisini kesmesine bağlıydı. ‘Başka bir ulusu ezen ulus özgür olamaz’ teorisi kapsamında söyleniyordu bu. Kısacası, Türkiye’nin kurtuluşu, Kürdistan’ın özgürlüğünden geçiyordu” diyor.

“Ulusların kendi kaderini tayin hakkı” ve sömürge Kürdistan’ın Türkiye’nin sömürgesi olmaktan kurtulması, Kürdistan Devrimcileri tarafından kendi devletlerini, Kürdistan’ı kurmaya tercüme edildi. Grubun liderliği, üç Türk ve

ûç Kûrt devrimciden oluyordu. Bütün bunlar yazılı bir taahhût haline gelmiş değildi henüz. Hatta bu grup 1977 yılında kendini sol kamuoyuna sunduğunda, henüz bir tüzüğü bile yoktu. Bu, daha sonra, Öcalan'ın parti programını hazırlayıp PKK'yi gün yüzüne çıkardığı zaman olacaktı.

15 Ağustos 1984 günü PKK, Erüh (Siirt) ve Şemdinli'de (Hakkari) askerî noktalara saldırarak, devlete karşı ilk eylemini gerçekleştirdi. Saldırılarından hemen sonra grup bir bildiri dağıtmıştı: "Türkiye'deki demokrat ve devrimciler, emekçiler, HRK, hayatınızın ve geleceğinizin üzerine kara bir bulut gibi çöken barbarlığa karşı savaşıyor..." Bu bildiriyile, herkesi saflarına katılıp mücadele etmeye çağırıyordu. Kendilerini HRK olarak adlandırmaları biraz kafa karıştırıcıydı. "Hêzen Rizgarîye Kurdîstan", Kürdistan Kurtuluş Güçleri o dönem PKK'nin silahlı kanadıydı. PKK ile Türkiye'deki diğer devrimciler arasında söz konusu işbirliği hiçbir zaman gerçekleşmedi: Türk solu ümitsiz ve bölünmüştü; devlet ve medya, PKK'yi "terörist ve bölücü" olarak hızlı ve başarılı bir şekilde konumlandırdı, hepsi bu kadar.

Joost Jongerden bir yazısında, PKK'nin öncelikle askerî bir örgüt olarak tanımlanamayacağını, bunu onun kuruluş belgelerinde görmenin de mümkün olduğunu yazıyor: "PKK daha çok siyasi bir örgüttür. O, verili koşullarda kendisine başka bir şans tanınmadığı (legal bir yol bulamadığı) için şiddete başvurmuştu."

Kûrt hareketindeki öğrenciler

Üzerindeki turuncu tişörtünün yakasını iki eliyle tutup çekerek, "Bu benim tişörtüm değil. Bu sabah tesadüfen giydim diye bana ait olamaz" diyor büyük bir ciddiyetle. 2012 yılının yaz aylarından birinde R. (24) ile Van'daki bir kafenin üst katında oturuyorum. R., Kûrt öğrenci hareketinin aktif

bir üyesi. Onunla başka birisi üzerinden ilişki kuruyorum. 2011 yılının Ekim ve Kasım aylarında, Van depremi mağdurları için gönüllü olarak çalışması nedeniyle kendisiyle konuşmak istedim. Bu, belki de iyi bir haber konusu olabilirdi. Konuşmamız R.'nin deprem sonrası üstlendiği rolden hızla uzaklaşarak, PKK davasından yargılanmasına geldi.

Cumhuriyet Savcısı'nın hakkında kaç yıl ceza istediğini sorduğumda, "12 yıl diyelim" dedi. "Örgüt üyeliği" suçlaması nedeniyle hakkında açılan iki ayrı davanın yargılaması devam ediyormuş. Savcılar her bir dava için 6'şar yıl 3'er ay hapis cezası talep ediyorlarmış.

Birkaç hafta önce sekiz sanıkla birlikte dört gün gözaltında kalmış. Sonra mahkeme yargıcı tutuksuz yargılanmalarına karar verip onları serbest bırakmış.

"Sanma ki hücrede 'yıkık adamlar' gibi kaldık," diyor gülererek: "Dokuz kişi bir hücredeydik. Volta atıp siyaset konuşuyorduk. Üç adım ileri, üç adım geri. Biri bir şeyler dediği zaman, onun üzerine uzun uzun tartışırdık. Bazen görevliler tartışmamızı bölüp birimizi sorguya götürüyordu. Yıllardır takip edildiğimi biliyordum. Bunu fark ediyorsun zaten. Telefon görüşmeleri sırasında sıkça duyulan 'tık' sesleri, sürekli etrafınızda gezinen adamlar..."

Daha önce üniversitenin kampüsünde başlayan sohbetimizi beş dakika sonra kesip, kafede sürdürmemizin nedeni de bu: Hemen arkamıza birileri oturmuş, R. adamı tanımış, sesini kesmişti. Önce olayı fark etmedim. Aniden sessizleştiğini görünce, "Konuşmak istemiyor musun?" diye sordum. "Evet, ama şu beyaz tişörtlü adamın yanında değil. Haydi, gidelim buradan" dedi. Kafenin üst katında, sesimizi boğan hoparlörlerin yanında, servis tezgahına uzak bir yerde oturuyoruz. Burada sadece biz varız.

Sorgulama sırasında yıllardır takip edildiği ve onunla ilgili çok şey bildikleri ortaya çıkmış. Buna depremdeki gönül-

l  çalışmaları da dahil. R.'ye, "Neden battaniye dağıttın?" diye sormuşlar. Ne desin bu durumda? "Kış olduğu, çadırlarda yaşayan insanlar uşuduğu için" demiş.

Sonra depremin ardından başlayan yardım çalışmalarıyla ilgili patlak veren kavga hakkında bir şeyler söylüyor: Van belediyesi BDP'nin elinde. Ama yardımlar AKP'nin denetiminde, Ankara'dan koordine ediliyormuş. BDP'li belediyenin Kürt yöneticileri, AKP'nin denetimindeki yardım, koordinasyon ve işbirliğiyle ilgili şik yetlerde bulunmuşlar. Yönetimi AKP'nin elinde olan ve deprem merkezi sayılan Eriş'teki alışmalarıysa daha iyi yürüyormuş.

Türkiye'de eski bir sorun bu: Ankara'ya hâkim olan partiden seçilmiş belediyeler ve belediye başkanları, muhalefet partilerinden olan belediyelere oranla daha kolay iş yapabiliyorlar. AKP de bu açıdan farklı değil. R., epey bir süredir izleniyormuş. Gözaltına alınınca, depremzedeler için yaptđđ gönüllü çalışmalar siyasi bir çerçeveye bağlanmış.

Savcıya göre R., "terör  rg t " KCK (Koma Civak n Kürdistan-Kürdistan Topluluklar Birliği)  yesi. KCK, PKK'nin kurduğu; Türkiye, İran, Irak ve Suriye faaliyetinin çatı  rg t . Liderliği Abdullah  calan elinde. Başında 2013' n Temmuz ayına kadar, dağda komutan da olan Murat Karayılan vardı. Karayılan bu görevi daha sonra, yine dağda olan Cemil Bayık'a devretti. Türkiye, tıpkı PKK gibi, KCK'yi de "terör  rg t " olarak değerlendiriyor.

Türkiye'de açılan KCK davalarında yaklaşık 4.000 bin Kürt siyasetçi yargılanıyor. Bunların büyük bir kısmı aylardır, hatta yıllardır tutuklu olarak yargılanmayı bekliyor. Spesifik olarak tutuklu sayısı kesin değil: Kaç kişinin KCK'li olarak tutuklandıđđ, bunların ne kadarının cezaevinde tutulup davanın sonucunu beklediğini hiç kimse tam olarak bilmiyor. KCK davaları ülkenin her köşesine yayıldı ve ayrıntılarını takip etmek oldukça g leşti. Hatta Ankara'daki BDP

merkezi adına avukatlık yapan ve davayla ilgilenenler bile tutuklu sayısına ilişkin net rakamlar veremiyorlar.

R., yargılandığı dava ilgili gelişmeleri omuzlarını silkeleyerek anlatıyor. Gözaltı günlerini anlatınca yüzü aydınlanıyor. Çünkü orada büyük bir dayanışma ve zihin açıcı, yoğun tartışmalar yaşamışlar. “Depremzedelere dağıttığın battaniyelerle ilgili seni sorguladılar diye kızmıyor musun?” diye soruyorum. “Hayır,” diyor, “Biliyor musun, neler olabileceğine önceden hazır olacaksın. Bu durumlar illa ki karşımıza çıkacaktı. Ben hazırdım” diye ekliyor.

İlk gençlik yıllarına dönüyoruz. Söylediğine göre, o dönem politik mücadeleye henüz “hazır” değilmiş. Van’a yakın bir köyden, siyasi olmayan bir ailede geliyor. Okulda başarılı bir öğrenciymiş. Bu yüzden de, 16 yaşındayken ücretsiz eğitim için burs kazanmış. Okul yerleşim sistemi onu Karadeniz’deki bir şehirde ortaokula yerleştirmiş. Yatılı okulda okumuş.

“Siyaset adına bir şey bilmiyordum ve PKK’yi terörist olarak görüyordum” diyor: “Ama sorunlar yaşadım. Vanlı ve Kürt olduğum için birkaç kez dövüldüm. O zamanlar hâlâ bir şeylerin farkında değildim.” Karadeniz, milliyetçi bir bölge. MHP seçimlerde iyi oy alıyor buradan. R. iki yıl okula gitmiş. Ailesine orada uğradığı şiddetten bahsetmemiş. “Düşünsene, belki de aşiretten kalabalık bir grup gelip onlara iyi bir ders verirdi. Böylece ben daha da yalnız kalırdım. Bu çok tehlikeli” diye anlatıyor durumu.

Sonrasında üniversite sınavlarına girmiş ve kazanınca da, Antalya’daki bir okulda “kamu yönetimi” okumaya başlamış. Eğitiminden sonra nasıl bir meslek edineceğini gülerek anlatıyor: “Vali olabilirdim mesela” diyor. Güneydoğu’daki valiler, Kürtlerin hayatlarını zorlaştırmakla ünlüler. Örneğin, gösterileri yasaklama yetkileri var. Polisi veya askerî birlikleri devreye sokma yetkisine sahipler.

R., Türklerin ve Kürtlerin cumhuriyeti kurmak için birlikte hareket ettiklerini okuyup öğrendiğinde solcu ğrenci derneğine katılmış. Nihayetinde PKK'yi de konuşmaya başlamışlar. "PKK hakkında konuşuyorduk. Karadeniz Bölgesi'nde yaşadığım dönemde PKK'yi daha farklı değerlendirmeye başlamıştım. Milliyetçiler tarafından dövldüğmde, saldırganlar değil, ben tutuklandım. Dolayısıyla polisten de dayak yemiş oldum. Ailemle birlikte kaldığım sürede, PKK'ye karşı savaşırken askerlerin öldürülmesini kınıyordum. Ama sonraki dönemde PKK'yi de daha iyi anlamaya başladım."

İçinde yer aldığı dernek izleniyormuş ve kampüste milliyetçilerin şiddeti varmış. 2008 yılının 4-6 Nisan günlerinde, dışarıdan gelen bir grup niversite kampsn darmadağın etmiş. Bu olayın baş şüphelilerden biri "lk Ocakları" yesi olan mer Ulusoy'muş. Alnında bir kılıç dövmesi varmış ve etrafa kurşun yağdırıyormuş. "Bunları gözlerimle gördüm," diyor R., "Artık o niversite benim için güvenli değildi. Bu yüzden Van'a geri döndüm. Burada iktisat okuyorum şimdi." Anlattığı şeyler beni hiç şaşırtmıyor. Her şeye hazırlıklı görüyorum onu.

PKK savaşçısı olmak mı, olmamak mı?

Geçtiğimiz yıllarda, PKK –"hareket" demeyi tercih ediyor daha çok– ile ilgili her şeyi okumuş: "Elimden geldiği kadarıyla, 'hareketin' ideolojisine göre yaşamaya çalışıyorum" diyor. Özünde, ülkesini sevmek ve eksiklikler olduğunu fark etmek anlamına geliyor bu. İyi bir insan olmayı hedefliyor. "Sadece Kürdistan sorunu değil bu," diyor birkaç kez: "Aslında Kürt olmakla ilgisi yok. Daha geniş anlamda, Kürt sorunu aslında insan olabilme sorunudur."

Tişrtn çekiştirip ve onun aslında kendisine ait olmadığının beyan etmenin vakti geldi: "ok eşyaya sahip olmak veya

çöpe yemek atmak iyi bir şey değil; çünkü kapitalist sisteme ve başkalarının aç kalmasına katkıda bulunursun bunu yapmakla. Mesela, yarın İzmir'deki tersanede bir işçi ölürse, mutlaka bir şeyler yapmak zorunda hissederim kendimi. Bunu yapmamak benim eksikliğim olur. Ne mi yapabilirim? Öğrenci derneğiyle gösteri organize edip, işçilerin haklarını savunan bir basın açıklanması yapabiliriz mesela” diye anlatıyor.

“Kendine karşı çok sert davranıyorsun” diyorum. “Hayır, hayır, tam tersi,” diyerek kendini savunuyor: “İyi yaşamakla, yükünü hafifletmiş olursun. Böylece özgürleşirsin. Sen özgür olunca, dünya halklarını da özgür yaparsın. Yeter ki, daha büyük bir idealin olsun.”

“Bağımsız Kürdistan” fikri onun için mücadelenin bir parçası değil artık. Zaten PKK'nin de bu fikri bıraktığını ekliyor. PKK'nin düşünce hatlarını tam olarak takip ediyor: Öcalan'm, “bağımsız Kürdistan'ın artık ideal olmadığı” açıklamasının ardından kendini bu hareketin parçasını hissedenler de bu şartı bıraktılar artık. R., “Bana çok mantıklı geldi. Kürdistan da muhtemelen Türkiye gibi bir ‘ulus-devlet’ olurdu. Bunun nasıl bir ıstırap olduğunu hepimiz görüyoruz. Böyle bir şeyi kesinlikle hedeflemeyeceksin” diyor.

“Ama,” diye ekliyor devamında, “Savaşmak önemlidir. Kendi kültürümüzü yaşamak, kendi dilimiz konuşmak ve kendi geleceğimizi kurmak doğal hakkımızdır. Bugünkü sistem her şeye ve herkese hâkim ve bunun onay görmesini istiyor. Bu yüzden de kendi kültürün için savaşmak, sisteme karşı savaşmaktır.”

“Dağa çıkmayı hiç düşündün mü?” diye soruyorum. PKK'ye katılmanın “büyük bir umut” olduğunu söylüyor. “Düşünüyor musun, düşünmüyor musun?” diye ısrar ediyorum. “Gidip gitmeyeceğimi şartlar belirler. Şu anki şartlar benim açımdan uygun değil” diyor. Peki nedir bu şartlar? “Eksikliklerim var hâlâ” diyor.

Avrupa'dan yayın yapan Roj TV, Nûce TV ya da müzik kanalı MMC gibi Kürt kanalları PKK'lilerin görüntülerini yayınlıyorlar. Kadın ve erkek savaşçılar, omuzlarındaki kalaşnikoflarla muhteşem bir doğada yürüyorlar ya da yaylada voleybol oynuyor, geleneksel kıyafetleriyle halay çekiyor, türkû söylüyorlar. Hatta kurdukları salıncaklarda sallanırken çekilmiş görüntüleri bile var. İpleri ağaca bağlayıp salıncak yapmışlar. Yavaş çekimlerde öne arkaya doğru keyifle sallanıyorlar. Şiddet, ölüm, kayıp yoldaşların acısı, hırpalanmış vücutlar, Irak ve Türkiye'deki yüksek dağların çetin hava şartlarının yarattığı güçlükler onları asla ama asla etkilemiyor sanki. Kürdistan'm dağlarında, Türkiye'de hiç tanımadıkları özgürlük ve halkları için savaşan erkek ve kadın kahramanlar neredeyse kutsal ilan ediliyorlar.

“Ama insan öldürmek, insanlık idealine aykırı değil mi?” diye soruyorum. “İlk etapta insanları öldürmek için oraya gitmediler,” diye cevap veriyor: “Elbette silah taşıyan bir gruptu. Kendilerini savunmak için silah taşıyorlardı, ortalığı kırıp dökmek için değil.” Ama saldırılar da düzenlemiyorlar mı yani sonuçta? “Evet, saldırıyorlar. Bu bir savaş. Uldere bombardımanından sonra da saldırdılar. İntikam! Bu bir savaş.”

Günün birinde ortadan kaybolan bir arkadaşından söz ediyor. Beş, altı ay önce köyünden bir çocukluk arkadaşı PKK'ye katılmış: “Deprem çalışmaları sırasında düş almak üzere bir eve gitmiştik. Roj TV açtı ve PKK'li birinin cenaze törenini yayınlıyorlardı. Eski arkadaşımın cenaze töreni olduğunu anladım. Sonra işimi iyi yapamadım tabii. Onunla yaşadığımız çocukluk hatıralarım aklıma gelip durdu.”

“Çocukluk arkadaşlarıyla aranızdaki fark ne?” diye soruyorum. “Neden onlar gitti de, sen gitmedin?” Parti ideolojisini konuşmuyoruz artık. Doğrudan onun kişisel tercihleri üzerine konuşuyoruz. R. daha bir yumuşak konuşuyor san-

ki. “Arkadaşlarımın,” diyor, “kafalarında artık soru işaretleri kalmamıştı. Onlar kendilerini tümüyle vermek istediler.” Gitmeden önce her soruyu açıkça sormam gerekiyor. “Sende hangi soru işaretleri var?” diyorum. “Bilemiyorum, bu soru bana hiç sorulmadı” cevabını veriyor. Ona inanmıyorum. En azından kendine kendine sormuştur bunu. Bu görüşümü ona söylüyorum. Gözyaşı dökerek devam ediyor: “Biliyorsun,” diyor, “dünyaya geldin, hemen dağa çıkacaksın diye bir şey yok. Kendini vereceksin. Ama bunu yapmadan önce, kim olduğunu bileceksin. Kendi gözlerinin içine bakacaksın. Benim en büyük korkum bu. Cesaret edemiyorum. Neticede gerilla olmayı kabul eder ve giderim veya her şeye rağmen bu sistemi rahat bulup içinde yaşamaya devam ederim.”

KCK davasında bir sanık

Çok geçmeden, Gülyazı’da R.’yi andıran başka bir öğrenciyle tanışıyorum. Biraz daha genç, daha az ideolojik ama en az onun kadar ciddi. Ona H. diyeceğim. H. de KCK davasının sanıklarından. İşleri nedeniyle başka bir ildeki başka bir üniversitede öğrenci. 1988 yılında Saddam Hüseyin tarafından Kürtlere yönelik Halepçe’de gerçekleştirilen zehirli gaz saldırısını protesto ettiği ve hayatını kaybedenleri andığı için sanık.

H. ile bir akşam Pakize’nin evinde tanışıyorum. Köye yabancı bir gazetecinin geldiğini ve uzun süre kalacağını duyunca, benimle tanışmak istemiş. Onunla bombalama olayını konuşuyoruz biraz ama konu hemen ona dönüyor, üniversite sıralarındaki öğrenciye değil, arandığı için köyde çobanlık yapan şüpheliye. Kampüste ya da herhangi bir yerde görülmesi halinde, “terör örgütü üyeliği” ve “terör örgütü propagandası” yapmaktan dolayı arandığı KCK/PKK davası nedeniyle hemen tutuklanırmış.

Pakize'nin evinde yerde oturup su içiyoruz. Pakize çocuklarıyla birlikte ailesinin yanında ve dolayısıyla H. ile rahatça konuşabiliyoruz. Kürt öğrenci hareketinin üyesi olduğunu söylüyor: "Türkiye'deki birçok üniversitede böyle bir yapılanma var. Yetkililer bizi izliyorlar. Bu senenin başında, üniversitede olmadığım bir gün, grubun tüm üyelerini tutuklamışlar. PKK üyeliği veya propaganda yapmaktan şüpheliler. Bu durumu öğrenince köye geldim ve bir süre üniversiteye gitmeme kararı aldım." Merak edip, "Peki, polis gelip seni burada, köyde yakalayıp götüremez mi?" diye soruyorum. "Tutuklanmalar, bombardımandan bir ay sonra oldu. Umarım bir öğrenciyi tutuklamak için polis buraya kadar gelmez. Burada kendimi güvende hissediyorum. Ama köyü terk edemiyorum, hiçbir yere gidemiyorum. Daha ilk kontrol noktasında beni içeri alırlar. Bu yüzden sadece köylü kadınların keçileri sağdığı yere kadar gidebiliyorum. Oraya giden yol doğanın içinde olduğundan kontrol noktası yok."

Gülyazı onun için açık bir cezaevi. Bu arada bombalama olayında kaybettiği iki yeğeni için üzülüyor. Meclis Araştırma Komisyonu'nun 34 kişinin ölümü hakkında yaptığı soruşturmanın gerçeği ortaya çıkaracağına güvenmiyor. "Kasıtlı olarak yaptıkları bir katliamla ilgili gerçekleri neden ortaya çıkarsınlar ki?" diye soruyor. Bu olayın bir kaza olmadığına o da ikna olmuş durumda ve o da, "Çünkü biz Kürdüz" diyor.

Konuştığımız o ilk gece bana uzun uzun Kürt sorununu anlatıyor. 1920'li yılların isyancı lideri Şeyh Said'den, PKK lideri Abdullah Öcalan kadar Türkiye'deki Kürtlerin önderliklerini ve tarihini sıralıyor; bunlarla köydeki kendi yaşadıkları arasında bağlantı kuruyor. Kimliğini özgürce yaşayamamayı en önemli sorun olarak görüyor. Ayrıca üniversitelerde yaşanan saldırılara, saldırgan milliyetçi öğrencilerin

polis tarafından nasıl korunduğuna ve sonrasında Kürt öğrencilerin nasıl suçlanıp tutuklandığına değiniyor. Kürt sorununa ilişkin olarak bir düşüncelyi PKK yandaşı olarak suçlanmadan, özgürce ifade etmenin neredeyse imkânsız olduğunu söylüyor. Ona göre, öldürülen yeğenleri, aç kalmamak için yapmak zorunda kaldıkları kaçakçılığın bedelini çok pahalıya ödemişler.

Mahkemede tiyatro

2012 yılının Nisan başlarında Diyarbakır'da görülen KCK davasını yakından takip etmeye karar veriyorum. KCK davaları ülkenin birçok ilinde sürüyor. Doğu'da Erzurum'da, Batı'da İzmir'de ama en büyüğü Diyarbakır'da. Toplam 151 kişi aynı anda yargılanıyor. Benim bulunduğum duruşmaya 80 kişi katılıyor. Tutuksuz yargılanan sanıklardan bir bölümü, davayı dışarıdan takip etmek üzere mahkemeden yasal izin almışlar. Bunlardan bir kısmı yine de dava arkadaşlarına moral vermek için mahkemeye geliyorlar. Bazılarıysa sağlık gerekçesiyle mahkemeye gelemiyorlar.

Bütün gün ağızım açık, gözlerimin önünde oynanan bir tiyatroyu izliyorum. Oyuncular hâkim, savcı, sanıklar, avukatlar ve kalabalık bir jandarma grubundan oluşuyor. Bir de sanıkların yakınları ve arkadaşlarından oluşan izleyiciler var. Sanıklar, mahkeme heyetinin tam karşısında oturuyorlar; kadınlar sol, erkeklerse sağ tarafta. Onların etrafında, askerliğini jandarma olarak yapan genç görevliler var. Erkek ve kadın sanıkların ortasında da jandarmalar sıralanmış durumda. Savcı solda oturuyor. Onlarca avukat, sanıkların hem solunda hem de sağında. Alçak bir çitin arkasında, kalın tahta oturaklar dizili izleyici bölümü yer alıyor.

Sanıklar içeriye getirince bir uğultu başlıyor. İzleyiciler, bariyer niyetine önlerine konuşmuş çitlere doğru hamle ya-

piyorlar. Jandarmanın etten koridoru arasındaki sanıklar izleyicilere hitaben, “Nasılsın? Ailemiz nasıl? Babam, annem, çocuklar nasıllar? Seni görmek ne güzel. Geldiğine çok sevindim” türünden şeyler bağıyorlar. Bu arada karşılıklı olarak birbirlerine el sallayıp öpücük gönderiyorlar; ellerini göğüslerine götürüp başlarını saygıyla öne eğerek selamlaşıyorlar.

Aralarında tanıdık yüzler olduğunu görüyorum. Mesela BDP Şırnak milletvekili Selma Irmak, Diyarbakır İHD Şube Başkanı Muharrem Erbey¹ gibi. Hâkim mikrofonu açıp duruşmayı başlatınca herkes yerine oturuyor.

Duruşma sırasında da uğultu eksik olmuyor. Sanıklar, sanki çay bahçesindelermiş gibi davranıyorlar. Oturdukları yerden arkaya dönüp birbiriyle konuşuyorlar ya da aralarındaki jandarma engelini aşma gayretiyle erkek sanıklar kadınlara, kadınlar da onlara bir şeyler söylüyorlar. Duruşma ilerledikçe, bazı sanıklar sandalyelerinin arkasına yaslanarak ya da başlarını önlerindeki sandalyeye dayayarak uymaya başlıyor. Bazılarıysa başlarını yanında oturan arkadaşlarının omzuna dayayıp uykuya dalıyor. Hâkim ne söylerse söylesin, sanıklar hiç ama hiç ilgi göstermiyorlar.

Sadece ilk başta biraz daha sessizlik vardı. Hâkim yoklama için isimlerini okuduğu sırada sanıklar “buradayım” lafını Kürtçe söylüyorlar: “Ez livirim”. Kendi anadillerinde yanıt vermeleri de aslında yasak. Bu yüzden de, hâkim müdahale etmek için mikrofonu kapatmadan önce aceleyle cümlelerini bitiriyorlar.

Yine de duruşmanın ilerleyen aşamalarında Kürtçe konuşmayı başarabiliyorlar. Çünkü hâkim sanıklara bazen soru sorma ihtiyacı duyuyor ve sanıklar o anda Kürtçe yanıt veriyorlar. Birkaç sözcükten sonra hâkim mikrofonu kapatıyor. Sanıklar mikrofonsuz da olsa Kürtçe konuşmaya de-

1 Muharrem Erbey 12 Nisan 2014’te tahliye oldu. Hakkında açılan dava sürüyor.

vam ediyor, sonra avukatları Türkçe ile devam ediyor. Duruşma tutanaklarını kaydeden görevli, hâkimin talimatıyla sanıkların sorulara “bilinmeyen bir dilde” yanıt verdiklerini not düşüyor.

Duruşma aralarından birinde, avukatlar için tahsis edilmiş odada Diyarbakır Baro Başkanı Mehmet Emin Aktar ile konuşuyorum. Küçücük avukat odasında, koyu yeşil yakalı, parlak siyah cübbelerini giyinmiş bir sürü avukat var. Oda da, içinde meyve suyu ve gazoz bulunan bir buzdolabı ve çay servisi için köşede küçük bir mutfak bulunuyor.

Şeytanın avukatı rolünü oynayarak, Aktar’a, hâkimin mahkemede Kürtçe konuşmaya yasak getirmesinin mantıklı olup olmadığını soruyorum. Türkiye’de resmî dilde savunma hakkı var ama bu dili konuşamayanlar mahkemelerde kendilerini anadillerinde savunmak hakkına sahip değiller mi? Örneğin Türkçeyi doğru dürüst konuşamayan yabancılar, yaşlı Kürtler ya da Araplar? KCK sanıklarının neredeyse hepsi yüksek eğitilmiş. Bunlar, Türkçeyi Kürtçeden ve Zazacadan daha iyi konuşan Kürtler. Neden kendilerini ısrarla ana dillerinde ifade etmek istiyorlar?

Aktar, böyle bir durumun belki demokrasilerde olabileceğini ama Türkiye’de, hele de KCK davasında hiç olmayacağını söylüyor: “Kürt siyasi hareketini susturmak amacıyla oluşturulmuş, tamamen siyasi bir süreç bu. Sanıkları suçlayabilmek için hiçbir kanıt sunulmuyor. Tümünüyle yasal faaliyetleri nedeniyle suçlanıyorlar. Siyasi tavır sergilemeyip Türkçe mi konuşsunlar? Doğal olarak kendi dillerini konuşmayı talep ediyorlar. Uluslararası antlaşmalara göre böyle bir hakları da var.”

O gün de sanıkların aleyhinde olabilecek hiçbir kanıt sunulamıyor. Bütün bir hafta, binlerce sayfadan oluşan dava iddianamesinin okunmasıyla geçiyor. Savcı çok da isteyerek okumuyor, sesi yorgun ve monoton. “Kanıt” dedikleri da-

ha çok, yasal bakımdan hiçbir şey ifade etmeyen (genellikle yasadışı) telefon dinlemelerinden, toplantı çağrılarından oluşuyor. Mesela, “Merhaba, nasılsın? İyiyim sağ ol, sen nasılsın? Bu akşam geliyor musun? Ben de geleceğim ama belki gecikeceğim, diğerleri geliyorlar mı? Evet, formlar dışında başka bir şey lazım mı? Bence değil. Tamam, o zaman akşam görüşmek üzere. Evet, bu akşam. Kendine iyi bak. Sen de.” gibi telefon görüşmeleri.

Iddianamenin okunması saatlerce böyle sürüyor. Bazı bölümlerde sanıklar yüksek sesle gülüyorlar, çünkü “delil” olarak mahkemeye sunulan telefon görüşmelerinin ve diğer bazı şeylerin “delil” olma değeri çok düşük. Mesela, bir yerde biri telefonda konuşurken arkadaşına, “Domates getiriyor musun?” diye soruyor. Bu da kayıt altına alınmış ve iddianameye girmiş. Sanıklar buna gülüyorlar. Hâkim müdahale ediyor: “Sessizlik lütfen, gülecek hiçbir şey yok.” Böyle bir azarlamadan sonra sanıklar kısa bir süre sessiz kalıyorlar ama ardından şamata yine devam ediyor.

Duruşma aralarında bildik sahneler tekrarlanıyor: Sanıklar jandarma koridorunu zorluyor, seyirciler çitin önünde toplanıp bağırıyor, sanıklara el sallıyor ve onları selamlıyorlar. Aralarında bir süre öylece durup etrafı gözlüyor, konuşulanları dinliyorum. Sonra yanımdaki biri, BDP’li Selma Irmak ile temas edip beni gösteriyor. Irmak, Hollandalı gazeteci olduğumu anlayınca, bana bakarak elini kalbine koyup başıyla selam veriyor. Davayı çok az yabancı basın mensubu izliyor. Batı medyası bu davalara çok seyrek katılıyor, dolayısıyla var olan yabancı basın mensupları özel ilgi görüyor. Ben de aynı şekilde karşılık verip Irmak’ı selamlıyorum. Bu arada “Kendine iyi bak” diyorum; umarım dudaklarımı okuyarak ne söylediğimi anlamıştır.

Beni en çok şaşırtan şey, ne sanıklarla izleyiciler arasındaki konuşmalar ne de sanık sandalyelerinde uyuyanlar. En

çok mahkemedeki sakin ortama şaşıyorum. Daha öfkeli ve gergin bir ortam bekliyorum fakat sanıklar (anadilleri “bilinmeyen bir dil” olarak tanımlamasına rağmen) hâkime karşı saygılılar; izleyiciler, jandarmalara karşı hiçbir kötü davranışta bulunmuyorlar. Tam tersine: Neredeyse onlarla muhatap olup yüzlerine bile bakmıyorlar. Avukatlar, konuşurken seslerini yükseltmiyorlar. Erkek ve kadın güvenlikçiler, girişte tartışmaya neden olmadan arama yapıp çantaları alt üst ediyorlar.

Başlangıçta duruşmanın çok etkisiz geçtiğini düşünüyorum. Sanıkların davada hiçbir etkilerinin olmadığı; avukatların müvekkilleri için gerçekten bir şeyler yapamadıkları; izleyicilerin, siyasi bir davayı izlemekten ziyade, sevdikleri insanları görmek ve onlarla mümkün olduğunca konuşmak için buraya geldikleri izlenimi ediniyorum.

“Onlar hayatımızı mahvediyorlar”

Mahkeme sırasında gözlemlediğim bu durumun etkisizlikle bir ilgisinin olmadığını sonradan kavıyorum. Siyasi sanıklar, insan hakları aktivistleri ve yöneticiler, kendilerini yargılayan bu mahkemeleri meşru görmüyorlar. Davacı sistem onlara hukuk ve adalet sunmuyor. Cumhuriyet tarihi boyunca Kürtlerin hakları verilmemiş. Tam tersine, inkâr edilip asimilasyona tâbi tutulmuş onlar, hatta öldürülmüşler. Sanıklar, aileleri ve onların ait oldukları toplum KCK davalarını, tarihilerindeki baskıların yeni bir sayfası olarak görüyorlar.

Birkaç ay önce Gülyazı’da H. ile ailesi hakkında sohbet ettiğimde fark etmiştim bunu. H. ile birkaç kez konuşmuş ve ona, biraz da zorlayarak, hangi nedenlerden dolayı dağa çıkmadığını sormuştum. Bu soru zihnimi çok meşgul ediyordu: Kürt gençlerinin bazıları dağa giderken, bazıları neden gitmiyorlardı? Bir grubu diğerinden ayırt eden neydi? H. ile ilk

karşılaştığımda bunu ona sordum ve “Gitmeyeceğimi kim söyleyebilir ki?” cevabını aldım. Sonrasında köye her gidişimde onunla karşılaşınca çok sevindim.

Bir gün ailesi izin vermediği için dağa gitmeyeceğini söyledi. “Onlara bunu sordun mu?” dedim. “Hayır, elbette sormadım,” dedi, “Bu konunun tartışması olmaz zaten. Ama izin vermeyeceklerini biliyorum.” Bu konuyu ailesiyle birlikte konuşmamızı önerdiğimde, “Kesinlikle olmaz,” diyor, “İstersen sen gidip onlarla konuşabilirsin ama benim yammda olmaz.”

Bir öğlen vakti H.’nin ailesinin yaşadığı eve gidiyorum. H. birkaç kişiyle birlikte keçilerin sağımına yardım için yaylaya gitmiş. Annesini tanıyorum. Evleri Pakize’nin evine yakın ve önünden her geçişimde onunla severek konuşmaya çalışıyorum. Beni sık sık evine davet ediyor. Bu kadın da sadece Kürtçe biliyor. Bu yüzden de, tercüman olmayınca fazla konuşamıyoruz. Ama yine de birbirimizin yanında bir şekilde rahatız. Bana çay ikram edip “Dixwe” (iç) diyor (bu aslında “yemek” demek, “içmek” için “vedixwe” kelimesini kullanmak gerek ama köyde böyle farklılıklar olabiliyor) ve durmadan çayımı tazeliyor. Yanımızda tercüman olmadığında, birbirimizle işaret diliyle konuşuyoruz ve bakışıyoruz. Bazen ben onun, bazen o benim ellerimizi tutuyoruz.

Bu kez tercümanımın aracılığıyla kendisiyle H. ile ilgili konuşmak istediğimi söylüyorum. Birkaç kere onunla konuştuğumu (bunu biliyor zaten) ve söylediklerinin beni etkilediğini anlatıyorum. Bazen endişelendiğimi de ekliyorum; çünkü H. dağa gidecek Kürt genci profiline çok uyuyor. Yüksek eğitilmiş, Kürt tarihini iyi bilen, devlet tarafından ailesine ve kendisine yapılan haksızlara karşı çok öfkeli ve travma geçiren, savaşa çok inanan bir genç. Dağa çıkacak diye ailesi de korkuyor mu acaba?

“Dağa gitmemesi gerektiği konusunda kendisini birkaç kez uyardım” diyor annesi: “Öldürülmektense, hapse düş-

sün daha iyi.” Peki ama bu gitmeyeceği anlamına mı geliyor? “İnsandır,” diyor, “gençtir, düşünüyor. Bütün bunları anlıyorum. Belki de, birileri diplomasını alması için onu ikna eder. Sorunlarım çözmek için uğraşıyoruz. Önünde iyi bir gelecek var.”

Oğullarının, kızlarının ellerine silah alması Kürt aileleri için de genelde bir üzüntü kaynağı. Bu yüzden ailelerin çok az bir kısmı onların dağa çıkmasına izin veriyor. Ama aynı zamanda evlatlarının PKK’ye katılması anne ve babalar için büyük bir gurur vesilesi de olabiliyor. “H. bir gün giderse neler hissedersiniz?” diye soruyorum. “Kızamayız” diyor. Bu arada eşi geliyor içeriye. Ufak tefek, sakın, sevecen bir adam. Yüzünde genelde üzgün bir ifade var. Cildi gölge- li ve kırıkmış. Aniden çocuklar gibi gülebiliyor. Geleneksel, koyu yeşil Kürt kıyafeti giyiniyor: Bol pantolon, kısa yelek ve yeşil ceket. Belinde geniş ve uzun bir bez bağlı. Kafasında siyah-beyaz kareli poşusu var. Yorgun olduğundan duvarın kenarındaki yastığa doğru uzanıyor ve yeşil ceketini başının altına koyup yastık gibi kullanıyor.

Konuştuklarımızı duyunca doğruluyor. “Biliyor musun,” diyor Kürtçe. “Biz, çocuklarımızı geleneklerimize göre iyi eğitmeye çalışıyoruz. Değerlerimizi öğretiyoruz, eş bulmalarına, evlenip aile kurmalarına yardımcı oluyoruz. Birden devlet geliyor, bombalıyor ya da tutuklayıp yargılıyor. Ne bu hukuk sistemi bize aittir ne de bu devlet. Hiçbir şekilde bizi temsil etmiyor bunlar. Hayatımızı mahvediyorlar.”

Gazeteci olarak pozisyonum

H., gazeteci S., yerel politikacı R., keşifçi ve korucu başı, köylüler, kaçakçılar... Bu kitapta anonim olarak kullandığım kişiler sadece onlar değil. Gazeteci olarak bu duruma çok sevinmiyorum. Çünkü gazeteciliğin altın kurallarından birine

göre, anonim kaynaklar mümkün olduğunca az kullanılmalıdır. Adıyla soyadıyla belli olan insanlar haber güvenilirliğini daha da artırır.

Altın gazetecilik kuralları, Kürt sorunuyla ilgili bir şeyler yazdığımda genelde bana engel çıkarıyor. Ya da şöyle ifade edeyim: Demokratik bir ülkede deneyimler edinmiş bir gazeteciym ama Hollanda gazeteciliği, Türkiye'ye gelince yetersiz kalıyor. Bir kere Türk devleti şeffaf değil. Hiç kimse eyleminin sorumluluğunu almıyor. Memurlar, işlerinden olacakları korkusuyla basınla konuşmazlar. Benimle konuşan insanlar, tutuklanma korkusu taşıdıkları için haklı olarak anonim şekilde konuşuyorlar.

Bu yüzden bir hikâyeyi yazmak için daha da çok mücadele etmen gerekiyor. Bazen de Türkiye'yi yeteri kadar tanımadan veya bu ülkedeki gerçekliği hesaba katmadan haber isteyenlerle çatışmak zorunda kalıyorsun.

Bunun tipik bir örneğini, uyuşturucu tarlalarıyla ilgili olarak bir İngiliz internet sitesine haber satmaya çalışırken yaşadım. "PKK'nin uyuşturucu tarlalarına karşı en büyük operasyon" henüz yeni olmuştu ve çoğu yerde hükümet kaynaklı haber bu şekilde ön plana çıkmıştı.

Benim yaptığım haberdeyse köylülerin ve yerel siyasetçilerin isimleri ve konumları anonim şekilde yer alıyordu ve bu yüzden ilgili site habere bu haliyle yer vermek istemedi. Anonim kaynaklara dayanılarak yazılan ciddi haberler çok itibar görmüyor. Bu yüzden haberi yeniden düzenleyip, uyuşturucu ekili tarlalar meselesinde yerel askerî sorumluları da suçlayan Ankara'daki BDP'li Enver Çelik'in ismini ekledim. İnternet sitesi yine kabul etmedi; bu kez de Türk hükümetinin ya da ordunun karşı cevabını istiyorlardı. Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış'ın önceden not ettiğim alın-tılarını, Türkiye'de ön plana çıkan hükümetin basın vizyonunu habere ekledim fakat editör yine yeterli bulmadı: Ba-

kanlık veya ordu suçlamalara yanıt vermeliymiş. Dolayısıyla haber yayımlanamadı. Elbette onların dediği şeyleri deneyip, AKP sözcülerine, Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili bölümüne iletiler gönderdim. Ne yaparsam yapayım, böyle bir konu umurlarında bile değildi. Yapılan haber karşı taraftan bir tepki almayınca tek yönlü kalıyor ve böylece onlar da amaçlarına ulaşmış oluyorlar.

Öte yandan konuyla ilgili olarak dış basında yer alan haberlere baktığımda bunların sadece hükümet açıklamalarından ibaret olduğunu görüyorum. Genelde ya bir AKP'linin "uyuşturucu tarlalarının PKK'ye ait olduğunu" seve seve anlatan demeci ya Anadolu Ajansı muhabirinin veya örneğin polis akademisindeki bir doçentin (ki resmî olarak istenilen haberlerin dışına çıkmayan bir memurdur o) ya da operasyonda görev almış bir komutanın açıklaması yer alır bu haberlerde. Güneydoğu'ya ekonomik yatırımlar yapılması için ısrar eden BDP'li bir politikacının konuşmasından minik bir alıntı eklenebilir buna belki, o kadar. Bazen de bir küçük sü-tun: Kaynağı yine Anadolu Ajansı olan kısa bir haber.

Bu da sinir bozucu. Çünkü bu tür haberler kriminal bir atmosferde hazırlanıyor ve Türk basınında "terör" haberleri kapsamında yer alıyor. Bunlar tek yönlü haberler. Oysa bir gazeteci olarak benim görevim, elimden geldiği kadarıyla bir haberin tümünü vermek. Neyse ki, gazetecilik çok yönlüdür. Ortasu'da bir keşifçiyle birlikte yola çıkarken, bunu sırf heyecan olsun diye değil, kaçakçılığın nasıl gerçekleştiğini yerinde görmek istediğim için yaptım. Orada askerler ve dronlar var mıydı gerçekten, bunu görmek istedim. Ordu, kaçakçılık yollarını denetleyip, herkesin dediği gibi, kaçakçıları genelde kendi hallerine bırakıyordu. Bu kanıtlanmış oldu.

İnsanların tepkilerini öğrenmek için bazen kendimi olduğumdan daha naif gösterdiğim oluyor. Mesela Lice'de halka karşı böyle davranıyorum. Onlara diyorum ki: "Benim adım

Fr derike, Hollandalı gazeteciyim. Birkaç gün önce burada PKK'nin uyuyturucu tarlalarının açığa çıkarıldığı s ylen-di, duyduğum doğru mu?" Bu davranışım istisnasız herkesin yüzünde bir şaşkınlık ifadesi belirmesine yol açıyor ve bu aslında çok şey anlatıyor. Sonra insanlar hikâyelerini anlatılıyor. "Gerçeği bilmiyor musun?" diye soruyorlar bana. "Otur. Yemek yedin mi? Al sana çay, i ve dinle. Fakat bunları benden duymuş olma."

Uyuyturucu yetiştirilen tarlaların genelde yol kenarında olmadığını anlatıyorlar ama ben buna hemen inanmayıp araştırmak istiyorum. İlk ziyaretim sırasında yapamıyorum bunu. Çünkü PKK saldırısı henüz gerçekleşmiş ve failleri bulmak üzere bölgede dronlar dolaşıyor. Temasta olduğum köylü, açık alanda dolaşmanın çok tehlikeli olduğunu söylemek için beni arayıp uyarıyor. Ama aylar sonra oraya tekrar gidiyor ve tarlaların yol boyunca uzandığını görüyorum.

Gülyazı ve Ortasu'ya sık sık gitmemin nedenlerinden biri de yine bizzat gözlemde bulunma isteğim. Pakize ve çocuklarının yanında tekrar tekrar kalmasaydım, eşi Osman'ı bombardımanda kaybedişinden sonra maddi durumunu sadece, "ok zordu, daha da zor oldu" diye anlatır, o yoksulluğu g remezdim.

Bir sabah evden çıktım, onun ve kayınbiraderi Abdülkerim (Osman'ın erkek kardeşi) ile yengesi iğdem'in evinin ortasındaki küçük alanda ikiye en az iki metrelik, derin bir çukur gördüm: Doğal kanalizasyon sistemi, son zamanların, özellikle de son gecenin şiddetli yağmuru nedeniyle patlamıştı. Köyde bir kanalizasyon sistemi yok. Ekonomik bir çözümle, deliği betonla düzenlemekle yetiniyorlar. Abdülkerim, Hüseyin (Belkız'm eşi) ve Burhan (Hüseyin'in oğlu) bu işle epey uğraşıyorlar. Ellerindeki küreği yere bıraktıklarında, küçük Mahmut hemen onunla oyun oynamaya başlıyor.

Pakize'nin büyük kızı Esra'nın yanına gelip bana, "Birlik-

te dükkâna gidelim mi?” diye sormasını da hiç unutmuyorum. Bunu neden sorduğunu anlamıyorum ama merak edip kendisiyle birlikte gidiyorum. Altın renkli takılara bakıp, bir kolye seçtikten sonra bana, “Bunun parasını ödeyebilir misin?” diye soruyor. Bunu yapamayacağımı, bu tür şeyleri takmasına annesinin onay verip vermediğini bilmediğimi söylüyorum. Ona göre olmadığım düşünüyorum; onu mütevazı bir kız olarak tanımıştım, kolyeyi ne yapacaktı ki? Alabileceğim başka şeyler olduğunu belirtip defterleri, renkli kalemleri, etiketleri gösteriyorum. İstemiyor.

Eve doğru eli boş giderken aniden “Anneler günü için istemiştin onu” diye fısıldadı. Benim hesabımda olmayan özel bir gündü bu. Ertesi gün olduğunu da bilmiyordum. Esra, sevinç içinde dükkâna dönüp kolyeyi aldı. Yarı yolda yine kulağıma bir şeyler fısıldadı: Değiştirmek istiyormuş. Geri gitti, bekledim. İçinde üç tane meyve bıçağı olan bir paketle geri geldi. Eve gittiğimizde okul defterinden iki sayfa kopardı. Sayfalardan birine Türkçe “Sevgili anneciğim, seni çok seviyorum” yazdı ve diğer kâğıtla sarıp bantladığı bıçakların yanına koydu. Ertesi gün, yazdığı Türkçe notu Kürtçeye çevirerek annesine okudu. Annesi gülerek bıçakları çekmeceye yerleştirdi.

Çok mu Kürt yanlısıyım?

Eğer Kürtleri sürekli konuşturursan ve çelişkileriyle ilgili her şeyi onların gözünden yansıtırsan ne olur? Bazı milliyetçi Türkler seni “terörist fahişe” ilan ederler. Bana bu sıfatın yakıştırılmasını çok da önemsemiyor, gülüp geçiyorum. Ama kritik bir soruyla karşılaştığımda, omuzlarımı silkip kolayca geçiştirmiyorum: “Sakın çok Kürt yanlısı olmayasın?” Bir Türk meslektaşım bana twitter’den bu mesajı yazmıştı bir gün.

Çok mu Kürt yanlısıym gerçekten? Ben artık, birilerinin dediği gibi “Türk karşıtı” mı oluyordum? Bana ve yaptığım işe ilişkin olarak bu tür suçlamaları, dünyaya milliyetçiliğin siyah-beyaz gözlüğüyle bakan Türklerden sık sık duymaya başlıyorum. Onlar beni, çatışan taraflardan birinin parçası, “yanlısı” ve diğerinin “karşıtı” olarak görüyorlar. Oysa öyle değilim. Ne Kürt ne de Türk kanı akıyor bende. Dolayısıyla beni bu tür karşıtlıklarla tanımlayamazlar. Ben bir yabancıyım. Olaylara insan hakları çerçevesinde bakan, Kürt sorunu konusunda uzmanlaşmış bir gazeteciyim.

Hollanda’da da bazen taraf olduğumu düşünüyorlar. Bir derginin editörüyle bir çatışmam olmuştu. “Bana tümüyle objektif gelmiyorsun” demişti gönderdiği e-postada. Bir anlamda haklıydı; önerdiğim konu, neyi önemsedığımı ortaya koyuyordu ama o tam olarak bunu demek istemiyordu. Söylemek istediği, gazeteciliği doğru yapmadığımdı. Yazmak istediğim haberde denge kurmak istemediğimi ve bir tür “aktivist” gibi davrandığımı belirtiyordu.

Haber Kürtçe eğitimle ilgiliydi. 2012-2013 eğitim-öğretim döneminden itibaren, çocuklar devlet ilkokullarının beşinci sınıfında –11 yaşında oluyorlar– Kürtçeyi seçmeli ders olarak alabileceklerdi. Haberimde Kürt çocukların görüşlerine de yer verecektim. Editörse Türk öğrencilerden de görüş almamı istedi. Ben buna sıcak bakmadım. Türk çocuklara okullarda Türk milliyetçiliği öğretiliyor, bu konuda onlar ne diyebilirlerdi ki? Uzun bir arka plan haberi için bu tür alıntı ve yansımalar yer vermek ilginç olabilir belki ama yaklaşık yedi yüz kelimelik güncel bir haberdi söz konusu olan. Temel itirazım, bu konunun Kürtler ve Türkler arasında bir çelişkiymiş gibi ele alınıp yazılmasınaydı. Kürtler, Türklere karşı değil, kendilerini inkâr eden, asimilasyona tâbi tutan, baskı uygulayan ve öldüren sisteme karşı savaşıyorlar.

Bu tür örnekler ve suçlamalarda önemli olan dengeli bir

gazetecilik yapabilmektir. Bu konuda kafa yordum: Haftalarca, elimden geldiği kadarıyla mesleğimi vicdanlı şekilde yapmak ve gazetecilikle aktivistlik arasındaki sınırı araştırmakla meşgul oldum.

Gazeteci olarak işimin en önemli bölümünü, spesifik bir görev olarak seçiyorum: Genelde sesi olmayan insanların sesini duyurmak. Sıradan Kürtlerin hikâyelerini, onların günlük yaşamlarını, geçmişlerini, seçeneklerini, kayıplarını ve acılarını yazmak. Elbette bunu bir denge içinde yapmak istiyorum. İnsanların taleplerini fazla araştırmadan yazarsam eğer kimse beni ciddiye almaz. Hem devletin hem de Kürtlerin iddialarını araştırıyorum. Yani “Uludere kaçakçıları teröristlerin yardımcılarıdır” ya da “PKK’nin uyuşturucu tarlalarıyla alakası yoktur” katılığı bana göre değil.

Daha kanıtlanamadığı için yayımlanmamış bir sürü şey var. Kürt sorununda aktif bir gazeteci olarak, Türkiye’nin Kürtlere karşı bazen zehirli gaz kullandığını söylemekten belki çekinmeyebilirim; sosyal medyada Kürt aktivistleri takip edilirse, zaman zaman bu tür suçlamaların olduğu zaten görülür. Ama profesyonel bir gazeteci olarak böyle ciddi iddialara katılmam. Çünkü Türkiye’nin zehirli gaz kullandığı –Dersim’de kullandıkları neredeyse kesindir– en azından son dönem için çok net ispatlanmamış bir iddiadır.

Bazı eylemcilerin iftira işlerine inanmaya çok yatkın olduklarını, Uludere’de cildimin kızarıp kaşınmaya başlaması nedeniyle hastaneye giderken, durumumu özetleyen bir twitter mesajı attığımda fark etmiştim. “Acaba bombardıman sırasında kullanılmış zehirli gaz kalıntıları nedeniyle olabilir mi bu?” diye ciddi ciddi soran birine, “Oh, hayır, burada çok haşere var” demiştim.

Kürt sorunu beni gazeteciliğe her zamankinden daha fazla teşvik ediyor ve mesleğimin özüne dokunuyorum: Gerçeği aramak. “Her şey ortada” demeyi çok seviyoruz ama öy-

le değil. Gerçek, ayrıntılı ve karmaşık olabilir pekala; ancak genelde “ortada” olmaz: Bilgiler, görüşler, incelemesi, araştırılması gerekenler bir yerde, bir yumağın içindedir ve gazetecinin görevi ipin ucunu bulmak, bu karmaşayı çözmektir. Gazetecilik tarihinin en ünlü ifşasında, Watergate skandalında (dinleme olayı sonrasında ABD Başkanı Nixon istifa etmek zorunda kalmıştı) gerçek ortada değildi: Dinleme olmuştu, nokta.

Kürt basını boşluğu dolduruyor

Türkiye’deki gazeteciler de elbette gerçekleri araştırırlar fakat onları yayınlayabilmek başka bir hikâyedir.

Türk medyasının hemen hemen tümü büyük şirketlerin parçası durumunda. Medya şirketleri aynı zamanda telekom, banka, sigorta vb. devlerinin kaleleri. Gazetelerin sadece gazetecilik değil, ekonomik hedefleri de var. Türkiye’de, siyasetle doğrudan bağlantılı olduğu için ticari çıkarların da mevcut siyasi söylemin çerçevesinde kalması önemli. Hükümet rotasının dışına düşen biri kamu ihalelerini kaçırmış olur. Gazete ve televizyon kanallarının sahipleri, haber ve tartışma programlarının karışımının mümkün olduğu kadar yüksek tiraj ve seyirci sayısına ulaşmak için kullanılmasını ister; yayın kuruluşları da ortalama gazete okuru ve televizyon izleyicisi edinmek için her şeyin üzerine sos döker: Kutuplaştırma, sansasyon, cinsellik, cinsiyetçilik ve milliyetçilik... Kürt sorununu tek taraflı haberlerle ele alarak, Türk medyası bir taşla iki kuş birden vurmuş oluyor: Hem hükümeti memnun ediyor hem de kitleler için hazır milliyetçi reçeteler sunuyor.

Türk basının büyüklerinden birinde çalışan bir muhabire, (o da “Lütfen ismimi kullanma, isimden olurum” diye uyarıyor beni) “Neden sıradan Kürtlere fikirlerini hiç sormuyorsunuz?” diyorum. “Çünkü söyleyeceklerinden korkuyoruz,” di-

ye cevaplıyor beni: “Üstelik söyleyeceklerine zaten yer veremeyiz, neden zahmet edelim ki?” Hiyerarşinin alt basamaklarında bulunan, üstelik mezun olduktan sonra hemen iş bulduğu için sevinen muhabir, “utanıyor” ve “gazeteciye yakışmayan bir tavır” olarak görüyor bunu ama ne yapabilir ki?

Kürt basını, Kürt siyasi hareketinin bir parçası. PKK bu hareketin temeli olduğu için onun ideolojisine sarılıyor. Bu yüzden Kürt gazetecileri de tüm haberi anlatamıyorlar. Uyuşturucu tarlaları meselesine dönersek: Kürt televizyon ve gazeteleri, ordunun bu tarlaları yakmasının köylüleri çok kızdırdığını ve üzdüğünü, çünkü bu tarlaların onlara ait olduğunu, geçim kaynaklarının yok edildiğini, bunun PKK ile bir alakasının olmadığını söylüyor. PKK’nin bu gelirlerden faydalandığını Roj TV de duyamazsınız, *Özgür Gündem*’de okuyamazsınız örneğin.

Yine de Kürt basını “PKK propagandacısı” olarak ilan etmek adil olmaz. Aynı şekilde Türk medyasım da (Roj TV’de öldürülmüş savaşçılar için yapılan tumturaklı, yüceltici propagandanın benzerini Türk askerler için yapıyor bunlar) sadece devletin propaganda aygıtı olarak tasvir etmek de eksik kalır. Türkiye’deki medya manzarasında Kürt basınının da bir yeri olmalı diye düşünüyorum. Türkiye’de demokrasi tam işlemediği için basın da ona uygun işliyor. Kürt medyası 1990’lı yıllarda oluşturulmaya başlandığında, Türk basım Kürtlerin yaşadığı sorunlar hakkında hiçbir şey anlatmıyordu. Güneydoğu’da binlerce köy bombalanmış, yakılmıştı ama Türklerin çoğunun bundan haberi bile yoktu. Onlar o yıllarda İstanbul’a, İzmir’e, Mersin’e, Adana’ya göç eden Kürtleri, devletin iğrenç uygulamaları yüzünden göç eden mülteciler olarak değil, sıradan göçmen işçiler olarak görüyorlardı.

Kürt basını bir boşluğu doldurdu. Türkler onu ne okuyor ne de takip ediyorlardı ama Kürtler için tek haber kaynağı bu medyaydı. Evet, *Özgür Gündem*’in birinci sayfasında her

gün Öcalan yer alıyor, Kürt televizyonları “dağdaki” hayatı masalsı bir özgürlük olarak sunuyor, PKK savaşçılarını yarı kutsal varlıklar olarak gösteriyordu ama aynı zamanda gerçek ve güvenilir haberlere de yer veriyordu. Türk medyasında yer bulamayan haberleri, Kürt medyasından takip etmek pekala mümkündü artık.

Örneğin, 2011 yılının Kasım ayında şöyle bir olay oldu: Genç bir Kürt, İzmit’te, içinde 20 kişi bulunan bir vapuru kaçırmış ve kaptana, rotayı Öcalan’ın hapiste tutulduğu İmralı Adası’na çevirmesini emretmişti. O gün Diyarbakır’da, arkadaşlarımla yanındaydım. Bir Türk kanalında eğlence programı izlerken, twitter’da olayı gördüm. “Vapur kaçırılmış, kaçırılan kişi İmralı’ya gitmek istiyormuş” dememle, hemen Roj TV’yi açtık. Kaçırma olayıyla ilgili haberi vermeye çoktan başlamışlardı. Türk haber kanallarına tekrar baktığımızdaysa haberin hiçbirinde olmadığını gördük. Olayla ilgili habere çok sonra ve kısaca yer verdiler; vapuru kaçırılan kişi güvenlik güçleri tarafından vurulunca, daha ayrıntılı haber yaptılar.

Roj TV’deki haberleri İngilizceye çevirip twitter mesajı olarak paylaşıyorum. Böylece o akşam yeni takipçilerim oluyor. Özellikle de Türkler. Kürt kanallarını izlemek için (Türkçe dahil çeşitli dillerde yayın yapıyorlar) ayrı bir çanak anten gerekiyor ve Türklerin çoğunun evinde bu yok. Ya da Roj TV’nin yayın yaptığı uyduya geçmek istemiyorlar. Kürt sorunuyla ilgilenen bir Türk kadın arkadaşım annesi ve babasıyla aynı evde yaşıyor. Eğer o “terör kanalı”nı açarsa, ailenin yüz karası ilan edileceğini söylüyor.

Tarafli olduğumu ima etmem, gerçek gazeteciliğin önüne geçer. Benim yapmaya çalıştığım şey, yetkililerin ve Türk medyasının sınırlamalarına, engellemelerine izin vermeden, yabancı bir gazeteci olarak ayrıcalıklı konumumu değerlendirmek ve son on yılda Türk devleti tarafından sivillere yönelik işlenen o büyük cinayete en iyi şekilde ışık tutmak.

Başrolde olan AKP hükümeti ve Türk ordusu benimle konuşmuyor. Olaylarla ilgili önemli belgelere Meclis Araştırma Komisyonu bile kolay kolay ulaşamıyor. Bu yüzden sürekli olarak işimi daha iyi nasıl yapabileceğimi düşünüyorum ve gazeteciliğin diğer yollarını arıyorum. Neticede ulaştığım sonuç şu: Eğer bulmacanın bütün parçalarını bulup yerine yerleştiremezsem ve bunu okurlarımla paylaşmazsam, gazetecilikten sınıfta kalırım. 34 sivilin katledilmesinden sorumlu olan güçler de o zaman çok kolay kurtulmuş olurlar.

Bombalama: Kasıtlı ve hedef gözetilerek yapılan bir operasyon

Uludere bombardımanı olayını araştıran Meclis Araştırma Komisyonu bu arada hiçbir şey yapamıyor. Hatta Komisyon Başkanı İlhan Şener bile çalışmalarının engellendiğinden yakınıyor. Haziran ayında Türk basınına şöyle diyor: “Devletin tüm bilgileri ve belgeleri bizimle paylaştığını sanmıyorum.” Örneğin İçişleri Bakanlığı’nın olayla ilgili hazırladığı rapora hemen “gizli” damgası vuruluyor. Yüksek rütbeli askerler de o gece neler yaşandığına dair bilgileri vermiyor.

Bunun üzerine Şener, komisyon raporunun yayımlanmasını ikinci kez erteliyor: 2012 yılı Nisan sonu olarak saptanan tarih tutturulamıyor ve ardından Haziran’daki sunum da yapılamıyor. Haziran’dan sonra, raporun yayın tarihi olarak Eylül 2012 tarihi belirleniyor. Ama bu tarihte de yayın gerçekleşmiyor ve sonra Şener sunumunu Ocak 2013’e, yani bombalamanın birinci yıldönümünden sonraya erteliyor; rapor, “siyasi amaçlar için kullanılabilir” gerekçesiyle. Bu arada 26 Aralık’ta, anmadan iki gün önce, Genelkurmay Başkanı Necdet Özel’in bombalama emrini veren potansiyel isim olabileceğini ifade ediyor. Bombalama olayının kasıtlı yapılmadığını, “bir dizi hatta sonucu” yaşandığı eklemeyi de ihmal etmiyor tabii.

2012 boyunca, bombalama emrini kimin verdiği meselesine hükümet üyeleri cevap vermekten hep kaçınıyorlar. Başbakan Erdoğan, 20 Mayıs'ta, emri verenin Genelkurmay olduğunu söylüyor: Emri veren kurum, mevcut mevzuata uygun davranmıştır; güvenlik güçleri kendilerine verilen yetkiyi inisiyatifleri çerçevesinde kullanmışlardır.

Yani askeriye'nin bombalamadan sonraki ifadelerinde kendilerine dayanak yaptıkları bir hususa gönderme yapıyor: Sınır ötesi askerî operasyonlar için 2007 yılında parlamentodan alınan ve her yıl uzatılan izne. Soru şu: Şiddet kullanımı talimatı tam olarak nedir, bir asker belli durumlarda şiddet kullanmaya ya da kullanmamaya nasıl karar veriyor ve uyguluyor? Bunları tanımlamak imkânsız.

Ama beni aslında başka bir sorunun yanıtı ilgilendiriyor: Neden? Siviller neden bombalanarak öldürüldü? Bu soruya makul bir cevap bulana kadar, bombalamanın kaza olduğu ve bir dizi hata sonucu yaşandığı iddiasına inanmayacağım. Meclis Araştırma Komisyonu üyesi de olan BDP milletvekili Ertuğrul Kürkçü'den randevu alıyorum. Gazetecilerle açık konuşan, yangına en yakın duran ve komisyona gelen gizli olmayan tüm belgeleri bilen birisi o.

2013 yılı Şubat ayı sonunda (bu arada Araştırma Komisyonu raporunun sunumu Ocak ayından Mart ayma ertelenmişti) Meclis'teki odasında görüşüyoruz Kürkçü ile. O da, bombalamanın bir kaza sonucu yaşanmadığına inanıyor ve nedenini de biliyor. Koltuğun ucunda oturuyorum.

PKK'nin önemli komutanlarından biri olan ve Bahoz Erdal kod adını kullanan Fehman Hüseyin miş asıl hedef. Olay tamamen onunla ilgiliymiş. Bombardıman olayından kısa süre sonra İçişleri Bakanlığı, "gizli" damgalı bir rapor hazırlamış. Kürkçü, komisyon üyelerinin bu raporu gördüğünü söylüyor. "Özel toplantılarda biz raporu okuyup notlar alabildik. Ama fotokopisini almak ya da fotoğrafım çekmek yasaktı" diyor.

Fehman Hüseyn ile ilgili olanı da dahil en önemli bilgileri kısaca not etmiş Kürkçü. “İçişleri Bakanlığı müfettişleri, 23. Jandarma Sınır Tümeni Komutanı İlhan Bölük ile konuşmuşlar. O, bölgedeki askerî hedefin sadece Fehman Hüseyn olduğunu öne sürmüştü. Bilgilere göre, Hüseyn, Irak sınırındaymış ve sınırdaki karakollara karşı eylem hazırlığı içindeymiş.”

Bu açıklamalar, bombardımandan kısa süre sonra ordunun yaptığı, önemli kayıpları olduğu için PKK’nin intikam eylemleri hazırlığı yaptığına dair açıklamalarıyla bağdaşüyor. Uludere’de bombalamanın gerçekleştiği günlerde, PKK’nin bazı birlikleri saldırı hazırlığı yapmak üzere Irak’ın Sinat-Haftanın bölgesine gönderilmiş.

Ama bu bilgi, İçişleri Bakanlığı’nın aynı raporuna göre doğru değil. Çünkü bu bölge, askerlerin ifadelerine dayanarak, “nispeten sakin” ve “terör faaliyetinin olmadığı” bir bölge olarak tanımlanıyor o raporda. Şırnak’ta polis istihbarat şefi olan Barış Çolak şunları söylüyordu: “Bize ulaşan bilgilere göre, söz konusu alan teröristlerin geçiş alanı değildi. Kaçakçılar tarafından kullanılmaktaydı.”

Telsiz görüşmelerindeki hareketliliğin önceki yılların aynı dönemine göre epeyce artmış olması, bölgede PKK birliklerinin varlığı bilgisinin kanıtı olarak görülüyor. İçişleri Bakanlığı’nın raporunda, istihbarat bilgilerini başka verilerle desteklemeden bir askerî operasyon yapmanın yerinde olamayacağı da belirtiliyor.

Ertuğrul Kürkçü şunları anlatıyor: “Telsiz konuşmalarından edindikleri bilgilere dayanarak sınırda bir kara operasyonu yapmaya karar vermişler. Buna göre, muhtemelen Fehman Hüseyn komutasındaki bir PKK birliği Türkiye sınırına gelecekmiş. Kara operasyonu planı akşam saat 21 civarında uygulanacakken, aniden iptal edilmiş. Tüm askerlere, kışlarına dönmeleri emredilmiş. Dolayısıyla bomba-

lamayı duyup olay yerine giden köylüler, yaklaşık 21.30'da kışlalarına dönmekte olan askerlerle karşılaşmışlar.”

Gazete arşivlerini kontrol ediyorum. Bombalamadan birkaç gün sonra sadece mağdur kaçakçılar değil, onlarla birlikte PKK'lilerin ve Fehman Hüseyin'in de birkaç kez ismi geçiyor basında, çeşitli spekülasyonlar yapılıyor. Daha sonra mağdurların sadece siviller olduğu gerçeği anlaşıncı, kilit isim olmasına rağmen, Fehman'm adı görülmemeye başlıyor. “Uludere katliamı, PKK liderlerinden birini öldürme adına, kasıtlı ve hedef gözetilerek, vatandaşları da öldürme riskini göze alan bir operasyondur. Bu gerçekleşseydi, operasyon başarılı sayılırdı ve sivil ölümleri hakkında kimse konuşmazdı. Öldürülen siviller PKK'nin yardımcıları ilan edilirler ve saldırı bir zafer olarak kutlanırdı” diyor Ertuğrul Kürkçü.

O zafere yöneticilerin çok ihtiyacı vardı: PKK tarafından 18-19 Ekim gecesinde Hakkari civarında gerçekleştirilen saldırılarda 24 asker ölmüş, 22 asker de yaralanmıştı. Siyasetçiler bu olay nedeniyle intikam peşindeydiler. Son ayların en büyük saldırısı yaşandığından, çok büyük kayıplar verildiğinden olay Türkiye'de büyük haber olmuştu. Bu olaydan iki gün sonra, medya sahipleri ve yayın yönetmenleri Erdoğan tarafından toplantıya çağırıldı. Bu toplantıda basının hükümete itaati ve yayın yasaklarına uyup “terörizm” konusunda nasıl bir yayın çizgisi izleyeceklerine dair kurallar konuşuldu.

Bu tür olaylar yaşandığında Türkler bayraklarını çıkarıp evlerine asar ve öldürülen askerler için üzüntülerini ifade edip onlara desteklerini gösterirler. Gazete ve televizyon haberlerinde günlerce hayatım kaybeden askerlerin fotoğrafları (çoğunlukla zorunlu askerlik görevini yapan gençler) ve cenaze töreni sırasında bayrak sarılı tabutların üstüne kapınıp gözyaşı döken aile üyelerinin görüntüleri yayınlanıyor. İntikam duygusu özenle işleniyor ve tüm ülkeye yayılıyor.

Uludere bombardımanı işte bu intikam duygusuna bir cevaptı sanki. En azından niyet böyleydi. Önemli belgeler gizli olduğu ve karar verici üst makamlar araştırma komisyonuna konuşmayı reddettikleri için Kürkçü kesin kanıtlara sahip değil. “Ama yine de var olan bilgilere, tanık ifadelerine dayanarak, böyle düşünmek mantığa uygun” diyor.

Siyasi sorumlu: Başbakan Erdoğan

Elbette başka teoriler de var. Bunları, sivil-asker ilişkilerinin de uzman bir analist olan Gareth Jenkins’le de konuşuyorum. Kürtlerin gözünü korkutmak amacıyla sivillerin kasıtlı olarak öldürülmesi teorisi de bunlardan biri ve bu bize çok basit geliyor. Jenkins, “Sivil halkı sindirmek için daha etkili yollar var ve bunlar geçmişte kullanılmıştır” diyor. Bu sözleriyle, 1990’lı yıllarında yaşanan pek çok Kürt aktivist ve sivil “kayıplarını”, köylerin yakılmasını ve cezaevindeki işkenceleri kastediyor.

Sindirme siyaseti halen devam ediyor: Demokratik haklarını kullandıkları için vatandaşlar tutuklanıyor, KCK davalarında yargılanıyorlar. Bu son derece korkutucu bir durum. ’90’lı yıllarda görevi nedeniyle gözaltına alınan bir Kürt meslektaşım –Turabi Kişin– şimdi İstanbul’da yine bir cezaevinde. Diyarbakır’da son bulduğumuz gece sessizce konuşup etrafına ürker bakıyordu. Irak Kürdistanı’nın Erbil kentine söyleşi amaçlı yaptığı geziden döndüğü 2012 yılının Ocak ayında polis onu Ankara’da havaalanında tutukladı. 2013 sonunda ben bu satırları yazarken hâlâ içerideydi ve yargılanması henüz başlamamıştı². İşte bu gözdağı vermek ve tehdittir. İnsanları, başlarına gelecek şeylerle korkutmaktır. Ama Türkiye-Irak sınırının bombalaması bu kapsamda ele alınamaz.

2 Turabi Kişin 12 Mayıs 2014’te tahliye oldu. Hakkında açılan dava sürüyor.

Gareth Jenkins, “PKK’nin Türk yetkilerine ve güvenlik güçlerine, ‘sınırdan bir PKK birliğinin geçeceğine’ dair yanlış bilgiyi kasıtlı olarak sızdırdığını ve bunun sonucunda da Kürt sivillerin öldürölme ihtimalini göze aldığını iddia ve ima ediyorlar. Güya Kürt hareketi için iyi bir propaganda olurmuş bu” diyor. Ama bu teori ona hiç de ikna edici gelmiyor: “Eğer bir şeyler yapmak istiyorsan, karanlık bir kış gecesinde hareket eden belirsiz bir grubu değil, sabit bir noktayı hedef alırsın. Ve daha genel bir şey: Özellikle kış aylarda PKK’nin hem Irak sınırındaki hem de Türkiye’deki yerel halkın kaynaklarına, desteğine ihtiyacı var. Bunu kolay kolay riske etmezler.”

Ben de mantıksız buluyorum bunu. Sadece PKK’den alınan bilgilere dayanarak ordu bu tür bir eylemi yapar mı? PKK’nin neredeyse 30 yıllık tarihinde, dolaylı bir şekilde de olsa, aynı anda bu kadar sivilin kaybı yaşanmamıştır. Örgüt, Kürtler dahil, sivilleri de öldürdü ama böyle bir şeyi asla yapmadı. Ayrıca PKK bu tür cinayetleri çoğunlukla ilk başlarda (Kürdistan Devrimcileri dönemi dahil) ’70’li-’90’lı yıllar arasında işledi. Örneğin, PKK’ye karşı oluşturulan köy korucuları, feodal liderler, aile ve aşiret reisleri veya harekete karşı çıkan, örgüte ve liderine eleştiri getiren, şüphelenilen bazı PKK üyeleri öldürüldü. Ama rastgele bir grup Kürt asla öldürölmedi.

Diyarbakır’daki meslektaşım S.’nin Ortasu ve Gülyazı’daki köy korucularıyla PKK arasındaki ilişkilere dair anlattıkları aklıma geliyor: “Roboskî ve Bejuh’un köy korucuları, PKK’nin asla hedefi olmadı. Çünkü onlar istemeyerek köy korucusu olmuşlardı ve operasyonlara kesinlikle katılmadılar.” Üstelik bombalama olayının kurbanlarının çoğu, yaşları itibariyle zaten köy korucusu olamazdı. Çünkü sadece yetişkinler koruculuk yapabiliirdi. “En mantıklısı, bombalamanın istihbarat raporuna ya da ABD dronları tarafından sağla-

nan görüntülerinin analiz sonuçlarına dayanılarak yapıldığıdır” diyor Jenkins: “Eğer analiz, bir insan kaynağından veya radyografik malzemedan alınmışsa, bu, saldırıdan çok önce mutlaka bilgi sahibi olunduğu anlamına gelir.”

Ardından Başbakan Erdoğan hakkında şunları söylüyor: “Erdoğan böyle bir rapor ve analizden haberdar edilmiş olabilir ama o bilgilerle nelerin yapılması gerektiği kararının istişare edilmesi nadirdir. Erdoğan operasyonlarda ve Irak sınırında angajman kurallarının formüle edilmesinde sorumluluk almış olabilir. Fakat talimata dayalı kararların alınmasında ve herhangi bir saldırı amnda onun emri gerekli değildir.”

Saldırıya gerekçe yapılan “delil”in niteliğine göre, bombalama kararını hangi üst mercinin alacağını da belirlenmiş olacağını ifade ediyor Jenkins: “Bir saldırı kararı ne kadar erken alınmışsa, üst düzey birisinin işin içinde olma ihtimali de o kadar yüksektir.”

Eğer Fehman Hüseyin ile ilgili varsayım doğruysa Erdoğan, PKK komutanının sınırı geçmek istediği bilgisinden de haberdardır ama o akşam alınan bombalama kararından haberdar olmayabilir, çünkü karar son anda alınmış.

Kuşkusuz bu durum Erdoğan’ın siyaseten sorumluluğunu ortadan kaldırmıyor: Ordu, siyaset tarafından kontrol edilir. “Erdoğan’ı zor duruma düşürmek için ordunun orayı bombaladığı” yönündeki iddialardan uzak kalmak istiyor. Zira saldırı kararı son anda ve çok hızlı alınmış, ustalıkla planlanmamış.

Bombalamadan önceki yaz aylarında yaşanan olaylar da çok önemli bana göre. O günlerde, en üst ordu komutanı olan Işık Koşaner de dahil Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanları kendi istekleriyle erken emekli oldular. Rollerin ilk kez tersine döndüğü, yıllık Yüksek Askerî Şura toplantısının hemen öncesiydi: Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan, askerlerin geleneksel taleplerinin aksine, ken-

di isteklerinde direttiler. Anlaşmazlık nerede yaşandı? Askerler, darbe planlarına karıştığından şüphelenilen meslektaşlarının da terfi ettirilmesini istediler fakat Gül ve Erdoğan buna kesinlikle karşı çıktı. Askerler Türkiye tarihinde ilk kez demokratik standartlara uygun davranıp, yapmaları gerekeni yaptılar: Bazıları görevlerini bıraktı. Ordunun “erken emeklilik” am, büyük siyasi gücünün de sona ermesi olarak yorumlandı. Koşaner’in halefi olan Necdet Özel belki haki ki bir demokrat değil –yüksek rütbeli her asker, darbe yıllarında kariyer yapmış ve dönemin hâkim zihniyetinin gereği olarak, politikayı ordunun baskısı altında görmüştür– ama siyasete tâbi görünüyor. Tıpkı yeni hava ve deniz kuvvetlerinin komutanları gibi.

Diyarbakır'a taşınıyorum

Eylül 2012 başında, daha önce verdiğim karara uygun olarak Diyarbakır'a taşınıyorum. İstanbul'daki evimi boşaltıyorum. Aslında bu evimi seviyorum. Ev sahibim, yedi yıl içinde kiraya sadece bir kez zam yaptı. Tekrar bu şehre dönersem eğer, buna benzer bir eve fazladan yüzlerce lira kira ödemem gerekeceğini biliyorum. Belki başka biriyle paylaşırsam giderlerimi düşürebilirim. Öte yandan Diyarbakır'da kiralar çok ucuz. Oturacağım daireyi bir arkadaşım ile paylaşacağım ve toplam ödeyeceğimiz para 325 TL olacak.

Diyarbakır'a otobüs yirmi dört saatte, uçaksa bir buçuk saatte gidiyor. Para ödmeden daha fazla eşya götürebilmek için otobüs yolculuğunu tercih ediyorum. Çok eşya götürmüyorum fakat iki tane yer halısı bile yirmi kiloyu geçiyor. Yerim geniş olsun diye iki koltuk parası ödeyip keyifli bir yolculuk yapıyorum.

Gece saat on bir buçuk veya on iki buçuk gibi, sessiz ve karanlık yeni sokağım da, beton yapının önünde yaşayaca-

ğım yere girmek üzere eşyalarımıyla dururken, yanıma genç bir çocuk geliyor. “İyi akşamlar,” diyor, “Yardıma ihtiyacın var mı?” “Evet, lütfen” diyorum. Kol ve sırt çantamı, bavulumu çekerek yürüyorum. O genç de diğer çantamı ve çöp torbasına sarılı halıları omuzuna alıp beni takip ediyor. Binaya giriyoruz, eşyaları kapımın önüne bırakıp yeniden iyi akşamlar dileyip gidiyor.

Keşke Üsküdar’daki komşularım bunu görselerdi diye iç geçiriyorum. Birkaç haftalığına Diyarbakır’a ve Şırnak’a gittiğimi anlatınca bana nefretle bakan, cana yakın komşularım! İnsanların ne kadar cana yakın, yardımsever ve misafirperver olduğunu, bazı yerlerin ne kadar yeşil, diğer yerlerin nasıl çıplak ve vahşi kaldığını, ülkenin bazı yerlerinin ne kadar güzel olabildiğini benimle seyahat edip görmelerini çok isterdim.

Ne kadar klişe gelse de, Kürtlerin arasında konukseverliğin Türkiye’nin başka yerlerinde daha güçlü olduğunu hissediyorum. Konukseverlik kültürü derindir ama bence “politize kimliğin” de çok büyük bir etkisi var bunda. Bu “dış dünya”nın iki ayrı grubu olmasını sağlar, destekleyen ve desteklemeyenler. Onların ülkesini ziyaret edersen, hikâyelerini dinlersen, “destekleyenlerden” olursun ve kollarını açıp karşılarlar seni.

Bu arada, kendilerini desteklemiyorlar diye diğer gruptan nefret ettikleri sonucu çıkarılmasın sakın. Türklere karşı hiçbir kinleri yok ve savaşta bir asker ölünce sevinen bir Kürde hiç tanık olmadım ben. Aksine: Askerler için genellikle “bizim çocuklar” diyorlar. Bunun yanı sıra PKK savaşçıları için de aynı şeyi söylüyorlar. Kürtler de askerlik yapıyorlar ve onlar da hayatını kaybedebiliyor. Askerler hayatlarını kaybettiği zaman Kürt medyası, –ordunun PKK kamplarına yönelik saldırı görüntülerini defalarca yayınlayıp sevinen Türk medyasının aksine– zafer çığlığı atmıyor.

2012 yılının Ağustos ayı sonlarında, tesadüfen tam da Or-

tasu ve Gülyazı yakınlarındaki Şırnak-Hakkari karayolunda orduya ait bir minibüs kaza yapıyor. Askerlerin yardımına ilk koşanlar yine o köylüler oluyor. Türk medyası, köy halkının askerlere yardım edebilmek için nasıl çırpındığını biraz da hayretle izliyor. Türkiye’de Kürtler hakkında ne düşünül-
düğünün bir göstergesi bu aslında. Ne olabilirdi ki? Köylüler, yaralı askerleri izleyip gülmek için mi oraya gideceklerdi?

Türk kamuoyunun “terör sorunu”nun pençesine nasıl düşürüldüğünü gösteriyordu bu olay. Türklerin gözünde Kürdistan diye bir yer kesinlikle yok. Ama aynı Türklerin bir çoğu, var olmayan bu ülkenin kıyısından dahi geçmediklerinin farkında bile değil. Ne düşüncelerinde bir yeri var oranın ne fiziksel bir temasları söz konusu ne de bir Kürt kanalını izleyip, bir Kürt gazetesini okuyorlar. Güneydoğu’da sadece terör ve şiddet var ve burası Türklerden nefret edilen, gidilmemesi gereken bir bölge.

Türkiye’de eğitim düzeyi hızla yükseliyor ama son derece eğitilmiş insanlar bile kendi ülkelerine eleştirel bakmıyorlar. Ayrıca Yüksek Öğretim Kurumu’nun denetimi altında bulunan ve akademik özgürlük alanında ciddi sıkıntıları bulunan Türkiye’deki üniversiteler de, eleştirel düşüncenin uzağında. Dil eğitimi almış olmaları onların İngilizce bildikleri anlamına gelmiyor: Üniversite mezunların büyük çoğunluğu hâlâ sadece bir dile hâkimler ve bu nedenle yabancı medyayı okuyup izleyemiyorlar.

Hayatlarını kuşatan bu çemberden kışkılanmayı ve kurtulmayı başarmış olan Türklerle karşılaştığımda onlara hep, bundan nasıl kurtulabildiklerini soruyorum.

Ya üniversitelerin değişim programıyla yurt dışına gittiklerini ya da azınlık gruplarına ait olduklarını öğreniyorum. İstanbul’da bir Türk meslektaşım bana güvenerek, kendisinin aslında biseksüel olduğunu açıklıyor: “İnan bana,” diyor, “Türkiye’ye bakış açımın değişmesine de neden oldu bu.”

Bedel Encü: Dağa gidiş

Bedel Encü'yü (16) hiç görmedim. Annesi Beydin'in (52) telefonuna kaydettiği küçük, yıpranmış fotoğrafından tanıyorum onu. "Bak," diyor annesi, "sarı saçlı, uzun boylu. Diğerlerinden daha güzel."

Bedel, iki buçuk ay önce, 2013 yılının yaz ayında gitmiş dağa. Bir grupla birlikte sınıra yakın bir yerden kum almak üzere -ailesi ev yapıyormuş- gitmişken, geri dönmeyip oradan dağa çıkmış. "Birkaç gün sonra, örgüte katıldığım onlardan gelen mesajla öğrendik" diyor Beydin, Kürtçe.

Bedel, Ortasu ve Gülyazi'da 28 Aralık 2011'den sonra PKK'ye katılan ilk çocuk. Her biri 15 yaşında olan dört arkadaşını; Savaş, Bilal, Muhammed ve Orhan'ı bombardıman da kaybetmiş. Bedel de 12 yaşından itibaren kaçakçılık yapıyormuş ve tesadüfen o akşam gitmemiş. 23 yaşındaki en büyük ağabeyi Kadri, "Onlar beş arkadaştı. Piknik yapmak veya internet kafeye gitmek dahil her şeyi beraber yapıyorlardı. Ertesi gün de yine buluşacaklardı" diye anlatıyor, Bedel ve ölen arkadaşlarını.

Aile, sınıra giden toprak yolda, Ortasu'nun hemen dışında yaşıyor. O gece dronların, helikopterin sesini onlar da duymuşlar. Ama bu onlar açısından da olağanüstü bir şey değil. Evlerin önünden geçip ilerideki yolu kapatan orduya ait kamyonlar dikkatlerini çekmemiş. Çünkü kaçakçılık için kullanılan o yol sık sık kesilirmiş zaten.

Kadri, "O akşam evde oturmuş, kuruyemiş ve hurma yiyorduk. Kurşun seslerini duyduk ama telaşlanmadık. Bu bölgede bu sesleri duymak olağandışı bir şey değildir. Ama aniden çok güçlü ve sert bir ses geldi. Çok şaşırdık. Bedel öylesine korkmuştu ki, titremeye başladı. Çünkü en iyi arkadaşları oradaydı." O günden sonra evden pek çıkmamaya başlayıp iyice içine kapanmış Bedel. "Dağa çıkmak istediği-

ni size hiç söyledi mi?” diye soruyorum. “Hayır,” diye cevap veriyor Kadri, “O konu hakkında zaten konuşulmaz. Sessizce gidilir.” Annesi, “O sabah çok sessizdi” diyor. Ailenin en küçüğünü merak edip etmediklerini soruyorum. Kadri, “Hayır,” diyor, “Onun nerede ve kimle beraber olduğunu biliyoruz. Katılan herkes gibi o da psikolojik destek alıyor, çünkü herkes ailesinden uzakta ve bu, onlar için zor bir durumdur. Bilmeyenlere okuma-yazma öğrettiklerini biliyor musun? Voleybol da oynuyorlar. Evet, onun belki birini öldürme ihtimali de var.” Kadri’nin yaptığı türden karşılaştırmaları bölgede sık sık duyuyorum: PKK, Kürtlere karşı devletin yıllardır süren saldırılarına karşı kendini savunuyor ve hem ölüyor hem de öldürüyor. Tıpkı, bir kadının tecavüzcüsüne şiddetle karşı gelmesi gibi.

Beydin, bazen onu çok merak ettiğini söylüyor: “Evde olunca çok ağlıyorum. Onu düşünüyorum ve sanki sesini duyuyorum.” Kadri, rüyasında kardeşiyle konuşmuş: “Ona, ‘Bedel, tekrar eve gelecek misin?’ diye sordum. ‘Hayır. Bu yolu terk etmem artık’ diye cevap verdi.”

TOPRAK

Bombardımda hayatını kaybedenlerin kadın aile üyeleri, mezarlığın girişinden, mezar taşlarına kadar sıralı duruyorlar. Kaybettikleri yakınlarının resimlerini tutuyorlar ellerinde. Mezarlığın aşağısındaki girişinden bir grup kadın yukarıya doğru çıkıyor. Etrafları gazeteciler tarafından sarılıyor. Kameralar daha çok basit siyah bir pantolon, tişört ve kot gömlek giyinmiş, beyaz eşarplı bir kadına yöneliyor. Ben de mezarlıktayım ve görüntüyü uzaktan izliyorum.

Ana muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun eşi Selvi Kılıçdaroğlu, CHP'li birkaç kadın milletvekiliyle birlikte, ailelere destek olmak üzere Uludere'ye gelmiş. Herhangi bir günde değil: 13 Mayıs'ta, Anneler Günü'nde.

O sabah Pakize, Esra'nın "Anneler Günü" hediyesi olarak aldığı meyve bıçaklarını çekmeceye koymuştu. Kahvaltıdan sonra birlikte mezarlığa gitmiştik. Pakize sırada bekliyor. Mahmut da yanında ve bugün çok sessiz. Hülya, Sinem, Esra ve birkaç başka kızla birlikte ben de biraz ilerde bekliyorum. Özkan ise arkadaşların yanında.

Selvi Kılıçdaroğlu, sıradaki aile yakınlarının tek tek önlelerinden geçiyor. Hayatını kaybedenlerin portrelerine dokunuyor, ailelerle konuşuyor ve onları teselli ediyor. Bu arada bir yandan da gözyaşlarını siliyor ve basını dikkate almıyor. Sonra mezarların başında dualar okunuyor. Selvi Kılıçdaroğlu da başına beyaz eşarbını takıp duaya katılıyor.

İleride, Gülyazı'nın aşağı bölümüne, anayola gitmek isteyenleri taşımak için dolmuşlar hazır bekliyor. Sonra birilerinin evinde öğle yemeği yeniliyor. Evin girişinde ayakkabılar yığılmış. İçeride, yere uzun örtüler serilmiş ve üzerlerine içi pilav, tavuk ve salata dolu tabaklar dizilmiş. Ayrıca ekmek de konulmuş. Selvi Kılıçdaroğlu ve CHP'li meclis üyeleri diğer kadınlarla birlikte bir odadalar. Diğer odalar da dolu ve her tarafta çocuklar dolaşıyorlar. CHP'li kadınlar onlara hediyeler getirmişler: Erkek çocuklar için arabalar, kız çocukları için bebekler, kadınlar içinse canlı renkli elbiseler.

Selvi Kılıçdaroğlu basınla konuşurken, bombardıman olayının unutulmaması için elinden geleni yapacağını söylüyor. Bu olayın derin bir şekilde araştırılması ve hükümetin özür dilemesi gerektiğini de belirtiyor. Ölenlerin yakınlarına ziyaret hakkında ne düşündüklerini soruyorum. İstisnasız hepsi Kılıçdaroğlu'nun gelmiş olmasına seviniyor. "Bizimle o acıyı yaşıyor, bu çok iyi" diyerek, genel bir duyguyu ifade ediyorlar: "Fakat Ankara'da bizim için yapacağı çok bir şey yok. CHP hükümette yer almıyor ve parlamentoda çok az etkisi var. Ama onun gelmesiyle basının olaya ilgi göstermesi bizi memnun etti."

Yemekten sonraki sohbet sırasında kadınlardan biri, hediye olarak getirilen renkli ve çiçekli eteği kızgın bir ifadeyle toplayıp dışarı atacakmış gibi yapıyor: "Çiçekli etek mi, bunu nasıl düşünemezler?" diye şikâyet ediyor, "Yasta olduğumuzu bilmiyorlar mı?" Bu olayı ne Türk basını görüyor ne de Selvi Kılıçdaroğlu. Çünkü köyden ayrıldılar. Ulude-

re olayının mağduru aileler basının ilgiden memnunar. Akşam haberlerinde tüm büyük televizyon kanalları bu ziyaretten bahsediyor, ertesi günkü gazeteler de öyle. Haberlerde genellikle Selvi Kılıçdaroğlu anılıyor, aileler çok fazla yer bulmuyor ama ziyarı yok. Kısa süre için de olsa bombardıman olayı unutkan Türkiye kamuoyuna yeniden hatırlatılmış oluyor.

Meclis Araştırma Komisyonu raporu: Cevaplardan çok sorular

2013 yılının Mart ayında Meclis Araştırına Komisyonu nihai raporunu sunuyor.

Bombalamayla ilgili olarak gerçeklerin saptanması gereken raporda olayla ilgisi olmayan bir sürü şeye yer veriliyor. Gülyazı ve Ortasu'da yeterli ölçüde ilköğretim okulu ve ortaokul olduğu söyleniyor mesela. Yaylaya çıkmak için yol olduğu, kanalizasyon ve güvenilir su kaynağı için adımlar atıldığı, daha iyi sağlık hizmeti ve sağlıkçı bulundurulması için önlemler alınması gerektiği anlatılıyor.

Dini, ırkı ya da siyasi kimliği ne olursa olsun, ülkenin tüm vatandaşlarının 34 sivilin öldürüldüğü olaydan derin üzüntü duydukları vurgulanıyor. Aileleri yalnız bırakmamak ve acılarını paylaşmak amacıyla köyleri ziyaret eden kişi ve kuruluşların listesi bile tutuluyor.

Olaydan sonraki günlerde provokasyonlar olduğu söyleniyor. Uludere kaymakamına karşı girişilen provokasyon buna örnek veriliyor. Cenaze sırasında, terör örgütünün provokasyonlarına karşı bir güvenlik önlemi olarak köy korucularının devreye sokulduğu anlatılıyor. Tabutlara "çeşitli renklerde" –kırmızı, yeşil ve sarı renkler kastediliyor– bezler sarıldığı, bunun terör örgütünün bir provokasyonu olduğu ve bazı insanları rahatsız ettiğine yer veriliyor.

Bütün bunlardan sonra sıra elbette bombardıman olayına da geliyor. Dikkat çekici bazı iddialara yer veriliyor raporda ama bunlara ilişkin hiçbir kanıt sunulmuyor. Belge yok, geçerli sayılabilecek bir ifade yok, bağımsız analistlerin görüşleri bile alınmamış.

İddialardan en çarpıcı olanıysa bombardıman olayından beş gün sonra, kimliği meçhul bir muhbirin tanık sıfatıyla yetkililere verdiği ifade. Kuzey Irak'ta iki PKK savaşçısıyla karşılaştığını, bombardımanın yaşandığı gün onların da ailelerini ziyaret etmek üzere kaçakçıların arasına katılmış olduklarını duyduğunu söylüyor bu kişi.

Meclis Araştırma Komisyonu'nda yer alan CHP'li Levent Gök ile Meclis'teki çalışma odasında bir görüşme yapıyorum. Resmî raporlardan memnun olmadığı için bombardıman olayına ilişkin olarak kendisi de bazı notlar tutmuş. Elindeki dosyadan bir sayfa koparıp parmağıyla birinci paragrafı işaret ediyor: "Bak, işte burada muhbirin hikâyesi" diyor. Gösterdiği yeri işaretleyip daha sonra evde büyük bir titizlikle inceliyorum.

Resmî soruşturma raporunun sonunda "Değerlendirme ve Sonuçlar" başlıklı bir bölüm yer alıyor. Muhbir K.A.'nın ifadesini daha önceki bölümlerde okuyorum. K.A. da eskiden PKK savaşçısıymış ve bombardımanın ardından yetkililere teslim olup savcıyla bir anlaşma yapmış: Vereceği bilgi karşılığında hakkında dava açılmayacakmış. K.A., Cudi Gui ve Kazım kod adlarını kullanan iki PKK'linin kendi aralarında neler konuştuklarını anlatıyor. K.A.'nın anlatımına göre, Kazım ve Cudi Gui, kaçakçı grubunun arasına karışıp, Türkiye'deki akrabalarını ziyaret etmek üzere sınırı geçmişler.

Muhbir K.A.'nın Cudi Gui'den duyduğuna göre, grupla birlikte Türkiye sınırına yaklaşıncı uçak sesleri duymuşlar ve bombardıman başlamadan az önce gruptan uzaklaşp kayaların arkasına saklanmışlar. Dördüncü bombalamadan

sonra uçaklar geri çekilince, kaçakçı grubunu kontrol edip herkesin öldüğünü anlamışlar. Ardından olay yerine hızla askerlerin geleceğini düşünerek, hemen Irak'taki kampları na geri dönmüşler.

Rapora göre, muhbir K.A. ifadesini Silopi'deki savcıya ve Diyarbakır'daki Ağır Ceza Mahkemesi'ne, olaydan yaklaşık bir ay sonra, yani 2 Şubat 2012 tarihinde vermiş. İsimsiz kaynağın ifadesi, 2013 yılı Şubat ayında birden gazetelerde yer alıyor. Ancak bu muhbirin varlığına, gerçekliğine dair hiçbir kanıt yok. Üstelik dronlardan alınan görüntülerde de bu tanıklığı doğrulayacak hiçbir veri yok.

O zamana kadar komite çalışmaları, dronların görüntüleriyle ilgili olarak hazırlanmış olan "Aselsan raporu"na dayanmaktaydı. Şubat 2012'de komite uçaklardan alınmış resimleri incelerken, yanlarında Aselsan uzmanları da hazır bulunmuş. Şirket, bombardıman olayından üç ay sonra, yani Mart 2012'de soruşturma görüntüleri üzerine bulgularını göndermiş. Buna göre insanlar bombardıman sonrasında olayın yaşandığı yere gidip geliyorlar ama kim veya ne olduklarına dair bir kayıt yok. Bunu termal kamera görüntülerinde belirlemek zor, ancak bombalamadan sonra olay yerine giden köylülerce yaralıların ve ölülerin taşıdığını hiç kimse inkâr edemez. Komisyon, Aselsan'ın raporlarını kabul ediyor ve onu kendi araştırma raporu için kaynak olarak kullanıyor. 14 Kasım 2012'de rapor yazılmaya başlanıyor.

Levent Gök, 2013 yılı Şubat ayında muhbir hakkında basında çıkan haberlerden sonra, AKP'li komisyon üyelerinin Aselsan raporuyla ilgili yorum değiştirdiğini iddia ediyor. AKP'lilerin dronların kayıtlarıyla ilgili yorumları nihai raporda da yer alıyor. Burada bombardımandan iki saat sonra ki, 00.26 ile 00.31 arasındaki beş dakika söz konusu. Aselsan, görüntülerin her dakikasını yorumlamış ve sadece kuzeyden güneye ya da güneyden kuzeye, bölgede kaç kişinin

yürüdüğünü yazmış. Komisyonun son raporunda, gece yarısından sonraki beş dakika içinde aniden Cudi Gui ve Kazım'dan bahsediliyor.

Nihai raporda, Kazım'ın gerçek adı Ferhat, Cudi Gui'nin ise B.E. –bombardımanda iki kardeşini kaybetmiş kişi– olarak geçiyor. Böylece onun soyadının, kurbanların 26'sının soyadı gibi Encü olduğu anlaşılıyor.

Levent Gök'e göre, muhbirin aniden ortaya çıkması AKP'li komisyon üyeleri için “can simidi” olmuş. Başka bir deyişle, bu yolları PKK'lilerin de kullandığı, hatta kaçakçıların arasında onların da yer aldığı hipotezini kanıtlamak için tam da böyle bir şeye ihtiyaç duyuyorlarmış.

Gök, dron kayıtlarının yeni ve acemice yorumunun muhbirin ifadesiyle çakışmadığını kaydediyor. Şöyle yazıyor: “Dördüncü ve son bomba 22.24'te düşüyor. K.A.'nın ifadesine göre, Cudi Gui ve Kazım bombardımandan hemen sonra kaçmışlar. Öyleyse nasıl oluyor da onların görüntüleri iki saat sonra dronlardan gözüküyor?”

Garip bir şey daha var. İki PKK savaşçısı olay yerinden ayrılmadan önce tüm kaçakçıların öldüğünü görmüşler. Oysa 3'ü hafif, 8'i ağır 11 yaralı var ve bunlardan 1'i sağ kalıyor, 7'si köye götürülürken yolda ölüyor. Cudi Gui ve Kazım kod adlı kişilerin, ölmemiş 11 kişiyi görmemesi mantıklı mı?

Muhbir K.A'nın kim olduğunu –eğer gerçekse– bulmak imkânsız. Resmî soruşturma raporuna göre, bu kişi ifadesini verdikten sonra serbest bırakılmış ve ortadan kaybolmuş.

Levent Gök kendi notlarına bakarken, “Bak, işte burada” diyor. Bu sefer Şırnak'taki 23. Jandarma Sınır Tümeni Komutanı Tümgeneral İlhan Bölük'ün ifadelerine dikkat çekiyor. Bölük'ün yaptığı açıklamalar İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlatılan başka bir raporda yer alıyor. Bu rapor, bombardımanın hemen ardından hazırlanmış ve aceleyle “devlet

sırrı” damgası vurulmuş. Komisyon üyelerine birkaç kez bu raporu görmeleri için izin verilmiş. Ancak her okuma ve not alımından sonra (raporun fotokopisini veya fotoğrafını çekmek yasakmış) tekrar iade edilmiş.

İçişleri Bakanlığı raporunda, bölgedeki siyasi-askerî hedefin sadece Bahoz Erdal kod adlı PKK komutanı Fehman Hüseyin olduğunu söylüyor İlhan Bölük. Bu ifade, devletin onu öldürmek istediği teorisini destekliyor. Kaçakçıların kullandıkları rotayla ilgiliyse şunları söylüyor: “Bu rota, kaçakçılar dışında siviller tarafından bitki ya da yakacak odun toplamak için de kullanılıyor.”

Bölük, ayrıca bombalama öncesinde açılan uyarı ateşine karşı kaçakçı grubunun verdiği tepkinin, onların PKK’li olduğunun düşünülmesine neden olduğunu belirtiyor: Grup, uyarı ateşine rağmen yoluna devam etmiş; PKK’de aynısı yapar, çünkü bunun sadece uyarı ateşi olduğunu bilir. İçişleri Bakanlığı’nın raporunda Binbaşı Mehmet Ölçensoy ise konuyla ilgili olarak şöyle diyor: “Benim konuyla ilgili şüphelerim vardı. Bu belirsizlik durumu yüzünden, terörist unsurların yok edilmesinden sonra memnuniyet duyamadık.”

Muhalefet milletvekili Levent Gök, İçişleri Bakanlığı’nın raporunda geçen Şırnak istihbarat şefinin anlatımına da dikkat çekiyor. O, şöyle diyor: “Bizim bilgilerimize göre, burası teröristlerin hareket alanı olarak bilinen bir yer değil. Kaçakçılar tarafından kullanılan bir yer.”

Meclis Araştırma Komisyonu ne İçişleri Bakanlığı’nın raporunu ne de yerel güvenlik personelinin verdiği önemli ifadeleri kullanmamış. Önemli sorular nihai raporda ele alınmamış.

Dronların aldığı görüntüleri kim değerlendirmiştir ve bunların bir grup PKK’li olduğu sonucuna kim varmıştır? Irak sınırındaki sınır ötesi operasyonlar için resmî angajman kuralları neleri kapsamaktadır? Köylülerin karşılaştık-

ları askerlere kaçakçı olduklarını söylemelerine, Gülyazı köyü muhtarı en yakın askeri kontrol noktasını aramasına rağmen bombardıman neden durmamıştır? Neden bombardıman yapılmıştır? Bu operasyon için yeşil ışık yakan kimdir?

Araştırma: Tekrarlayan “gizlilik olayı”

BDP’li Ertuğrul Kürkçü ile ilişkilerim bu görüşmelerden sonra da devam ediyor ve Mart ayında raporun tamamlandığını ondan öğreniyorum. Nihai raporu görmüş. Ama resmî olarak yayımlanmadan önce bana ne bir kopyasını verebiliyor ne de gazeteci olarak kullanabileceğim bir bilgi. Rapor onda da yok. Kürkçü: “Erkenden basına sızar kaygısıyla, komisyon üyeleri olarak biz bile son halini yanımıza alamadık. Nihai rapor ne zaman sunulur bilemiyorum, her gün değiştirilebilir” diyor.

Ona göre, 14 aylık soruşturmanın tekrarlayan en önemli olayı “gizlilik” olmuş. Şöyle söylüyor: “Hiçbir yasal dayanağı yokken, dronların aldığı görüntüleri izlememiz de dahil, her türlü toplantı kapalı ortamda yapıldı. Bütün görüntüleri elde etmek ve ayrıca Irak toprakları üzerinde uçuş yapan ABD dronlarının görüntülerini izlemek için başvurdum ama isteğim reddedildi: Araştırmayı yabancı güçler manüple edebilirlermiş.” Bunları söylerken çaresiz bir yüz ifadesi var.

Komisyonun, “gizlilik kuralı” gereği bilgisine başvuramadığı yüksek askeri, siyasi yetkililer ve yerel komutanlar var. Hava Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri, Genelkurmay Başkanlığı ve en yüksek siyasi yetkili olarak Başbakan Erdoğan da bunların arasında.

Gizlilik, komisyonun anlamsızlığının da kanıtı. Örneğin, telsiz görüşmelerinde geçen kişi sayısı bile sadece yerel ordu komutanlarının sözlü ifadelerine dayanılarak raporda yer alıyor. Kimliği gizli tutulan muhbirin varlığını kanıtla-

mak, yaptığı açıklamanın bir bant kaydını dinlemek ya da kendisine ulaşip sorular sormak imkânı olmuyor komisyonun. Civardan fotoğraflar, olay yerinin birkaç kilometreka-relik ayrıntılı bir haritası, askerî noktaların yerleriye işaret-lenmiş.

Resmî raporda hiçbir sonuç yok. Ancak Kuzey Irak'ın gü-venlik durumu, Fehman Hüseyn'in yakınlarda olduğu bil-gisi, bir muhbirin Cudi Gui ile Kazım adlı kişilerin arasın-da geçtiğini iddia ettiği konuşmalar, dronların görüntüsü ve uçakların hangi saatte, hangi havaalanından kalktığı türün-den bilgiler yer alıyor orada. Daha önce zaten bahsedilen ve tekrarlanan bilgiler şimdi bir de rapor diye sunuluyor. Bu ra-por sadece yerel komutanların ve diğer yerel yetkililerin ver-diği bilgileri içeriyor. Olayda yaşamını yitirenlerin aile ya-kınlarının, sağ kurtulan kişinin bilgi ve gözlemlerine neden başvurulmadığı sorusu belirsizliğini koruyor.

Muhalefet milletvekilleri olan CHP'li Levent Gök ile BDP'li Ertuğrul Kürkçü'nün karşı görüşlerini uzun uzun in-celerken, yavaş yavaş resmî raporun daha büyük bir mesajı olduğunu kavırıyorum. Araştırma Komisyonu raporu bom-balama olayım değil, Kuzey Irak'la olan sınırın güvenlik du-rumunu inceleyen bir rapor sanki. 83 sayfalık raporda 86 kez “terörist”, 92 kez de “terör” sözcüğü yer alıyor.

Başlangıçta PKK komutanı Fehman Hüseyn'in adı rapor-da geçtiği için şaşıyorum. Çünkü o bombardımanın kilit ismi. Fakat komisyondaki AKP'liler bombardımanı aydın-latmaktansa onu “kaza teorisi”ne gerekçe yapıyor ve rapora da böyle yazıyorlar. Daha doğrusu, bu raporda güvenlik ve “terör tehdidi” sorunu o kadar çok öne çıkıp baskın hale ge-liyor ki, bombardıman mağduru köylüler, “teröristlerin yar-dımcısı” olan şüpheliler şeklinde damgalıyorlar.

Türkiye kamuoyu “teröristleri” –ve Türk milliyetçilerinin gözünde terör destekçilerini– hiç affetmiyor. Terörle mü-

cadelenin Uludere bombardımanıyla bağını kurarak, hem ölenleri hem de yakınlarını bir kez olsun PKK ile birlikte anlamak her şeyi tersyüz etmeye yetiyor. Bu aynı zamanda olayın neden olduğu, o gece nelerin yaşandığıyla ilgili çetrefil soruları da önlemiş oluyor.

“Erdoğan Uludere bombardımanını önceden biliyor muydu?” meselesi hep bir soru işareti olarak kalacak. Araştırma Komisyonu’nun CHP’li üyesi Levent Gök, Erdoğan’ın bu olayı önceden bildiğinden emin: Bombalamanın yaşandığı gün Milli Güvenlik Kurulu’nun aylık toplantısı olduğuna ve Erdoğan’ın bu toplantıya katıldığına işaret ediyor: “PKK’li Fehman Hüseyin’in o civarda olduğu iddiası üzerine, ne yapılması gerektiği de tartışılmıştır o toplantıda. Başka türlü olamaz.”

Ama bu, o kadar kesin değil. Olası bir operasyonun detaylarının o öğleden sonra hangi ölçülerde konuşulduğu, o bölgede geçerli olan angajman kurallarına bağlı. Ama bu kuralların ne olduğu tam olarak henüz net değil. Ayrıca bombardımana hangi aşamada karar verildiği de henüz bilinmiyor. Orada ilk önce kara operasyonu olduğuna ve bir noktadan sonra askerlerin bölgeyi terk etmesi emredildiğine göre, bombardıman kararı son dakikada alınmış olabilir. Resmî raporda bu konu hakkında hiçbir şey yazmıyor.

Daha fazla bilgi için, askerî konularda uzman olan ve *Taraf* gazetesinde gazetecilik yapan Lale Kemal ile konuşuyorum. Dikkatli bir dille, Meclis Uludere Araştırma Komisyonu’nun “gerçekleri keşfetmede başarısız olduğunu” ileri sürüyor. Ardından da, “Türkiye’de halen ordunun gücü kontrol altında değil. Başbakan Erdoğan ile ordu arasında uyumlu bir çalışma var. Bu yüzden sanki ordunun kontrolü Erdoğan’daymış gibi gözüküyor ama durum böyle değil. Olgun bir demokraside, ordu muhtemelen daha temkinli davranırdı. Uludere gibi bir olayın iyice araştırılması gerekiyor.

Ancak mevcut durumda kimse ordunun bilgilerini elde etmiyor ya da etmek istemiyor” diyor.

Lale Kemal, bombardımanın bir kaza olup olmadığı konusundaysa açıklama yapmak istemiyor: “Eğer hükümet kaza oldu derse, bu akılsızca bir iddia olur. Farz edelim ki, kaçakçıların arasında PKK’liler de vardı ve o an saldırı gibi bir amaçları yoktu. Bu durum bombardıman için yeterli bir neden sayılabilir mi? Bu ülkede insan hayatına hiç değer verilmiyor.”

Komisyonadaki AKP’liler 20 Mart 2013 tarihinde çoğunluk kararıyla raporu kamuoyuna sunuyor. İlhan Şener, Türk basma, bombardımanda hiçbir kasıt olmadığını ama askerî ve sivil yetkililer arasında iletişim kopukluğu yaşandığını, olayın Kuzey Irak’tan gelen büyük terör tehdidi kapsamında gerçekleştiğini söylüyor.

Türk basını, duruşuna uygun olarak, bu raporu olduğu gibi doğru kabul edip, kanıtlanmamış bir iddiayı, yani kaçakçıların arasında PKK’lilerin de bulunduğu iddiasını sayfalarına taşıyor. Bazıları, bu raporun komisyonda çoğunlukta olan AKP’li üyelerin oylarıyla kabul edildiğini, muhalefet partilerine ait üç üyenin raporu reddettiklerini yazıyor. Basından biri çıkıp ne bir araştırma yapıyor ne de komisyon başkanı Şener’e mantıklı bir soru soruyor.

2013 Newroz’u: Barış süreci başlıyor

Raporu yayımlamak için bundan daha stratejik bir tarih seçilemezdi herhalde. Çünkü ertesi gün 21 Mart’tı; yani Kürtlerin en önemli bayramı olan, baharın ve dolayısıyla da yeni bir yılın başlangıcı Newroz.

Diyarbakır’da kutlanan 2013 yılının Newroz’una oldukça yoğun bir katılım vardı. PKK ve devlet arasında yaklaşık 30 yıldır süren savaşı sona erdirmek üzere, 2012 yılından bu

yana PKK lideri Öcalan ile Erdoğan hükümeti MIT aracılığıyla görüşmeler yapıyordu. Öcalan'ın 1999 yılında tutuklanmasından bu yana kaldığı İmralı Adası'ndaki cezaevine uzun süre ziyaretçi kabul edilmemiş, yılbaşı dönemine gelindiğinde aniden bu yasak kaldırılmış ve adaya ziyaretçi taşıyan bir tekne gönderilmişti. Öcalan'm avukatlarının İmralı'ya gitme izinleri hâlâ yoktu ama kardeşi Mehmet Öcalan ve bazı BDP milletvekillerine görüş izni çıkmıştı. Ziyaretçiler bir yandan İmralı'da Abdullah Öcalan ile barış sürecine ilişkin stratejileri istişare ederken, öte yandan Kürt siyasi hareketinin hem Kandil'deki hem de Avrupa'daki temsilcileriyle mesaj teatisinde de bulunuyorlardı.

Öcalan tarafından kaleme alınan bir mesajın Newroz kutlamaları sırasında okunacağı çok açıktı, ancak bunun içeriğini henüz kimse bilmiyordu. Kesin bir ateşkes ve silahların teslim edilmesi mi istenecekti? PKK zaten Kürt sorununu çözmek için son yıllarda hükümetleri saygılı bir biçimde uyarıyor, şiddeti durdurmaya çağırıyordu. PKK'nin Türkiye'den çekilmesi mi istenecekti? Hükümet, Öcalan'm serbest bırakılması yönünde bir taahhütte mi bulunmuştu? Ya da özgürlük yolunda bir adım olarak, onu ev hapsine mi alacaklardı?

Newroz kutlamaları çoğu yerde 21 Mart'ta ya da bir sonraki Cumartesi günü yapılıyordu. Genellikle Kürt partileri ve kurumları organize ediyordu kutlamaları. Bu kutlamalar esnasında siyasilerin konuşmaları da olağan bir şeydi. Ama bu yıl farklı olacaktı: Diyarbakır'da Öcalan'm mesajı okunacağından kutlamalara mümkün olduğunca çok insanın katılımı sağlamalıydı. Newroz, bir önceki hafta içinde Kürtlerin yoğun yaşadığı İstanbul, İzmir, Adana, Mersin gibi şehirlerde ayrıca kutlanacaktı: Kimse yaşadığı şehir ve Diyarbakır'daki tarihî buluşma arasında seçim yapmak zorunda kalmasın diye düşünülmüştü bu.

21 Mart 2013 tarihinin erken bir saatinde çiçekli eteğim ve tişörtümle (ne de olsa bahar) neşeli bir şekilde Diyarbakır'daki Newroz alanına gidiyorum. Basın mensuplarına, kutlama alanı çok kalabalıklaşmadan, kendileri için ayrılmış olan sahnenin hemen yanındaki çakıllı alana gitmeleri tavsiye ediliyor. Müzik çalmaya başlıyor ve sahnede son düzenlemeler yapılıyor. Miting alanı balonlar, bayraklar, pankartlar, Öcalan ve hayatını kaybeden ilk PKK savaşçılarından büyük portreleriyle süslenmiş. Ayrıca yiyecek stantları kurulmuş. Ortalarda bir yerde büyük bir meşale yanıyor: Orada geleneksel Newroz ateşi tutuşturulacak.

Hızlı adımlarla podyuma doğru ilerlerken, aniden arkamdan birisi "Feride" diye sesleniyor. Türkiye'de genelde bu adı kullanıyorum, çünkü Fréderike adının telaffuzu çoğu insan için zor oluyor. Arkamı döndüğümde bir an şaşıyorum, çünkü gördüğüm iki kişi kendi dünyalarından çıkarak, büyük şehirdeki şenliğe katılmak üzere buraya kadar gelmiş iki anne: İkisi de Gülyazı'daki bombardımanda oğullarını kaybetmişler. Birbirimize sarılıyoruz ve biraz konuşuyoruz. Sahnenin yanında, protokolde yer verilmiş onlara. Sonra tekrar görüşmek üzere aramızda sözleşip ayrılıyoruz.

Alana insanlar hızla akıyorlar. Öcalan'ın bayraklarını dalgalandıran ziyaretçileri basınla ayıran çitlerin ardında, yurtiçinden ve yurtdışından gelen meslektaşlarım var. Aralarında pek çok tanıdığım olduğunu görüyorum. Ortam gayet güzel. Sürekli çay servisi yapılıyor. Hava güneşli, "keşke sandaletlerimi giyseydim" diye düşünüyorum. Protokol bölümü BDP'li politikacılarla, yurtdışından gelen misafirlerle, Kürt hareketinin önemli isimleriyle dolu. Dersim'de doğan ve 1978 yılında PKK kurucuları arasında yer alan Saki-ne Cansız için sembolik olarak boş bir koltuk hazırlanmış: Cansız, 2013 yılının Ocak ayında iki aktif Kürt politikacı arkadaşıyla beraber Paris'te vurulmuştu. Tüm arkadaşlarım gi-

bi ben de bu boş koltuğun fotoğrafını çekiyorum. Eğer yaşıyor olsaydı, onun burada olamayacağını da biliyoruz. Çünkü Türkiye onun için yasak bir yerdi.

Alanda ve yollarda hiç polis yok: Zira barış süreci başlamış. Bir değışiklik yaşıyor, Öcalan'ın ve son 30 yıl içinde ölen bazı önemli PKK kadrolarının portrelerinin taşınıyor olması bir çatışma nedeni olmaktan çıkıyor. Kürt hareketi, bu tür etkinlik ve yürüyüşlerde her zaman oldukça disiplinli davranıyor ve katılımcıları denetim altında tutmayı başarıyor.

Öğleden sonra sıra Öcalan'ın mesajının okunmasına geliyor. Kalabalığı daha iyi görmek için sahnenin arka tarafındaki en yüksek platforma tırmanıyorum: Meydanda yüz binler, belki de söylendiğı gibi gerçekten milyonlar var. Yanımda Kürt bayrağını sembolize eden renklerdeki balonlarla meşgul birileri duruyor. Konuşmaların ardından bu balonlar havaya bırakılacak. Diğer taraftan ana sahneyi rahatça görebiliyorum. BDP milletvekili Pervin Buldan, Öcalan'ın mesajını Kürtçe okumaya başlıyor. Çevremdekilerden, onun Kürtçesinin çok da iyi olmadığını duyuyorum. Mesajın Kürtçe okunmasından sonra sıra Sırrı Süreyya Önder'e geliyor. O da mesajın Türkçe versiyonu okuyor. Alanda neredeyse çıt çıkmıyor. Ama kimse elindeki bayrakları sallamaktan da bir an olsun geri durmuyor.

Mesajın özeti şu: "Artık 'silahlar sussun, fikirler konuşsun' noktasına geldik", "Artık silahlı unsurlarımızın sınır ötesine çekilme aşamasına gelinmiştir", "Bugün kadim Anadolu'yu Türkiye olarak yaşayan Türk halkı bilmeli ki, Kürtlerle bin yıla yakın İslâm bayrağı altındaki ortak yaşamları, kardeşlik ve dayanışma hukukuna dayanmaktadır." Diğer bir deyişle Kürtler, Türkler ve mesajda adları anılan Türkiye'nin diğer azınlıkları, hep birlikte yeni bir geleceğe doğru yürüyecek.

Coşkulu yüz binlerce insanın üzerine makineden konfe-

ti püskürtülüyor ve balonlar havaya uçuruluyor. Bu sırada müzik başlıyor, binlerce insan halay çekiyor.

Protokolde oturan Gülyazılı iki anneye bakıyorum. Roboskî'de hayatını kaybeden 34 kişinin portrelerinin yer aldığı panoları göğüs hizalarında tutuyorlar. Bu anneler kimse-nin dikkatini çekmiyor ve ben de onların neler hissettiklerini sormaya cesaret etmiyorum. Bana bakıp omuzlarını silke-rek, hiç konuşmadan öylece duruyorlar.

Ateşkesler ve Oslo süreci (2008-2011)

2013 Newrozu'nu sık sık kafamda tartışıyorum. Neredeyse bir gün, hatta beş dakika içerisinde Kürt hareketi silahlı mücadelenin sonuna gelindiğini ilan ediyor. İnsan hakları savunucusu ve Kürt siyasetçi Leyla Zana'nın 2010 yılında söylediği bir sözü hatırlıyorum: "Silahlar Kürtlerin sigortasıdır. Kürt sorunu çözüme kavuşuncaya kadar, silahlar Kürtler için bir garantidir." 2012 yılında Gültan Kışanak'ın, BDP lideri Selahattin Demirtaş ile birlikte Meclis'te düzenlediği ve benim de katıldığım bir basın toplantısında söyledikleri geliyor aklıma "Siyasi amaçları olan silahlı bir örgütün, karşı tarafla görüşmelerinde herhangi bir imtiyaz elden etmeden silahlarını bıraktığını gördünüz mü hiç?"

Parmağımı havaya kaldırıp, "Evet, öyle bir örgütü artık görüyorum" deme eğilimindeyim. Elbette 21 Mart 2013 tarihinde PKK silahlarını kesin olarak bırakmadı ve onları teslim etmedi. Ama Öcalan açıklamalarıyla, şiddete geri dönmek için artık fazla bir alan da bırakmadı. İstemediğimden dolayı değil, herhangi bir ateşkesi kabul etmediğimden dolayı da değil; çünkü daha az ölü, daha fazla bir yaşamdır ama hikâyeyi bir türlü kafamda tamamlayamıyorum. Hükümet tarafından hiçbir taahhütte bulunulmamışsa, neden şimdi? Kürtler artık bir sigortaya ihtiyaç duymuyorlar mı?

Bence bu soruların cevabına Öcalan'ın Newroz mesajında söyledikleri yeni bir şey katmıyor. 1990'lı yılların başında, o dönemki Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimiyle bir barış süreci başlatılmıştı. Bu girişime aracılık yapan kişiye Irak Kürt lideri Celal Talabani idi. Doğrudan Öcalan'la müzakere yapılamadığı için bu aslında Talabani için oldukça zor bir görevdi. PKK lideri ateşkes ilan etti, süreci uzattı ve tam bu meseleler konuşulurken, Özal kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetti. Çoğu Kürt, elde hiçbir kanıt olmamasına karşın, "Öldürüldü" diyor. Özal'ın ölümü Türkiye'de gündemden neredeyse hiç düşmeyen bir konu.

Öcalan 15 Şubat 1999 tarihinde tutuklandı ama tutuklanmadan önce de şiddetin bitmesini savunuyor ve çözümü müzakerelerde görüyordu. Bu konuyla ilgili olarak detaylı bilgileri, 2013 sonbaharında Türkiye, Irak, İran ve Suriye'deki Kürtlerin durumuyla ilgili İstanbul'da düzenlenen mini bir konferans sırasında bir tanıktan dinledim. Bu konferans, Chatham House Kuralı çerçevesinde düzenlendiğinden¹ ne katılımcıların kimliklerine ne de kimin ne söylediğine dair bilgi verilemeyen bir konferanstı. Ancak bir profesör, 1998 yılında Suriye'den çıkıp İtalya'da kaldığı dönemde Öcalan ile konuşmuştu. Söz konusu profesör şöyle diyor: "Öcalan o zaman zaten silahlı mücadelenin etkili olmadığına inanıyordu ve Türkiye'nin diyaloga açık olmamasına çok kızmıştı."

Buna alaycı bir şekilde yaklaşmak kolayca mümkün: Öcalan İtalya'da iyice sıkışmıştı. Suriye 20 yıl sonra misafirper-

1 Özellikle uluslararası ilişkiler konusunda faaliyet gösteren Chatham House adlı İngiliz bağımsız düşünce ve araştırma kuruluşu tarafından 1920'li yılların sonunda ortaya atılan; toplantı, seminer, konferans katılımcılarının görüşlerini rahat açıklamaları için kullanılan dünyaca ünlü ilke. Katılımcıların gizliliğini korumaya yöneliktir: Söz konusu faaliyete kimlerin katıldığını ve kim tarafından söylendiği belirtilmediği sürece konuşulan, söylenen her şey serbestçe kullanılabilir. Katılımcılar kendi söyledikleri şeyleri de açıklayabilirler – e.n.

verliğe son vermiş, biręok ülke onun kendi topraklarında kalmasını istememişti. Sığınma talep etmiş ama bir ateş to-puymuş gibi ülkeden ülkeye dolaştırılmıştı. O an kendini kurtarmak için silahlı mücadelenin başarısızlığa mahkûm olduğunu söylediği düşünülebilir.

Ama bunlar sonraya ait değerlendirmelerdir. 9 Ekim 1998'de Suriye'den yola çıkması ve 15 şubat 1999'da Ken-ya'nın Nairobi kentinde tutuklanmasıyla ilgili tüm detaylar, Aliza Marcus tarafından kaleme alman *Kan ve İnanę* adlı ki-tapta yer alıyor. Öcalan herhangi bir ülkeden sığınma hak-kı elde edemeyeceğinden emindi. Ama 1998 yılının Kasım ortalarından 1999'un Ocak ortalarına kadar İtalya'da kalır-ken, birkaç ay sonra İstanbul'a yakın İmralı Adası'ndaki tek kişilik cezaevine konulacağını hiç tahmin etmemiş olmalıy-dı. Türkiye onun iadesini istedi ama İtalya –biręok Avrupa lkesi gibi– lm cezası uygulayan bir ülkeye onu teslim et-mek istemedi. Roma'nın dışında, sıkı korunan bir dairede tutsak kalıyorken bile PKK'nin liderliğine devam etti. Gaze-tecilerle konuştu, sempatizanları ağırladı ve gelen misafir-lerle –tıpkı sonradan İstanbul'da tanıştığım profesörle yaptı-ęı gibi– fikir alişverişinde bulundu.

Bu arada calan'ın barışı ya da savaşı savunması da fark etmezdi; yine –sonradan ömür boyu hepse çevrilecek olan– lm cezasını alırdı.

Öcalan'ın tutuklanmasında sonra PKK'de kriz başladı. Ölüm cezasına arpıtırılmasından iki ay sonra, yani 1999 Ağustosunda, Türkiye'deki PKK gruplarına geri çekilme ve silahlı mücadeleyi durdurma emri verdi. Barışa ulaşmak için hkmetle bir diyalog kurmak gerekiyordu. Talep artık ba-ęımsız bir Kürt devleti değil, Kürtler için kültürel ve siyasi haklardı. Geri ekilme, PKK için dramatik oldu: Türk ordu-su gerillanın peşini bırakma niyetinde değildi. Art arda sal-dırılarda bulundu ve biręoęu ölümle sonuğlandı.

Diyalog bir türlü raya oturamadı. Kürt medyasına nispeten soluklanma olanağı taahhüt edildi ama Kürt hareketinin Kürt dili için istediği özgürlük ve benzeri talepleri karşılanmadı. Verilen taahhütler de bir müzakere olmadan günde me geldi. AKP 2002 yılından itibaren hükümet olmasına ve kendi çalışmalarını sürdürmesine karşın, yargı dahil olmak üzere, devlet aygıtının kontrolü eski Kemalist elitlerin elindeydi. Kürt hareketi susturulmak istendi: 2003'te Anayasa Mahkemesi HADEP'i (Halkın Demokrasi Partisi) bölücülük suçlamasıyla kapattı. Anayasa Mahkemesi Kürt siyasetine karşı ilk kez böyle davranmıyordu: 1993 ve 1994 yıllarında HADEP'in öncülü olan HEP ve DEP gibi Kürt partileri de aynı gerekçelerle kapatılmıştı. Hatta bu da son olamayacaktı, çünkü 2009 yılında HADEP'in devamı olan DTP'nin de kapatılma sırası gelecekti; DTP, şimdiki BDP'nin öncülüydü.

2004 yılında Öcalan, Kürtlerin demokratik yollarla haklarını kazanma girişiminin başarısız olduğunu açıkladı. Ateşkes bitti ve özellikle 2006'dan itibaren şiddet alevlendi. 2008'e gelindiğindeyse tekrar müzakere yolu açıldı. O yılın Eylül ayında, PKK ve MİT temsilcileri Norveç'in başkenti Oslo'da barışı müzakere etmek üzere büyük gizlilik içinde buluştular. Ayrıca Öcalan ile doğrudan görüşmeler de bu sürecinin bir parçası oldu: MİT temsilcileri onunla görüşmek için birkaç kez İmralı Adası'na gittiler.

Sürecin tıkanmaması için PKK birkaç kez, bazen aylar süren, tek taraflı ateşkes ilan etti. En sonunda Oslo süreci, somut sonuçlar alınmadığı için Temmuz 2011'de aniden kesildi. Hükümet, PKK'yi suçluyordu: Çünkü PKK, Diyarbakır'da bir askerî hedefe saldırmış ve 13 asker hayatını kaybetmişti. Bu yüzden de müzakerelere devam edilmesi imkânsızlaşmıştı. Buna karşın PKK de hükümeti suçluyordu: Hükümet, Oslo sürecinde sorunun çözümüne ilişkin olarak somut öneriler sunmamıştı. Müzakere sürecinde şiddeti tır-

mandırmakla, aslında PKK de hükümetin hatalarının benzerini tekrarlıyordu. PKK, zaten Şubat 2011’de ateşkesi bitirmişti. Ama bir iyi niyet göstergesi olarak, Haziran ayında yapılacak seçimler nedeniyle ateşkesin süresini uzatmıştı.

Oslo süreci uzun süre gizli kaldı ama 2011 yılının yaz aylarında, başarısız olan müzakerelerin bant kayıtları basına sızdı ve Erdoğan, PKK ile görüştüklerini kabul etmek zorunda kaldı. PKK’ye karşı yumuşak bir yaklaşım içinde olmakla suçlanmamak için de tutumunu radikal bir şekilde değiştirdi: Örgütle artık tekrar demir yumrukla mücadele edilecekti.

Benzeri görülmemiş bir şiddet dönemi başladı. Ünlü International Crisis Group, kamuoyuna yansıyan sonuçlara dayanarak, Temmuz 2011 ile 2013’ün Newroz’u arasında 928 kişinin çatışmalarda yaşamlarını yitirdiğini tespit etti: Bunların 304’ü devlet yanlısı (asker, polis ve köy korucusu), 533’ü PKK’li ve Uludere’de öldürülen 34 kişi de dahil olmak üzere 91’i sivil.

“Demokratik modernite”

Bunca şiddete, birçok ölüme rağmen halk nezdinde önemli bir gelişme yaşandı: Hükümet, PKK ile görüşmeler yaptığını açıkladı ama buna Türk halkının olumsuz bir tepkisi olmadı. Büyük katılımlı yürüyüşler yapılmadı örneğin ve 2011 yılında yapılan genel seçimleri yine AKP kazandı; kamuoyu nezdinde ciddi bir itibar kaybına uğramadı. AKP’nin kısa süre öncesine kadar Öcalan’ı “terörist elebaşı” ya da “bebek katili” diye adlandırmış olmasını muhalefet partileri CHP ve MHP bir tutarsızlık örneği olarak ona karşı kullanmak istedi ama bir sonuç elde edemediler.

Bu durum AKP açısından tam da “Barış ve Müzakere Süreci”nin sürdürülmesini daha da olanaklı kıldı. Başbakan Erdoğan, basına bir sızma olmasını beklemeden, 2012

yılının Aralık ayı ortalarında büyük bir güvenle hükümetin bir aydır Öcalan ile görüşmeler yaptığını duyurdu. BDP milletvekillerine 1999 yılında bu yana ilk kez Öcalan'ı ziyaret etmeleri için izin çıktı. İmralı'ya giden tekne tekrar çalıştı (2011 yaz ayından itibaren Öcalan'ı hiç kimse ziyaret edememişti ve bunun resmî gerekçesi olarak adaya gidecek teknenin arızalı olduğu, Marmara Denizi'nde hava şartlarının uygun olmadığı söylenmişti) ve BDP'liler Öcalan ile görüşüp, onun mesajlarını kamuoyuna duyurdular. Kandil'deki PKK kampları, Avrupa'daki Kürt hareketinin ileri gelenleriyle Öcalan arasında mesajlaşmalar başladı; BDP'li-ler görüşmeler için PKK kamplarına gittiler. Bunların tümü, Newroz'un ön hazırlıkları ve sonrasında gelişecek barış süreci için atılan önemli adımlardı.

Kürdistan Devrimcileri süreci de dahil, PKK ve Öcalan 1998'den bu yana izlemeyi düşündüğü politikaları tüm Türkiye halkına anlatmak için ilk kez bir fırsat ele geçirmişti: Şiddete son verecek, siyasi diyalog başlatacaklardı. Newroz mesajında ateşkesi ve Türkiye'den çekilme planını Öcalan şöyle açıklıyordu: "Bu bir son değil, yeni bir başlangıçtır. Bu mücadeleyi bırakma değil, daha farklı bir mücadeleyi başlatmaktır."

O gün bütün dikkatler Diyarbakır'a yöneliyor; kuruluştan bu yana PKK lideri Öcalan'ın kendilerine seslenişini Türk kamuoyu ilk kez dinliyordu. Şöyle diyordu Öcalan: "Bizim kavgamız hiçbir ırka, dine, mezhebe veya gruba karşı olmamıştır, olamaz. Bizim kavgamız ezilmişliğe, bilgisizliğe, haksızlığa, geri bırakılmışlığa, her türlü baskı ve ezilmeye karşı olmuştur." Devamında da, "Bu Newroz münasebetiyle, en az Kürtler kadar Ermenileri, Türkmenleri, Asurları, Arapları ve diğer halk topluluklarını da, yakılan ateşten kaynaklı özgürlük ve eşitlik ışıklarını, kendi öz eşitlik ve özgürlük ışıkları olarak görmeye ve yaşamaya çağırıyorum".

Öcalan, iki BDP milletvekilinin ağızından okunan mesajında, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılları ve öncesine ilişkin olarak Kürtlerin ve Türklerin ortak tarihleri üzerinde duruyordu. Türk ve Kürt askerlerin Birinci Dünya Savaşı sırasında omuz omuza savaştıklarına ve yeni ülkenin bağımsızlığı için mücadele ettiklerine değiniyordu. Kürtlerin ve Türklerin 1920'de Millet Meclisi'ni birlikte kuruldıklarını hatırlatıyordu: "Ortak geçmişimizin önümüze koyduğu gerçek; ortak geleceğimizi de birlikte kurmamız gerektiridir."

Böylece topu hükümete atıyordu.

Öcalan'ın isteği olan silahların susturulması ve diyalogun başlatılması onun açısından yeni bir şey değildi. Ama tüm kimliklerin içinde yer alacağı özgür, demokratik ve eşitlikçi bir ülkeyi birlikte inşa etme arzusu onun ilk başlardaki ideallerine çok uzak değil miydi? Bağımsız bir Kürdistan idealinden vazgeçilirken, Türkiye'de ulusların kendi kaderini tayin etme hakkından da mı vazgeçiliyordu?

Neden sadece "demokratik modernite" dediği idealinden bahsediyor? Neden özyönetimden bahsetmiyor? Neden geleneksel Kürt kültürünün yok olmaktan kurtarılmasından, Kürtçe eğitimden bahsetmiyor? Siyasi sebeplerden ötürü hapse olan ya da yaşam hakkına saygı gösterilmesi gerekirken, devlet tarafından infaz edilen binlerce Kürtten neden söz etmiyor? Neden Kürtlerin lideri değil de herkesin lideri olmak istiyor? Tam hak eşitliği olmadan, Türklerle birlikte kurulacak bir demokrasi için Kürtler neden uğraşsınlar? Birkaç kuşak sonra gerçekleşebilecek, hatta belki de hiç gerçekleşmeyecek idealler yerine, ilk önce bunların mücadelesinin sürdürülmesi gerekmiyor mu?

Öcalan'la bir söyleşi yapıp bunların cevabını almak isterdim ama maalesef İmralı'ya giden gemide gazeteciler için henüz yer yok.

1990'lı yılların faili meçhul cinayetleri

2012 yılın sonbaharından sonra, Gülyazı'nın mezarlığındaki 34 mezara, siyah granitten mezar taşları yapıldı. Granitle çevrelenmiş mezarlar yine renkli plastik çiçeklerle süslendi ama siyah, ağır, karanlık ve boğucu hava dağılmadı.

Kürdistan topraklarında, tıpkı orada olduğu gibi, savaştan dolayı hayatını kaybeden binlerce Kürt gömülü. Bazı mezarların, Gülyazı'dakiler gibi, yakınları tarafından özenle bakımı yapılıyor. Ölüler toprağın altında çoğunlukla taşsız, hatta işaretsiz yatıyor. Cenazelerin yan yana gömülü olması nadir görülen bir durum değil. Bu ölümlerle Uludere'deki ölümler arasında benzerlikler var: Devlet bu ölümlerden sorumlu ve gerçekleri araştırmayı reddediyor. Uludere'nin ve 1990'lı yıllarda öldürülenlerin yakınları her hafta bir araya gelerek, onların kaderine dikkat çekmeye çalışıyor. Diyarbakır ve İstanbul'da her Cumartesi günü, "Cumartesi Anneleri" bir araya geliyorlar. Gülyazı'daki kadınlarsa Perşembe günleri buluşuyorlar.

Kendilerinden bir daha haber alamadıkları babalarının, kocalarının, oğullarının ve kızlarının resimlerini taşıyorlar. Ancak gazetelerde fazla yer almıyor veya haber konusu edilmiyorlar artık. Cumartesi Anneleri'ne ve Uludere katliamına medyanın ilgisi ilk yıldan sonra giderek azaldı. "Devlet tarafından işlenen ve faili meçhul olarak anılan cinayetler listesi" oldukça uzun ve giderek genişliyor.

İnsan Hakları Derneği tarafından hazırlanan bir Türkiye haritasında, tüm toplu mezarların yerleri birer bayrakla işaretlenmiş. Ülkenin özellikle Güneydoğu'sunda yoğunlaşan kırmızı ve bazen sarı renkteki bayraklarla işaretlenmiş yerler oldukça dikkat çekici. Kırmızı bayraklar "muhtemel toplu mezar", sarı bayraklarsa "açık toplu mezar" yerlerine işaret ediyor. Şüpheler ve iddialar, tanıklara, yani yakın köylülerin ve sonradan pişman olan katillerin ifadelerine dayanıyor.

IHD'nin araştırması o kadar kapsamlı ki, sadece yerleri de-
ğil, aynı zamanda ölümlerin gömüldüğü yılı ve kaç kişiyle bir-
likte gömüldüklerini de kapsıyor.

IHD'nin hazırladığı Diyarbakır'ı kapsayan toplu mezarlar-
nın listesi epeyce uzun ve biraz da muğlak. Coğrafi bölgeler
ve bazı köylerin adları bazen eski haliyle Kürtçe, bazen de
Türkçe işaretlenmiş. Mesela 1993 yılından bu yana Zera kö-
yünde yaklaşık 30 kişi toplu olarak gömülmüş. 1995 yılın-
dan beri Erkenci'de 2 kişi, 1998'de Koska'da 17 kişi; 1994'te
Bitlis'e bağı Kokarsu köyünde 33 kişi, bir yıl sonra Çakalsö-
ğüt köyünde 4 kişi; 1997 yılında bir su deposunda 27 kişi;
1994'te Şırnak Giver'de 24 kişi, Silopi ilçe mezarlığındaysa
52 kişi isimsiz olarak gömülmüş. Şüphelenilen en eski top-
lu mezarın tarihi 1925 yılına kadar uzanıyor. Bu mezar Bin-
göl ilinde: Şeyh Said isyanı sırasında evi ateşe verilen bir ai-
leye ait. Listede, Dersim'de 1937-1938'den kalma toplu me-
zarlar da var. Topluca gömülmüş olan 250 kişinin kalıntıları-
nın bulunduğu mezarlar bunlar. Ayrıca yine Dersim'e bağı
Çemişgezek ilçesinde ve Dersim merkeze bağı Alicik'te üç
toplu mezar bulunuyor.

IHD'nin listesinde 253 toplu mezar ve muhtemelen 3.248
ölü yer alıyor.

Ordunun ölüm timleri

Türk ordusunun '80'li yılların sonunda kurduğu "terörle
mücadele ve istihbarat birimi" JİTEM, PKK ile mücadeleyi
amaçlamış ve büyük ihtimalle ya 1990'lı yılların sonunda ya
da bu yüzyılın başında dağıtılmıştı. Hemen hemen aynı dö-
nemde Türkiye'nin Güneydoğusu'nda bulunan on il Olağa-
nüstü Hal Bölgesi (OHAL) sayıldı. Bu illere dışarıdan birile-
rinin girmesi neredeyse imkânsızdı ve yetkilileri her türlü
yasanın üstündeydiler.

JİTEM yasadışı bir örgüttü ve Türk ordusu varlığını hâlâ inkâr etmekte. Ama tam tersi yönde güçlü kanıtlar var. Kurucularından biri, 2000 yılında emekli olan Tuğgeneral Veli Küçük'ün kuruluş aşamasında JİTEM'e dahil olduğunu itiraf etti. Ayrıca konuyla ilgili Türkiye'den kaçan eski JİTEM ajanlarının tanıklıkları var. Bunlardan en bilineni, PKK savaşçısıyken sonradan JİTEM'e katılan Abdülkadir Aygan. Aygan, şimdilerde İsveç'te siyasi mülteci olarak yaşıyor.

Aygan ve en az iki eski arkadaşı, uluslararası medya kuruluşlarıyla yaptıkları görüşmelerde JİTEM'in çalışma yöntemleriyle ilgili açıklamalar yaptılar. Bu dönemde OHAL bölgelerinde yaşayan insanların en büyük korkuları, Türkiye'de üretilen beyaz Renault ve Toros marka araçlarmış. İnsanların bu konu hakkında neler konuştuklarını hâlâ duyuyorum: Eğer etrafta bir Toros ya da Renault fark ettiysen, birilerinin kaybedileceğinden emin olabilirsin. JİTEM tarafından Toros'a bindirildiysen, bir daha canlı olarak geri dönemezsin. Abdülkadir Aygan, "Biz insanları genellikle geceleri öldürürdük; askerlerin ortalıkta olmadığı saatlerde. Sorguladığımız insanlar hayatta kalamazdı" diyor.

Bu yasadışı grubun hedefi, kara ve hava kuvvetlerinin de doğrudan saldırdığı PKK'liler değildi ilk başlarda. JİTEM, PKK ile ilişkisi olan ya da ona yardım ve yataklık yaptığından şüphe duyulan Kürtlere yöneliyordu. Kürt hareketine sempati duyanları (genellikle sıradan vatandaşlar), Kürt aydınlarını ve bazen rastgele insanları kendine hedef seçiyordu.

JİTEM'in en ünlü cinayetlerinden biri, Kürt siyasi hareketinin emektarı olan yazar ve aydın Musa Anter cinayeti. Musa Anter, ilk kez 1959'da Kürtçe yazdığı bir şiir yüzünden yargılanmış. Toplamda yaklaşık 12 yılını cezaevinde geçirmiş. 20 Eylül 1992'de Diyarbakır'da bir konferansa katılmış, ardından güya bir toprak anlaşmazlığını çözmek üzere

bir yere davet edilmiş ve daveti yapan kişiler tarafından orada öldürülmüş.

Anter ya da Apê Musa (Musa Amca) cinayetiyle ilgili haberler hâlâ zaman zaman gazetelerde yer alıyor. Bugün onun büstünü Kürdistan'ın pek çok yerinde görmek mümkün. Ayrıca ölüm yıldönümünde onun adını taşıyan önemli bir gazetecilik ödülü veriliyor. JITEM'in kurbanı olan diğer binlerce insanın sesiyse sadece bir yerde toplu bir mezar açıldığında veya kalıntılar tespit edildiğinde duyuluyor. Kürt gazeteslerinde, aileleri tarafından kemiklerinin teslim alınıp yeni mezarlara gömülüşünün fotoğraflarını görüyoruz. Bu görüntülerde aradan geçen onca yıldan sonra yakınlarının kalıntılarını ellerindeki torbalara koyup taşıyan insanlar da yer alıyor.

Henüz saptanıp kazılamayan pek çok toplu mezar olduğunu yaptığım seyahatler sırasında sıkça duyuyorum. Diyarbakır'da katıldığım bir siyasi toplantı sonrasında, elinde fotoğrafla bir kadın yanıma gelmişti. Nereden geldiğimi sorduktan sonra, kendisi için biraz zaman ayırıp ayıramayacağımı öğrenmek istedi. '90'lı yıllardan birinin ilk günlerinde evlerine polisler gelip kocasını sormuşlar. Yeni evlendikleri bir zamanmış daha. Eşi o esnada evde olmadığı için polisler gitmişler. Sonra durumu eşine anlatmış ve o da, polis bir daha gelmesin diye kendisi karakola gitmiş. "Ben gitme demiştim" diye anlatıyor kadın, anılarını benimle paylaşıırken: "Çünkü insanların bazen böyle kaybolduğunu biliyorduk. Ama yine de gitti. 'Ben yanlış bir şey yapmadım, beni suçlayabilecekleri bir şey yok' diyordu." Kocasından duyduğu son cümle bu olmuş.

Toplantıda hükümet partisi AKP'ye yakın siyasetçiler de vardı. Toplantı yerine de bu nedenle gelmiş. Kadını, sabah da görmüştüm: Siyasetçilerden birine kocasının resmini gösterip, onu bulması için yardımcı olup olamayacağını soruyordu.

Kayıplar için bir uzmanlık merkezi

JITEM cesetleri genellikle asitle yakarak tanınmaz hale getirip tarlalara, nehirlere ya da köprü altlarına atarmış. Ama aynı zamanda, Irak sınırları yakınındaki Silopi’de bulunan devletin gaz ve petrol şirketine ait arazideki asit kuyularını da bu iş için kullanırmış. Zaten “ölüm kuyuları” ya da “asit kuyuları” adlandırması buradan geliyor. “Bazen cesetler bulunurdu” diye anlatmıştı insan hakları savunucusu avukat Tahir Elçi, Diyarbakır’daki bürosunda Ocak 2012’de yaptığım söyleşide: “Sonra devlet yetkilileri tarafından o cesetler çıkartılıyor ve herhangi bir mezarlığa ‘kimsesiz’ diye gömülüyor.”

Ocak 2012’de, Diyarbakır’ın eski şehir merkezindeki yenileme çalışmaları sırasında bir toplu mezar bulundu. Söylentilere göre, ’90’lı yıllara ait bir toplu mezarmış bu; çünkü JITEM’in ofis olarak kullandığı yerin hemen yanındaymış. Söyleşi yaptığımız sırada davanın devam ediyor olması nedeniyle konu hakkında bir açıklama yapamadı avukat Elçi: “Biz JITEM’in orada olduğunu, işkence yapıldığını ve ölümlerin yaşandığını biliyorduk ama o mezarın JITEM mezarlığı olup olmadığından emin değiliz. 1920’lerdeki Şeyh Said isyanından, Ermini katliamından ya da başka bir zamandan kalma bir mezar da olabilir.”

İnsan kalıntıları adli tıp laboratuvarı tarafından incelendi. İki ay sonraysa kalıntıların en az 100 yıllık olduğu açıklandı. Aynı açıklamada, insan kemikleri arasında hayvan kemiklerinin olduğu da belirtiliyordu. Bu açıklamalar kamuoyunda kuşkuyla karşılandı. Çünkü resmî sonuçlar kimseye güven vermiyor. Uluslararası Af Örgütü Türkiye bölümünün kurucu üyelerinden ve kariyerinin başından beri, yani 1991 yılından bu yana Türkiye İnsan Hakları Derneği üyesi olan Tahir Elçi’nin bu araştırma ve açıklamaya cevabı şu: “Toplunun,

gerçeği aydınlatmak ve suçluları cezalandırmak için devletin bu konuda yapılması gereken her şeyi yaptığını inanması gerekiyor.” Böylesi bir güvenin olmadığını biliniyor. Adli tıp laboratuvarının oldukça güvenilir olduğunu Elçi de kabul ediyor. Ama gerçeğe ulaşmak için bunu yeterli bulmuyor, daha fazla şeye ihtiyaç olduğunu söylüyor.

“Bir mezarın açılması ve bir soruşturmanın yürütülebilmesi için savcılarının kararına ihtiyaç var” diyor Elçi: “Avukatlar olarak bizler, savcının kararına bağımlıyız. On yıl önce bu yönde kimseden bir talep yoktu. Şimdiyse talep var ama şansınız dosyaya bakacak olan savcının dirayetine bağlı. Bu yönde genel bir politika yok.”

Ülke çapında çalışan uzman bir merkezin olması gerektiğini düşünüyor Elçi ve meslektaşları. Kayıp kişilerle ve toplu mezarlarla ilgili çalışmaların bu uzmanlık merkezince yürütülmesi gerekiyor. Kayıp yakınlarına, kayıplara ve mezarlardan çıkarılan ölümlere ait, adli tıp uzmanları tarafından elde edilmiş DNA bilgilerinin toplandığı; hem avukatların hem savcılarının ulaşabilecekleri bir veri tabanının oluşturulması gerekiyor. Böylesi bir merkez olduğunda, kayıp kişilerin yakınlarının talepleri olmadan da mezarlar açılır ve araştırma yapılabilir. Elçi bir örnek veriyor: “İki hafta önce, 1993’te Silopi’de işlenen bir cinayet hakkında bir asker bazı bilgiler verdi savcıya. Beni de çağırdılar, çünkü baktığım bir davaydı ve kayıp kişilerin kimlikleri belliydi.” Kocasının veya oğlunun nerede öldürüldüğüne ve nereye atılmış olabileceğine ilişkin olarak ailelerin genellikle bir fikre sahip olmadığını söylüyor Elçi. “Sevdiklerinin kalıntıların arayan ailelerin, belirli bir yerde kazı yapılabilmesi için bir avukat aracılığıyla, Cumhuriyet Savcılığı’na talepte bulunması gerekiyor. Ama olası toplu mezar yerleri genellikle geniş bir alanı kapsar ve bulunması her zaman kolay olmaz” diye ekliyor.

Tanıklık eden kişilerden bilgi istenir ama bu insanlar genellikle korkar ve konuşmazlar. Gazeteleri yakından takip etmek belki yararlı olur. Elçi ile 2009 yılında, “ölüm kuyuları” hakkında bir haber için telefonda konuşuyorum. JITEM elemanı olan Abdülkadir Aygan, öldürülen Kürtlerden bazıları hakkında gazetelere yeni bazı açıklamalarda bulunmuş. Bu açıklamada, ailesi tarafından yıllardır aranan bir Kürt hakkında bilgiler de var. Aygan’ın açıklamaları sayesinde, o aile hukuk yoluna başvurup dava açma imkânı buluyor.

Kazılarda karşılaşılan bir diğer önemli sorun da Minnesota Protokolleri adıyla bilinen protokollerin hükümet tarafından yakından takip edilmemesi gerçeğiyle ilgili. Bu protokoller adli tıp uzmanları, avukatlar ve insan hakları savunucusu bir grup tarafından oluşturulmuş olup, uluslararası geçerliliği vardır; mesela yargısız infazları ve soykırımları araştırmak için bir belli standartlar getirmiştir. Bunlarda toplu mezarların en iyi nasıl açığa çıkarılacağı, mağdurların kimliklerinin nasıl saptanacağı, failerin cezalandırılması için cinayet ortamında delillerin nasıl toplanacağı, otopsilerin nasıl yapılacağı ve bu tür cinayetlerle ilgili verilerin nasıl özel bakıma alınacağına ilişkin kurallar yer alıyor. Bu kurallar arasında, özellikle hükümetlerce işlendiği muhtemel cinayetlerle ilgili soruşturmalarda özel ve tarafsız bir komisyon oluşturulması gerektiği de var.

İnsan hakları grupları, Türkiye’deki uygulamadan dolayı büyük bir ikilem yaşıyorlar. Çünkü bu cinayetler devlet tarafından işlenmiş ve çatışma hali halen sürüyor. Bu nedenle de, bağımsız bir komisyon kurmak için hükümet hiçbir inisiyatif almıyor. Ayrıca mezarların ileride açılmak üzere olabildiğince korunması veya kısa sürede dikkatle açılması konusunda birçok insan hakları savunucusunun kafası karışık. DNA’nın hasar görmesini ya da bozulmasını önlemek için

koruma çok önemliyken, mümkün olduğunca yüksek güvenilirlikte DNA sonuçları elde etmede hız da önem kazanıyor. Örneğin, toplu mezarın iş makinesi ya da kazma yardımıyla açılması insan kalıntılarının dokunulmadan fotoğraflanmasına, DNA için gerekli olan saç teli ve benzeri verilerin sağlıklı toplanmasına çok da uygun değil.

IHD çalışma grubu bu nedenle toplu mezarları açmak için bazen başvuruda bile bulunmuyor. Tahir Elçi için bir opsiyon değil bu: “Uluslararası standartlara uygun olmasa da mevcut DNA’yı her zaman güvende saklayacaksınız.” Bu gelişmelerin üzerinden çok uzun bir zaman geçti. Elçi: “2000 yılına kadar OHAL uygulanan Şırnak’ta büyüdüm. Yani mağdur durumdaki yurttaşların insan hakları ihlallerine karşı yasal hak arayışları bile onlar açısından büyük bir tehlikeydi. Birçok davada ancak 2000 yılından sonra adım atılabildi” diyor. Bu süreç Elçi’yi sadece Kürt olduğu için değil, 1990’lı yıllarda Şırnak ilinde yeni bir avukat olarak çalışmaya başlayıp çok korkunç olaylarla karşılaşmasıyla da etkilemiş. 1993’te 15 meslektaşıyla birlikte gözaltına alınmış ve 1 ay boyunca jandarmada işkence görmüş. Ardından bu uygulamaları sık sık yaşamış. Kendisine karşı komplolar kurulmuş ve çalışmaları engellenmiş.

2012 yılının Mart ayında onun talebiyle bir toplu mezar özel olarak açıldı. Büyük ihtimalle, ağabeyi Ramazan’ın kalıntıları da buradaydı. Bu toplu mezarla ilgili bilgiler bir askerle ilgili iddialarla, ölüm mangaları nedeniyle yargılana- cak olan Cemal Temizöz ile ilgili iddialarla gündeme gelmişti. Mezardan çıkarılanların kimlik tespitleri uzun sürdü ve nihayetinde 2013’ün ilkbaharında haber geldi: 1994 yılında kaybolan Ramazan da oradaydı.

Cumartesi Anneleri, –tıpkı Uludere’de öldürülenlerin ailelerinin ve yakınlarının her Perşembe mezarlıkta yaptıkları gibi– gözaltında kaybedilen sevdiklerinin fotoğraflarını elle-

rine alarak, İstanbul ve Diyarbakır'da her hafta bir araya geliyorlar.

27 Mart 2013'te, yani Newroz'dan bir hafta sonra ve barış haberleri hâlâ Türkiye'nin sıcak gündemiyken, Uludere bombardımanını da devlet tarafından işlenen ve henüz çözülememiş olan cinayetler listesine yazıyorum. Bunu yaptığım gün, Meclis İnsan Hakları Komisyonu'nu, Uludere Araştırma Komisyonu'nun nihai raporunu kabul ediyordu. Komisyon'un üç muhalif üyesi –CHP'li Levent Gök, BDP'li Ertuğrul Kürkçü ve MHP'li Atilla Kaya– Meclis görüşmeleri sırasında bu raporun reddedilmesi için uğraşmış ama bir sonuç alamamıştı.

Bombardımanın beş yüzüncü günü

Ortasu ve Gülyazı'daki kayalık zeminde birkaç düzine insanla birlikte oturup, bombalanan yere bakıyoruz. Birkaç yüz metre uzaktayız. Olay yerine hiç bu kadar yakınlaşmamıştım daha önce. 50 metre ilerimizde bir tankın yanında sıralanmış askerler var. Etrafı kırmızı-beyaz bantla çevrilmiş alanda bir de tabela var: ASKERİ BÖLGE, GİRİŞ YASAKTIR.

Hemen sağ üst taraftaki olay yerini çıplak gözle ayırt edebiliyoruz. Küçük ama belirgin bir yer burası. Olayda hayatını kaybedenlerin ailelerinden oluşan yaklaşık 150 kişi var burada. Aileler, askerlerden yolu açmalarını istiyorlar sakın bir şekilde. Askerler bunu yapmayınca, dağın etrafındaki abluka altına alınmış yere kadar tırmanıyorlar. Amaçları, yaşamlarını yitiren 34 kişi için 34 karanfil bırakmak. Pakize'nin de, en büyük oğlu Özkan ile birlikte dağa tırmandığını görüyorum.

Tarih 11 Mayıs 2013. Bombardımanın beş yüzüncü günü. Mağdurlar için adaletin gerçekleşmediği günler tek tek sayılıyor ve bazı günler, bugün de olduğu gibi, her Perşembe yapılandan daha kalabalık bir anma töreni düzenleni-

yor. Bombalama olayının iki yüz ellinci gününde de bir anma vardı burada ama o gün ailelerin dağa çıkışını engellemek için göz yaşartıcı gaz ve tazyikli suyla müdahale edilmişti. Görünüşe bakılırsa, askerler bu kez farklı bir talimat almış olmalılar.

Saatlerdir bir film izliyormuş gibi hissediyorum kendimi. Yukarıya tırmanmayan grubumuzun sağından, yürüyerek geldiğimiz yol geçiyor. Hemen ilerideki düz alandaysa bizi Ortasu'dan buraya kadar getiren dolmuş ve traktörler bekliyor. Sağımızda, bombalama olayının yaşandığı yere uzanan, çitle çevrilmiş bir alan var. Önümüzde askerler birikmiş durumda.

Aileler üst tarafta anma töreni düzenlerken, sağ taraftan aniden helikopter sesleri duyuyoruz. Helikopter bizim bulunduğumuz yere doğru alçaktan uçarak geliyor ve sağ tarafımızdaki alana yumuşak bir iniş yapıyor. Helikopterin kapıları açılıyor; kalkanları ve coplarıyla bir grup asker aşağıya iniyor. Yeniden asker taşımak üzere, aceleyle üç sefer daha yapıyor o helikopter. Bu olay bana, bombardıman sonrası yaralıların neden helikopterle hastanelere taşınmadığıyla ilgili olarak son raporda yer alan bir gerekçeyi, "Helikopterin inmesi için uygun alan yoktu" gerekçesini hatırlatıyor.

Helikopterden inen askerler, alanın kenarında bulunan kilitli çite doğru koşuyorlar. Bu sırada köylülerden biri onlara kapıyı açmak için aceleyle harekete geçiyor. Ben şaşkınlıkla, "Bunu neden yaptın?" diye soruyorum. "Çitin nasıl açılacağını ben biliyorum ama onlar belki de bilmiyorlardır. Görevli askerler bunlar, burada olmaları onların suçu değil" diyor köylü. Yakınımızdan geçen kasklı gencecik askerlerin yüzünü görebiliyorum. Bir tanesi helikopterin hızla dönen pervanesinin yarattığı rüzgardan ötürü kaskını düşürüyor.

Askerler tepelere yayılıp çalıların arasına mevzileniyorlar. Onları izlerken, içlerinden birinin fotoğraflarımızı çek-

tiğini fark ediyorum. Umanım fotoğrafım net çıkar ve yukarıya tırmanmadığımın kanıtı olur. Zira burası sınırı yasadışı geçiş yolu olarak kabul ediliyor ve Türk vatandaşlarına ceza uygulanıyor. Benimse özel durumum var: Bir yabancı olarak ülkeden sınırdışı edilebilirim ve muhtemelen beş yıl boyunca ülkeye giriş yapamam.

Askerler dağıldıktan sonra, yetkili komutanla konuşmak üzere ailelerden birisi dağdan aşağı iniyor. Aşağıda kalan gruptakilerle de gelip konuşuyor. Köylülerin amacı geri dönüşte tutuklanmama güvencesi almak. Arabuluculuk yapan kişi birkaç kez dağa inip çıkıyor.

Bu görüşmeler saatlerce sürüyor. Bu sırada acıkıyor ve bir şeyler atıştırmaya başlıyoruz: Bazıları yanında ekmek ve peynir getirmişler, onu paylaşıyorlar. Bazılarıysa etraftaki ağaçlarda meyve arıyorlar, özellikle de olmuş badem. İnsanlar kendi aralarında çok da konuşmuyorlar. Bir ara keçiler gündeme geliyor: Bazı kadınlar, keçileri sığmak için başka birilerine bırakmak zorunda kaldıklarını anlatıyorlar. Eğer sabahki anma törenine askerler izin vermiş olsaydı, olumsuz hiçbir şey yaşanmazdı ve bir iki saat içinde herkes dağılıp işine gücüne giderdi.

Nihayet görüşme maratonu bitiyor ve sonuç bize de ulaşıyor: Yukarıya çıkmamış olan seyirciler olarak bizler biraz ileride bekleyeceğiz, sonra anma için dağa çıkmış olanlar aşağı inecekler ve askerler kimseyi tutuklamayacak. Seyirciler olarak bizler hemen harekete geçiyoruz. Geldiğimiz yoldan biraz ilerledikten sonra tekrar oturup arkamızda kalanlara bakıyoruz. Bombalamanın yaşandığı yer görüş alanımızdan çıkıyor artık. Anmaya katılan ailelerin tırmandıklarını dağdan indiklerini görüyoruz. Onlara doğru biraz yürüyoruz. Askerlerin kameralarına görüntü vermemek için gençlerin çoğu yüzlerini poşularıyla kapatıyor. Harika bir tiyatro: Geleneksel kıyafetleri içinde başları örtülü kadınlarla yüzle-

rini poşularıyla gizlenmiş çocukları el eleler. İki kesim de ellerini havaya kaldırıp zafer işareti yapıyor.

Pakize her zamanki gibi sessiz. Osman'ın hayatını kaybettiği yeri ilk kez ziyaret ediyor. "Hep gitmek istiyordum," diyor, "Orada bulunmak beni hem üzdü hem de çok öfkelenirdi."

Beş yüzüncü günden bir ay sonra, dağa tırmanan tüm ailelere savcılıktan bir yazı geldi: Yasadışı yollarla sınırı geçmek suçu nedeniyle kişi başına 3.000 lira ceza almışlar. Kalabalık bazı aileler için cezaların toplamı 15.000 lirayı buluyor. Pakize sadece kendisi için ceza alıyor.

Hiç kimse bu cezayı ödeyebilecek durumda değil. Zaten ödemek de istemiyorlar. Cezaya itiraz prosedürü başlıyor. Avukatlara durumu sorduğumda, sonucun çok belirsiz olduğu cevabını alıyorum. En kötü ihtimalle insanlar cezaevine girerler ya da cezaların tahsili için eşyaları satılır. Köylülerin evlerinden hangi değerli eşyayı götürebileceklerine ilişkin hiçbir fikrim yok; en değerli eşyaları televizyonları.

Anmadan sonra, aynı yoldan geri dönüyoruz. Kaçakçıların rahatça kullandıkları, dağın diğer tarafına giden yoldan yani. Durum şu: Kaçakçılık gibi yasadışı bir faaliyet için bu yolu kullanmak serbest ama öldürülmüş yakınlarını anmak üzere ailelerin aynı yolu kullanmaları yasak.

UFUK

Semire mutfakta yere oturup, Zeviya ailesinin bostanından büyükçe bir kase içinde getirilmiş domatesleri doğruyor. Çayımı alıp yanma oturuyorum. 2012 yılının sonbahar aylarından birindeyiz ve o, daha yeni 18 yaşma girmiş durumda. Semire yıllardır okula gitmiyor; muhtemelen artık evlenmesi bekleniyor. Kardeşi Bedran'ın hayatını kaybettiği bombalama olayını konuşmayacağım onunla bu kez. Öylesine sohbet etmek istiyorum kendisiyle. “Evlilik planın var mı?” diye soruyorum. Bana sertçe bakarak, “Evlenmeyeceğim, asla” diyor. “Neden?” diye soruyorum. “Gençler öldü” diyor.

Köyde birileriyle sohbet ederken hep karşılaştığım bir olay: Konu dönüp dolaşıp bombalama olayına geliyor. Köye sonbahardaki o gidişimde bir aileyi daha ziyaret ediyorum. Akşam Pakize'nin evine geri giderken, ailenin genç oğullarından biri bana eşlik ediyor. Yürüme mesafesi yakın da olsa ve hiçbir tehlike bulunmasa da bir kadının karanlıkta yalnız başına yürümesine kesinlikle izin vermiyorlar. Bu gençle daha önce konuştum. Dersleri oldukça iyiymiş ve üniversiteye gitmek için çok çalışmış. Arada bir o da kaçakçılık yapıyormuş.

Bombardıman sırasında birkaç arkadaşını kaybetmiş. Sohbet edebilmek amacıyla, “Okul nasıl gidiyor?” diye soruyorum kendisine. “Artık okula gitmiyorum” diye cevap veriyor. Son birkaç aydır derslere eskisi gibi konsantre olamıyormuş: “O olaylardan sonra motivasyonumu kaybettim. Ders notlarım düştü ve hiçbir sınavı veremedim. Aynı dönemi bir daha okumak istedim fakat okul müdürü, ancak para ödemem halinde bunun mümkün olacağını söyledi. Ödeyecek paramız yoktu. Okulu bırakmak zorundaydım.” Şimdi elinden geldiği kadarıyla çalışıyor ve daha sık kaçakçılık yapıyormuş.

Katliamda oğlunu, eşini ya da babasını kaybedenlerin hat-ta tüm köyün yaşamında radikal değişiklikler olmuş. Mesela çiftler evleniyorlar ama düğün yapmıyorlar. BDP’li yerel si-yasetçi İrfan, bombalamadan önceki döneme ait bazı görün-tüleri izletiyor bana. Dağların arasındaki yeşil yaylada yapı-lan düğünde misafirler büyük bir daire oluşturarak, *govend* (halay) çekiyorlar.

Sağ ayakla başlayıp dört adım öne atıyorsun, sonra sol ayakla başlayıp dört adım arkaya atarak yeniden devam edi-yorsun. Bu sırada yanındaki kadın ya da erkeğin serçe par-mağını karşılıklı sıkıca tutuyorsun. Halay sırasında daire bü-yüyor. Birilerinin arasına girerek sen de oyuna katılıyorsun. Baş çeken kadın veya erkekler ellerinde mendil sallıyorlar, müziğe eşlik ediyorlar. Mendiller bazen beyaz ama genelde kırmızı-sarı ve yeşil renkli oluyor. Yabancı biri olarak katı-lırsan hem *govend* öğreniyorsun hem de çok övgü alıyorsun. Gülyazı ve Ortasu’da ne yazık ki, artık *govend* oynanmıyor. Belki de bir daha hiç oynanmayacak.

Pakize’nin eşine ağıt

Sonbahar günlerinden birinin öğle saatlerinde, öğle yemeği için Pakize’nin kayınbiraderiyle yengesinin, Mehmet ve Ley-

la'nın evindeyim. Sinem ve Hülya'da oradalar. Birden elinde kağıtlarla bir misafir daha geliyor. "Hoş geldin" diyorlar kendisine. Adam, Pakize'yi soruyor. Sinem hemen dışarı çıkıyor ve az sonra Pakize ile birlikte geri geliyor. Misafirin adı Abdurrahman Adıyan'mış. Şairmiş, Bursa'dan geliyormuş. Adıyan, bombardıman olayının mağdurları için tek tek şiirler yazmış. Pakize için de bir şiir yazmış ve özel olarak onu kendisine sunmak istiyormuş.

Osman Kaplan İçin Ağıt (14.05.1980 - 28.12.2011)

güneşe,
rengini kaptıran cepken mahcup
işliğin dok telası tahrîş ediyor boynunu
/terden süzölmüştür yakası

Osman,
yüreğinde beş güvercin besledi
güvercinler kafeste, derme çatma bir evde
eşikten, pencere pervazından sızdı soğuk
aktı damı, kaçırdı olukları; mutluydu yine de
güvercinlerin aksa damlasa da burunları
"damlaya damlaya göl" olmadı
ne yazık ki /akıp giden sersefil bir ömürdü

Pakize,
yıkadı elinde çamaşırlarım yıllarca
astı öğlen güneşine, ütöledi ikindi rüzgârı
Osman hep rüzgâr ütölü esvaplar giyindi
sıyrıldı rüzgârlı bir gecede can gömleği
arkasında beş boynu bükük evlat
ve yaşlı ve gamlı bir avrat bıraktı

nedir ki insanın omuzlarını çökerten
gözbebeğine yalvaran bakışları mıhlayan

sıgmasa da dünyaya öksüzlerin babası
sıgdı güvercinler ve anaları, mahkûm kafese
bükük boyunları, cep delik, cepken utangaç

Pakize'nin avazı kısıldı ilkin
gözleri uçsuz bucaksız kevir
bir dilsiz ağıttı yası, taşıırdı taş kalplileri
her gün kapısının önünden geçti bir cılız dere
n'olurdu zaman ırmağında sefalet olmasaydı

ince, uzun boylu, esmer adamlar
cebelleşirken yoklukla kaşlar çatıldı
ölüm defalarca bastırdı yokluğu
ince belli ve esmer ve yoksul kadınlar
şafakla doğurdu yine bıçkın çocuklar

Osman'a,
“cuma namazını kaçırırsan
cenazene, taziyene kimse gelmez” demişti
– üzülmeye teyze
“dünya haberdar olacak, gelecek taziyeme”
dizleri aşınmış pantolon şahitti namazına

ölüm!
o aziz hatıran gözlerinin son görümlüğü
Osman, dalından koparılan özgür yaprak
resim defterine prangalı mahkûm şimdi.

02 Eylül 2012/Bursa

Türkçe olduğu için Pakize şiiri anlamamıştı. Ama sonra bunun çok da önemli olmadığını söyledi bana: “Birisi zahmet edip kocam hakkında bir şiir yazdığı için çok etkilendim. Anlamamış olmam çok da önemli değil.”

Diyarbakır'da buluştuğumuzda, şiirlerinin Kürtçeye çevrilmesiyle uğraştığını söylemişti Adıyan. 2012 yılının Kur-

ban Bayramı'nda köyde karşılaştığımızdaysa 34 şiiri bitirmişti. Ya da daha doğrusu: Yas yakınmalarını. Yas yakınmaları için ölenlerin aileleri ve arkadaşlarıyla görüşmüştü. “Şiiri okuyunca, ailelerin ya da yakınların hissetmelerini istedim. Çoğu kişide bunu başardım galiba” demişti bana Adıyan. Şiirler, bombaların düştüğü yere atfen, *On Beş Nolu Sınır Taşı* adıyla kitaplaşmış.

Yaptığı işle zamanın tanığı olmak isteyen Abdurrahman Adıyan, karışık bir Türk-Kürt evliliğinin çocuğu ve kısmen Van'da büyümüş. “Bu yüzden bombardıman olayından hemen sonra, Ocak 2012'de yazdım şiirleri. Fakat tatmin olmadım. Ilkbaharda Ortasu ve Gülyazı'ya gittim, oradaki insanlarla tanıştım ve haberleri sıkıca takip ettim” diye anlatıyor.

1943'te Türk ordusunda görevli bir komutanın kaçakçılık yapan 33 Kürt köylüsünü İran sınırında kuşuna dizdiğinden ve bu olayın anısını hâlâ canlı tutan Ahmed Arifin “33 Kurşun” adlı şiirinden bahsediyor. “Şiirin gücü budur,” diyor, “Senelerdir yaşıyor.” Ona göre, 28 Aralık 2011'de yaşanan Uludere bombardımanı sırasında sadece 34 kişi değil, tüm bir bölge öldürülmüştü: “Ama Türkiye'de kimsenin umurunda olmadı bu olay. Trajik bir şey bu: Bu ülkede insani duygular erozyona uğradı.”

Adıyan'm bu anlatımları, bir Kürt yazarın, askerlik hizmeti sırasında PKK ile savaşan oğlunu kaybeden bir Türk anneden duyup anlattıklarını hatırlatıyor bana. O anne, kendi üzüntüsünün Kürt annelerinin üzüntüsünden daha büyük olduğunu söylüyormuş. Çünkü Kürt annelerin daha çok çocuğu oluyormuş, dolayısıyla da, o çocuklardan birini kaybetmeleri halinde bunun acısını daha kolay atlatabiliyorlarmış. “İşte böyle bir ülkede yaşıyoruz biz,” demişti yazar, “Annelerin böyle konuştuğu bir ülkede yaşıyoruz.”

34 şiirin, bombardımanın unutulmamasına bir katkıda bulunmasını umuyor şair Adıyan: “Bir zaman geliyor, tarih

oluyor bunlar. Ama şimdi konuşmak için erken özellikle de yakınlarıyla. Ağlayan anneleri gördüğümde... O kadar çaresiz ve umutsuzlar ki. Erdoğan'dan bir özür bekliyorlar, kendilerini yaralayan kişilerden bir şefkat bekliyorlar. Bunu çok üzücü buluyorum.”

Dersim için özür - Ya Uludere için?

Aylardır, “Erdoğan özür dileyecek” diye konuşuluyor. Gerçekleşmesi halinde büyük bir olay olurdu bu; yakınlarını kaybetmiş olan aileler muhtemelen sevinçle karşılardı. Bana kalırsa, katliamı iyice araştırıp sonuçlandırmadan dylenecek her özür, erken özür olacak. Gerçekleri bile bile halının altına itersen, nasıl bir özür dilemiş olursun ki?

2011 yılı Kasım ayının sonunda, Başbakan Erdoğan Meclis'te aniden, 1930'lu yıllarda Dersim'de yapılan operasyonlar için özür diledi. Bunu söylemek üzücü ama, 73 yıl sonra gelmesine rağmen, aceleyle dilenmiş ve yanlış gerekçelere yaslanan bir özürdü bu.

Tam olarak ne oldu? Dersim, Meclis'te birkaç gün boyunca tartışmalara konu edildi. Muhalefet partisi CHP'nin bir iç tartışması tetiklendi bunu. CHP'nin Dersim milletvekili Hüseyin Aygün, katliamların planlı olduğunu ve emri bizzat Atatürk'ün verdiğini yüksek sesle söylemeye cesaret etti. Bu açıklama çeşitli tartışmalara yol açtı: CHP milletvekillerinden birçoğu, Aygün'e sert eleştiriler yönelttiler. Çünkü CHP Atatürk tarafından kurulmuş bir partiydi ve CHP'li politikacılar katliamda büyük liderlerinin yönlendirici bir rolü olduğunu kabul etmiyorlardı.

Erdoğan'ın özrü doğrudan, Dersim katliamı sırasında yakınlarını kaybetmiş CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'nun kökeniyle ilgili tartışmalara bağlı olarak gündeme gelmişti. Erdoğan, CHP'nin iç tartışmalarına da müdahale ederek, Kılıç-

daroğlu ile birkaç gün boyunca karşılıklı atışıp durdu. Sonra beklenmedik bir anda çıkıp özür dilemekle, Kılıçdaroğlu'nu rezil etmek istedi: "Bu olayla yüzleşmesi gereken parti, Adalet ve Kalkınma Partisi değildir. Bu kanlı felaketin arkasında CHP vardır ve kendileriyle yüzleşmeleri gerekiyor."

Çok acılar çekmiş binlerce insanın sırtından siyasi bir çıkar sağlama çabasıyla hemen özür dilemek yerine, ilk önce dikkatli, dürüst ve açık davranılmah, tartışmanın neden ve niçin gündeme geldiği, neden özür dilemek gerektiği hakkında bilgiler verilmeliydi.

Özre rağmen, resmî devlet görüşü, o dönemde bu ilde Cumhuriyet'e karşı bir kalkışma olduğunu, tehdit oluşturduğunu, ordunun meşru nedenlerle oraya müdahale ettiğini söylemekte. Durum böyleyse özür neden gerekiyor ki? Ayrıca bu durum Türkler için başka bir açıdan da tuhaf olmalı. Çünkü bu tür tarihî olaylarla ilgili bilgiler, resmî devlet görüşüne uygun olarak okullarda hâlâ beyinlere kazmıyor. Bir başbakan haklı bir operasyon için neden özür diler?

Durduk yerde bir özür dilemeyle tarihî gerçekleri kolayca inkâr edemezsiniz. Yapılması gereken tabu olarak kabul edilmiş tüm tarihsel olayları tartışmaya açmak, konuya her açıdan bakarak çözüme gitmektir. Tabii tüm tarafların katılımını sağlayarak. İnsanların hikâyelerini, anılarını dinler, acılarını kabul eder, suçluları mümkün olduğu kadarıyla mahkûm eder, tüm arşivleri açar, sorumlulukları yerine yerleştirirsiniz; özür ancak bundan sonra gelir.

Dersim meselesinin böyle ele alınması gerekiyor ama aynı şeyin örneğin Uludere'deki bombardıman için de yapılması gerekiyor. Bu anlamda öncelikle atılması gereken adım, Meclis İnsan Hakları Komisyonu'na ait o araştırma raporunu çöp kutusuna atmak olmalı. Sonra her taşın altı çevrilmeli, kapsamlı ve ciddi bir soruşturma yapılmalı. Daha önce de değindiğim gibi, bombardımanın orada olmayan PKK'li

Fehman Hüseyin'i öldürmek amacıyla yapıldığı yönünde bir teori var. Bu, sadece bir varsayım, gerçi şimdiye kadar en mantıklı olan ama yine de sadece bir varsayım. Ancak belgelerdeki tüm gizlilik kararları kalkarsa, olaya dahil olanlar serbestçe konuşursa, hükümet aleyhine de olsa tüm sonuçlara karşı açık olursa gerçekler tek tek açığa çıkar. İşte bunlardan sonra da özür dilenir.

Erdoğan'ın Uludere katliamı nedeniyle samimi bir şekilde özür dileyebileceğine inanmıyorum. Belki bir sonraki başbakan yapabilir bunu. Dersim meselesinde olduğu gibi, siyasi çıkarlar uğruna dilenecek bir özrün etkisi belki de çok uzun sürmez. İçtenlikle bir özür için, ilk önce bombardımanı gerçekleştiren sistemin alt üst olması gerekiyor ve belli ki bu çok uzun sürecek. Bu bağlamda diğer ülkelerin yaşadığı deneyimler çok şey söylüyor.

Örneğin, 1972 yılında Kuzey İrlanda'nın Londonderry kentinde 14 silahsız göstericinin polis kurşunlarıyla öldürüldüğü "Kanlı Pazar" (Bloody Sunday) deneyimi. Katliam hemen araştırılmıştı. Ama bu ilk soruşturmanın amacı sadece katliamı örtbas etmek ve asıl sorumluları olayın dışında tutmaktı. Kurbanların aileleri ve Katolik toplumu yıllarca ayrıntılı bir araştırma talep etti, bu ancak 1998 yılında "Hayırlı Cuma" anlaşmasıyla gerçekleşti. Bu anlaşmayla Kuzey İrlanda'daki silahlı çatışma kesin olarak sona erdi. Ancak ondan sonra, ülkede temelden bir şey değiştirildiği için asıl gerçek araştırılmaya başlandı.

Raporun sunulması 2010 yılına kadar sürdü. Netice: Silahlı bir çatışma yaşandığı iddiasının doğru olmadığı anlaşıldı. Protestocular kesinlikle silahlı ve tehlikeli değildi. Yıllar sonra İngiltere Başbakanı David Cameron hükümet adına yaptığı açıklamayla, "derin üzüntüsünü" dile getirdi ve böylece, ailelere ve Katolik toplumuna karşı 30 yıl sonra da olsa doğru bir iş yapmış oldu.

1976 yılının Haziran ayında Soweto'da düzenlenen bir gösteri sırasında polisin rastgele açtığı ateşle en az 200 öğrenciyi öldürmesi olayı da benzeri dersler sunuyor. Bu katliam, 1990'lı yılların başında Güney Afrika'da ırk ayrımı kalktıktan sonra araştırılabilmişti. Gerçekleri Araştırma ve Barış Komisyonu, olaylardan 20 yıl sonra, yani 1996'da duruşmalara başladı.

Uludere bombardımanı olayının kapsamlı ve bağımsız bir soruşturmayla açığa çıkarılıp sonuçlandırılabilmesi için Türkiye'de de bazı şeylerin temelden değişmesi zorunlu olacak.

Hükümet kendini koruyor

Kürt sorunuyla ilk tanışıklığım '90'lı yıllara kadar uzanır. Zwolle şehrinde gazetecilik okumuş, okul bitince Utrecht'e taşınmıştım. Orada, Af Örgütü'nün artık kapatılmış gençlik dergisi *Frontaal*'ın yayınında gönüllü olarak yer almıştım. Siyasi bir mahkûmun serbest bırakılması ya da "kaybolan" kişilerin bulunması amacıyla okurlarımızdan her ay bir ülkenin resmî makamlarına mektup yazmalarını istiyorduk. Bir "mektup yazma" çağrısı da Türkiye için yaptık.

Durum şuydu: Gaziantep ile Diyarbakır arasında, henüz reşit olmayan iki genç, jandarma tarafından gözaltına alındıktan sonra "kayboluyor." Yanlarında bir yığın *Özgür Gündem* ve *Azadiya Welat* gibi gazeteler bulunduğu için jandarma onları dolmuştan insanların gözü önünde indirip gözaltına almış. Olağanüstü Hal uygulandığından o dönemde gazetelerin baskıları Güneydoğu dışında yapılıyor ve gizlice Kürt bölgesine getiriliyormuş. Gazete dağıtan iki gencin izi kaybolmuştu; aileleri onları karakollarda aramış ama gözaltında olmadıkları cevabını almışlardı.

Frontaal için mükemmel bir haber konusuydu bu. Okurlarımız aynı zamanda derginin dağıtımını da yaptıklarından

onların dünyasına çok yakın bir haberdirdi: “Senin de bir gazete/dergi dağıtım semtin var mı? Türkiye’deki bu iki Kürt gencinin de vardı ve bu yüzden çok büyük bir sorun yaşadılar.” O döneme kadar Kürt medyasıyla ilgili hiçbir şey bilmiyordum. Okurlarımıza, Kürt gazetelerinin yerel ve basit gazeteler değil, siyasi bir mücadelenin parçası olduğunu söylemedik. Çok da önemli değildi bu: Konu gazetelerin kendileriydi ve o gençler bu gazeteleri dağıtmaktan başka hiçbir şey yapmamışlardı. Sırf bu yüzden “kayıp”tılar ve bu haksızlığı okurlarımızın kaleme dökmelerini istedik.

Bu tür “kayıplar” artık geçmişte kaldı; tıpkı ’90’lı yıllarda JITEM’in işlediği gelişigüzel cinayetler gibi. Ama gerçekten özde bir şey değişti mi? Hayır. Bugün, Kürt toplumu bu tür cinayetler ve gözaltı kayıplarıyla korkutulup susturulmuyordu belki ama bu kez de yüzlercesi birden tutuklanıp hapse atılıyor. Sorunun özü değişmemişti: Hükümet öncelikle sivilleri değil, kendini koruyordu. Hâlâ insan hakları ve demokrasi değil, devletin korunup kollanması bir başlangıç noktası.

Emekli general ve JITEM’in kuruculardan Veli Küçük’ün davası bunun çok açık göstergesi. ’90’lı yıllar boyunca Türkiye’nin Güneydoğu’sunda siyasi suikastlar yapan JITEM’in kurucularından biri olduğunu kendisi belirtiyordu. 2000 yılının Ocak ayında emekli oldu, henüz emekliliğin tadını çıkarmadan 2008’de tutuklandı. Ne var ki, Güneydoğu’da işlediği iddia edilen suçlardan dolayı değil: Erdoğan hükümetine karşı darbe girişiminde bulunmak ve komplo kurmak iddialarıyla suçlandı. 2013’te ömür boyu hapis cezası aldı.¹

AKP’ye karşı bir darbe girişiminin olduğunu kanıtlamak çok güç. Bağımsız bazı yabancı uzmanlar da bu davayı takip edip iddiaları ve buna ilişkin delilleri incelediler. Sonuçta söz konusu iddianın gerçek olmadığını sonucuna vardılar.

1 Veli Küçük, 11 Mart 2014’te tahliye edildi.

İktidarı tehdit ettiği için Veli Küçük'ün geri kalan hayatını parmaklıklar arasında geçireceği sanılıyor. Bu davada JİTEM'in 1990'lı yıllarda Güneydoğu'daki korkunç uygulamaları ve gerçekleştirdiği birçok infaz daha kolay kanıtlanabilecekken, olası bir darbe girişimini kanıtlamak daha zordu. Küçük, bu satırlar yazılana kadar hiç mahkemeye çıkmadı. Güneydoğu'daki cinayetlerle ilişkisi bakımından hakkında bir araştırma bile yapılmadı.

Kürtlere daha fazla özgürlük vermek için Türkiye'ye yapıldığı söylenen reformların nasıl bir ciddiyetle ele alındığı bu olaydan da anlaşılmaktadır. Ortada elbette inkâr edilemez ilerlemeler var ama bunlar daha çok Kürt meselesinin açıkça tartışmasıyla sınırlı şeylerdir. Mesela Kürtler daha önce olduğu gibi, "dağ Türkleri" olarak tanımlanmıyor. Kürtçe artık inkâr edilen bir dil değil ve sorunları açıkça tartışılıyor.

AKP hükümetinin aldığı bütün bu somut önlemler üzerine biraz daha detaylı düşünülünce, bunların Kürtleri değil devleti ve güçlü olanları koruduğu pekala görülebilir.

Türkiye'nin hukuk sistemi hakkındaki efsane

2012 yılının Eylül ayından itibaren, ortaöğretime başlayan, yani 11 yaşına giren çocuklar, Kürt dili eğitimini (ve diğer azınlıklar dillerini de) seçmeli ders olarak alabiliyorlar. Pratikte bu ne anlamına geliyor? Özkan, Esra, Sinem, Hülya ve Mahmut gibi çocuklar, okula gitmeden önce Kürtçe konuşuyorlar ama bu dile genellikle "Kürtçe" değil, "Türkçeleşmiş Kürtçe" deniliyor. Çocuklar okula gidince Kürtçe konuşmaları yasaklanıyor, sadece Türkçe öğreniyorlar. Türkçeyi iyi öğrendikten sonra, haftada iki saat tekrar anadillerini öğrenebilecekler – ama sadece o iki saat, onun dışında Türkçe yine zorunlu ve anadilde eğitim hâlâ yasak.

2013 yılının sonbaharında, bundan böyle tüm özel okullarda Kürtçe ders verilebilir diye bir açıklanma yaptı Başbakan Erdoğan. Bu ileriye doğru atılmış büyük bir adım gibi görünüyordu ama daha yakından incelendiğinde böyle olmadığı anlaşıyor. Güneydoğu'da çok az özel okul olduğundan, çoğu Kürt çocuğu zaten özel okullara gidemediğinden değil. Bunun asıl nedeni yasal mevzuatla ilgili.

Anayasada, okullardaki eğitim dili olarak açıkça ve sadece Türkçe belirlenmiş. Anayasayı değiştirmeden Kürtçe eğitime izin vermenin tek yolu, onu yabancı bir dil olarak tanımlamaktan geçiyor. Çünkü mevcut yasalar yabancı dilde eğitim için bir istisna getiriyor ve okullarda örneğin, İngilizce ya da Almanca dillerinde eğitime olanak tanıyor. Bir dilin “yabancı dil” olarak tanımlanabilmesiye o dilin başka bir ülkede resmîyet kazanmış olması şartına bağlı. Bu yönüyle Kürtçenin bir avantajı var. Çünkü Irak'ın iki resmî dilinden biri Kürtçe.

Asırlardır o bölgede yaşayan Kürtler açısından anadillerinin “yabancı” dil olarak damgalaması elbette aşağılayıcı bir durum ve bu, Türkiye'de Kürtçenin üstünlüğünü açıkça teyit ediyor.

Türkiye'nin hukuk sistemiyle ilgili olarak ısrarla dillendirilen bir efsane var. Buna göre, anayasanın 66. maddesi gereğince her vatandaş kanun önünde eşittir ve hakları güvence altındadır. Çünkü, “Vatandaşlık bağıyla Türk devletine bağlı olan herkes Türk'tür.” İlgili maddeyle “Türk” sıfatının resmî ulusal kimlik olarak tanımlanmış olmasıyla, Türkiye'deki farklı etnik, kültürel ve dinî özel kimliklerin devlet nezdinde söz konusu edilemeyeceği anlamı çıkıyor.

Anayasa maddeleri ve yargı içtihatları dahil, hukuk sisteminin geri kalanı “Türklük” ve “Türkleştirme” kavramlarını birçok yönden teşvik ederek, eşitlik fikrini zayıflatmakta. Kısacası, bütün Türk hukuk sistemi Türk etnik kimliği, tarihi, kültürü, dini ve dili kokuyor.

Türk kimliğinin egemenliğiyle ilgili başka bir örnek, anayasanın girişinde de yer alıyor. “Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığı”ndan, “Türk millî menfaatlerinden ve “Türklüğün tarihî ve manevî değerleri”ninden söz ediliyor bu giriş metninde. Rumlar ve Ermeniler gibi tanınmış azınlıklar kendi varlıklarını burada hissetmezler; Aleviler ve Kürtler gibi ılımlı azınlıklar da bu çerçeve içine mecburen sığmak zorunda kalırlar.

Bu hukuk sistemi değişmediği sürece, hükümetler tarafından Kürtlerin sıkıntısını hafifletmek için alınacak herhangi bir önlemin faydası olmayacaktır. Sadece Kürtçe eğitim için değil, diğer iyileştirme kararları da yasal boşluklardan faydalanılarak alınıyor.

w, x ve q harflerinin kullanımı mesela. Bu harfler Kürtçe-de yer alır ama Türkçede yok. Kürt dili gibi, özel bir yasayla resmî olarak bu harfler de asla yasaklanmadı. Buna gerek yoktu, çünkü Türkçe her zaman tek resmî dildi. Kürtçe ise adıyla anılarak yasaklanamıyordu, çünkü uzun süre dilin varlığı zaten inkâr edildiğinden olmayan bir dil resmî olarak yasaklanamıyordu.

Hükümetin x, w ve q harflerini tanımayan bu harflerin statüsünü nasıl çözeceği henüz belli değil. En kolay yol, bu harflerin mevcut alfabeye eklenmesi. Ama bu, yine Türkçenin üstünlüğünün sabit olduğu anlamına gelecek ve Kürtçe-yeye fazla bir özgürlük getirmeyecek. Ayrıca Türkçe alfabede olmayan ama Kürtçe alfabede bulunan î, û ve ê harfleri ne olacak?

Devletin Kürtçe televizyonu:

Hiçbir şey yok televizyonu

Kürt dili ve Kürtçe eğitimle ilgili yaklaşımlar sadece yasal ve politik anlamda değil, pratik anlamda da geride kaldı. Dev-

let okullarında verilecek Kürtçe dersler için büyük bir öğretmen açığı sıkıntısı olması da bunun bir örneği. Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürü Kadri Yıldırım bu açığın üniversiteleri tarafından giderilebileceğini, böylece raftaki eğitim planlarını gerçekleştirmek üzere binlerce öğretmen adayının yetiştirilebileceğini ama hükümetin şimdiye kadar bu teklifi hiç değerlendirmedeğini belirtiyor. Daha doğrusu, YÖK bu alanda eğitim alacak öğrenci sayısını belli bir sınırdan tutuyor.

Fakülte başlangıçta hükümetin hem “Yaşayan Diller Enstitüsü”nü hem de Kürtçeyi buna dahil etmesini ciddi bir planlamanın işareti olarak gördü. Ancak zamanla bunun bir süs olduğu anlaşıldı. Kadri Yıldırım gibi insanlar aynı zamanda etkileyici başka bir çalışmayı da gerçekleştiriyorlar: Çeşitli, öğretim yöntemleri geliştirip bu amaçla çeşitli materyaller geliştiriyorlar. Örneğin, bu dildeki eski halk hikâyelerini ve şiirleri kayıt altına alıyorlar. Bu materyallerin sadece fakültede kullanılabiliyor olması elbette onların suçu değil.

Kürtçe yayın yapan devlet televizyonu TRT 6’dan Kürtlere verilmiş fazladan bir hakmış gibi söz ediliyor. Bu kanal 1 Ocak 2009’dan itibaren 24 saat yayın yapmaya başladı. Yayına başlarken düzenlenen özel törene katılan Başbakan Erdoğan, Kürtçe bir cümle kullanarak kanalın açılışını bizzat yapmıştı. Arada bir ben de izliyorum bu suya sabuna dokunmayan kanalı: Devletin duyulmasını istediği haberler, eleştirisiz sohbetler ve müzik programları yayınlanıyor sürekli.

Kürt bölgelerinde neler olup bittiğini merak edenler devletin bu kanalını değil, Avrupa’dan, uydu üzerinden yayın yapan Kürt kanallarını izliyorlar. Şimdiki adı Stêrk TV (Yıldız) olan kanal, 2004 yılından 2012’nin Ocak ayına kadar Danimarka lisansı ve Roj TV adıyla Brüksel-Denderleeuw’dan yayın yapan kanalın devamı olarak kuruldu. Roj

TV de 1995 yılından itibaren Avrupa'dan yayın yapan ve Türkiye'nin baskısıyla sonradan kapatılan başka bir kanalın devamıydı.

Türkiye, Kürt uydu televizyonu ile PKK arasında doğru-
dan bir bağlantı olduğunu, PKK'nin propagandasını yaparak
bölücülük yaptığını savundu hep. 2002'de PKK'nin, AB'nin
terör örgütleri listesine girmesinden beri Türkiye tarafından
Kürt basınına susturmak için yapılan çağrılar, basın ve ifade
özgürlüğünün kısıtlanması pahasına Avrupa'da yankı bul-
du. Peki, uydu üzerinden yayın yapan Kürt kanalları PKK
propagandası yapıyor da Türk devletinin denetimindeki,
Türk askerî propagandası yapan televizyon kanalları ne ya-
pıyor? Aralarında ne fark var?

Türkiye'nin bu kanallara yönelik "terörü övdüğü, bölücü-
lük yapıp nefret duyguları yarattığı" suçlaması doğru değil.
Roj TV'nin yayınlarını yıllardır düzenli olarak izliyor, seyir-
cilerini gözlüyorum. Diyarbakır'a taşındıktan sonra, bu ka-
nalı izleyebilmek için balkona ek bir uydu monte ettirdim.
Ben onların nefretle konuşup bölücülük yaptıklarına hiç ta-
nık olmadım. Tam tersine: Farklı dillerde de yayın yapıyor-
lar (mesela Türkçe, Kurmanci, Zazaki, Sorani, Farsça ve
Arapça) ve Kürdistan'da meydana gelen olaylara, diğer kül-
türlere çok zaman ayırıyorlar. PKK saldırısında askerler öl-
dürüldüğü zaman, anti-Türk retoriğiyle alkış tutmuyorlar.
Bu yönüyle de aslında Türk televizyonlarının onlardan öğre-
neceği çok şey var. Sadece PKK'yi kızdıracak türden görüş-
ler seyretmek mümkün değil. Zira bu televizyon kanalları
varlıklarını PKK'ye borçlular. Çünkü örgütün Avrupa'daki
Türkiye kökenli Kürt hareketi üzerinde baskın bir rolü var.
Kürt televizyon kanalları bu sayede ortaya çıkmış.

Kürtçe yayın yapan devlet televizyonu TRT 6 ise Türki-
ye'deki medyayı daha da çoğulcu yapmıyor; diğer bir deyiş-
le, mevcut durumla mutabık kalıyor. Bu kanal, uydu üzerin-

den yayın yapan Kürt kanallarını Avrupa'nın yardımıyla susturmak için izlenen taktiğin bir parçası.

Kürt uydu kanalları haber peşinde: Stêrk TV'de önceki kanallar gibi, –Gülyazı'ya ilk kez gittiğimde bana eşlik eden Aziz gibi– yerel muhabirler kullanıyor ve geniş bir muhabir ağı olan Dicle ve Fırat gibi Kürt haber ajanslarıyla birlikte çalışıyor. Uludere bombardımanının ardından, iki saatlik yol olan Beytüşşebap'tan kalkıp Ortasu ve Gülyazı'ya ulaşan ilk kişi, bu yerel muhabirlerden biri olan Emin Bal idi. Bal, aynı zamanda *Hürriyet* ve *Radikal* gazetelerini yayımlayan Doğan Haber Ajansı için de çalışıyor. Üstelik Beytüşşebap'ın ana caddesinde küçük ama yoğun çalışan bir elektronik dükkânı, yani bir işi de var. Kendisini ziyaret etmiş, bombardımanın yaşandığı o geceyle ilgili konuşmuştum.

Birkaç kez gazeteciliği bırakmak istediğini söyledi bana. İki küçücük kızı olan Bal şöyle diyordu: “Boş zamanlarımı onlarla geçirmek istiyorum. Bunca sıkıntıyı ve ceset görmeyi artık kaldıramıyorum. Ama aynı zamanda kendimi sorumlu da hissediyorum.” Bu sorumluluk duygusu ona bombardımandan hemen sonra, sabah saat beş buçukta, hava henüz aydınlanırken, o vahim olayın fotoğraflarını çektiymiş: “Herkes gibi ben de şok geçiriyordum. İnsanlar ağlıyordu, ben de ağladım. Gazeteci olarak bu duyguya alışık olmam lazım aslında. Hayatım boyunca çok ceset görmüştüm. Ama bu...”

En büyük korkusunun çektiği fotoğrafları gönderememek olduğunu anlatıyor Emin Bal: “Bombardımanın yaşandığı yerde internet çekmiyordu. Bu yüzden köye doğru gittim. Yola çıkmadan sinyal almaya başladım. O sırada askerler tarafından durdurulseydım ve görsel malzemelerimi elimden alsalardı ne olurdu acaba? Çok şükür ki, böyle olmadı. Fotoğrafları Doğan, Reuters, Associated Press gibi ajanslara ve çeşitli arkadaşlarıma gönderdim. Facebook ve twitter dahil, haber çabucak yayıldı.” Olayın yaşandığı sabah uyku-

dan kalkıp bombardıman haberini twitter'dan okuduğum zaman, Emin'in fotoğraflarını da görmüştüm.

Roj TV, saat birden itibaren olayı gece haberlerde yayınlamıştı. Türklerin çoğunun olduğu gibi, uydudan yayın yapan televizyon kanallarını izlemek için benim de bir çanak antenim yoktu. 2012 yılının Ocak ayında Roj TV kapatılınca, Ortasu ve Gülyazı'da haklı bir tepki oluştu: Eğer Roj TV olmasaydı, onların haberlerini kim duyuracaktı? Sansürlemeden, onları kim dinleyecekti?

Uluslar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptir

Kürtçe yayın yapan bir devlet televizyonu kurmak, Kürtçenin özgür olduğu anlamına gelmez. Asimilasyona uğramış çocuklara ana dillerinde iki saatlik ders alma hakkı verilmesi de Kürtler için bir özgürlük değildir. Bu, sadece şu zaten bildiğimiz gerçeği gösterir: Devlet, bu insan "hakları"nı baskıcı sistemini muhafaza etme çerçevesinde sağlıyor.

Kürtlere bu gibi "haklar" verileceğine, çok eski bir halk olarak onların bir izne tâbi olmaksızın kendilerini yeniden keşfetmeleri, kendileri olmaları olanağı tanınmalıdır. Son 30 yıldır güçlü bir ulus oluşturmak için ne gerekiyorsa yaptılar: Kendi kimlik ve tarihlerine ilişkin giderek büyüyen bir farkındalık yarattılar; Şeyh Said, Seyit Rıza gibi ulusal-tarihsel kahramanlarıyla, gazete ve televizyon kanallarıyla, ulusal bayram ve yıldönümleriyle ilerleyen siyasi bir organizasyon oluşturdular.

Uluslar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Bu, Türkiye'nin de imzaladığı 1966 tarihli iki sözleşmenin de 1. maddelerinde yer almaktadır: Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi. Sözleşmelerde, "kendi kaderini

tain etme hakkı”nın içeriğinin nasıl doldurulacağı yazılmamıştır. Ayrıca BM, “ulus”un ne olduğunu da tanımlamamıştır ama Kürtlerin bir ulus olduğundan kimsenin kuşkusu yok. Devleti olmayan, dünyanın en büyük ulusu onlar. Ötesinde kendi haklarını talep eden bir ulus Kürtler.

Elbette hikâyenin dönüm noktası burada: Her ulus, ne kadar hak talep edeceğini kendisi belirler. Örneğin Hollanda’daki Frizler’in çoğu özerk bölgesel parlamento istemiyor, Frizcenin eğitim sistemine alınması için sokaklara çıkmıyor. İskoçlar, kendi parlamentolarını zorla kabul ettirdiler. İspanya’da Basklar da bunu talep ettiler ve eğitimde Bask dili kullanıyorlar, özerklik de kazandılar. Bildiğim kadarıyla, o günden beri Bask çocukları hem akıcı İspanyolca hem de Baskça konuşuyorlar.

Kürtlerin neleri talep ettikleri kimse açısından bir sır değil.

Özyönetim bir gereklilik, ancak bunun nasıl ve ne şekilde oluşacağı ancak tartışma ve müzakere yoluyla tespit edilebilir. Ne yazık ki, Türkiye’de herhangi bir özerklik şekli tartışamıyor bile. Çünkü üniter devlet yapısı, merkezî planlama Cumhuriyet’in temel ilkelerinden sayılıyor. Oysa Türkiye gibi büyük bir ülkede, örneğin Almanya gibi federal bir sistemin olması hiç de mantıksız değil. Kürt hareketi, özyönetimi sadece Kürdistan için değil bütün bir ülke için savunuyor ve istiyor. Ama “çeşitlilik içinde birlik” ilkesinin çok az destekçisi var Türkiye’de.

Anadilde eğitim bir gereklilik ama bunun içeriğinin nasıl doldurulacağı konusunda Kürt hareketinin de sabit bir fikri yok. BDP’nin parlamentoya sunduğu bir teklif vardı. Kürtçenin (bölgelerin demografik durumuna uygun tarzda) eğitim dili, Türkçenin ise hem eğitim hem de resmî dil olacağı bir sistem öngörüyordu. Böylece çocuklar iki dilli büyüyebileceklerdi. Meclis’teki diğer partiler bunun tartışılmasına dahi yanaşmadılar.

Ancak kuşkusuz Türkiye'nin en önemli gereksinimi, diğer yasal değişikliklere temel oluşturacak şekilde yeni bir anayasa. Şimdiki anayasa, hâlâ cuntacıların 1982'de ve darbe koşullarında hazırladıkları anayasa. Zaman zaman bazı değişiklikler yapılmış olmasına karşın, temel prensipleriyle sapasağlam ortada duruyor: Vatandaş değil, devleti koruyor.

Askerî darbe yıllarından kalma anayasa antidemokratik olduğu için değişiklik yapılması gerektiğini parlamentodaki her parti kabul ediyor doğal olarak. Bu partiler, yeni bir anayasa hazırlamak üzere oluşturulan komisyonda temsil ediliyorlar. Komisyon, 2012 sonunda "yeni anayasa" taslağını hazırlayıp teklif olarak sunacaktı ama sadece tartışma gerektirmeyen konularda anlaşma sağlayabildiler. Konu "herkesin Türk" ve "herkesin Müslüman olduğu" meselesine dokunmaya gelince çok büyük anlaşmazlıklar çıktı ve Türk milliyetçileri –muhalafet partileri CHP ile MHP ve iktidardaki AKP'nin temelini oluşturan ideoloji– katı ve ısrarcı bir tutum aldı. Devletin temel ilkelerine dokunan teklifler, hak ve özgürlüklerle değil, bölücülükle ilgiliymiş gibi ele alınıp tartışılıyor.

Aklıma sık sık Güney Afrika'nın ırkçı "beyaz çiftçileri" geliyor. Irk ayrımının kaldırılması için anahtarın hep onların elinde olduğunu düşünmüşümdür ben. Şimdi Türkiye'nin de cesur bir devlet adamına ihtiyacı var: "Biz Türkiye'de demokrasi istiyorsak, bu meseleyi çözmemiz lazım. Bunu ancak, demokrasiyi ve çözümü isteyenlerle yapabiliriz. İsteymeyenler kenara çekilebilirler" diyecek bir devlet adamı. Ama Türkiye'de barış ve insan hakları için gerekirse kendini siyasi yaşamını tehlikeye atacak bir devlet adamı yok. Örneğin, gücü seven bir başbakanı var.

Uluslararası antlaşmalar, kendi hakları için mücadele eden Kürtlere yardımcı olabilir. Fakat şayet Türkiye bu ant-

laşmaları imzalamazsa, hiç kimse bu sorunları çözemez. Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı (1992) ve Ulusal Azınlıkların Haklarının Korunması İçin Çerçeve Sözleşme (1995) gibi antlaşmalar bunlar. Sözü edilen antlaşmalar Avrupa Birliği'nin değil, 1949'da kurulan Avrupa Konseyi'nin antlaşmalarıdır ve Türkiye aynı yıl kurucu üye sıfatıyla katılmıştır bu konseye. Fakat "Azınlıklar Hakları"yla ilgili sözleşme, 47 üye arasında, Türkiye'nin de dahil olduğu sekiz üye tarafından imzalanmamıştır.

Ayrıca ulusal hukuk mevzuatı açısından da Türkiye azınlık haklarının kabulüne hiç yanaşmamış durumda. Daha doğrusu, mevcut yasalarda, yönetmeliklerde Kürt hareketini susturmak, dilini ve kültürünü basturmak için kullanılan pek çok madde mevcut.

Kürtlerle ilgili en göze batan yasalardan biri de "terörle mücadele" yasası. Şiddet içermeyen eylemler, ifadeler, herhangi bir beyan veya faaliyet bu yasaya dahil edilip suç ilan edilebilir. Örneğin, Öcalan'a "Sayın Öcalan" diye hitap ettiği için "terör örgütü liderini övmek" ve terörle mücadele yasasını ihlal etmek suçundan yargılanan, cezalandırılan pek çok insan var.

PKK'nin görüşlerini yazan gazeteciler "terör örgütü propagandasını yapmak"la, yargılanan PKK sanıklarının savunan avukatlarsa "terör örgütüyle ilişki içinde olmak"la suçlanabiliyor.

Uluslararası Af Örgütü ve Human Rights Watch gibi uluslararası insan hakları kuruluşları ve yerel insan hakları örgütleri, "terörle mücadele mevzuatı"nı değiştirmesi için yıllardır Türkiye'ye çağrılar yapıyorlar. Türkiye reform sözü veriyor ancak hiçbir şey yapmıyor.

Terörle mücadele mevzuatına ek olarak, siyasi hayatı düzenleyen diğer yasalar da sorunların kaynağı durumunda. Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'ndaki bazı maddeler,

1990'lı yılların başlarından bu yana Kürt yanlısı beş partinin yasaklanıp kapatılmasına neden oldu. Bu partilerin tümü, “bölücülük” iddiasıyla yasaklandı.

İlk Kürt partisi olan HEP'e karşı kapatılma prosedürü, Leyla Zana'nın “Meclis Yemini”ne Kürtçe bir cümle eklemesiyle başlatıldı. “Bu yemini Türk ve Kürt halklarının kardeşliği için ediyorum” demişti Zana. Bu olay, “Kürt” sözcüğünün dahi yasak olduğu 1991 yılında, Meclis'teki açılış töreni sırasında yaşanmıştı. Leyla Zana elindeki yemin metnini okumak üzere başını eğdiği bir sırada, Kürt renklerinden oluşan kırmızı-sarı-yeşil baş bağı görünmüş, Meclis sıralarından hakaretler, gürültüler başlamıştı. Milletvekilleri masa kapaklarına vurup onu o kadar yüksek bir sesle protesto etmişlerdi ki, yemini bile zorlukla duyulmuştu. Sıra son cümlesine, o Kürtçe cümleye geldiğinde, parlamento neredeyse patlamak üzereydi artık. Sırf bu yüzden on yıl tutuklu kaldı Zana: Vatana ihanetle suçlandı.

Aradan yıllar geçti ve Zana BDP'nin desteğiyle, bağımsızlar listesinden milletvekili seçilip tekrar parlamentoda yer aldı. Aynı dönemde yine bağımsız listeden BDP milletvekili olan diğer iki kişi, Hatip Dicle ve Selma Irmak ise bu satırların yazıldığı tarihte hâlâ cezaevindeydiler. Irmak 2009 yılında “terör örgütü üyeliği,” Dicle ise 2010 yılında “terör örgütü propagandası yapmak” suçlamasıyla tutuklandı ve her ikisi de hâlâ mahkemeye çıkarılıp yargılanamadı². İkisi de siyasi faaliyetlerinden dolayı ilk kez tutuklanmıyorlardı.

Kürtlerin mücadelesi ve Avrupa Birliği

Tanıdığım Kürtlerden bazıları sık sık, “Avrupa Birliği bizim haklarımız konusunda neden açıkça konuşmuyor?”

2 Selma Irmak 4 Ocak 2014'te tahliye oldu. Hakkında açılan dava sürüyor. Hatip Dicle, 28 Haziran 2014'te tahliye oldu. Hakkında açılan dava sürüyor.

diye soruyor. Bazen tuhaf anlarda, mesela Diyarbakır'da Öcalan'ın tutuklanmasıyla yıldönümünü nedeniyle yapılan protesto gösterisi sırasında, polisin kitleye göz yaşartıcı gazla saldırmasının hemen ardından karşılaşıyorum bu soruyla: Bir yandan herkes gibi ben de gazdan yaşaran gözlerimi silerken, bir yandan da çantamdan not defterimi, kalemimi çıkarmaya çalışıyorum. Tam da bu sırada birkaç adam bana doğru geliyor ve "Gazeteci misin? Nereden geliyorsun? Hollanda mı? Avrupa Birliği neden bir tepki vermiyor? Neden sesleri çıkmıyor? Bize anlatır mısın?" diye soruyorlar.

Hollanda'nın '80'li ve '90'lı yıllarda genel olarak insan haklarına olduğu gibi, Kürtlerin haklarına da önem verdiğini ama o zamandan beri işlerin epeyce değiştiğini açıklıyorum onlara. Özellikle de bu yüzyılın ilk yıllarında, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne karşı girişilen saldırıyla başlayan "terörle savaş"ı anlatıyorum. ABD ve Avrupa ile olan dostluğu ve Batı ile Arap dünyası arasında kendisine yüklenen köprü olma işlevi nedenlerle, Türkiye'nin Avrupa ve Amerikalılara baskı uygulayıp PKK'yi "terör örgütü" listesine soktuğunu söylüyorum. On yıldan fazla süredir iş başında olan Başbakan Erdoğan hükümetinin reformlardan dolayı, Türkiye'nin 2005 yılında AB'ye resmî olarak aday üye yapıldığını; büyüyen ekonomisi, 72 milyonluk genç nüfusu sayesinde Avrupa'nın hasta ekonomisi için harika bir pazar olduğunu izah ediyorum. "Ortada büyük bir oyuncu var," diyorum, "bu yüzden Avrupa sizi çok önemli bulmuyor."

1995'in ilkbaharında Türkiye ile Hollanda arasında yaşanan bir olayı hatırlıyorum. Kürtler, Lahey'de "Sürgünde Kürt Parlamentosu"nu kurmuşlardı. Türkiye buna çok öfkelenmiş, hatta Hollanda büyükelçisini Ankara'ya geri çağırmıştı. Türkiye'ye göre, "Sürgünde Kürt Parlamentosu"nun PKK ile doğrudan ilişkileri vardı ve bu yüzden yasaklanma-

lıydı. PKK'yi çoktan beri “terör örgütü” listesine koymuş olan ABD de, Hollanda'ya baskı yapıyordu.

Ancak o dönemki Hollanda Başbakanı Wim Kok, hiç orali olmadı. Hollanda anayasasına dayanarak, açık ve demokratik toplantıların bir hak olduğunu söyledi: “Biz barışçıl bir toplantı nedeniyle anayasamızın önemli bir maddesini bir kenara bırakırsak, bu işin sonu gelmez” diyordu. Haklıydı. PKK bir şiddet örgüt olabilir ve Sürgünde Kürt Parlamento-su'nun onunla ilişkisi bulunabilir. Ama “Sürgündekiler” ellerine silah almamışlardı ve demokratik yollarla bir şeyleri değiştirmeye çalışıyorlardı.

Aynı yıl Avrupa Birliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde söylediği kısa Kürtçe sözler nedeniyle hapse atılan Leyla Zana'ya, prestijli ödüllerden biri olan “Sakharov Ödülü”nü verdi. Avrupa bu ödülü vermekle, Zana'yı serbest bırakması ve insan haklarına saygı göstermesi için Türkiye'ye açığtan bir baskı uyguluyordu. Leyla Zana ancak dokuz yıl sonra özgür kalabildi ve ödülünü almak üzere Brüksel'e geldi.

Peki, bugün olsaydı Zana hâlâ Sakharov Ödülü'nü alabilir miydi? Bence hayır. Yaptığı çalışmalar değiştiği için değil: Hâlâ yorulmaz bir insan hakları savunucusu ve 2011 yılından bu yana tekrar parlamentodaki yerini almış durumda. Hâlâ takipte: 2012 yılında dokuz konuşması nedeniyle, 10 yıl hapis cezasına çarptırıldı ve bu dava Yargıtay'da şimdi. Ama PKK artık AB terör örgütleri listesinde yer aldığı için Avrupa'da ona sempati azalmış durumda. Kürt sorunu, insan hakları sorunu olmaktan çıkıp bir “terör sorunu” haline gelmiş durumda.

Geçmişte farklı Avrupa kentlerinde toplantılar yapan Sür-günde Kürt Parlamento-su –Lahey'de kuruluşunun ardından Viyana, Moskova, Kopenhag, Oslo, Roma ve Brüksel'de toplantılar yapmıştı– gibi bir oluşum da artık düşünülmez. Avrupa'da, Hollanda dahil, Kürt derneklerine yönelik baskı ar-

tıyor. Yalnızca 2012 yılında Kürt gençlerinin düzenledikleri toplantılar iki kez basıldı ve katılımcılar PKK üyeliği şüphesiyle gözaltına alındılar.

Gözaltı sırasında hukuki bakımdan “suç” olarak tanımlanabilecek bir delil bulunamadı. Ne silah vardı ne de “terörist eğitimi.” İkinci basında da “propaganda malzemesi” bulunamadı ve bu yüzden kimse dava edilemedi. Ama özgürce toplantı yapma hakkı hâlâ baskı altında. Türk gazetecileriye, “Avrupa’da PKK üyeleri tutuklandı” diye bayram etti. Oysa gözaltına alınanlar hakkında hiçbir zaman dava açılmamıştı ama bu basma yansımadı.

Bu toplantıları düzenleyenler “şüpheli” gruplar değildi, FedKom’a bağlı derneklerdi. FedKom, Hollanda’da sekiz Kürt oluşumunun çatı örgütüdür ve KonKurd’a (Avrupa Kürt Dernekleri Konfederasyonu) bağlı bir kurumdur.

Bu dernekler, PKK başlattığı mücadele sırasında artan Kürt bilinci sayesinde kurulan derneklerdir. Bütün cephelerde aktiftirler: Kürt hareketi için bağış topluyorlar (bu bağışların PKK’ye aktarıldığı iddia ediliyor ama şimdiye kadar hiçbir Avrupa yargısı bunu kanıtlayamadı), dil eğitimi veriyorlar, Kürt kültürünü tanıtıyorlar, siyasi açıklamalar yapıyorlar ve yıllardır Öcalan’ın serbest bırakılması için kampanyalar düzenliyorlar. Türkiye’deki Kürt sorununa bakış açlarına gelince, bu dernekler de tıpkı PKK gibi, Kürtler için özerkliğin bir biçimini, siyasi ve kültürel hak eşitliğini istiyorlar. Avrupa, Türkiye’nin baskısıyla Kürt derneklerini suç örgütleriymiş gibi göreceğine, onları destekleyemez mi?

Uluslararası Kürt karşıtı yapılanma

Hapisteki lider Abdullah Öcalan’ın ve Kürt siyasi hareketinin getirdiği çözüm önerileri, Türkiye’de yaşayan Kürtlerin tam hak eşitliğine sahip olacağı bir sistemi kendisine çıkış

noktası olarak alıyor. Bu sorunun çözümü, öncelikle sağlıklı bir şekilde analiz edilmesine bağlıydı: Kürtler, Birinci Dünya Savaşı'nda Türklerle birlikte savaşmış olmalarına rağmen Kurtuluş Savaşı'ndan sonra cumhuriyetin ilanıyla devre dışı bırakılmışlardı. Kürt siyasi hareketinin bu çözümleri, Türkiye'nin mevcut sınırlarını sorgulamıyordu, çünkü bu sınırlar için Kürtler de mücadele etmişlerdi. 1992 yılında devlet tarafından katledilen Kürt aydını Musa Anter'in söylediği rivayet edildiği gibi: "Kürtler İstanbul ve İzmir'i neden Türklerle bıraksınlar ki?"

Fakat sorunu başka türlü analiz edince, başka bir çözümle karşılaşıyorsun. Bunu Türkiye'de yüksek ve net bir sesle ifade eden tek kişi Türk sosyolog İsmail Beşikçi'dir. Elazığ'da sosyoloji eğitimi için staj yaparken, Kürt sorunu onu çok etkilemiş. 1961 yılıymış, Beşikçi henüz 22 yaşındaymış. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Kürt illeri Bitlis ve Şemdinli'de askerliğini yapmış. Sonra Erzurum ve Ankara'da sosyoloji eğitimi almış ve Kürt toplumunu incelemeye başlamış.

Akademik kariyeri çok uzun sürmemiş: 1971 darbesinden sonra, hakkında ilk kez soruşturma açılıp tutuklanmış. Daha sonra hiçbir üniversite ona iş olanağı sunmamış ve toplam 17 yıl 2 ay cezaevinde kalmış.

Bilimsel çalışmalar neredeyse imkânsızlaşıyor Beşikçi'nin ama kendini susturmak isteyenlere asla izin vermiyor: Kürtler hakkında araştırma yapmak ve onların haklarını dile getirmek için hayatını ortaya koyuyor. Günümüzde aktif Kürt politikacılarından ve Öcalan'dan daha belirgin ve sert görüşlere sahip birisi. Hollandalı akademisyen ve Kürt uzmanı Martin van Bruinessen şunları yazıyor onun hakkında: "Birçok Kürt'ün gözünde Beşikçi'nin neredeyse insanüstü bir niteliği var. Bir Türk olarak onları asla yalnız bırakmadı. Büyük bir risk alarak, onlar için her zaman ayağa

kalktı ve o baskıcı, acımasız devlete karşı tek başına meydan okudu.”

2013 Eylülünde bu öncü ve bağımsız düşünürle, Kürt sorunuyla ilgili kitaplarla dolu zengin bir kütüphanesi de olan İstanbul’daki “İsmail Beşikçi Vakfı”nda bir araya geldik. Söyleşi önerimi kabul etti ve ben bir saat görüş alışverişinde bulunacağımı umarken, genel olarak Kürt sorunu ve özellikle Uludere bombardımanı hakkında iki buçuk saat boyunca konuştuk.

Beşikçi’ye göre, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda bağımsız bir Kürdistan’ın kurulmamış olması “tarihsel bir hata” ve Kürt sorunun kökeni burada yatıyor. Kürt siyasi hareketi, Kürt sorununun, Türkiye Cumhuriyeti’nin Kürtleri asimilasyona tâbi tutmasından ve inkâr politikasından kaynaklandığını düşünüyor. Beşikçi ise meseleye tamamen farklı yaklaşıyor. Onun analizi, mantıken başka bir çözümü, bağımsız bir Kürdistan’ı öngörüyor.

Beşikçi, “Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda herkes kendi ulusal halklarını ve ülkelerini savundu ama Kürdistan parçalandı ve dört ülke arasında bölündü. Kürtler haklarının farkında değillerdi. Şimdi fark etmezlerse, bu sorun yine çözülmüş olmayacak” diyor.

1920’li yıllarda, sonradan Irak’a dahil olan Güney Kürdistan’da Kürt ulusalcılığı varmış: “Şeyh Berzenci Kürtlerin kralı olma arzusunu dile getirdi ama İngiltere, Fransa ve Milletler Cemiyeti onu dinlemedi. Onlar İranlılar, Türkler ve Araplar’la birlikte çalıştılar ve Kürtlerin taleplerine gözlemini kapatmayı tercih ettiler.”

Bu tutumun uluslararası toplum arasında da kabul gördüğünü söylüyor Beşikçi. 1941’de İngiltere ve Sovyetler Birliği kuvvetleri İran topraklarına giriyor ve orayı işgali ediyor. Sovyetler, ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı Kuzey İran’ı egemenliğine almak isterken Kürt milliyetçiliğini de alevlendirir-

yor. Bu bölge, '40'lı yılların başında Kürtlerin kontrolündeydi ve 1946-1947 yılları arasında Mahabad Kürt Cumhuriyeti ilan edildi. Bu cumhuriyet Sovyetler Birliği'nin uydu devleti durumundaydı ve uluslararası toplum tarafından hiç tanınmadı. Beşikçi: "Yani Kürtlerin kendi devletlerini kurma umudu vardı. Ama bu umut gerçekleşmediği, Kürtler kendi ülkelerine sahip olamadıkları için statüko devam etti" diyor.

1945'te Milletler Cemiyeti yerini Birleşmiş Milletler'e bıraktı. "Örgütün amacı," diyor Beşikçi, "siyasi sorunlara barışçıl çözümler bulmaktı ama Kürtlerin isteklerini hiç karşılamadılar." Birleşmiş Milletler'in iki önemli kararına, 1952 yılındaki 637 sayılı ve 1960 yılındaki 1514 sayılı kararlarına değiniyor: "Birincisi, ulusların kendi kaderini tayin hakkını, tüm insan haklarının tam keyfiyeti için bir ön koşul olarak görürken; ikinci sözleşme, ulusların kaderlerini tayin hakkının pratikte nasıl uygulanacağı anlatıyor ama son iki maddesi, mevcut devletlerin toprak bütünlüğünü de teyit ediyor. BM'nin bu sözleşmeleri, Afrika'nın 57 ülkesinin bağımsızlığına yol açtı. Bunlar da yabancı güçler tarafından sömürülmüştü ama Kürtler gibi dahili sömürge olmayan halklardı."

Beşikçi, iç sömürge durumundaki ulusların, sömürgecilerin daha doğrudan askerî baskısı altında kaldıklarını vurguluyor: "Kürdistan'da yaşanan silahlı kalkışmalar bu yüzden hep sömürgecilerin doğrudan askerî müdahalelerine maruz kalmıştır. Örneğin Angola'da durum çok farklıydı: İşgalci güç olan Portekiz oraya çok uzaktı ve bu durum Portekizlileri fiilen daha esnek davranmak zorunda bırakıyordu."

Bu doğrudan baskının, iç sömürge halklarına kulak asmayan uluslararası toplumun da katkısıyla süregiden soykırımlarla sonuçlandığını ifade ediyor Beşikçi. Cumhuriyetin ilk on yılında ya da 1937-1938'de Dersim'de Kürtlere boyun eğdirmek için uygulanan şiddeti ve aynı zamanda 1988 yılında Irak-Halepçe'de yaşananları bunun örneği olarak anıyor.

Irak'ta, 1983 ve 1988 yılları arasında Saddam Hüseyin, Kürtlere ve Arap olmayan halklara karşı âdeta bir zehirli gaz saldırısı kampanyası başlattı. Bu saldırılar sırasında sadece Halepçe'de 5.000 kişi öldü. Daha sonraki yıllarda birçok kompasyonlar ve hastalıklar ortaya çıktı, pek çok insan bu yüzden hayatını kaybetti. Beşikçi, "İngiltere, Portekiz ve Hollanda gibi sömürgeciler büyük suçlar işlediler ama onların kiler bile, Kürdistan'ı işgal eden ülkelerin Kürtlere karşı işlediği suçlar kadar ağır olmadı" diyor.

Yaklaşık 40 milyon nüfusuyla (sayım sonuçları değişiyor ama Beşikçi bu sayıyı veriyor), ülkesiz en büyük halk Kürtler. Ülkesiz olanlar, uluslararası arenada da görünmez oluyorlar. Beşikçi, tekrar Halepçe'de yaşanan zehirli gaz saldırısına dönerek, "Bu saldırıya dünya çapında hiçbir tepki oluşmadı ve Kürtler, dikkat çekebilecekleri bir platforma sahip değillerdi. Halepçe katliamının yaşandığı yıl, Viyana'da soykırım konusunda uluslararası bir konferans vardı. Kürtler bu konferansa katılmak istediler, çünkü çok büyük acılar çekmişlerdi. Ama organizatörler bu toplantıya sadece ülkelerin katılabileceğini söyledi. Yani Kürtleri Irak hükümeti temsil edecekti" diyor.

Beşikçi bu durumu, "uluslararası Kürt karşıtı bir yapılanma" olarak adlandırıyor ve özerklik için süren silahlı çatışmalar hakkındaki bir çelişkiye dikkat çekiyor: "Cezayir savaşı 6 yıl sürdü, Vietnam 7 yıl boyunca savaştı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çoğu ülke müzakere masalarında kuruldu. Türkiye'deki silahlı Kürt isyanıysa 1984 yılında başladı ve Kürtlerin büyük fedakârlıkları ve büyük desteğiyle bugün hâlâ devam ediyor. Böylesi bir isyan ancak uluslararası toplumun desteğiyle bastırılabilir" diyor.

Abdullah Öcalan'ın "ulus-devletlerin modasının artık geçtiği" iddiasınıysa saçma buluyor Beşikçi: "Hâlâ yeni devletler kurulmuyor mu, oluşturulmuyor mu?" Şunu da ekli-

yor: “PKK’nin yöneticileri de bağımsız bir devlet istemediklerini söylüyorlar ama Kürtler başka ulus-devletler tarafından yönetiliyor ve onlara görüşleri asla sorulmuyor.” Öcalan’ın devlet talep etmemesi Beşikçi’ye göre “yanlış” ve özellikle cezaevinde tutulduğundan beri “Öcalan özgür değil.” Beşikçi ve Öcalan’ın Kürdistan ve Kürtler hakkından doğrudan hiç görüş alışverişi yapmamış olmalarının nedeni tut-saklıkları: Öcalan’ın serbest olduğu dönemde Beşikçi cezaevindeydi, şimdiyse Beşikçi özgürce konuşabiliyor ama bu kez de Öcalan cezaevinde.

Bağımsız Kürdistan: Gelecekteki uzak hayal

Kürtlerle konuştuğumda, “bağımsız bir Kürdistan” arzusunun nadiren dile getirdiklerini anlatıyorum Beşikçi’ye. “Bağımsız Kürdistan fikri birçok Kürde uzak bir hayal gibi geliyor,” diye açıklıyorum ve “Onlar adına bağımsız bir ülkeyi neden savunuyorsunuz?” diye soruyorum. Kürtlere, “mutlaka bir ülkeniz olmalı” demediğini ama uluslararası toplumun onları nasıl böldüğünün farkında olmalarını istediğini söylüyor. “Devlet olma talebini zorla kabul ettirmenin Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra çok daha zor” olduğunu ekliyor: “Şimdi daha fazla uluslararası oyuncu ve daha fazla çıkar söz konusu. Kürtlerin Türk devletinden hiç değilse federasyon talep etmeleri lazım.”

Beşikçi, geçen yüzyılda Kürdistan’ın üç kez bölündüğünü açıklıyor: “Birincisinde, 16. yüzyılın başında bir parçası Osmanlı İmparatorluğu’na diğeryse İran’a ait oldu. Sonraki, 1900’lü yılların başında yaşanan İran-Rus savaşı döneminde gerçekleşti. Konuştuğun Kürtlere bunu söyle. Bu sürekli parçalanmaların Kürtlerin bilinci üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu, kimlik ve vizyon oluşturmak için gerekli yeteneği alıp götürür.”

“Zihin sömürgeciliği” terimi aklıma geliyor. Birçok Kürdün, Kürtçe eğitimi nasıl değerlendirdiğini gördüm: Türkiye’deki geleceği üzerinde olumsuz etkiye sahip olacağı korkusuyla pek çok anne-baba, çocuklarının Türkçe öğrenmesini ve eğitimini Türkçe almasını istiyor. Bu yüzden Kürt gençlerinin çoğu kendi anadilini iyi bilmiyor ya da dile hâkim değil. Aileler, baskı nedeniyle, daha çok da ekonomik gelecek korkusuyla, çocuklarının Kürtçe eğitim almamasına karar veriyor. Oysa anadilde eğitim ve bunun yanında yoğun Türkçe öğretim alınırsa, çocuklar Türkiye’de daha başarılı olurlar.

Bunun örneğini İspanya’da Bask bölgesinde yaşananlar kanıtlamıştır. Basklı çocuklar iki dili eğitim alarak büyüyorlar. Bu durum onların kimliklerini geliştirmelerine, iş yaşamında başarılı olmalarına büyük katkı sunuyor. Bu arka plan bilgisi üzerine sadece politik alanda aktif olan Kürtler yoğunlaşıp düşünüyor ve Kürtçe eğitim için örnek alıp destekliyor. Ama “sıradan Kürtler” böyle düşünmüyorlar. Devlet bu konu hakkında ne düşünüyorsa onlar da öyle düşünüyorlar.

Aynı şey Kürtlerin, Kürdistan’ın farklı bölünlerini adlandırma biçimi için de geçerli. Türkiye’deki Kuzey Kürdistan, Irak’taki Güney Kürdistan, Suriye’deki Batı Kürdistan ve İran parçasıysa Doğu Kürdistan olarak adlandırılıyor. Oysa Kürdistan haritasına bakınca, bu adlandırmaların mantıksız olduğu görülüyor. “Kuzey Kürdistan” olarak tanımlanan Türkiye parçasındaki Hakkari, Şırnak ve Siirt gibi illeriyle Irak’ın Kuzey tarafında yer alan bölgenin aslında Kürdistan’ın merkezi olması lazım. “Güney Kürdistan” adlandırmasının, şimdi İran ve Irak’ta bulunan parçaları kapsamaması gerekmiyor mu? Bu tabloda, Kürdistan’ı işgal etmiş olan ülkelerin sınırları neden bir ölçü olarak alınıyor?

İsmail Beşikçi’ye göre Kürdistan’ı işgal eden ülkeler Kürtlere devamlı soykırım uyguluyorlar ve Uludere bombardı-

manı da bunun bir parçası. Bunu açıklamak için 1960 yılına gidiyor. O zamanlar Kürt lideri Mustafa Barzani (1940'lar-da İran'daki Mahabad Cumhuriyeti'nin savunmasında da rol oynamıştı), özerk bir Kürdistan için Bağdat'taki merkezî otoriteye karşı bir ayaklanma başlatmayı planlıyor. Bu planına destek bulmak ve durumu anlamak için Kuzey Irak'ın doğusundaki Barzan'dan, batıda Türkiye sınırına ve Suriye'ye yakın olan Zaho'ya doğru bir yürüyüş başlatıyor. Beşikçi, "Zaho'ya gelinceye kadar planına çok destek bulamaz. Ama Türk tarafındaki sınır köylüleri ona bir mektup yazıp, kendisini desteklediklerini açıklarlar ve yürüyüşe katılırlar. Barzan'a dönerlerken destekçilerin sayısı da artar. Destek o kadar büyür ki, 1961 yılında Barzani isyanını başlatır" diye anlatıyor.

Türkiye sınırına yakın olan ve Irak sınırı içinde bulunan Zaho'daki köylüler aslında Uludereli; Türk ordusu tarafından köyleri harap edilmeden önce burada yaşıyorlardı. Beşikçi: "Kürtler Türkiye yerine, hep Kürdistan'ın güneyine odaklanmışlardır. Onlar 1980'li yıllarında köy korucusu oldular, devletten maaş ve silah aldılar ama gerçekte resmî otoriteye asla tâbi olmadılar. Kendi dillerini konuşmaya devam ettiler ve gerillaya karşı istendiği gibi savaşmadılar. Roboskî'de öldürülenlerin gerilla değil, kaçakçı olduğuna hiçbir kuşku yoktu ama Türk devleti için bu önemli değildi" diyor.

Beşikçi, bu olayı aynı zamanda tarihin bir parçası olarak ele alıyor: "1925 yılındaki Şeyh Said isyanının sonu hakkında anlatılan bir hikâye vardır. İsyan davasına bakan mahkeme sonunda 47 kişiye idam cezası veriyor. Ancak infazın yapılacağı sabah, meydana 46 kişi getiriliyor. Bir görevliye pazar yerinden birini alıp getirmesi emri veriliyor, görevli de pazardan birini getiriyor. Söz konusu kişi isyanla bir alakasının olmadığını söyleyip duruyor, ısrar ediyor, yalan söyleyen birine de benzemiyor. Ama yetkilinin 47 kişiye ihtiyacı

var. ‘Türkçe konuşuyor mu bu?’ diye soruyor. ‘Hayır’ cevabını alınca da ‘O halde zaten işimize yaramaz’ diyor ve adamı öldürölüyor.”

“Roboski’deki Kürtler de,” diyor Beşikçi, “devletin gözünde zaten işe yaramazlardı.”

Siyasi mücadele ve kişisel yas

Türkiye, 2023 yılında cumhuriyetin 100. yılını kutlayacak. Pakize ve Osman’ın büyük çocuğu olan Özkan, şimdi ve sonraki yıllarda, aile gelirin katkıda bulunmak üzere kaçakçılık yapacak. Pakize oğlunu durduramaz. Özkan henüz 12 yaşma girdiğinde şöyle demişti annesi: “Şimdi gitmesine izin vermiyorum ama durduramıyorum da kendisini. Tüm çocuklar kaçakçılığa gidiyor ve o da gitmek için can atıyor. Elbette korkuyorum ama ne yapabilirim ki?”

Esra, üniversiteye gidebilecek yetenekte bir çocuk. Öğretmeni, aileden onu eğitim için teşvik etmelerini istemiş, çünkü dersleri gerçekten çok iyi. Aile bu tavsiyeyi önemseyip gereğini yapmak için maddi fedakârlıkta bulunuyor. Mahmut da okula başlayacak ve Pakize, kendisi de bir çocuk gibi yaşıyor şimdi: Vakıfların ve bireylerin düzensiz bağışlarıyla geçimini sağlıyor. Ayrıca kendisine yakın hissettiği diğer insanlardan da yardım alıyor. Son misafirliğim sırasında, salonun eski mavi kapısı değişmiş, onun yerine sağlam ve parlak bir kapı gelmişti mesela. “Yan taraftaki köyden bir marangoz hediye etti” demişti Pakize.

Ama yine para yüzünden Esra, erkenden, yirmili yaşlarında evlenmiş olabilir. Bu, 17-18 yaşında gireceği üniversite giriş sınavında başarılı olup olmayacağına bağlı. Eğer sınavlarda başarılı olamazsa, köyün geleneklerine uygun olarak erkenden evlenecek. O ya da diğer kardeşleri biraz daha kolay bir hayat kurabilirlerse gerçekten harika olur.

Merak ediyorum: Bombardıman olayında sevdiklerini kaybeden Pakize ve diğer kadınlar, yaşadıkları dramları atabilecekler mi acaba? Ya da diğer bir deyişle, 1923'te doğan Türkiye, 100 yıllık tarihinde olduğu gibi, yine sert bir cumhuriyet olarak mı kalacak, yoksa gerçekten değişecek mi? Türkiye, öncelikle vatandaşlarını koruyup kollayan bir devlete dönüşebilecek mi? Yoksa yine sadece kendini koruyan bir devlet olarak mı kalacak?

Bu dönüşüm gerçekleşmese, bombardıman olayıyla ilgili gerçekler ortaya çıkarılamazsa korkarım ki, kurbanların aileleri politik kapışmalarda bir oyuncak gibi olarak kullanılmaya devam edecek. Hükümet, milliyetçi bir retorikle, yaralara tuz basmayı sürdürecektir.

Kürt siyasi hareketi de bunu manipüle ediyor. Katliamda yaşamını yitirenlerin ailelerine ve yakınlarına BDP lideri Selahattin Demirtaş'ın, 2013 yazında Başbakan Erdoğan'dan gelen bir davete katılmaları yönünde ısrarcı davrandığını duyduğumda mideme kramplar girmişti. O günlerde başbakan, yeni havaalanının açılış töreni için Şırnak'a gelmişti. Bu daveti duyduğumda, twitter'dan takip ettiğim bazı köylülerin şiddetli tepkilerine de tanık olmuştum. Hayatını kaybeden Nadir'in kardeşi Hikmet Alma'nın attığı twitter mesajı aynen şöyleydi: "Biz Roboski aileleri birebir katliamdan sorumlu ve her ettiği konuşmalarla bizi birdaha katl eden başbakanla yemek yiyecek kadar alçalmadık."

Aynı akşam, mağdur ailelerden altı kişi Erdoğan ile görüştü. Hikmet Alma çok erken ve sert bir yanıt mı vermişti, yoksa başka bir şey mi olmuştu? Görüşmeye giden altı kişiden birinin kızıyla iletişime geçerek bu olayı sordum. Bana şöyle yanıt verdi: "İlk önce Erdoğan ile görüşmek istemedik. Çünkü bombalamanın yaşandığı günlerde ısrarla böyle bir toplantı talep etmiş ama hiçbir cevap alamamıştık. Bu yüzden de, onun davetini kabul etmedik ve 'aynı masaya as-

la oturmayacağımızı' bildirdik. Fakat sonra bir kişi, hayır diyemeyeceğimiz bazı kişiler çok ısrarcı olup bizi ikna etti.”

Bombalamanın birinci yıldönümünde düzenlenen anma toplantısında yaptığı konuşmada “Bu olayda Erdoğan’ın imzası var” diyen Selahattin Demirtaş, bundan sadece altı ay sonra sevdiklerinin ölüm fermanını imzalayan kişiyle bir araya gelmeleri için aileleri ikna edeceğini aklının ucundan bile geçirmezdi herhalde –yaslı aileleri ikna edenlerden birisi de oydu–.

Ama anmanın yapıldığı ay içerisinde, yani Aralık 2012’de, hükümetin Kürt sorununu çözmek için PKK lideri Öcalan ile doğrudan müzakereye oturduğu açıklanmıştı. Karşılıklı ateşkes için planlar yapıldı. Sonunda 21 Mart 2013’te Diyarbakır’da düzenlenen Newroz kutlamaları sırasında Öcalan’ın açıklaması okundu. Öcalan bu açıklamasında silahlı mücadeleye son verdiğini ilan etti ve neredeyse bir asır önceki bağımsızlık savaşı ruhuyla, Türkiye’deki herkesi demokrasiye ve kardeşliği sürdürmeye çağırdı. Mayıs ayıyla birlikte PKK Türkiye’den çekilip, Irak Kürdistan’ndaki kamplarına gitti.

Bu siyasi gerçeklik çerçevesinde, kurbanların aileleri, Demirtaş’ın Erdoğan ile görüşmelerini istemesine elbette hayır diyemezlerdi. Böylece aileler görüşmeye gitmiş oldular. Bir gün sonra, bağımsız haber kanalı olan İMC TV’ye açıklamalarda bulunan Demirtaş şöyle dedi: “Roboskili aileler başbakanla birebir tanışmaktan memnun oldular. Siyasi otoritenin başındaki kişi karşısında duygularını ifade etme fırsatı buldular.”

“Aileler” aslında yüzlerce kişiden oluşmaktaydı ama Demirtaş onları tek bir varlıkmış gibi tanımlayarak ve hepsini birden “mutlu” ilan ediyordu. Bu olayı birkaç yerde soruşturdum ve çoğu aile yakınının hiç de memnun kalmadığını öğrendim: Erdoğan’ın onlara herhangi bir şey önermemesi

karşısında hayal kırıklığına uğramışlardı, hatta aile yakınlarından birisi konuşmalar sırasında hayal kırıklığı ve öfkeden neredeyse toplantıyı terk edecek hale gelmişti.

Hükümet yanlısı gazeteler ertesi gün bu buluşmayı, sanki hükümetin katliamla ilgili pozisyonunda değişiklik olmuş gibi yorumladılar ve bunun çok önemli bir adım olduğunu yazdılar. Ayrıca havaalanı açılışı sırasında Erdoğan'ın beyaz güvercinler uçuşunun fotoğraflarını yayımladılar.

Aynı gazeteler, aynı günlerde Uludere katliamını soruşturan sivil savcılığın "görevsizlik" kararı vererek, soruşturma dosyasını askerî savcılığa devretmesiniyse haber bile yapmadılar. Bu gelişme üzerine gerçek bir soruşturma yapılması için aileler karara ikrar edip, bir imza kampanyası başlattılar. Çünkü askerî savcılığın, askerî bir eylemi özenle soruşturabileceğine inanmıyorlardı. Erdoğan parlamentoda çoğunluk gücüne sahipti ve eğer isterse ilgili yasayı değiştirebilirdi. Ama bunu yapmıyordu. (2014 yılının Ocak ayında askerî savcı, bombardıman olayında ordunun suçsuz olduğuna ve kovuşturmaya yer olmadığına karar verdi. Aileler bu karar üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmeye karar verdiler.)

Kişisel kederlerin, acıların politik bir talebe dönüştürülmesi politikleşmiş kimliğin temel niteliklerinden. Bu, Kürt hareketinin Uludere katliamıyla ilgileniş biçimine de uyuyor. Bunu anlıyorum ama insanların kişisel sınırlarına saygı gösterilmediğini görmek de zoruma gidiyor. Bu, kişiye ait büyük ve özel bir kaybın yasını özgürce tutmayı da engelliyor aslında: Her Perşembe günü mezarlıkta yapılan haftalık anmaya bir kere gitme bakalım. Kaybettiğin eşinin veya oğlun resmini eline alıp bir ziyaretçi geldiğinde sıraya girme bakalım. Demirtaş'ı dinleme, Erdoğan'la buluşmaya gitme bakalım. İmkânsız. Çünkü siyasi mücadele devam ediyor.

Eğer bombardımanla ilgili gerçekler ortaya çıkarsa, bu

olay kapanırsa ve Kürt sorunu geçmişte kalırsa, işte ancak o zaman kişisel bir yas için zaman gelmiş olur.

Aralık 2012: İlk anma

Gülyazı'nın anayolunda 34 siyah bayrak asılı. Sabah saatleri; ben yine Pakize ve çocuklarıyla beraber kalıyorum. Ama o gün erkenden aşağıya, köye gidiyorum. Onlar sonradan gelecekler.

28 Aralık 2012. Bombalama olayının tam bir yıl sonrası.

Bütün gün, tam bir beraberlik ruhu var. Ailelere mensup kadınlar hep bir aradalar ve her zamanki gibi yine sevdiklerinin portrelerini taşıyorlar. Küçük Mahmut dün akşam, bir yerden büyük bir pijama bulmuş, bir süre onunla oynamıştı; hâlâ neşeli, Pakize'nin etrafında dolaşıyor ve sık sık onun bacağına yapışıyor.

BDP Eş Başkanı Selahattin Demirtaş ateşli bir konuşma yaparak, bombalama olayının Erdoğan'ın imzasını taşıdığını söylüyor. Ferhat Tunç ağıtlar söylüyor. Mezarlıkta konuşmalar yapılıyor ve dualar okunuyor. Öğlene doğu yolun kenarında ve hemen yakınındaki meydanda toplanmış insanlar bir dakikalık saygı duruşunda bulunuyorlar. Bu sırada zafer işareti yapıyorlar. Beklenen kalabalık yok: Çünkü jandarma Hakkari yolunu kapatmış. Bu yüzden de pek çok kişi Gülyazı'ya, Ortasu'ya ulaşıp anmaya katılamıyor.

Öğleden sonraya doğru birisi omzuma dokunuyor. Dönüp baktığımda bombardımandan sağ kurtulan ve Irak Kürdistanı'nın Zaho kentine giden Servet Encü olduğunu görüyorum. "Döndüm" diyor kuru kuru. "Sadece anma için mi geldin?" diye soruyorum. "Hayır," diyor, "Temelli geldim. Orada artık iş yok."

Resmî makamların uyguladığı baskılar yüzünden Irak'a gittiğini doğruluyor. Bir süre sonra bundan konuşmaya de-

vam ediyoruz. Bana, hissettiği baskıdan söz ediyor: “Karakol komutanı beni aradı,” diyor. “Sağlık kontrolü için hastaneye gitmemi istedi. Çok ağır şeyler yaşadığımı ve belki yardıma ihtiyaç duyacağımı söyledi.”

Onu anlamıyorum, niye bundan baskı hissettiğini yorumlayamıyorum. Devletin hâlâ kendisini yakalamak istediğinden şüphelendiğini söylüyor. Hastanede kendisine, ruh sağlığını bozacak türden ilaçlar verilebileceğinden, sonra bu durumun kullanılıp katliamıyla ilgili tanıklığının ciddiye alınamayabileceğinden söz ediyor. “Eğer hastaneye kendim gitmezsem, belki de beni zorla götürceklerdi” diye ekliyor.

O kadar derin bir güvensizlik içine düşmüş ki, ailesi kendi aralarında bir toplantı yapıp, onu Zaho’ya göndermenin daha iyi olacağına oybirliğiyle karar vermiş.

Anmanın olduğu o akşam geri dönüyor. Tehditlerin ortadan kalkmasına yetecek kadar uzakta kaldığını umuyor. Ailesini, köyünü ve köy halkını özlemiş. Kızlarından biri de yanında ve o da geri dönmüş olmalarına çok seviniyor. “Tekrar okula gidebileceğim” diyor kız. Anlattığına göre, Zaho’da okula gidememiş. Kürtçe daha farklıymış orada ve birçok dersin içeriğini takip edememiş.

Hava oldukça soğuk. Güneş battıktan sonra soğuk daha da artıyor. Anma yerinde ateş yakıp etrafına plastik sandalyeler diziyorlar. Ateşin yanında oturarak insanlarla konuşuyor, ikram edilen çayımı içiyorum. Anma programında neler olduğuna ilişkin hiçbir fikrim yok.

O sırada birisi, “öğrenciler yürümeye başladılar” diyor. Meğer bölgede bulunan bir grup genç, meşalelerle mezarlıktan aşağıya, köye doğru yürümeye başlamış. Onlara doğru yürümeye başlayınca, uzaktan meşaleleri görüyorum. Bize doğru yaklaşıyorlar ve sloganları da duyuluyor artık: “Katil devlet, hesap verecek”, “Kürdistan faşizme mezar olacak” Grup biraz daha yaklaşıncı Pakize ile Osman’ın en büyük

oğlu Özkan'ı görüyorum aralarında birden. Elinde Kürt hareketinin gençlik yapılanmasının bayrağı var. Bakışlarımız buluşuyor. Gözleri gururla parlıyor. Elimi kaldırıp övgü işareti yapıyorum kendisine.

Gençler, aşağıda, büyük bir çember oluşturuyorlar. Bombardıman mağduru anneler onların hemen arkasında, yerde oturuyorlar. Etrafta bir sürü köylü ve ziyaretçi var.

Öğrencilerden biri eline bir mikrofon alarak, olayda yaşamını yitirenlerin isimlerini tek tek saymaya başlıyor: Salih Ürek! Çemberden bir genç öne doğru çıkıyor. "Burada" diyor ve kendini soğuk toprağa bırakıp hareketsiz kalıyor. Bedran Encü! Yine bir genç öne çıkıyor ve o da "Burada" dedikten sonra yerde hareketsiz kalıyor. Adem Ant! Aynı şey tekrarlanıyor. Erkan Encü! Biri daha. Şivan Encü! Muhammed Encü! Bilal Encü! Aslan Encü! Mehmet Ali Tosun! Savaş Encü! Orhan Encü! Nadir Alma! Celal Encü! Fadıl Encü! Mahsun Encü! Şervan Encü! Yüksel Ürek! Cemal Encü! Cihan Encü! Vedat Encü! Serhat Encü! Salih Encü! Özcan Uysal! Hüseyin Encü! Nevzat Encü! Hamza Encü! Selim Encü! Zeydan Encü! Seyithan Enç! Hüsnü Encü! Selahattin Encü! Abdulselam Encü! Şerafettin Encü! Osman Kaplan!

Pakize eve gidiyor...

- Adıyan, Abdurrahman, *On Beş No'lu Sınır Taşı*, Miran Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Alpkaya, Gökçen, İlkem Altıntaş, Öznur Sevdiren ve Emel Ataktürk Sevimli, *Enforced disappearances and the conduct of the judiciary*, Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, İstanbul, 2013.
- Aykol, Hüseyin, *Susturulamayanlar*, Aram Yayınları, İstanbul, 2012.
- Ayata, Bilgin, "Kurdish Transnational Politics and Turkey's Changing Kurdish Policy: The Journey of Kurdish Broadcasting from Europe to Turkey", *Journal of Contemporary European Studies*, 2012.
- Bar'el, Zvi, "Neighbors / 33 Bullets and one censor", *Haaretz*, 1 Aralık 2010.
- Baumann, Timothy, "Defining ethnicity", *The SAA Archeological Record*, Eylül 2004.
- Bayır, Derya, *Minorities and Nationalism in Turkish Law*, Ashgate Publishing Ltd., Surrey, 2013.
- Bozarslan, Hamit, "Between integration, autonomization and radicalisation – on the Kurdish Movement and the Turkish Left" (Marleis Casier ve Olivier Grojean'la söyleşi), *European Journal of Turkish Studies*, nr. 14, 2012.
- Bruinessen, Martin van, "İsmail Besikci: Turkish sociologist, critic of Kemalism, and kurdologist", *The Journal of Kurdish Studies*, 2005.
- Bruinessen, Martin van, "Genocide of Kurds", (ed.) Israel W. Charney, *The Widening Circle of Genocide*, New Brunswick, New York, 1994.
- Bruinessen, Martin van, "The Suppression of the Dersim Rebellion in Turkey (1937-1938)", *Conceptual and historical dimensions of genocide*, University of Pennsylvania Press, 1994.

- Bruinessen, Martin van, "Popular Islam, Kurdish nationalism and rural revolt: the rebellion of Shaikh Said in Turkey (1925)", *Religion and reural revolt*, Manchester University Press, 1984.
- Çandar, Cengiz, "The transformation of Öcalan", al-Monitor internet sitesi, 6 Ocak 2013.
- Çetin, Fethiye, *Anneannem*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- Eissenstat, Howard, "Metaphors of Race and Discourse of Nation, Racial Theory and State Nationalism in the First Decades of the Turkish Republic", *Race and Nation: Ethnic Systems in the Modern World*, Routledge, 2005.
- Güneş, Cengiz, *The Kurdish national movement in Turkey - From Protest to Resistance*, Routledge New York, 2012. [Türkiye'de Kürt Ulusal Hareketi: Direnişin Söylemi, Dipnot Yayınları, 2013]
- International Crisis Group, *Ending the PKK insurgency*, Brüksel, 2011.
- International Crisis Group, *The PKK and a Kurdish settlement*, Brüksel, 2012.
- International Crisis Group, *Turkey's Kurdish impasse: the view from Diyarbakir*, Brüksel, 2012.
- International Crisis Group, *Crying 'Wolf,' why Turkish fears need not block Kurdish reform*, Brüksel, 2013.
- İnsan Hakları Derneği ve Mazlum-Der, *Roboski Katliamı Raporu*, 3 Ocak 2012.
- Jarvis, Jeff, "All journalism is advocacy (or it isn't)", BuzzMachine internet sitesi, 17 Haziran 2013.
- Jenkins, Gareth, "Continuity and change: prospects for civilmilitary relations in Turkey", *International Affairs* 83, 2007.
- Jenkins, Gareth, "Calculating ambivalence: the İmrali process and the balance between Kurdish and Turkish nationalist violence", *Turkey Analyst*, 2013.
- Jongerden, Joost ve Ahmet Hamdi Akkaya, "Born from the left: the making of the PKK", *Nationalisms and politics in Turkey: Political Islam, Kemalism and the Kurdish issue*, Routledge, 2011.
- Jongerden, Joost, "The Kurdistan Workers Party and the new left in Turkey, Analysis of the revolutionary movement in Turkey through the PKK's memorial text on Haki Karer", *European Journal of Turkish Studies*, 2012.
- Kılıç, Abdullah ve Ayça Örer, "Devletin zirvesi Dersim'de", *Radikal*, 20 Kasım 2011.
- Kieser, Hans-Lukas, "Case study: Dersim Massacre 1937-1938", *Online Encyclopedia of Mass Violence*, 2011.
- Marcus, Aliza, *Blood and Belief*, New York University Press, 2007. [Kan ve İnanç, çev. Ayten Alkan, İletişim Yayınları, 2009]
- Massicard, Elise, "The Repression of the Kocgiri Rebellion, 1920-1921", *Online Encyclopedia of Mass Violence*, 2009.
- Matur, Bejan, *Dağın Ardına Bakmak*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.
- McDowall, David, *A modern history of the Kurds*, I.B. Taurus&Co Ltd., New York, 2004. [Modern Kürt Tarihi, çev. Neşenur Domaniç, Doruk Yayınları, 2004]

Meiselas, Susan, *Kurdistan, in the shadow of history*, Random House, New York, 1997.

Öcalan, Abdullah, *Prison writings, The PKK and the Kurdish question in the 21st century*, Transmedia Publishing Ltd, Londra, 2011.

Özar, Şemsa (vd.), *From past to present, a paramilitary organization in Turkey: Village guard system*, DISA Publications, 2013.

Stekelenburg, Jacqueline van (vd.), "Politicized Identity", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, 2013.

Şenol, Nihat Hikmet, *Ape Musa'nın Küçük Generalleri*, Aram Yayınları, İstanbul, 2008.

Üngör, Uğur Ümit, *The making of Modern Turkey, Nation and State in Eastern Anatolia 1913-1950*, Oxford University Press, 2011.

Ve birçok gazete makalesi (online ve arşiv olarak): *Volkskrant*, *NRC Handelsblad*, *Özgür Gündem*, *Agos*, *Radikal*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Zaman*, *Vatan*, *Yeni Şafak*, *Sabah*, *Today's Zaman*, *Hürriyet Daily News* vd.

Fotoğraf: Namık Durukan

Roboskî'de 28 Aralık 2011 akşamı daha çok gençlerden ve çocuklardan oluşan 34 kişi bombalanarak öldürüldü. Katliama yönelik eksiksiz ve adil bir soruşturma yürütüldüğüne dair ciddi şüpheler doğdu, siyasi ve askerî sorumlular bir türlü ortaya çıkarılamadı, olay âdeta unutulmaya bırakıldı. Yakınlarının mezarları başından ayrılmayan Roboskî halkı ise sadece "adalet" istiyor...

Frédérique Geerdink, gerçek bir araştırmacı gazetecilik örneği sunuyor *Roboskî: Gençler Öldü*'de: Olay yerinde aylarca kalarak ölenlerin yakınlarıyla, akrabalarıyla konuşuyor; uzmanlarla, akademisyenlerle ve Meclis Araştırma Komisyonu üyesi milletvekilleriyle görüşüyor; tarihi etraflıca ele alıyor. Türkiye'ye, Türklere ve Kürtlere dair tarafsız gözlem ve değerlendirmeleriyle, yaptığı mülakatlarla Geerdink, sadece Roboskî olayının değil Kürt sorununun, Türkiye'deki insan hakları meselesinin derinliklerine de inmeye çalışıyor: Cumartesi Anneleri, faili meçhuller, KCK davaları, anadilde eğitim, kaçakçılığa göz yumulması, PKK, ordu, siyasetin işleyişi, Barış Süreci...

Gerçeğin peşindeki bir gazeteciden, gerçeklerle yüzleşmekten korkmayanlar için sarsıcı bir kitap...